TIGHT BINDING BOOK

brown book

UNIVERSAL LIBRARY
OU_206190
UNIVERSAL LIBRARY

గౌతమీగ్రంథమాలిక ౨.

వామనపురాణము

(మొదటిసంపుటము)

సంపాదకుడు

నడకుదిటి వీరరాజు పంతులు

రాజపోషకులు.

మహారాజరాజశ్రీ

వామనపురాణము.

(మొదటిసంపుటము.)

నడకుదుటి వీరరాజు పంతులు.

సంపాదకుడు.

వెల ౧-౮-౦ లు.

పి ఠా పు ర ము

శ్రీ విద్వజ్జన మనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాల.

౧౯౨౭.

శ్రీరామ

వామనపురాణము

హరలలిత

శ్రీనారాయణదేవుని
గానరుండు నరోత్తముని • నంబును భాషా
జ్ఞానమును వ్యాసదేవుని
గానతిశతము లిడి కృతికి • ప్రారంభింతున్.

క. బలిచక్రవర్తివలనన్
త్రిలోకరాజ్యము గ్రహించి • త్రిదశేశునకున్
లలి నొసగిన భక్తాశ్రిత
సులభుని వామనమహాప • సుందరుఁ గొలుతున్.

మహాత్ముఁడైన నారదుం డొకప్పుడు వాగ్విశారదుండు పులస్త్య మహర్షీశ్వరుని యాశ్రమమున కేగెంచి యాశ్రమాసీనుఁడై యున్న యాఋషిచంద్రుని గాంచి యిట్లని ప్రశ్నించెను.

ఓ బ్రహ్మర్షిసత్తమా! నీవు త్రికాలజ్ఞుండవు. భూతభవిష్యద్వర్తమానములు నీకుఁ బ్రత్యక్షములు; అందుచే భగవంతుఁడైన శ్రీమహావిష్ణువు వామనావతారమును ధరించుటకుఁ గారణ మేమో నీవలన వినఁగోరుచున్నాను. ఆ విషయమును సవిస్తరముగా నాకు

వివరించి చెప్పుము. దైత్యకులతిలకుఁడైనప్రహ్లాదుఁడు పరమవైష్ణవుఁడయ్యు నమరగణముతో సమరము నేల గావించెను ? ఆవిషయమున గూడ నామనస్సునం దనేకసందేహములు బాధించుచున్నవి. ఓద్విజశ్రేష్ఠా! దక్షునికూఁతురును, ఉత్తమోత్తమురాలు నైనసతీదేవి మహదేవుఁ డైనశంకరునకుఁ బ్రియతమభార్య యయ్యు నెందుల కామె నిజశరీరమును బరిత్యజించి గిరిరాజైనహిమవంతునింట జనియించెను? అట్లయ్యు నామె మరల నెందులకు దేవదేవుఁడైన మహాదేవునకుఁ బత్ని యయ్యెను ? నీకు సకలవిషయములు నవగతములే. కావున వానిని నా కెఱింగించి నాసంశయముల నివారింపుము. ఓబ్రహ్మజ్ఞమూర్తీ! తీర్థాదులమాహాత్మ్యము, దానాదులఫలము, వ్రతాదులవిధానము నాకుఁ దెలియఁజేయుము. ఈవిధముగా మహర్షియైన నారదుఁ డడుగఁగా, ఋషిప్రముఖుఁడును, వాగ్మిశ్రేష్ఠుఁడు నైన పులస్త్యుఁడ తపోధనుఁడైన నారదున కిట్లుత్తర మిచ్చెను. ఓమునిసత్తమా! వామనపురాణవిషయములను నే నాద్యోపాంతముగ నీకడ వర్ణనము గావించెదను. నీ వేకాగ్రచిత్తముతో నాకర్ణింపుము.

ఒకానొకప్పుడు మందరపర్వతమున గ్రీష్మకాల మాసన్న మగుటఁ జూచి హైమవతీదేవి మహేశ్వరునితో నిట్లనియెను--దేవా! గ్రీష్మ మాసన్నమైనది. మన కొకనివాసగృహము లేదు. ఇప్పు డిక్కడనుండు మన మీప్రచండవాయుప్రవాహమునందును, ఈయాతపతాపమునందును నేవిధముగాఁ గాలయాపనము గావింపఁగలము ? ఈపలుకు విని మహాదేవుఁ డిట్లుత్తర మిచ్చెను.

"ఓకళ్యాణీ! నేను నిరాశ్రయుఁడను. నిరంతరము నరణ్యములయందు చరించుచుఁ గాలయాపనముఁ జేయఁగలను—" పార్వతి మాఱుపలుకలేదు. శంకరుఁడు సతీదేవితో స్వేచ్ఛగా వృక్షమూల

ులయందు వసించుచు గ్రీష్మమును గడపివేసెను. అట్లు నిదాఘకాల
ల్లఁ గడచిపోయెను. ఆకసమును గాఢాంధకారముచేఁ గప్పివేయుచు
యంకరగర్జనములతో వర్షకాల మరుదెంచెను. ప్రావృట్కాలము
కాపించుటఁ జూచి, దక్షతనూజ—సతీదేవి, మునల నొకమాఱు
హాదేవుని సమీపించి తనకోమలసుస్వరముతో నిట్లు పలికెను. మ
ంశా! వర్షకాల మాసన్నమైనది. హృదయవిదారకముగాఁ బరిబల
యువు ప్రవహింప మొదలుపెట్టినది. జలధరములగంభీరగర్జనము
రంభమైనవి. నీలమేఘములనడుమ విద్యుల్లతలు తళతళలా
లతోఁ బ్రకాశించుచున్నవి. మఱియు మయూరబృందములు
ారవముల కందుకొనినవి. గగనమండలము వారిధారల నొసఁగి
మండలముతో వియ్యమందుచున్నది. బకహంసాది పక్షిగణము
ఘుని భజించుచున్నది. కదంబవృక్షములు, మద్దిచెట్లు, కేతకీ
జములు, మారుతాహతులచేఁ బుష్పరాశిని భూపతితముఁ గావిం
చున్నవి. దుర్జను లేపుమాపుటవలన సజ్జనులు సుఖకరము లగు
యునికిపట్టుల వీడి వెంటదేనిపోవునట్లు, హంసబృందములు మేఘుని
రగర్జనములు వినఁబడుటచే సరోవరములఁ బరిత్యజించి వెడలిపో
న్నవి. శంకరా! జలదజాలములు నభోమండలమున నభివర్ధనము
చు సంతోషచిత్తములతో వనప్రదేశములకుఁ బరుగెత్తుకొనివచ్చు
న్నవి. మఱియుఁ గ్రీడాసక్తములైన మృగసమూహము లతివేగ
ో నిష్టప్రదేశములకుఁ బ్రయాణములు సేయుచున్నవి. పక్షిసం
ంబులు జడిధారల కోరువలేక నిలువఁ దావులు గానక, వర్షోద్రే
ే నుపశమింపఁజేయు మని భగవానునిఁ బ్రార్థించుచున్న వేమో
నట్లు దలలు గుంచి నిశ్చలచిత్తములతో వృక్షశాఖలపైఁ గూరు
న్నవి. మద్దిచెట్లచేఁ జుట్టుకొనఁబడిన యీప్రదేశమునం దుద్వేగ

ముతో నదీప్రవాహము ప్రవహించుచున్నది. ఓశశాంకశేఖరా! అందుచే నొకవిన్నప మొనరించుకొనుచున్నాను—ఓశంకరా! ఉరవణీయమైన మందరపర్వతమునం దొకగృహమును నిర్మింపవలయును. అట్లయినచో మనము నిశ్చింతగా నుండఁగలము! సతీదేవియమృతాయమానములైన యీపలుకుల నాలించి త్రినేత్రుఁ డిట్లనియెను. ప్రియా! గృహనిర్మాణమునకు నాయొద్ద నించుకమైన ధనము సంపాదింపఁబడియుండలేదు. నేను పులిచర్మమును ధరించియున్నాను. సర్పరాజు నాయజ్ఞోపవీతము. పద్ముఁడు, పింగళుఁడు ననువిషధరు లిర్వురు నాకుఁ గర్ణకుండలములు. కంబలుఁడు ధనంజయుఁడు ననుభుజంగములు నాకుఁ గేయూరములు. వామహస్తమునకు అశ్వతరుఁ డనునాగమును, దక్షిణకరమునకుఁ దక్షకుఁ డనుభుజంగమును నాకుఁ గంకణములు. నీలాంజనమువంటి వర్ణవిశేషము గల నీలుఁడను విషధరము నాకు మొలనూలు.” శంకరుఁడు చెప్పిన యాప్రియవాక్యములను విని సతీదేవి శంకితురాలయ్యెను. కష్టముచేతను లజ్జవలనను అధోముఖియై, వేఁడినిట్టూర్పులు వెడలించుచు విలపింప మొదలుపెట్టెను. మరల నామె “ఓఅవ్యయా! అట్లయిన నా కొక్కమాట చెప్పుము. ఈవృక్షమూలముల నివసించుచు మన మిట్టులే యీవర్షకాలమును గడపవలయునా?” అని యడిగెను. అప్పుడు శంకరుఁడు—సతీ! మనమీవర్షకాలమున మేఘమండలమధ్యమునందు నివసింతము రమ్ము. అట్లయిన నంబుధారలు నీదేహలతపైఁ బడఁజాలవు” అని పలికెను.

అనంతరము శంకరుఁడు మహోన్నతమైన యొకమేఘఖండము గావించి దక్షతనూజతో నచట వాసముచేసెను. నాఁటనుండియు మహేశ్వరుఁడు జీమూతకేతుఁ డనునామముతో జగమునఁ బ్రఖ్యాతుఁ డయ్యెను.

—♦ సరోత్పత్తి—ప్రశ్నయకథనము. ♦—

మరలఁ బులస్త్యుఁ డిట్లు చెప్పందొడంగెను.—ఓమునిచంద్రా! తరువాత నా మేఘములయం దుండియే యుమాశంకరులు ప్రావృట్కాలమును గడపిరి. లోకముల కానందవర్ధకమును, రమణీయము నైన శరత్కాలము సమీపించెను. అప్పు డాకాశతలమున నీలమేఘమాలికలు జన్మాంతరములఁ బొందియుండెను; వృక్షములు మొగ్గఁ దొడఁగ నారంభించెను. నదీపార్శ్వములు ప్రకాశమానములు గాఁజొచ్చెను. జలాశయములు నిర్మలము లయ్యెను. పద్మసుగంధము ప్రభవించుచుండెను. అగురుచందనముల కగ్రిసంచార మారంభమయ్యెను. పంకజములు ప్రఫుల్లము లగుచుండెను. చంద్రికిరణములకుఁ బ్రభాతిశయము గలుగుచుండెను; శివగుంపులు పుపుగుత్తులచే నలరారుచుండెను. గోబృందము లానందధ్యానము లొనరింపఁజొచ్చెను. సాధుగణములు సంతోషచిత్తములతోఁ దిరుగాడుచుండెను. సరోవరములందు పద్మములు, గగనమునందు నక్షత్రములు, జలాశయములందు శుభ్రకాంతులు, సాధుహృదయములందు దిగంతములందుంచ సరళత్వము, వెన్నెలలకు నిర్మలత్వము విరాజిల్లఁజొచ్చెను. ఇట్టి రమణీయమైన శరత్కాలమునందు మహాదేవుఁడు మేఘములమీఁది నివాసమును విడిచి పార్వతితోఁగూడ మందరపర్వతమునకా బయనమయ్యెను. తరువాత గిరిశ్రేష్ఠమైన యామందరముపై సమశిలములగు శిలాభూమియందు నివసించి, సతీదేవితో భగవంతుఁడైన శంకరుఁడు పరమానందమున శరత్కాలమును గడపివేసెను. శరత్కాలాంతమున వైకుంఠనాథుఁడు శ్రీమహావిష్ణువు జాగరితుఁ డయ్యెను. మహాత్ముఁడును బ్రజాపతియు నైన దక్షుఁ డప్పుడు యజ్ఞము ననుష్ఠించుటకుద్యుక్తుఁడయ్యెను. అతఁ డప్పుడు ద్వాదశాదిత్యులను, ఇంద్రాదిదే

వతలను, కశ్యపప్రభృతి ఋషిగణములను ఆహ్వానముగావించి వారలను సదస్యకార్యములయందు దీక్షితులఁ జేసెను. అరుంధతీదేవితో వసిష్ఠ మహర్షిని, అనసూయాదేవితో నత్రిఋషీశ్వరుని, ధృతీదేవితోఁ గౌశికఋషిచంద్రుని, అహల్యాదేవితో గౌతమఋషివర్యుని, మాయాదేవితో భరద్వాజఋషితిలకుని, చంద్రాదేవితో నంగిరసఋషిశేఖరుని, మఱియు వేదవేదాంగపారదర్శులు, గుణసంపన్నులు నైన తక్కినఋషిశిరోమణుల నందఱ నామంత్రణము గావించి యజ్ఞపరీక్షాదికార్యములయందు నియుక్తులను జేసెను. భార్యాసహితముగా ధర్మదేవత నాహ్వానముచేసి యజ్ఞవాటికకు ద్వారరక్షకునిగా నియోగించెను. అరిష్టనేమిని యజ్ఞకాష్ఠములు సమిధలు మొదలగు సామగ్రిల నాయత్తముగావించునిమిత్తమై యేర్పఱిచి, పిండివంటలుఁ బానీయములు మున్నగువాని సంసిద్ధముగావించుటకు సుదక్షుఁ డగుటచేఁ జంద్రాదేవితో నంగిరసఋషి నందుల కధికారిం జేసెను. సత్రసంస్కారమునందు సుసమర్థుఁ డని మహాత్ముఁడైన భృగుఋషిని దత్కార్యమునం దుంచెను. మఱియు దక్షప్రజాపతి రోహిణీసహితుఁడైన చంద్రుని, అగ్నిదేవుని ధనాగారమున కధిపతులను జేసెను, అల్లుఁడైన శంకరుని, కూఁతురైన సతీదేవినిమాత్రము విడిచిపుచ్చి దక్షప్రజాపతి తక్కినయల్లుండ్రను కూఁతుండ్రను దౌహిత్రులు మొదలగువా రందఱను యజ్ఞమున కాహ్వానము గావించెను. ఇట్లని చెప్పఁగా నారదమహాముని పులస్త్యునిఁ జూచి యిట్లు ప్రశ్నించెను. ప్రజాపతియైన దక్షుఁడు జ్యేష్ఠుఁడును, శ్రేష్ఠుఁడును, వరిష్ఠుఁడును, ధనాధ్యక్షుఁడును నగుమహేశ్వరుని మొట్టమొదటనే యేల పిలువలేదు? అందుకుఁ బులస్త్యఋషి యిట్లుత్తరమిచ్చెను—జ్యేష్ఠశ్రేష్ఠవరిష్ఠుఁడు, నాదిదేవభగవానుఁడు నైన మహాదేవునిఁ గపాలి యని దక్షప్రజాపతి యాహ్వానముఁ జేయఁ డయ్యెను.

మరల నారదుఁడు—ఋషివర్యా! దేవశ్రేష్ఠుఁడు, శూలపాణి, త్రిలోచనుఁడు, భగవానుఁడు నైన మహాదేవుఁ డేమునిమిత్తము కపాలి యయ్యెను? ఎఱింగింపు మని యడిగెను. అందులకుఁ బులస్త్యుల వారు—దేవర్షీ! అవ్యక్తయోనియైన బ్రహ్మ ఆదిపురాణమునందుఁ జెప్పిన అతిపురాతనకథను నేను నీకుఁ జెప్పుచున్నాను. సావధానచిత్తముతో నాకర్ణింపుము. అని చెప్పఁదొడంగెను.

పూర్వకాలమునందు జగత్తంతయు నేకార్ణవమున నిమగ్నమై యుండెను. స్థావరములు జంగమములు, సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు, నక్షత్రములు, అగ్ని, వాయువు, సమస్తము వినష్టములై పోయెను. అప్పుడు సంసారభావాభావవివర్జిత, అప్రతర్క్య, అవిజ్ఞేయ) వృక్షతృణాదిసమస్తమును జలమగ్నములై పోయెను; అది ఘోరదుర్దినము, సకలము నంధకారాచ్ఛన్నము. వేయేండ్లవ్యాపించియున్న యానిశీథమున సలిలములపై భగవానుఁడు శయనించియుండెను. రాత్రిగతించిన పిమ్మట దివ్యరూపసంపన్నుఁడైన యాజగన్నాథుఁడు నిద్రనుండి లేచి బ్రహ్మను సృష్టి గావించెను. అప్పు డావిశ్వచరాచరసృష్టికర్త, ఆవేదవేదాంగపారదర్శి, ఆయస్ఖలితదర్శనుఁడు, పంచముఖబ్రహ్మ ప్రకాశమానుఁ డయ్యెను. అనంతరము, మఱియొకపురుషుఁడు సముద్భవించెను. ఆతఁడు తమోమయుఁడైనత్రిలోచనుఁడు; ఆతఁడు శూలపాణియై, కపర్దియై, అక్షమాలాధరుఁడై యుండుటఁ జూచి మహాత్ముఁడైన విష్ణుభగవానుఁడు, అతిదారుణమైన యహంకారమును వెంటనే సృష్టించెను; బ్రహ్మయు శంకరుఁడును, ఆయహంకారమునకు వశీభూతులైరి. అహంకారాభిభూతుఁడైన శంకరుఁ డప్పుడు బ్రహ్మ నీక్షించి ‹‹ నీ వెవ్వరు? న న్నిచ్చట కేమికు తెచ్చియున్నావు? ఎందులకు నన్ను సృష్టించితివి? నాకుఁ జెప్పుము" అని తీవ్రముగాఁ బ్రశ్నచేసెను. లోకపి

తామహుఁడైన బ్రహ్మయు సాహంకారముగా నిట్లుత్తర మిచ్చెను— « నీ వెవ్వరవు ? నీతల్లిదండ్రు లెవ్వరు ? ఎక్కడ నున్నారు ? అంతయుఁ జెప్పుము " ప్రియనారదా ! ఈవిధముగా బ్రహ్మకును, శంకరునకును, ఉత్పత్తిప్రసంగవిషయమున వివాదము సంభవించెను. ఆసమయము నందే నీవు జన్మించితివి. నీ వప్పుడు పుట్టుకతోడనే నిరుపమానమైన వీణయు [illegible], ఆవీణతో నవ్యక్తమధురగానము గానించుకొనుచు నాకాశముఁ దిరుగఁ జొచ్చితివి. తదనంతరము భగవంతుఁడైన శంకరునకుఁ బద్మయోనియు, నభిమానియు నైన బ్రహ్మదగ్గఱఁ బరాభవ మయ్యెను. అప్పు డాశంకరుఁడు రాహుగ్రస్తుఁడైనచంద్రునివలె నధోవదనుఁడై నిలువఁబడిపోయెను. లోకపతియుఁ బరమేష్ఠియు నైన బ్రహ్మయెదుటఁ బరాజితుఁడై క్రోధాంధుఁడై యున్న యాపంచాననుఁడైన రుద్రునిఁ జూచి బ్రహ్మ యిట్లనియెను—నేను నిన్నెఱుఁగుదును. నీవు తమోమూర్తివి, త్రిలోచనుఁడవు, దిగంబరుఁడవు, వృషభారోహివి, లోకసంహారకర్తవు. అని యీవిధముగా బ్రహ్మ త్రిలోచనునిఁ గూర్చి పలుకఁగాఁ గ్రోధముచేఁ ద్రిలోచనునిమూఁడుకన్నులు నారక్తములై పోయెను. శంకరుం డప్పుడు జగత్తంతయు దగ్ధముచేయవలయు ననునభిప్రాయముతో బ్రహ్మవంక మరల మరల నిరీక్షింపఁజొచ్చెను. ఆసమయమునందా త్రిలోచనుని యైదుముఖములు సితవర్ణము, రక్తవర్ణము, కనకవర్ణము, అవదాతవర్ణము, నీలపింగళమిశ్రవర్ణము నను నైదువర్ణములచే నద్భుతములుగాఁ బ్రకాశింపఁజొచ్చెను. అందుచే నాదేవునిమూర్తి యప్పు డత్యంతదుర్దర్శమై వెలుంగుచుండెను. శంకరుఁ యాఘోరాద్రివదనములను దర్శించి బ్రహ్మయిట్లనియెను—« నీవు నీమందబుద్ధిచేఁ బరాభూతుఁడ వైతివి, నీకుఁ బరాక్రమ మున్నదా, ఏదీ చూపుము " మహాత్ముఁడైన శంకరుఁ డామాటల నాలించి క్రోధ

పితుఁడై తననఖాగ్రిముచే నాపరుషభాషియైన బ్రహ్మశిరమును
చ్ఛేదము గావించెను. అప్పు డా బ్రహ్మదేవుని ఖండితశిరస్సు శంక
ని వామహస్తమునం దంటికొనియెను. ఎప్పుడును మరల నా బ్ర
హ్మకపాల మా శంకరునిచేతినుండి యీవలకు వచ్చినది గాదు. అప్పు
కరుద్ధుఁడైన బ్రహ్మ యాపిమ్మటఁ గ్రోధాన్వితుఁడై, కవచకుండలవి
రాజితుఁడును, శరధారియు, ధనుష్పాణియు, మహాబాహుఁడును, అవ్య
యుఁడును, బాణశక్తిధరుఁడును, చతుర్భుజుఁడును, మహాతూణీరియు,
దివ్యసమతేజశ్శాలియు నగు నొకవీరపురుషుని సృష్టి గావించెను. అప్పు
డావీరపురుషుఁడు "ఓ దుర్బుద్ధియైన శూలపాణీ! నేను నిన్ను వినాశ
ము నొనరింపను. నీవు పాపివి, పాపాత్ము నెవ్వరు హత్య గావించెదరు?”
ని తిరస్కరించి పలికెను. ఆమహాపురుషుని యావాక్యములను విని పర
మేశ్వరుఁడు పార్వతీసహితుఁడై హిమాలయపర్వతమునందుండి పుణ్య
శోభితమైన సరస్వతీపరిద్వారము ప్రవహించుచున్న నరనారాయణస్థాన
మగు బదరికాశ్రమమునకు వెడలిపోయెను. అక్కడ వెడలి శంకరుఁడు
బదరికాశ్రమమందు నారాయణుని దర్శించి యిట్లు పలికెను. "ఓ భగ
వంతుఁడా! కృపాపరవశుఁడవై నాకు భిక్షాదానము నొసంగుము”
ఆమాటలు విని నారాయణుఁడు మహేశ్వరున కిట్లనెను. "ఓ శంకరా!
వు నీ త్రిశూలముతో నా వామహస్తమునం దాఘాత మొనరింపుము”
ఆమాట వినినవెంటనే శంకరుఁడు నారాయణుని యెడమచేతిపై తీవ్ర
మైన యాఘాతము గావించెను. అప్పు డా త్రిశూలాహతమైన నారా
యణుని వామబాహువునుండి మూఁడురక్తధారలు ప్రవహింపఁజొచ్చెను.
ఒకధార నక్షత్రపంక్తియుతమైన గగనమండలము నాశ్రయించి
యుండెను, రెండవధార భూమండలమునకుఁ బ్రవహింప మొదలిడె
ను, దానిని ఋషులు గ్రహించిరి; దానినుండి అత్రిమహర్షియు, శంక

రాంశచే దుర్వాసోమహర్షియు నుద్భవించిరి. తృతీయధార రౌద్ర
మూర్తియైన మహేశ్వరుని కపాలమునఁ బడియెను. దానినుండి, కవ
చధారియైన యొకవీరపురుషుఁడు సద్యోయౌవనముతో జన్మించెను
ధనుఃశరములను ధరించి శ్యామశ్వేతమిశ్రితమైన వర్ణముతో నుజ్జ్వలు
డగుచున్న యావీరపురుషుఁడు వర్షకాలపుమేఘమువలె గంభీరగర్జనము
చేయుచు నిట్లు పలికెను. "నే నిప్పు డేపని యొనరింపవలయును
నన్నిప్పు డేల సృజియించితిరి?"

శంకరుఁ డప్పు డానరనారాయణబాహుసంభవుఁడైన వీరపురు
షుని సమీపించి యిట్లనియెను. "శతసూర్యసమానదేదీప్యమానుఁడై
బ్రహ్మాత్మజుఁడైన యానరుని వినాశ మొనరింపుము" శంకరుఁ డిట్లు
పలుకఁగా వీరపురుషుఁడు తత్క్షణమే యక్షయశరములను దనసిద్ధధ
నువునకు సంధానము గావించి యుత్సాహముతో యుద్ధమునకు సంసి
ద్ధుఁడయ్యెను. తరువాత బ్రహ్మాత్మజుఁడును సమరోన్ముఖుఁ డయ్యెను,
ఆమహాబలపరాక్రమాక్రాంతవీరపురుషులిర్వురకుసహస్రదివ్యవర్షములు
మహాభయంకరమైన ఘోరసంగ్రామ మయ్యెను. అప్పుడు బ్రహ్మకు
శంకరుఁ డిట్లనియెను. "విచిత్రకావ్యకలాపా, మహాబలశాలి! నీ
దనుఁడు నారాయణబాహుసంభవుఁడైన వీరపురుషునిఁ దనమహాబా
ణములచేఁ దాడితునిఁ గావించి యద్భుతముగాఁ బరాజితుని జేసెను."
అప్పుడు బ్రహ్మ మహేశ్వరునిఁ జూచి "శంకరా! చూచితివా
నీయజేయవీరపురుషుఁడు నాయాత్మజునిచే నెట్లు పరాభూతుఁడయ్యెనో"
అని పలికెను. మహాదేవునితో నిట్లని బ్రహ్మ తనవీరపురుషుని సూర్య
మండలములోఁ జేర్చివేసెను. అప్పుడు మహాదేవుఁడును దనవీరపురు
షుని నరనారాయణవిగ్రహమునందు నిక్షిప్తముచేసెను.

—♦ హరిహరసంవాదము ♦—

పులస్త్యుఁ డిట్లనియెను—తరువాత, రుద్రునికరతలమున దారు ణకరకపాల మంటుకొనిపోవుటచే నాతఁడు చింతాకులచిత్తుఁడై సంత ప్తుఁడగుచుండెను. అప్పుడు శంకరునిసముకమున బ్రహ్మహత్య, కాటు కొండవంటి నల్లనికళేబరముతోడను, నల్లనికేశములతోడను, రౌద్ర మూర్తితోడను భయంకరముగాఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను. ఆకరాళమూర్తి సామీప్యముసందుఁజూచి మహేశ్వరుఁడు "ఓభయంకరమూర్తీ! నెవ్వరు? ఏప్రయోజనముచే నీవిక్కడి కేతెంచియున్నావు? ప్పు"మని ప్రశ్నించెను. అప్పుడామూర్తి నేను బ్రహ్మహత్యను, త్రిలో చనా! నీవు నన్నుఁ గొంపుట కభిలషించితివి." అని చెప్పుచుఁ త్రిశూలపాణియైన రుద్రదేవుని శరీరమునఁ బ్రవేశించెను. బ్రహ్మహ త్యాభిభూతుఁడైన మహాదేవుఁడు చింతాశోకసమాకులితసంతప్తచిత్తుఁ డై నరనారాయణులను మునివరులసందర్శనార్థము బదరికాశ్రమమును కు వెడలెను. అతని కక్కడ నరనారాయణులదర్శనము కాలేదు. అచ్చ టనుండి మహాదేవుఁడు యమునానదియందు స్నానము గావించుకొ నుట కభిలషించి యమునాభిముఖుఁడై వెడలెను. కాని యమునలో జలము లెండిపోయెను. వృషభవాహనుఁడైన మహాదేవుఁ డప్పుడు యమునాజలము లెండిపోవుటఁ జూచి సరస్వతీనదీస్నానమునకు గమన ము చేసెను. అయ్యో! సరస్వతీనదియు నంతర్హిత మైపోయెను. అనం తరము మహేశ్వరుఁడు పుష్కరారణ్యమునకును, మాగధారణ్యము నకును, సైంధవారణ్యమునకును బ్రయాణముచేసి యిచ్ఛానుసార ముగా వనగాహనము లొనరించెను. అక్కడనుండి ధర్మారణ్యమున కును, నిమిషారణ్యమునకును వెడలి యాతఁడు స్నానము లొనరించెను. కాని యప్పటికిని భయంకరమైన యాబ్రహ్మహత్య యాతనిని విడిచి

నది గాదు. వృషభధ్వజుండైన మహేశ్వరుఁడు సకలనదీతీర్థములకును, ఆశ్రమములకును, పవిత్రదేవాలయములకును వెడలి స్నానపానాద్యనుష్ఠానములు గావించియు బ్రహ్మహత్యాపాతకమునుండి విముక్తుఁడు గాఁజాలకపోయెను. తదనంతరము చింతాక్లిష్టుఁడై శంకరుఁడు కురుభూములకు వెడలెను. అక్కడ ప్రదేశమునం దిరుగాడుచుండఁగా నాకాశమండలమునందుఁ జక్రధరుండైయున్న నరనారాయణుఁ డాతనికిఁ బ్రత్యక్షమయెను. శంఖచక్రగదాపాణియుఁ, బద్మలోచనుఁడునైన నారాయణుని దర్శించి కృతాంజలిపుటుండై మహేశ్వరుఁడు స్తోత్రగానమొనరింపఁజొచ్చెను. "ఓ దేవతానాథా, ఓ గరుడధ్వజ, ఓ శంఖచక్రగదాధరా, ఓ వాసుదేవా! నీకు నమస్కరించుచున్నాను. ఓ గుణాతీత ఓ యనంత! ఓ సర్వాంతర్యామీ! పీతాంబర! ఓ జ్ఞానస్వరూపా ఓ పరాశ్రయా! ఓ సర్వాశ్రయా! నీకు నమస్కారము చేయుచున్నాను ఓ రజోగుణసంపన్నా! ఓ బ్రహ్మమూర్తీ! ఓ సనాతనా! నీవే చరాచరసమస్తజగత్తును సృష్టి గావించితివి. నీకు నమస్కారము లొనరించుచున్నాను. ఓ సత్త్వగుణాన్వితలోకపతీ! ఓ అతీంద్రియా! ఓ విష్ణుమూర్తీ! ఓ ప్రజాపాలక! ఓ మహాబాహూ! ఓ జనార్దనా! నీకు నమస్కారము. ఓ తమోమూర్తీ! నీ క్రోధాంశవలననే అహంకారము సృష్టమయ్యెను. ఓ సర్వవ్యాపిగుణాభియుక్తదేవేశా! నీకదే నమస్కారము. ఓ జగన్నాథా! నీవె పృథ్వివి, నీవే యగ్నివి. నీవే జలము, నీవే ఆకాశము, నీవే వాయుర్బుద్ధిమనంబులు, నీవే రాత్రి. నీకు నమస్కారము. నీవే ధర్మము, నీవే యజ్ఞము, నీవే సత్యము, నీవే శౌచము, నీవే యహింస, నీవె యౌదార్యము, నీవే దయ, నీవే దానము, నీవే క్షమ, నీవే లక్ష్మి, నీవే బ్రహ్మచర్యము, నీవే యీశ్వరుఁడు, నీదేహమే చతుర్వేదము, నీవే వేదప్రతిపాద్యవస్తువవు, నీవే వేదపారదర్శివి, నీవే యుప

మవు, నీవే యీశ్వరుఁడవు, నీవే సమస్తమును. నీకు నమస్కారము. మచ్యుతా! ఓ చక్రపాణీ! నీకు నమస్కారము. ఓ వామనా! మీనావతారా! నీకు నమస్కారము. నీవు సకలజీవులయందును కృపాపరుఁడవు, ఓ కేశవా! నన్ను పాపబంధమునుండి విముక్తునిఁ గావింపుము. నేను బ్రహ్మహత్యాపాపమునకుఁ జిక్కి నిరంతరవ్యథితుఁడ నగుచున్నాను. నాయమంగళమును వినాశ మొనరించి నీవు నన్నుఁ బవిత్రిణము గావింపుము! నీకిదే నమస్కారము."

మరలఁ బులస్త్యుఁ డిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు—మహాత్ముఁ డైన శంకరుఁ డిట్లు చక్రపాణి యైన నారాయణుని స్తుతులు గావింపఁగా, బ్రహ్మహత్యామహాపాపము పోవుచుండ మనుటకు భగవంతుఁ డైన నారాయణుఁ డిట్లు పలికెను. "ఓ మహేశ్వరా! బ్రహ్మహత్యామహాపాపమునకు క్షయకారియుఁ, బుణ్యవర్ధనమును, శుభప్రదము నైన నా వాక్యమును వినుము. ప్రయాగ యను పేరితో నొక పుణ్యక్షేత్రము గలదు. దానియందు మదంశసంభూతుఁ డైన యొక యవ్యయపురుషుఁడు సదా యోగశాయియై యుండెను. అతని దక్షిణపాదమునుండి సర్వపాపహారమును శుభప్రదము నగు నొకనది బహిర్గత మగుచున్నది. అది 'వరణ' యను పేరితో చెప్పఁబడుచున్నది. మఱియు ఆ యోగిపురుషుని వామచరణమునుండి 'అసి' యను నామముతో నొకటి ప్రసిద్ధనది ప్రవహించుచున్నది. ఈ రెండు నదులును సర్వలోకపూజనీయములు. ఈ రెండు నదులమధ్యమును సర్వపాపనాశకారియుఁ, త్రిలోకశ్రేష్ఠమును నై యొప్పుచున్న క్షేత్రమునందు భగవానుఁడు యోగశాయియై యుండెను. ఆ స్థానమాహాత్మ్యముననే శుభప్రదము పుణ్యప్రదము నైన వారణాసి నగరముండెను. ఓ మహేశ్వరా! ఆ పుణ్యస్థలమునందు వాసముచేయుటచే జనబృందము తమయం

త్యకాలమున నాయం త్రైర్యము కాంగ్గించున్నదో, ఏస్థానమునందు
విలాసినీజనముల మొలనూలిధ్వనులతో బ్రాహ్మణోత్తముల వేదగాన
ము స్వరమిళితమై శ్రవణానందము నొనరించుచుండునో, ఏస్థానము
నందు రాజమార్గములలో రమణీగణచరణశోభితలాక్షా చిహ్నములం
జూచి శశాంకుఁడు స్థలపద్మము లని విస్మయ మొందుచుండునో, ఏస్థా
నమునందలి దేవాలయముల శిఖరములచేఁ జంద్రదేవుని సంధ్యాజ్యోత్స్న
నిరుద్ధము చేయఁబడుచున్నదో, మఱియు దివాభాగమున వాయు
చాలితములైన సుదీర్ఘపతాకములచే సూర్యరశ్మి నిరోధింపఁబడుచున్న
దో, ఏస్థలమునందు రతీదేవీసమానలగు నబలాగణమునందు పు
షులు తమబలముఁ జూపఁజాలకున్నారో, శంభో! ఏస్థలమునందు
సుందరీమణులు నీవలెనే చంద్రవిభూషణ లగుచున్నారో యాసురపు
యగు వారణాసియందు భగవంతుఁడైన కేశవుఁడు నివసించియున్నా
డు. దశాశ్వమేధ మనుపేరితో నొప్పుచున్న యాపుణ్యస్థలమునం
మదంశస్వరూపుఁడైన భగవానుఁడు కేశవుఁ డున్నాఁడు. ఓసురశ్రేష్ఠ
ఆస్థానమున కేఁగి బ్రహ్మహత్యాపాపమునుండి విముక్తుఁడవు గమ్ము'

గరుడధ్వజుఁడైన భగవంతుఁ డిట్లు చెప్పఁగా వృషభధ్వజుఁడైన
మహేశ్వరుఁ డాతనికిఁ బ్రణామము లాచరించి పాపవిమోచనాసక్తుఁడై
గరుడవేగముతో వారణాసి కేఁగెను. అనంతరము మహేశ్వరు డాపు
ణ్యతీర్థమునకు, నాపుణ్యనగరమునకు వెలుపలి దశాశ్వమేధమను సుపుణ్య
స్థలమును దర్శించెను. మఱియు నాపుణ్యతీర్థమున స్నాన మొనరించి
బ్రహ్మహత్యామహాపాతక విముక్తిలాభమును బొంది కేశవదర్శనల
లసుఁడై వెడలెను. భగవంతుఁడైన కేశవుని దర్శించి ప్రణామపూర్వ
కముగా మహేశ్వరుఁడు ‘‘ ఓహృషీకేశా ! నీయనుగ్రహవిశేషము
నేను బ్రహ్మహత్యాపాపమునుండి విమోచన మొందితిని. కా

దేవాదిదేవా! నాకరతలమునుండి యీనరకపాల మున్ముక్త మగుట
దు. నేను దీనికి హేతు వేమియో తెలియఁజాలకున్నాను. ఈ కార
ము నాకుఁ దెలియ ననుగ్రహింపుము" అని ప్రార్థించెను. మహే
శ్వరుని యీప్రార్థన నాలకించి కేశవుఁ డిట్లనియెను. "ఓరుద్రా!
ందులకుఁ గారణ మంతయుఁ జెప్పెదను. అదిగో! నాయెట్టయెదుటఁ
ద్మోత్పలసుశోభితమై దేవగంధర్వపూజితమై, తీర్థశ్రేష్ఠమై, పరమపవి
త్రమై యొప్పుచున్న యీదివ్యహ్రదములో నాపుణ్యతీర్థములో స్నా
నావగాహన మొనరింపుము. దానిలో స్నానము చేసినచో నీహస్తతల
మునుండి నరకపాలము విమోచనము కాఁగలదు. నేఁటినుండియు
ద్రదేవుఁడు ప్రపంచములోఁ గపాలి యనుపేరఁ బ్రఖ్యాతుఁ డగును.
మఱియు నీస్థానమందు నరకపాల మున్ముక్తమగుటచే నీస్థానము పుణ్య
ర్థములలో నొకటిగా గణింపఁబడఁగలదు." సురపతియైన కేశవుఁడు
మహేశ్వరున కిట్లు చెప్పఁగానే, దేవోక్తవిధప్రకారము కపాలమోచనా
ర్థ స్నాన మొనరించెను. ఆతనికరతలమునుండి నరకపాలము పడి
యెను. మఱియు భగవంతు ననుగ్రహమున నాతీర్థశ్రేష్ఠము "కపాల
మోచనతీర్థ" మను పేరఁ బ్రసిద్ధ మయ్యెను.

—◆ [illegible] ◆—

పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు— నారదా! భగవంతుఁడైన
శంకరుఁ డిట్లు కపాలి యని [illegible]ంచుటచే, ప్రజాపతి దక్షుఁ డాతనిని
యజ్ఞమున కామంత్రణ మొనరింప డయ్యెను. ఈసమయమునందు
[illegible]తమనందిసి యైనజయాదేవి సతీదేవిని దర్శించుటకు సుందరమగు
మందరపర్వతమునకు విచ్చేసెను. ఆయమ నాసీనురాలను గావించి
సతీదేవి యామె నిట్లు ప్రశ్నించెను. "విజయ, జయంతి, అపరాజి
తయు నెందులకు రాలేదు?" సతీదేవి ప్రశ్నను విని జయాదేవి యిట్లు

త్తర మిచ్చెను. "వారందఱును దాతగారి యింటికిఁ బిలువఁగా వెడ
యున్నారు. తండ్రియైన గౌతములవారును, దల్లియైన యహల్యాదే
యుఁగూడ నచ్చట కేగియున్నారు. మీరచ్చటికి వెడలుచున్న ప్రం
శ్నములు కనఁబడమిచే నేనిచ్చటికి వచ్చితిని. మీరేల వెడలలేదు? తి
దేవుఁడైన మహేశ్వరు నాయజ్ఞమున కేల తోడ్కొనిపోలేదు? సః
ప్తఋషులును ఋషిపత్నులును, దేవతాబృందములు నచ్చట కేగియు
న్నారు. పినతల్లులుఁ బెదతల్లులు నందఱును వెడలిరి. కశ్యపప
తుఁడై చంద్రదేవుఁడును వెడలియున్నాఁడు. పదునాల్గుభువనముల
నివారిందఱు నక్కడకుఁ దోడ్కొనిపోఁబడిరి, కాని మిమ్ముల నే
దోడుకొనిపోరైరి?" పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పుచున్నాఁడు;—ఓ
వత్సా! జయాదేవి పల్కిన వజ్రసదృశము లగు నీపల్కులను విని స
దేవి మహాహతురాలై యసహ్యతనొంది వెంటనే యీయువాలో
మును బరిత్యజించెను. ఈవిధముగా సతీదేవి జీవమును విడుట
జూచి జయ క్రోధశోకవ్యాకులాతురాలై యశ్రుధారల విడుచుచు గ
ద్గదకంఠముతోఁ బెద్దపెట్టున విలపింపఁజొచ్చెను. ఆయాక్రందన మా
లించి శూలపాణియైన త్రిలోచనుఁడు "అయ్యో! ఏమగు?" యని
వెదరుచు జయాదేవిసమీపమున కరుదెంచెను. సువర్ణవర్ణము
దాల్చికొనియున్న వేదిక కుశాగ్రధారచేఁ గూలినట్లు నేలఁ గూలియున్న
సతీదేవి నవ్వాడాతఁడు వీక్షించి యడలుచు నేమిది యని జయాదే
వి నడిగెను. జయ యిట్లు పలికెను. "తండ్రీ! దక్షు యజ్ఞమునకు మిమ్ము
నిరాకరించి యింద్రాదిదేవతలతో నాదిత్యబృందమును మఱియు
త్రిభువనములవారి నందఱను దక్షుఁ డాహ్వానము చేసియున్నాఁడు, అతఁ
డక్కినకూతుండ్రు నల్లుండ్ర నందఱను వారివారిసంతానములతోఁ ద
యింటికిఁ దోడ్కొనిపోయినాఁడు. ఈసమాచారము మఱియు నావలఁ

విషయసూచిక.

పుట.

౧ పుణ్యతీర్థమహిమ	౧
౨ మంకణకకృతశివస్తోత్రము	౧౨
౩ ఔశనాదివసిష్ఠాంతమాహాత్మ్యము	౧౪
౪ అరుణాసరస్వతీసంగమమాహాత్మ్యము	౧౯
౫ కామ్యకాదివనమాహాత్మ్యము, ఋణమోచనాదితీర్థమాహాత్మ్యము	౨౩
౬ దుర్గాదితీర్థమాహాత్మ్యము	౨౬
౭ సృష్ట్యాదివర్ణనము	౨౯
౮ బ్రహ్మాదికృతశివస్తోత్రము	౩౯
౯ స్థాణులింగమాహాత్మ్యము	౪౩
౧౦ నానావిధశివలింగస్థానమాహాత్మ్యము	౪౬
౧౧ వేణుచరిత్రము, శివస్తవము	౫౨
౧౨ బ్రహ్మాదికృతశివస్తోత్రము	౬౬
౧౩ చతుర్ముఖకృతశివస్తవము	౬౯
౧౪ కురుక్షేత్రమాహాత్మ్యము	౭౪
౧౫ శివగౌరీసంవాదము	౭౫
౧౬ శివునికొఱకుఁ గన్యనిమ్మని దేవతలు హిమాద్రిని బ్రార్థించుట	౮౩
౧౭ గౌరీకల్యాణము	౯౦

౧౮ వినాయకోత్పత్తి

౧౯ చండముండవధ ౧౧

౨౦ శుంభనిశుంభవధ ౧౧

౨౧ కార్తికేయోత్పత్తి ౧౦

౨౨ క్రౌంచభేదవర్ణనము ౧౨

౨౩ అంధకాసురపరాజయము ౧

౨౪ మురదానవచరిత్రము ౧౫

౨౫ మురదానవవధ ౧౬

౨౬ దేవతలకు విష్ణుహృదయమునందు శివదర్శనము గలుగుట ౧౬

౨౭ దండోపాఖ్యానము ౧౭

౨౮ జాబాలిమోచనము ౧౮

౨౯ చిత్రాంగదావివాహము ౧౯

౩౦ దండభస్మీకరణము ౨౦

వామనపురాణము

—♦ పుణ్యతీర్థమహిమ ♦—

లోమహర్షణుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—ఓద్విజేంద్రులారా! మనుష్యతీర్థమునకుఁ బూర్వదిశయం దొకక్రోశదూరమునందు బ్రాహ్మణగణసేవితమైన యొకనది గలదు. ఈనది 'ఆపగ' యనుపేర విఖ్యాతమైనది. ఈనదీతీరమునందు నిలిచి, పాలతోను నేతితోను శ్యామాకమును (చామ లనుధాన్యము) బ్రాహ్మణుల కెవ్వరు దాన మొసఁగుచున్నారో వారికిఁ బాపతాపము లుండవు; ఇదిగాక యీనదియొద్ద శ్రాద్ధమును గావించినను నిస్సందేహముగా సకలాభీష్టములు సిద్ధింపఁగలవు. తమతమవంశధరులైన పుత్త్రులుగాని, పౌత్త్రులుగాని యీయాపగానది కేఁగి తిలలతోఁ దమకుఁ దర్పణము లొసఁగినచో నాలుతరములవఱకుఁ బరితృప్తులము గాఁగల మని పితృపితామహగణములు సతతముఁ గోరుచుందురఁట. శ్రావణమాసమునందు—విశేషించి తత్కృష్ణపక్షచతుర్దశీదివసము మధ్యాహ్నమునందు నక్కడఁ బిండదానము గావించినచో ముక్తి లభించును. అనంతరము శ్రేష్ఠమైన బ్రహ్మస్థానమున కేఁగవలయును. ఇచ్చోటు బ్రహ్మోదుంబర మనుపేర సర్వత్ర విఖ్యాతమైనది. అచ్చట సప్తర్షులప్రసాదముచే సప్తసోమయజ్ఞములు గావించినఫలము లభించును. భరద్వాజులు, గౌతములు, జమదగ్ని, కశ్యపులు, విశ్వామిత్రులు, వసిష్ఠులు, అత్రి వీరందఱును మహానుభావులైన మహర్షులతోఁగూడి, యీభూలోకదుర్లభములైన కుండములను నిర్మించిరి. బ్రహ్మ స్వయముగా నీకుండము

లన్నిటిని సేవించుచుండును. అందుచే దీనికి బ్రహ్మోదుంబర యను పేరు ప్రసిద్ధమైనది. అవ్యక్తజన్ముఁడైన బ్రహ్మ యొక్క శ్రేష్ఠతీర్థమునందు స్నానముజేసి బ్రహ్మలోకమునందు వాసముచేయఁగలిగెను. ఇందుల కొట్టియనుమానమును లేదు. ఏ నరులా స్థలమునందు దేవతలను పితృదేవతలను నుద్దేశించి బ్రాహ్మణపూజ గావించెదరో, వారిపిత్రుదేవతలు సుఖులై వారికి దుర్లభవస్తువుల నొసంగెదరు. అక్కడ నస్థల నుద్దేశించి వేరువేరుగా స్నానములు గావించినచో, వారివారి [illegible] మున సప్తలోకముల [illegible] గల్గుచున్నది.

తరువాతఁ గపిలస్థమను పేరుగల విఖ్యాతతీర్థమునకుఁ బోవలయును. ఆ తీర్థము సర్వపాపహరమైనది. మహాదేవుఁ [illegible] కేదారనామముతో విరాజిల్లుచున్నాఁడు. ఆతీర్థమునందు స్నానముచేసి దండిగణముతో రుద్రుని పూజించినచో నరుఁ [illegible] శివలోకప్రాప్తి గలుగుచున్నది. మానవుఁ డచ్చట తర్పణము గావించి మూఁడుపురుషుల యొక్క ఋణమును బాపుకొని, దేవదేవునకు నమస్కరించుచున్నారో వారు గోదానఫలమును బడయుదురు. అక్కడ [illegible] వులు శివు నుద్దేశించి [illegible] శుక్లచతుర్దశినాఁడు ప్రదక్షిణము చేయుచున్నారో, వారికి పరమపదము సులభ మగుచున్నది. ఆతరువాతఁ గలశీతీర్థమునకేఁగవలయును. ఉగ్రరూపిణి—సనాతని—మాయామయి—భద్ర—కాత్యాయని యనుదేవి యాతీర్థమునందు విరాజమాన యగుచుండును. అచ్చట స్నానముచేసి, తీరమున వెలసియున్న దుర్గాదేవిని దర్శించినచో, సంసారగహనదుర్గము నతిక్రమించుచున్నారు. సందేహ మేమియు లేదు. తరువాతఁ ద్రైలోక్యదుర్లభమైన సరకతీర్థమునకేఁగవలయును. అచ్చటఁ గృష్ణపక్షచతుర్దశీదినమున దేవదేవుఁడైన మహేశ్వరుని సందర్శించినచో, శివలోకమున సకలం

క్షేత్రములు కలిగించి యంత్యమున శివలోకమును బొందుచున్నారు. ఓ ద్విజవరులారా! నరకతీర్థమునందు మూఁడుకోట్ల తీర్థములు విరాజిల్లు చున్నవి. మఱియు నాసరోవరమునందుఁ గోటిరుద్రుల యనుగ్రహ మునచే సకలపాపములనుండి విముక్తులై యింద్రధామమునుమీఁదుగాఁ బరమపదము నొందుచున్నారు. ఇక్కడ, ఇరావత మను నామము తో సర్వపాపాపహరమైన తీర్థము గలదు. దానిని దర్శించినంతమాత్ర ము నే నరులు సద్యోముక్తి కధికారు లగుచున్నారు. అచ్చట స్నాన ముచేసి పితృగణమును దేవగణమును నర్చించిన నింక నెన్నడు దుర్గతిఁ బొందరు, సమస్తమనోభీష్టములును సిద్ధింపఁగలవు. మహాతీర్థమైన కేదారము సర్వపాపాపహారకమైనది, ఈతీర్థమునందు స్నానముచేసిన వారలకు సకలదానములు నొసఁగినఫలము చేకూరుచున్నది ఇట్టి తీర్థము భూలోకమునం దరుదు. ఇచ్చట స్నానముచేసినచో సర్వవిధ యజ్ఞఫలములు లభించుచున్నవి. సర్వతీర్థములందుఁ బ్రముఖమైన సాన్నిహత్యము గలదు, ఇది త్రిలోకవిఖ్యాతమైనది. దీని ముక్తి ప్రదానము ప్రారంభమునుండియును బ్రసిద్ధి నొందెనట. ఈతీర్థమున కేఁగినచో సర్వపాపములు విధ్వస్తము లగును.

విష్ణువు నరసింహావతారము ధరించి యనేకప్రబలదానవులను సంహరించెనుగదా, ఆతఁడు హిరణ్యకశిపుని జంపి సింహాసనముల పై నాతని కనురాగము గలిగెను. అప్పుడు దేవతలును గంధర్వులును గూడి శివుని దర్శించి యాతనికి సాష్టాంగప్రణిపాతము నొనర్చి యా రాధించిరి. తరువాత విష్ణునృసింహావతారమునుగూర్చి యాయన కెఱింగించిరి. అంతయు విని మహాత్ముఁడైన మహాదేవుఁ డప్పుడు శరభదేహమును ధరించి సింహాకృతియుండు విష్ణునితో సహస్రదివ్య వర్షములు యుద్ధము గావించెను. వారిరువు రవిధముగా యుద్ధము

చేయుచు నొకసరోవరములోఁ బడిపోయిరి. ఆసరోవరతీరమునందలి యొకయశ్వత్థవృక్షము నాశ్రయించుకొని దేవర్షియైన నారదుఁడు ధ్యాననిమగ్నుఁడై యుండెను. అప్పు డాతని కాహరకేశవు లిరువురును దృష్టిగోచరులైరి. చూచునంతలో హ్రదమునందుఁ బడిన విష్ణువు చతుర్భుజుఁడుగను, శివుఁడు లింగాకృతిగను మూర్తిభవించిరి. నారదుఁ డప్పు డాపురుషుల నిర్వుర నీక్షించి భక్తిపరవశుఁడై యీవిధముగా స్తవముఁ జేయఁజొచ్చెను. "దేవదేవుఁడైన శివునకును ప్రభవిష్ణుఁడైన విష్ణునకును నమస్కరించుచున్నాను. స్థితిసంహారకర్తలైన హరిహరులకు నానమస్కారము; బహురూపధరుఁడైన శివునకును, విశ్వరూపియైన విష్ణునకును నమస్కరించుచున్నాను. పరమసిద్ధిసంపన్నుఁడైన త్రినయనునకును జ్ఞానహేతువైన కృష్ణునకును నానమస్కారము. నేఁడు నేను ధన్యుఁడను, సుకృతిశాలిని. కావుననే యీమహాపురుషు లిర్వురు నాకు నేత్రగోచరులైరి. ఏమైన నేమి, నాయీపుణ్యాశ్రమమును వారు మఱియుఁ బవిత్రము గావించిరి. నేఁడుమొదలు జగత్తునందు ధన్యవాదార్హమైన యీస్థానము "జన్మ" యను నామముతో విఖ్యాతము గాఁగలదు. ఏమానవులైన నీస్థానమునం దాచమనమును స్నానమును గావించి పితృదేవతలకుఁ దర్పణము లిచ్చినచో, నాశ్రద్ధాన్వితులు దేవేంద్రునితోఁ దుల్యు లగు జ్ఞాను లగుచున్నారు. ఇదిగాక యీయశ్వత్థమూలమునం దిక్కడ నేను నిత్యము వాసముచేయుచుందును. తీర్థసేవకులైన మానవు లిక్కడకు వచ్చి ముందుగా నీయశ్వత్థవృక్షమునకు వందన మొనరించి తరువాత హరిహరులకు నమస్కారములు చేయవలెను." ఓద్విజులారా! యనంతరము నాగహ్రదముం కేఁగి స్నానము గావించినచోఁ బుండరీకయజ్ఞముచేసిన పుణ్యము లభించును. విశేషించి శుక్లపక్షదశమీదినమునం దీతీర్థమున స్నానము

చేసి, జపమును శ్రాద్ధమును గావించినచో ముక్తిపదము లభించును. ఆతరువాత సురసేవితమైన త్రివిష్టపతీర్థమున కేఁగవలెను. అక్కడఁ బాపాపహారిణియైన పుణ్యవైతరిణీనది ప్రవహించుచుండును. దానిలో స్నానముచేసి శూలపాణియైన వృషధ్వజు నర్చించిన నిఖలపాపములుఁ బ్రక్షాళితములై విశుద్ధదేహములతోఁ బరమగతి నొందుచున్నారు. ఓవిప్రోత్తములారా! తరువాత "రచూవర్త" మను నుత్కృష్టతీర్థమున కేఁగి భక్తితో స్నానాదికము లొనరించినఁ బరమసిద్ధి లభించియుండును. చైత్రశుద్ధచతుర్దశినాఁడు, "అలోపక" తీర్థమున స్నానముచేసి శివపూజ గావించినచోఁ బాపలేశమైన నంటకుండును. ఓవిప్రులారా! దీనితరువాత ఫలకీవన మనుతీర్థము గలదు. అక్కడ దేవతలు, గంధర్వులు, సాధ్యులు, ఋషులు దివ్యసహస్రవర్షపర్యంతము గఠోరతపస్సు గావించిరి. అక్కడ దృషద్వతీనదియందు స్నానమును దేవతర్పణమును గావించినమానవులకు, అగ్నిష్టోమయజ్ఞమును, అతిరాత్రయజ్ఞమును గావించినఫలము లభించుచున్నది. చంద్రకళలు క్షయమగుట కారంభింపఁగానే సోమవారమునం దెవ్వ రీస్థానమునందు శ్రాద్ధము గావింపుదురో, వారికి లభించుచున్న ఫలమునుగూర్చి యాకర్ణింపుఁడు. గయాక్షేత్రమునం దేవిధముగా నిత్యము శ్రాద్ధానుష్ఠానములచేఁ బితృదేవతలు తృప్తు లగుచున్నారో, అవిధముగానే యీఫలకీవనము నాశ్రయించియు, శ్రాద్ధములచేఁ బితృదేవతలు తృప్తు లగుచున్నారు. ఎవ్వరు హృదయాంతరములందైనను ఫలకీవనమును స్మరించుచుందురో వారిపితృదేవతలు పరితృప్తు లగుచున్నారు. సందేహములేదు. ఈస్థలమునందు మఱియొకమహాతీర్థము గలదు. దేవతలక్కడ నిత్యసన్నిహితులై యుందురు. ఆతీర్థమునందు స్నానముచేసిన మానవులకు సహస్రగోదానఫలము లభించుచున్నది. అనంతరము

పారిశిఖాలతీర్థమునందు స్నానమును బితృతర్పణమును గావించినమానవులకు రాజసూయయజ్ఞఫలము లభించుచున్నది. మఱియు వారికి సాంఖ్యయోగము ప్రాప్తించుచున్నది. దీనితరువాత "మిశ్రక" మను మహాతీర్థమునకుఁ బోవలయును. అక్కడ మునిప్రవరుఁడైన దధీచి కొఱకు మహాత్ముఁడైన వ్యాసముని యనేకతీర్థసమ్మేళనము గావించెను. ఎవ్వరీమిశ్రకతీర్థమునందు స్నానముచేయుచున్నారో, వారికి సకలతీర్థస్నానఫలము లభించుచున్నది. తరువాత జితేంద్రియులును నియతాహారులునై వ్యాసవనమున కేఁగవలయును. అక్కడ మనోజవతీర్థమునందు స్నానముగావించి, మహేషిదేవునినర్చించినచో సర్వమనోభీష్టసిద్ధి యగును, సంశయము లేదు. తరువాతఁ బవిత్రచిత్తులై మధువనమున కేఁగి, యచ్చట దేవీతీర్థమున స్నానమును దేవపితృదేవగణార్చనమును గావించినచో, దేవీయాజ్ఞచే సమ్యక్సిద్ధి నొందఁగలుగుచున్నారు. పుణ్యాత్ములైన మానవులు దృషద్వతీనదియందలి కౌశికీ సంగమమున నియతాహారులై స్నానముచేయవలయును; ఈస్నానఫలమువలన వారు సర్వపాపవిదూరితు లగుచున్నారు.

ధీమంతుఁడైన వ్యాసుఁ డిక్కడనుండి వ్యాసవనమున కేఁగి, పుత్రశోకాభిభూతుఁడై యక్కడ దేహత్యాగమును గావించుటకుఁ గృతసంకల్పుఁ డయ్యెను. అక్కడ దేవత లాతని శాంతిఁబొందించి యకార్యమునుండి మరలించిరి. అప్పటినుండియు వ్యాసస్థలి పుణ్యతీర్థముగాఁ బరిణతమయ్యెను. అక్కడ కేఁగినవారికిఁ బుత్రశోకము సంభవింపదు. తరువాత "కిందత్తరూప"తీర్థమున కేఁగి యచ్చట తిలప్రస్థదానము గావించినచోఁ బరమసిద్ధి గలుగుటయే కాక ముక్తి లభించుచున్నది. అన్నతీర్థము, సుదినతీర్థము నను రెండుతీర్థము లాతరువాతఁ గలవు. ఈతీర్థద్వయము భూలోకదుర్లభ మైనది. విశుద్ధదేహు

నై యీతీర్థద్వయమునందు స్నానముచేసినవారికి సూర్యలోకములు సిద్ధించుచున్నవి. ఆతరువాతఁ ద్రిభువనవిదితమైన కృతిపుణ్యతీర్థమున కేఁగవలయును. ఇక్కడ నియతచిత్తులై యుండి గంగాస్నానము గావించుకొని మహాదేవు నర్చించినచో నశ్వమేధయాగము గావించిన ఫలము నొందుచున్నారు. అక్కడఁ గోటితీర్థ మనుతీర్థము విరాజిల్లుచుండును. అచ్చటఁ గోటీశ్వరప్రభువును దర్శించి శ్రద్ధతో స్నానము గావించినచోఁ గోటియజ్ఞము లాచరించిన ఫలము లభించుచున్నది. ఈస్థలమునుండి వామనకతీర్థమున కేఁగవలయును. ఈతీర్థము త్రిలోకవిశ్రుతము. ఇచ్చటఁ బ్రభవిష్ణుండైన విష్ణుఁడు వామనరూపమున బలిచక్రవర్తిరాజ్యము నపహరించి యింద్రున కొసంగెను. అక్కడ విష్ణుపదమునందు స్నానము గావించి వామనదేవు నర్చించినచో సర్వపాపములనుండి విముక్తులై విశుద్ధాత్ములై విష్ణులోకమునుబొందఁగలరు. అక్కడ సర్వపాపహారమైన జ్యేష్ఠాశ్రమమనుతీర్థము విరాజిల్లుచుండును. ఈ యాశ్రమమును దర్శించినమానవులు ముక్తి నొందుచున్నారు. సందేహము లేదు. ఇక్కడ జ్యేష్ఠమాసము శుక్లపక్షైకాదశియం దుపవాసముండి ద్వాదశినాఁడు స్నానముగావించినమానవులు మనుష్యులలో సకలశ్రేష్ఠు లగుచున్నారు. ఈస్థలమునందుఁ బ్రభవిష్ణుఁడైనవిష్ణుఁడు స్వయముగా బహుబ్రాహ్మణులను స్థాపించెను. ఈబ్రాహ్మణులందఱును దీక్షగలవారును, ప్రతిష్ఠాసంపన్నులును, విష్ణుప్రీతివిధానతత్పరులు నై యున్నారు. వారికి శ్రద్ధతో వివిధవస్తువులను దానమొసఁగినచో మన్వంతరకాలపర్యంతము నాసమస్తదానములు నక్షయములు గాఁగలవు. అక్కడఁ ద్రిలోకవిశ్రుతమైన కోటితీర్థము విరాజితమగుచున్నది. దానిలో స్నానము గావించినచోఁ గోటియజ్ఞఫలము లభించుచున్నది. అచ్చటఁ గోటీశ్వరమహేశ్వరుని దర్శించినచో నాతని

ప్రసాదమున గాణపత్యప్రాప్తి కలుగుచున్నది. అచ్చట మహాత్ముఁడైన సూర్యుని సుమహాతీర్థము గలదు. ఈతీర్థమున భక్తియుక్తులై స్నానముఁ జేసి సూర్యలోకమందుఁ బూజితు లగుచున్నారు. ఓద్విజోత్తములారా! ఆతరువాత, కులోత్తారణకతీర్థమున కేఁగవలయును. పూర్వకాలమునందు విష్ణువు సమస్తవర్ణాశ్రమములను బరిత్రాణన మొనరించుటకు, ఈపవిత్రతీర్థమును నిర్మాణము గావించెను. వర్ణాశ్రమధర్మ లీతీర్థమున కేఁగి పరమపదమును దర్శింపఁగల్గుచున్నారు. బ్రహ్మచారులుగాని, గృహస్థులుగాని, వానప్రస్థులుగాని, యతులుగాని, యెవ్వరుగాని యక్కడ స్నానముగావించుకొనినచో సప్తకులముల నుద్ధరింపఁగల్గుచున్నారు. బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు, శూద్రులు, ఎవ్వరైనను సరే భక్తియుక్తులై యేకాగ్రచిత్తములతో నక్కడ స్నానము గావించినచోఁ బరమపదప్రాప్తు లగుచున్నారు. దూరమునందుండియైన నెవ్వరుగాని వామనాధిష్ఠితమైన కురుక్షేత్రమును స్మరించినచో వారికిఁ దత్క్షణమే ముక్తి లభించుచున్న దనుటకు సందేహము లేదు.

లోమహర్షణుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—పవనహ్రదములో స్నానముచేసి దేవదేవుఁడైన మహేశ్వరుని సందర్శించినచో నిష్పాపులై శైవపదప్రాప్తిని బొందుచున్నారు. పుత్రశోకముచేఁ బవనదేవుఁడీహ్రదములో లీనమైపోయెను. అక్కడ బ్రహ్మయు నితరదేవతలతోఁ గూడి భక్తిభావమునఁ బవనదేవుని స్తవము గావించెను. తరువాత హనుమత్స్థానమున కేఁగవలయును. దేవదేవుఁడైన శూలపాణి యిచ్చట నెలసియున్నాఁడు. దేవతలు గంధర్వులు నిక్కడ హనుమంతునిఁ బ్రతిష్ఠఁ గావించిరి. ఈస్థానమునందు స్నానముగావించినచో నరులకమృతత్వముప్రాప్తించుచున్నది. తరువాతఁ దీర్ఘసేవకులైన యుత్తమమానవులు,

కులోత్తారణతీర్థమున కేఁగి స్నానము గావించినచో మాతామహపితా మహకులములు రెండును సమగ్రముగా నుద్ధరింపఁబడుచున్నవి. తరువాత లోకవిశ్రుతుఁడును రాజర్షియునైన శాలిహోత్రునితీర్థమున కేఁగి స్నానము గావించినచోఁ గాయికకలుషరాశినుండి నిష్కృతి నొందుచున్నారు. సరస్వతీనదియందు శ్రీకుంజనామకతీర్థ మొకటి గలదు. ఈతీర్థము త్రిభువనప్రసిద్ధము. అక్కడ భక్తియుక్తులై స్నానము చేసినచో నగ్నిష్టోమయజ్ఞము గావించిన ఫలము గలుగుచున్నది. అనంతరము పవిత్రాత్ములైన నరులు, అక్కడి నైమిశకుంజమున కేఁగి స్నానము గావించినచో వారికి నైమిశారణ్యములోని తీర్థములలో స్నానముచేసిన పుణ్యము లభించుచున్నది. అటుపైని యక్కడ వేదవతీసేవితమైన యొకానొక మహాతీర్థము గలదు. పూర్వకాలమునందు రావణాసురుఁడు వేదవతికేశపాశమును బట్టుకొనఁగా నామె యక్కడనే రావణవధార్థము తనప్రాణములు విసర్జించెను. పిదప నామె మహాత్ముఁడైన జనకునియింట జననమొంది సీత యనుపేరితోఁ బతివ్రతయు శ్రీరామపత్నియునై ఖ్యాతినొందెను. రావణుఁడు తనవినాశము కొఱకు సీత నపహరించెను. అందుచేతనే రాముఁడు రావణుని సంహరించి విభీషణుని లంకారాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ గావించెను. అప్పుడు రామునికీర్తి మూర్తీభవించినదో యనునట్లు సీత రాముని గృహమునకు వచ్చెను. మానవు లీ వేదవతీతీర్థమున స్నానము గావించిరేని, కన్యాయజ్ఞము గావించినఫలము లభించి, సర్వపాపవిముక్తులై, పరమపదప్రాప్తిఁ గాంచుచున్నారు. తరువాత నత్యుత్తమమహాతీర్థమైన బ్రహ్మస్థానమున కేఁగవలయును. ఈస్థానమున స్నానము గావించిన బ్రాహ్మణేతరులును బ్రాహ్మణులగుటయే నిశ్చయ మగుచున్నారు. బ్రాహ్మణుఁడే స్నానమునొనర్చినచో విశుద్ధాత్ముఁడై పర

మపదపాప్తుఁ డగుచున్నాఁడు. తరువాతఁ త్రైలోక్యదుర్లభమైన సోమతీర్థమున కేఁగవలయును. అక్కడ సోమదేవుఁడు తపస్సుచేసి ద్విజరాజత్వమును బొందఁగలిగెను. కార్తికమాసమున సోమదేవు నర్చించిన మానవులు స్వర్గలాభమును బొందుచున్నారు. మఱియు నక్కడ స్నానమును బితృగణార్చనమును గావించినవారు నిష్పాపదేహులై స్వర్గధామమును బొందుచున్నారు. త్రైలోక్యదుర్లభమైన సప్తసారస్వతతీర్థమునందు సప్తసరస్వతులు సమ్మేళనమొంది ప్రవహించుచుండును. ఆసప్తసరస్వతుల నామము లెట్లన—సుప్రభ, కాంచనాక్షి, విమల, మానసహ్రదము, సారస్వత్రోఘ, సువర్ణ, విమలోదక.

పితామహుఁడైన బ్రహ్మ పుష్కరతీర్థమునం దుండి యజ్ఞానుష్ఠానము గావించుచుండఁగా ఋషు లాతని కిట్లనిరి,—"సురజ్యేష్ఠా ! ఈ నీయజ్ఞమునకుఁ బ్రకృష్టఫలము గలుగదు. ఏమన, సరిద్వరమైన సరస్వతి యిచ్చటఁ బ్రవహించుట లేదు,"—భగవానుఁడైన బ్రహ్మ యది విని ప్రీతచిత్తుఁడై చిత్తమునందు సరస్వతిని స్మరించెను. అప్పుడు యోగానుష్ఠాన మైన బ్రహ్మయాహ్వానముచే దేవి సరస్వతి పుష్కరమునకు వచ్చి సుప్రభ యను పేర విఖ్యాత యయ్యెను. మునులు వేదవతియైన సరస్వతిని జూచి యానందితులైరి. పితామహుని సమ్మానము బొందిన యానది యచ్చటి కరుదెంచె నని మునులును నానదిని విశేషముగా సమ్మానించిరి. సరిచ్ఛ్రేష్ఠయైన సరస్వతి యీవిధముగాఁ బుష్కరమునందుఁ బ్రవాహిత యయ్యెను. తరువాత మహాత్ముఁడైన మార్కండేయుఁడు దానిని కురుక్షేత్రమునకుఁ దీసికొనివచ్చెను.

నైమిశారణ్యవాసు లైన శౌనకాదిమునులు మహాత్ముఁడైన లోమహర్షణుని మరల నిట్లని ప్రశ్నించిరి,—"ఓమునీంద్రా ! మేము

సత్పథమునం దుంటిమి, కాని యజ్ఞఫలము మాకెట్లు లభించును?"—అప్పుడు మహాభాగుఁడైన లోమహర్షణుఁడు మునిగణమునకు శిరసా నమస్కరించి యిట్లని చెప్పెను, "ఎచ్చట సరస్వతీనది ప్రవహించుచున్నదో యచ్చట యజ్ఞజన్యమైన మహాఫలము కలుగుచున్నది." వివిధవేదాభిజ్ఞులైన మును లది విని యందఱును గూడి సరస్వతిని స్మరించిరి. అపుడు యోగశీలురైన ఋషులు స్మరించినంతనే సరస్వతి మునుల యజ్ఞమును సఫలము చేయుటకు నక్కడ కరుగుదెంచెను. నైమిశారణ్యమున కరుదెంచి యామె కాంచనాక్షి యను పేరఁ బ్రసిద్ధయయ్యెను.

మహాతేజుఁడైన మంకణుఁ డాసరిద్వరయైన సరస్వతిని కురుక్షేత్రమునుండి తీసికొనివచ్చెను. గయుఁ డనురాజు గయాక్షేత్రమునందొక మహాయజ్ఞమును ప్రారంభించెను. ఆయజ్ఞమునకు సరిద్వరమైన సరస్వతి యాహూత యయ్యెను. శంసితవ్రతులైన మహర్షు లప్పు డామెను 'విమల' యను నామధేయమునఁ బ్రసిద్ధిపఱచిరి. మహాత్ముఁడైన మంకణుఁ డక్కడ నుండియే యామెను మరల నాహ్వానము చేయఁగా నప్పు డామహానది కురుక్షేత్రమునఁ బ్రవేశించెను. దేవర్షిసేవితమును బవిత్రమునైన కోసలదేశ ముత్తర దిక్కునం దున్నది. ఉద్దాలకుఁ డనుముని యక్కడనుండి సరస్వతీనదిని ధ్యానము చేసెను. మునిసమూహమును నీటివేర్పుటకు సరిద్వరమైన సరస్వతి యచ్చటికిఁ గూడ వచ్చెను. వల్కలాజినధారులైన ఋషు లప్పు డామె నర్చింపవచ్చిరి. ఆకేదారక్షేత్రమునందు సరస్వతి 'మనోహర' యనుపేరఁ బ్రసిద్ధ యయ్యెను. ఋషులును సిద్ధులు నామెను సేవించిరి. ఆమె నిఖిలపాపక్షయదక్షురాలు. పైని జెప్పఁబడిన మంకణుఁడు పరమేశ్వరారాధన మొనరించి ఋషులయుపకారార్థము దేవి

యగు సరస్వతిని గురుక్షేత్రమునఁ బ్రవేశపెట్టెను. పూర్వమునందు దక్షుఁడు గంగాద్వారమునందు యజ్ఞముచేయుచు నక్కడ భగవతి యైన సరస్వతిని 'విమలోదక' యను నామమునఁ బ్రఖ్యాతపఱచెను. మహాత్ముఁడైన మంకణుఁ డక్కడనుండికూడ నామెనాహ్వానముసేసెను. కురురాజు కురుక్షేత్రమునందు యజ్ఞము సేయుసమయమున సరస్వతి నక్కడకుఁ గొంపోయెను. ధీమంతుఁడైనమార్కండేయునిచే సరస్వతి సరోమధ్యమునకుఁ దేఁబడియెను. అనంతరము మహాత్ముఁడైన మంకణుఁడు పుణ్యతోయమైన సరస్వతిని స్తవమొనరించి సప్తసారస్వతమును గావించి కృతకృత్యుఁ డయ్యెను.

— ♦ మంకణుఁ డొనరించినశివస్తోత్రము ♦ —

ఋషులడుగుచున్నారు— "మహర్షియైన మంకణుఁ డెట్లు సిద్ధిఁబొందెను. ఆతనితండ్రి యెవ్వరు? ఆతఁడు నృత్యాసక్తుఁడై యుండఁగా నెందులకు మహాదేవుఁ డాతని నివారించెను?"—లోమహర్షణుఁ డిట్లుచెప్పుచున్నాఁడు—"మంకణముని కశ్యపునిమానసపుత్త్రుఁడు, ఆతఁ డొకనాఁడు వల్కలములను ధరించి స్నానముచేయుటకు సంసిద్ధుఁడై యుండఁగా రంభ మొదలగు ప్రియదర్శనలైన యప్సరస లక్కడ కరుదెంచిరి. అప్పు డామనోహరాకారిణులైన యప్సరోగణములు వివస్త్రలై స్నానము నిమిత్తము జలములం జొచ్చిరి. అప్పుడు మంకణుని మనస్సు క్షుబ్ధమైపోయెను. ఆజలమునందే యాతనికి రేతఃపతన మయ్యెను. ఒకవ్యాధుఁ డశుక్రమును దీసికొనిపోయి యొకకలశమునం దుంచఁగా నది యేడుభాగములుగా విడిపోయెను. దానివలన సప్తఋషులు జన్మించిరి. ఆఋషులు మరుద్గణ మని ప్రసిద్ధిఁగాంచిరి. వారినామము లేవనఁగా—వాయువేగుఁడు, వాయుబలుఁడు,

వాయుహనుఁడు, వాయుమండలుఁడు, వాయుకాలుఁడు, వాయురేతుఁడు, వాయుచక్రుఁడు.

మహర్షియైన మంకణకుని యీపుత్రులందఱుఁ జరాచరవిశ్వమును ధరించియుండిరి. పూర్వకాలమున మంకణకుఁడు కుశాగ్రమువలన సిద్ధినొందె నని ప్రసిద్ధి గలదు. ఓవిప్రులారా! కుశాగ్రమునందు మంకణకునిహస్తము క్షతమయ్యెను. దెబ్బ దగిలిన యాచోటినుండి శాకరసము స్రవింపఁజొచ్చెను. అతఁ డాశాకరసమును జూచి హర్షావేశముతో నృత్యము సేయఁజొచ్చెను. అప్పుడు స్థావరజంగమాత్మకమైన సమస్తజగత్తును నృత్యముసేయఁజొచ్చెను. మంకణకుని తేజమునకు మోహితమై జగమంతయు నిట్లు నృత్యముచేయుచుండుటఁ జూచి బ్రహ్మాదిదేవతలును, దపోధనులైన ఋషులును గూడి మహాదేవుని సన్నిధి కేఁగి, మంకణుని నృత్యవ్యాపారమునుగూర్చి యాయనతో నివేదించిరి. మఱియు వా రందఱును ,, ఓదేవదేవా! మహర్షియైన యీమంకణుఁ డిఁక నృత్యముచేయకుండుట కుపాయ మేది గలదో దానిని నీ వొనరింపవలయు నని ప్రార్థించిరి.

అప్పుడు మహాదేవుఁడు హర్షావేశుఁడై యున్న మంకణమునిని జూచి దేవహితముఁ గోరి యిట్లనియెను—,, ఓమునిసత్తమా! నీవు తపస్వివి, ధర్మపథమునందే నీయునికి; కాని నీయీహర్షావేశమునకుఁ గారణ మేమి?" ఇట్లనుగఁగా ఋషి—ఓబ్రాహ్మణుఁడా! నాహస్తమునుండి శాకరసము ప్రవహించుచుండుట నీవు చూడకున్నావు. ఇది చూచియే నేను మహాహర్షముతో నృత్యముచేయుచున్నాను." అని చెప్పెను. మహాదేవుఁడు రాగమోహితుఁడై యున్న యీమునిని జూచి హాస్యపూర్వకముగా—,, ఓవిప్రా! నీవు నావంకఁ జూడుము. ఇటు చూడుము. ఇంతమాత్రముచే నా కిం మఱియు నాశ్చర్యము కలుగుట

లేదు." అని చెప్పుచు మహాప్రభావుఁ డైన యామహాదేవుఁ డప్పుడు తనయంగుష్ఠమును దన వ్రేలికొనతో నొక్కి గాయము గావించెను. అప్పు డాక్షతస్థానమునుండి మంచువలెఁ దెల్లనైనభస్మము రాశిగాఁ బడఁజొచ్చెను. అది చూచి మంకణకుఁ డప్పుడు లజ్జితుఁడై మహాదేవుని పాదద్వయముపైఁ బడి యిట్లు పలుకఁ దొడఁగెను—"నేను మహాత్ముఁడును శూలపాణియు నైన మహాదేవుని దక్క మఱి యెవ్వరిని మన్నింపను. ఓశూలధారీ! నీవు చరాచరజగత్తునకు గురుఁడవు. ఓవిశుద్ధా! బ్రహ్మాదిదేవతలు నిన్నే యాశ్రయించియున్నారు. నీవే కర్తవు. నీవే కారయితవు, నీవే మహదూర్పుఁడవు—సర్వస్వరూపుఁడవు. నీప్రసాదముచేతనే దేవత లెట్టిభయమును లేకుండ సుఖశాంతి గల్గి వసించుచున్నారు. సురాసురు లందఱకును నీవే యధీశ్వరుఁడవు, నాతపస్సు క్షీణింపకుండునట్లుగా ననుగ్రహింపుము."

లోమహర్షణుఁడు మరలనిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. "మహర్షియైన మంకణుఁడు మహాదేవు నిట్లు స్తవము గావించి ప్రణామ మొనరించెను. తరువాత దేవదేవుఁడు ప్రసన్నుఁడై యాఋషి కిట్లనెను. "ఓవిప్రుఁడా! నాప్రసాదముచే నీతపస్సు సహస్రగుణములుగా వర్ధిల్లుఁగాక. నేను నీతో నెప్పుడును నీయాశ్రమమునందు వసించెదను; ఏమానవుఁడు సప్తసారస్వతమునందు స్నాన మొనరించి న న్నర్చించుచున్నాఁడో యాతని కిహపరములయందు దుర్లభమైన దించుకయును లేదు. న న్నర్చించుమానవులు నిశ్చయముగా సారస్వతలోకములఁ బొందుచున్నారు. శివప్రసాదముచే వా రంతమునఁ బరమపదము నొందుట కధికారులగుచున్నారు.

—♦ ఔశనాదివసిష్ఠాంతమాహాత్మ్యము. ♦—

లోమహర్షణుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—"అనంతరము శ్రేష్ఠాయు

క్తులై ఔశనసతీర్థమున కేఁగవలయును. ఈతీర్థమునందు, ఉశనాసిద్ధి ప్రాప్తించి గ్రహత్వము లభించుచున్నది. ఈపుణ్యకురుక్షేత్రమునందు సప్తజన్మసంచితమైన పాతకమునుండి విముక్తులై పరబ్రహ్మలాభము నొంది, జన్మమృత్యుభయములనుండి విముక్తు లగుచున్నారు. ఇచ్చోట రహోదరుఁ డను మునిప్రకాండుఁడు మస్తకగ్రస్తుఁడై తీర్థమాహాత్మ్య దర్శనమున సిద్ధినొందెను; లోమహర్షణుఁ డిట్లు చెప్పఁగా ఋషులు మరల నడుగుచున్నారు— "రహోదరముని మస్తకగ్రస్తుఁ డెట్లయ్యెనో యెట్లు విముక్తిఁ గాంచెనో, ఆతీర్థమాహాత్మ్య మెట్టిదో సవిస్తరముగా వినఁగోరుచున్నాము." మరల లోమహర్షణుఁడు చెప్పుచున్నారు—

"ఓద్విజేంద్రులారా! పూర్వకాలమునందు మహాత్ముఁడైన రామచంద్రుఁడు దండకారణ్యమున వసించుచు బహుసంఖ్యాకులైన నిశాచరులను నిహతులఁ గావించెను. వారిలో నొకానొక దుర్లభరాక్షసుఁడు రామచంద్రుని తీక్ష్ణధార గల క్షురప్రహారముచే మస్తకము దెగి మహావనములోఁ బడిపోయెను. అప్పుడు రాక్షసుని యావిచ్ఛిన్నమస్తకము రహోదరమునివరునికంఠమును సమీపించి యాకస్మికముగా నాతనికంఠమును బట్టికొనియెను. రహోదరముని యరణ్యమధ్యమునం దిట్లు తిరుగుచుండెను, క్రమముగా నాతనియస్థులను భేదించుకొని యామస్తక మాతనికంఠములోఁ బ్రవేశించెను. అందుచే నాతఁడు మొట్టమొదట నేతీర్థమునకే నేగుటకుఁగాని, యేప్రయత్నమైనఁ జేయుటకుఁగాని సమర్థుఁడు గాకుండెను. క్రమముగా నాతఁ డత్యంతబాధితుఁడై పడిపోయెను. కాని యిట్టియవస్థయందే యాతఁడు క్రమముగా భూమియందలి సకలతీర్థములకుఁ బర్యటనము చేయఁజొచ్చెను. ఇట్లు తిరుగుచు నొకనాఁడు రహోదరముని తనదుర్దశనుగూర్చి భావితాత్ములగు నచ్చటిఋషులవద్దఁ జెప్పుకొనియెను. అంతయు విని యా

ఋషు లామునివరుని, ఔశనసతీర్థమున కేఁగు మని యుపదేశ మొసఁగిరి. రహోదరుఁ డాహితము నాలించి యౌశనసతీర్థమున కేఁగెను. అతఁ డట్లు ఔశనసతీర్థమున కేఁగి జలముల స్పృశించినంతమాత్రముననే, యామస్తక మాతనిగళమును వీడి జలములలోఁ బడిపోయెను. ఓద్విజులారా! రహోదరముని నిష్పాపుఁడును, పూతాత్ముఁడు నై సంప్రీతచిత్తములోఁ దనయాశ్రమమున కేఁగఁదలఁచి, ఋషివరులసన్నిధిని సమాచార మంతయు విశదపఱచెను. ఋషు లీ 'ఔశనస' తీర్థమునకుఁ గల, విశేషమాహాత్మ్యమునుగూర్చి విని యందఱు నప్పుడచ్చటికి విచ్చేసిరి. అది మొదలు ఆతీర్థమునకుఁ గపాలమోచనతీర్థమను పేరు గలిగెను. ఇచ్చట విశ్వామిత్రులవారి, విశ్వప్రసిద్ధమైన మహాతీర్థము గలదు. ఈతీర్థమునందే విశ్వామిత్రమహర్షి బ్రహ్మర్షిత్వమును బొందెను. ఈతీర్థమునందు స్నానముచేసినచో నిస్సందేహముగా బ్రాహ్మణ్యత సిద్ధింపఁగలదు. ఎవ్వరైన బ్రాహ్మణు లీతీర్థమునందు స్నానముచేసినచో వారు విశుద్ధదేహులై పరమపదము నొందుచున్నారు. తరువాత నియతాహారులు నియతచిత్తులు నై పృథూదకతీర్థమున కేఁగవలయును. అచ్చట ఋషంగుఁ డను పేరుగల యొకానొక ఋషి సిద్ధిఁబొందెను. ఆయన పూర్వజన్మజ్ఞానము గలవాఁడు. అతఁడెప్పుడును గంగాద్వారమున వాసముచేయుచుఁ, దన కవసానకాలము తటస్థింపఁగానే తీర్థమాహాత్మ్యమును స్మరించుకొని, స్వధర్మనిష్ఠులును సాధుచిత్తులు నగు తనకొడుకులతో నిట్లు చెప్పెను—"సరస్వతీతీర్థమున కుత్తరదిశగా నెవ్వరు నిజదేహమును విడుచుచున్నారో, పృథూదకతీర్థమునం దెవ్వరు జపపరాయణు లగుచున్నారో వారి కెప్పుడును మృత్యువు ఘటిల్లదు." అచ్చట బ్రహ్మయోని విరాజమాన మగుచుండెను.

పూర్వకాలమున బ్రహ్మ యచ్చటఁ బృథూదకమునం దాశ్రి

ఠము గావించుకొని, సరస్వతీతటమునందు నివాసముచేయుచుండెను. అతఁడు చాతుర్వర్ణ్యసృష్టికొఱ కాత్మజ్ఞానతత్పరుఁడై యుండెను. అవ్యక్తయోనియైన బ్రహ్మ యట్లు ధ్యానముచేయుచుండఁగా నాతని మోమువలన బ్రాహ్మణు లుత్పన్నము గాఁజొచ్చిరి. తరువాత బ్రహ్మ బాహుద్వయమునుండి క్షత్రియులును, ఊరుద్వయమునుండి వైశ్యులును, పాదద్వయమునుండి శూద్రులును జన్మించిరి. క్రమముగా నిట్లు నాల్గువర్ణములు నుత్పత్తి యగుటఁ జూచి, బ్రహ్మ యచ్చ టాశ్రమము లన్నిటిని స్థాపించెను. ఈవిధముగా నీతీర్థము బ్రహ్మచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడిన దగుటచే బ్రహ్మయోని యనుపేరఁ బ్రసిద్ధిగాంచెను. ముక్తిని గోరి యీతీర్థమున స్నానముచేసినవారు మరల నెన్నఁటికి జన్మభయమును బొందరు.

ఇచ్చటనే అవకీర్ణ మనుపేరిట నొకప్రసిద్ధతీర్థము గలదు. అచ్చోట బకదాల్భ్యుఁ డనునాతఁడు మహాక్రోధమున రాష్ట్రరచనార్థము బ్రాహ్మణులతో హోమముచేయుటకుఁ బ్రారంభించెను. రాజున కప్పుడు బుద్ధివికాసము గలిగెను.

ఋషులు మరల నిట్లడిగిరి—"ఈయవకీర్ణనామకతీర్థ మెట్లు ప్రతిష్ఠింపఁబడినది? ధృతరాష్ట్రరాజు మొదట నెందుల కాతని నప్రసాదితునిఁ గావించెను?"—లోమహర్షణుఁ డిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు—పూర్వము నైమిశారణ్యమునందలి ఋషులు దక్షిణలు పొందుటకొఱకు రాజగు ధృతరాష్ట్రునిదగ్గఱకువచ్చిరి. వారిలో బకదాల్భ్యుఁ డు ముందునకు వచ్చి ఋషులకోరికను రాజున కెఱిఁగించెను. అప్పుడు ధృతరాష్ట్రరాజు బకదాల్భ్యుని నిందింపఁజొచ్చెను. అందుచే బకదాల్భ్యుఁ డత్యంతకోపావేశుఁడై తనశరీరమునందలి మాంసమును తీసి పృథూదకమునందలి యవకీర్ణమహాతీర్థములో ధృతరాష్ట్రుని రా

జ్యహోమముచేయుట కారంభించెను. ఇట్లు యజ్ఞము ప్రారంభించి నంతమాత్రముచేతనే ధృతరాష్ట్రరాజ్యము నానావిధముల నాశము గాఁజొచ్చెను. రాజు దుష్కృతిపరిణామముచేఁ గ్రమముగా రాజైశ్వర్యము విధ్వస్తమైపోయెను. అప్పు డానరపతి బ్రాహ్మణులకార్యకలాపమునుగూర్చి యాలోచించుకొనియెను; చిట్టచివరకు కాతఁడు పురోహితుని వెంటఁబెట్టుకొని వివిధరత్నరాసులతో విప్రుఁడైన బకదాల్భ్యుని ప్రసన్నునిగావించుటకు సరస్వతీతీర్థమున కేఁగెను.

బకదాల్భ్యుఁ డప్పుడు రాజువ్యవహారమునకు సంతుష్టుఁడై యిట్లు పలికెను. "బుద్ధిపూర్వకముగా బ్రాహ్మణుల నవమానము చేయకుము. బ్రాహ్మణుఁ డవమానింపఁబడినచో మూఁడుకులములపురుషులు వినష్టు లగుచున్నారు." ఇట్లు పలికి యప్పు డాతఁడు రాజునకు హితముచేయుట కుద్దేశించెను. తరువాత నాతఁడు నేయి యాఁకాలును ప్రోక్షించి మృతులైన రాజపురుషులను బునరుజ్జీవింపఁజేసెను. ఈయవకీర్ణతీర్థమునందు జితేంద్రియులై యెవ్వరు శ్రద్ధతో స్నానమాచరించుచున్నారో, వారిమనస్సులందలి సకలసదభీష్టములును సఫలము లగుచున్నది.

అచ్చోట 'యాయాత' నామమున నింకొక ప్రఖ్యాతతీర్థమున్నది, అక్కడ యజ్ఞారంభముచేసినచో నంది మధువును స్రవించును. భక్తిపూర్వకముగా నచ్చట స్నానముచేసినవారు సర్వపాపవిముక్తు లగుచున్నారు; మఱియు నశ్వమేధయజ్ఞముచేసినఫలము వారికి లభించుచున్నది.

ఓవిప్రులారా! ఈచోటనే "మధుస్రి" మను మఱియొక పవిత్రతమతీర్థము గలదు. అక్కడ భక్తితో స్నానముచేసినమానవులు తమపితృపురుషుల కమృతముతోఁ దర్పణములు గావించినవా రగు

చున్నారు. అక్కడ నింకొకతీర్థము గలదు, దానిపేరు వసిష్ఠోద్వాహము. భక్తితో నీతీర్థమున స్నానముచేసినవారికి వసిష్ఠలోకములు లభించును.

—♦ అరుణాసరస్వతిసంగమమాహాత్మ్యము ♦—

అంతట ఋషిబృందములు మహాత్ముఁడైన రోమహర్షుణుఁ గాంచి "ఓ సూతమహర్షీ! అత్యంతవేగశాలినియైన సరస్వతీనది మునిచంద్రుఁడైన వసిష్ఠుని వహించి తన వేగముతో నెందులకుఁ దీసికొనిపోయెనో యావృత్తాంతము మాకు మీ నోట నూరకుఁ దెలియఁజెప్పుము." అని యడిగిరి. రోమహర్షణుఁ డిట్లు చెప్పసాగెను.

గాధిసుతుఁడగు విశ్వామిత్రునకును మహాత్ముఁడైన వసిష్ఠునకును సమమగు తపస్సంపద గలిగి మిక్కిలి స్పర్ధగలవారైరి. వసిష్ఠుఁడు స్థాణుతీర్థముఁ దనయాశ్రమమును స్థాపించుకొనియెను. వసిష్ఠాశ్రమమునకుఁ బశ్చిమమునందే విశ్వామిత్రుని యాశ్రమ ముండెను. భగవంతుఁడైన స్థాణుఁ డేస్థలమునందు యజ్ఞముగావించి సరస్వతిని బూజాపూర్వకముగా లింగాకారమున స్థాపనచేసెనో, యాస్థలమునందు వసిష్ఠుఁడు కఠోరతపస్సునందు నిమగ్నుఁడై యుండెను. ఆయన తపఃప్రభావమున విశ్వామిత్రుఁడు హీనప్రభగలవాఁ డయ్యెను. అప్పుడు విశ్వామిత్రుఁడు సరస్వతిని స్మరణముచేసి "నీవు మునివరుఁడైన వసిష్ఠుని నీ వేగముచే నాకడ నున్నచోటికి దీసికొనిరమ్ము. వసిష్ఠుఁ డిచ్చటికి వచ్చినతోడనే నేనతని నిశ్చయముగా వినాశ మొనరింతును." అని చెప్పెను. ఈమాటలు విని సరస్వతి వ్యథితురాలయ్యెను. ఆమెసర్వాంగకములుఁ గంపింపఁజొచ్చెను. విశ్వామిత్రుఁ డట్లు కంపితురాలును వ్యథితురాలు నగుచున్న సరస్వతిని జూచి క్రోధోద్వేగముతో

"సరస్వతీ! అతిత్వరితముగా నీవు వసిష్ఠుని దీసికొనిరమ్ము" అని
యదలించెను. సరిద్వరయైన సరస్వతి యప్పుడు విధిలేక వసిష్ఠమునీశ్వ
రునివద్ద కేఁగి దుఃఖించుచు విశ్వామిత్రునిమాటలను విన్నవించెను.
సరస్వతి శోకభరముచే నత్యంతకాతరయై, వివర్ణయై, దీనయై యుండు
ట వసిష్ఠుఁడు చూచెను. అట్టియవస్థయందు నామెను జూచి యాతఁ
డిట్లుపలికెను,— "దేవీ! నీవు నన్ను విశ్వామిత్రునివద్దకుఁ దీసికొని
పొమ్ము"

కృపాశీలుఁడైన మునిపలుకులను విని సరిద్వరయైన సరస్వతి
తనసలిలప్రవాహముచే నత్తోటిని ముంచివేసెను. సలిలవేగముచే
నొడ్డు విఱిగిపోయెను. వసిష్ఠుఁ డప్పుడు సరస్వతీసలిలములచేఁ గొట్టుకొ
నిపోవుచు నామె నిట్లు స్తవముచేయఁజొచ్చెను. "ఓదేవీ! సరస్వతీ!
నీవు పితామహునిసరోవరమునుండి జన్మించితివి. నీపవిత్రసలిలము
లచే లోక మంతయుఁ బరివ్యాప్తమై యున్నది. నీవు నీయిష్టము గల
ప్రదేశమున కేఁగుచుందువు. మేఘసమూహమునందలి జలరాశి నీవ
లననే సృష్టింపఁబడినది; పృథివియందలి సమస్తజలములు నీమూర్తిమే
లై యున్నవి. నీవలననే మేము మహామహిమాన్వితుల మైతిమి. పుష్టి,
ధృతి, కీర్తి, సిద్ధి, కాంతి, క్షమా, స్వధా, స్వాహా, వాణీప్రభృతిసక
లమును నీవు. ఈజగమంతయు భవదాయత్తము, నీవే సర్వభూతల
ములయందు వాణీరూపమున విరాజిల్లుచుంటివి."

భగవతియైన సరస్వతి యీవిధముగా వసిష్ఠునిచే స్తుతినొంది,
యప్పుడనాయాసముగా నాతనిని విశ్వామిత్రాశ్రమమునకుఁ గొం
పోయెను. అట్లేఁగి యామె విశ్వామిత్రునిఁ బూజించి యాతనికి వసి
ష్ఠాగమనము నెఱింగించెను. అప్పుడు విశ్వామిత్రుఁడు సరస్వతివలనఁ
గొనితేఁబడిన వసిష్ఠునిఁ జూచి క్రుద్ధుఁడై యాతనిని వినాశ మొనరిం

చుట కుద్యతుఁ డయ్యెను. క్రుద్ధుఁడై యస్త్రాన్వేషణముచేయుచున్న విశ్వామిత్రునిఁ జూచి, సరస్వతి బ్రహ్మహత్యాభయముచే వసిష్ఠునిఁ దీసికొని మరలఁ దనజలవేగము నింకొకదిక్కునకుఁ బ్రవహింపఁజేసెను. సరిద్వరమైన సరస్వతి యీయిరువురిమాటను జవదాఁటెను; కాని విశ్వామిత్రుఁ డీవ్యాపారముచే వంచితుఁడయ్యెను. అప్పు డాతఁడు వసిష్ఠునిఁ దీసికొనిపోవుచున్న సరస్వతీనదిని గాంచి క్రోధారుణనేత్రుఁడై “సరిద్వరమా! నన్ను వంచించి నీవన్యవిధముగాఁ బ్రవహించిపోవుచున్నావు. ఓకళ్యాణీ! యీయపరాధముచే నీవు రాక్షసులచేఁ బరివృతురాలవై శోణితమును బ్రవహించుచుందువుగాక” అని శపించెను. విశ్వామిత్రునిచే నిట్లభిశప్తమై నాఁటనుండి యొకసంవత్సరమాత్రము సరస్వతి రక్తజలమును బ్రవహించెను.

తరువాత దేవతలు, ఋషులు, గంధర్వులు, నప్సరసలు మొదలగువారు సరస్వతీనదియొక్క యవస్థను జూచి యత్యంతము దుఃఖింపఁజొచ్చిరి. ఆరమణీయతీర్థశ్రేష్ఠము రక్తమును బ్రవహింపఁజేయుటఁ జూచి భూతములు, పిశాచములు మొదలగునవి యచ్చటికి రాఁజొచ్చెను. అవి యన్నియుఁ జేరి హర్షోత్కర్షముతో రక్తపానముసేయుచుండెను. వాని యంతరంగములయందిఁక దైన్యమును దుఃఖమును లేకుండెను. శోణితపానముచే నవి పరమతృప్తిని బొంది నృత్యములు చేయుచుండెను, హాసమొనరించుచుండెను. స్వర్గమును జయించినవానివలె నానంద మనుభవించుచుండెను. ఒకప్పుడు శతయోజనములదూరమునుండి కొందఱు తపస్వులైన మునులు సరస్వతీతీర్థమునకు స్నానార్థులై యరుదెంచిరి. వికటాకారులైన రాక్షసులచే నావరింపఁబడెను. శోణితమును బ్రవహింపఁజేయుచున్న యానదిని వా రప్పుడు చూచిరి. అట్లు చూచి వారు సరస్వతి నుద్ధారముచేయుట కనేకప్రయత్నములు చేయఁ

జొచ్చిరి; మహాభాగులైన మహర్షు లందఱును గూడి సరస్వతి నిట్లు ప్రశ్నించిరి. "ఓసరిచ్ఛ్రేష్ఠమా! నీ వేకారణముచే నిట్లు రక్తప్రవాహము గల్గినదాన వైతివి? నీయీవ్యాకులత్వమును జూచియే మేము ని న్నిట్లడుగుచున్నాము."

అప్పుడు సరస్వతీనది విశ్వామిత్రుఁ డొనరించిన సమస్తవ్యాపారమును వారికడ విశదపఱచెను. ఋషులు సత్యవాక్యమునకు సంప్రీతులై పుణ్యజలౌఘసాహితయుఁ బాపనాశనము నైన యరుణానదిని సరస్వతీనదికిఁ దెచ్చిరి. సరస్వతి పూర్వము వలెనే నిర్మలజలపూర్ణ యయ్యెను. అది చూచి రా[illegible] దుఃఖించుచు నతిదీనభావములతో మరల మునుల [illegible] ని ట్లు పలికిరి— "మేము స్వభావముచే క్షుధార్తులము, ధర్మహీనులము. మా కెప్పటికిని వినాశము లేదు. మే మిచ్ఛాపూర్వకముగా నెప్పుడును బాపముచేయము. మీ యనుగ్రహాభావముచేతను, మా దుష్కర్మఫలముచేతను మా పక్షము దినదినాభివృద్ధి యగుచున్నది; కారణ మేమనఁ, మేము బ్రహ్మరాక్షసులము. క్షత్రియులుగాని, వైశ్యులుగాని, శూద్రులు గాని దుష్కార్యమగ్నులై బ్రాహ్మణవిద్వేషము గలిగినవారైనచో బ్రహ్మరాక్షసు లగుచున్నారు. ఇదిగాక గురువునకుఁగాని, తల్లికిఁగాని, తండ్రికిఁగాని ద్వేషముచేయువారును, వృద్ధుల నవమానించువారును గూడ రాక్షసు లగుచున్నారు. పాపినీకామినీజనుల వ్యభిచారదోషముచేతఁగూడ మా పక్ష మభివృద్ధియగుచున్నది. అది యటుండనిండు, లోకములో నెంతటిఘనపాపము లాచరించినవారినైన మీరలు పరిత్రాణన మొనరింపఁగలరు"

కృపాశీలురైన మును లాపలుకులు విని సంతుష్టులై తమలోఁ దా మిట్లు మాటలాడుకొనఁజొచ్చిరి. "తుమ్ముచే నపవిత్ర మైనదియు,

పురుగులచే నసహ్యమైనదియు, శిష్టులుగానివారు ముందుగా భుజించినదియు, తలవెండ్రుకలు పడినదియు, గాలిచే నారిపోయినదియు శ్వాసలు విడువఁబడినదియు, నైన యన్నము రాక్షసులు భక్షింపఁదగినది. అభిజ్ఞులైనవా రెప్పుడు నట్టియన్నములను బొత్తిగా విసర్జింతురు. ఇట్టి యన్నము నెవ్వరు భుజించుచుందురో వారితోఁగూడ రాక్షసులును భుజించుచుందురు" అనిపోధరు లందఱు నిట్లు సంభాషించుకొని యా నదిని పరిశుద్ధను గావించి, తరువాత రాక్షసులకు మోక్షప్రాప్తికొఱకు నొకసంగమమునందు స్నానముచేయ నంగీకరించిరి. ఆయరుణాసరస్వతీనదులసంగమమునందు స్నానముచేసి మూఁడుదివసము లుపవాసముచేసిన సకలపాపములు విదూరితము లగుచున్నవి. ఘోరకలియుగమునం దధర్మ మభ్యుదయము నొందువేళ నరుణాసంగమమున స్నానముచేసినచో ముక్తి లభించుచున్నది. అప్పు డారాక్షసు లందఱు నాసంగమస్నానములు గావించుకొని యొక్కక్షణమే పాపవిముక్తులై దివ్యమాల్యదివ్యాంబరధారులై, స్వర్గనివాసులచేఁ బూజింపఁబడిరి.

ఋణమోచనాదితీర్థ మాహాత్మ్యము
కామ్యకాదివనమాహాత్మ్యము.

లోమహర్షణుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు— "పూర్వకాలమునందు ఋషు లక్కడ నాలుగుసముద్రములను నిర్మించుచున్నారు. ఆసముద్రములలో నొక్కొక్కదానిచే గోసహస్రదానఫలము లభించుచున్నది. ఓబ్రాహ్మణులారా! అక్కడ మహత్కర్మాచరణుఁడైన వాఁడైన నేకొంచెము తపమాచరించినను నది పూర్ణతఁ బొందుచున్నది. ఓవిప్రులారా! అచ్చటనే శతసాహస్రికము, శాతికము, నను రెండునదు లున్నవి. వానియందు స్నానముచేసినవారికి సహస్రగోప్రులను

దానమొనరించినఫలము గలదు. ఇదిగాక, సరస్వతీతీరమునందున్న సోమతీర్థమున స్నానముచేసినచో రాజసూయయజ్ఞముచేసిన ఫలము కలుగుచున్నది. శ్రద్ధాశీలురు జితేంద్రియులునై, రేణుకాష్టకమున కెవ్వ రేఁగుచున్నారో వారికి మాతృభక్తిజనితమైన పుణ్యము లభించుచున్నది. బ్రాహ్మణసేవితములైన ఋణమోచన, కుమారాభిషేక, ఓజసతీర్థముల కేఁగి స్నానము గావించినవారు యశస్వులై కౌమారపురప్రాప్తి నొందుచున్నారు. చైత్రమాసమున శుక్లపక్షమున సప్తమినాఁ డచ్చట శ్రాద్ధముచేసినచో గయాశ్రాద్ధపుణ్యము లభించును. సన్నిహతీతీర్థమునం దెల్లు శ్రాద్ధముచేయవలయునో పూర్వమున వాయువుచేఁ జెప్పఁబడినది. అందుచేత సర్వప్రయత్నములను నచ్చట శ్రాద్ధానుష్ఠానము చేయవలయును. చైత్రమాసమున షష్ఠితిథిని శ్రద్ధతో నచ్చట స్నానముచేసిన వారిపితృపురుషు లక్షయమైన యుదకలాభము నొందుచున్నారు. అక్కడ, పంచవట మనుపేర విశ్వవిఖ్యాతమైన తీర్థ మొకటి గలదు. మహాదేవుఁ డచ్చట స్వయముగా యోగము నవలంబించి యుండును; అక్కడ కేఁగి స్నానముచేసి మహాదేవుఁడైన మహేశ్వరు నర్చించినవారికి గాణపత్యప్రాప్తియు, సురబృందముతోడివిహారమును లభించును.

ఓద్విజేంద్రులారా! కురుక్షేత్రము విఖ్యాతతీర్థము, అచ్చటఁ గర్షణముచేయునిమిత్తమై కురురాజు కఠోరతపస్సు గావించియున్నాడు. ఆతనికఠినతపమునకు మెచ్చి యింద్రుఁ డాతనితో నిట్లనెను. "ఓరాజర్షీ! నీయీతపశ్చర్యకు నేను సంతుష్టుఁడ నైతిని; అది యటుండనిమ్ము, ఈకురుక్షేత్రమునకు వచ్చి యజ్ఞముచేసినవా రెవ్వరైన నగుదురుగాక, వారు సకలపాపవర్జితులై సుకృతలోకముల కేఁగుట కధికారు లగునట్లు చేసెదను." త్రిదశేంద్రుఁడైన యింద్రుఁ డిట్లు పాస

ముగఁ బలికి వెడలిపోయెను. తరువాత నాతఁడిట్లు మరలమరల వచ్చుచు హాస్యముచేయుచు వెడలిపోవుచుండెను. కాని ఆ రాజర్షియొక్క యంగమంతమాత్రమును కించుకయును సంచలింపదయ్యెను. ఇట్లు తానతఁడు మరలమరల వచ్చుచు రాజును చలింపఁజేయుటకుఁ బలుకరించిపోవుచుండెను. కాని కురురాజు చలింపక తీవ్రతప మొనర్చుచుండెను. ఆతనితీవ్రతపస్సున కింద్రుని దేహము సంతప్తము గాఁజొచ్చెను, ఇంద్రుఁడప్పుడు సంప్రీతచిత్తుఁడై "రాజా! నీవెందుల కిట్లు ఘోరతప మాచరించుచున్నావో నా కెఱింగింపుము" అని యడిగెను. కురురా జిట్లుత్తర మిచ్చెను. "శ్రద్ధతో నీతీర్థమునందు వాసముచేయువా రందఱును పరమాత్ముఁడైన బ్రహ్మభవనమున కేఁగవలయును. ఎట్టిమహాపాపములు చేసినవారైనను, పంచమహాపాతకములచే దూషితులైనవారైనను, ఈతీర్థంబున స్నానముచేసినచో విశుద్ధదేహులై పరమగతి నొందవలెను."

ఓ ద్విజవరులారా! పుణ్యాత్మమైన కురుక్షేత్రమునందుగల కురుక్షేత్రతీర్థమును సేవించినచో మహాత్ములై పరమపదప్రాప్తు లగుదురు. కురుక్షేత్రమునందు స్నానముచేసిన వారి కెట్టిపాపములు నిలువవు. అక్కడ స్నానముచేసినవారు కురురాజనాదేశముచేఁ బరమపదము నొందుచున్నారు. తరువాతఁ ద్రిభువనవిఖ్యాతమైన అణకతీర్థమున కేఁగవలెను. పూర్వకాలమునం దక్కడ బ్రహ్మయు మహాదేవుఁడును ఋషులతో విరాజిల్లుచుండిరి. ఆతీర్థమునకుఁ బడమరదెసను రుద్రాణియు, నుత్తరదిశను పద్మనాభుఁడును విరాజిల్లుచున్నారు. మధ్యస్థలమున అణకతీర్థము శోభిల్లుచున్నది. ఇట్టితీర్థము త్రిభువనములలోను దుర్లభమైనది. దానియందు స్నానముచేసినవారి పాపములు నిర్మూలితము లగుచున్నవి. వైశాఖమాసమున అష్టమీ

త్రినేయందు మంగళవారమునాఁడు తత్తీర్థమున స్నానముచేసిన సకలపాపవిముక్తి గలుగును. నాలుగువంతులు సువర్ణములతోను, అపూపములతోను గలశదానము నెవ్వరిచ్చుటఁ జేయుచున్నారో వారు పాపమోచను లగుచున్నారు. ముందుగా రత్నయుతములైన కలశముల నిచ్చి దేవతాసంప్రీతి చేయవలెను, తరువాత సర్వపాతకహర మగునట్లుగాఁ గలశయుగ్మము దానముచేయవలయును. ఈవిధముగాఁ జేసి యెవ్వరు తత్తీర్థమునస్నానము చేయుచున్నారో వారు సర్వపాపవిముక్తులై పరమపదమొందుటకు సమర్థు లగుచున్నారు. ఇదిగాక అష్టమీమంగళవారముకలిసివచ్చిననాఁ డెవ్వరైన నక్కడ నేపుణ్యకార్యముచేసినను వారికి ముక్తిలాభము తప్పక కలుగును. సర్వతీర్థములకుఁ దీర్థస్వరూపమైన యాతీర్థమునందు స్నానముచేసినచో దేవతలయనుజ్ఞచేఁ బరమపదము లభించుచున్నది. కామ్యకవనము సర్వవిధపాపములను బరిశమింపజేయుచున్నది, దానిలోఁ బ్రవేశించినంతనే సమస్తపాపములనుండియు విముక్తి నొందుచున్నారు. సూర్యదేవుఁ డీవనము నాశ్రయించి తేజోమూర్తియై విరాజిల్లుచున్నాడు. ఓద్విజేంద్రులారా! ఈవనదర్శనముచేతనే ముక్తి లభించుచున్నది. ఏవ్యక్తి ఆదిత్యవారమునం దక్కడ స్నానముచేయునో యావ్యక్తికిఁ జిత్తశుద్ధి లభించుచున్నది, మఱియు సకలమనోరథసిద్ధి యగుచున్నది.

—♦ దుర్గాదితీర్థమాహాత్మ్యము—స్థాణుమాహాత్మ్యము ♦—

అనంతరము ఋషులు సూతునిం గని ‚‚ కామ్యకవనమునకుఁ బూర్వదిశయందు పరమపవిత్రమై యొప్పారుచున్న కుంజతీర్థ మెట్టిప్రభావము గలదైనదో వివరముగా వినఁగోరుచున్నాము.” అని యడుగఁగా లోమహర్షణుఁ డిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు—మునులారా! మీరు సకలతీర్థశ్రే

స్థలముల మాహాత్మ్యమును విందురు గాక. ఋషులచరిత్రకథలనుగూడ
వినిన సకలపాపనిర్ముక్తులు గాఁగలరు. ఒకానొకప్పుడు నైమిశార
ణ్యమునందలి ఋషులు కురుక్షేత్రమునకు విచ్చేసిరి. సరస్వతీనదిలో
స్నానముచేయవలె నని వారి కుద్దేశము కలిగెను; కాని వారానదియం
దుఁ బ్రవేశింపఁజాలకపోయిరి; తరువాత వారు ప్రయత్నముచేసి
యజ్ఞోపవీతనామ మగు నొకమహాతీర్థమును నిర్మాణము గావించిరి.
తరువాత నెందఱుమునులు వచ్చినను దానియందుఁ బ్రవేశించుటకు
సమర్థులుగాకపోయిరి. రంతుకముని యాశ్రమ మెంతదూరమువఱకు
వ్యాపించియున్నదో, అంతదూరమువఱకును చక్రతీర్థము వ్యాపించి
యున్నది. దేవియైన సరస్వతి యాయాశ్రమమంతయు విప్రగణసంవ్యా
ప్తమై యుండుటఁ జూచి, విప్రహితార్థమై యనేకములైన కుంజము
లను నిర్మాణముగావించుకొనుచు పశ్చిమదిశామార్గమును బట్టి ప్రవ
హించిపోయెను. సరస్వతీనది యచ్చట సర్వభూతహితతత్పరయై నిలి
చియుండెను. సరస్వతీనదియొక్క పూర్వదిక్ప్రవాహమునం దెవ్వరు
స్నానముచేయుచున్నారో వారికి గంగాస్నానఫలము లభించుచున్నది.
సరిద్వరయైన నర్మద, సరస్వతీదక్షిణప్రవాహమునందు సమ్మిళితమయ్యె
ను. యమునానది సరస్వతీపశ్చిమప్రవాహము నాశ్రయించెను. ఈనది
ఉత్తరదిక్కుగాఁ బ్రవహించుచున్నను సింధునది యనుపేరను ధరించు
చుండెను. ఈవిధముగాఁ బరమపావని యైన సరస్వతి నానాదిక్కులఁ
బ్రవహించుచుండెను. దానియందు స్నానము గావించినచో సకలతీర్థ
ములయందు స్నానముచేసినట్లే యగును. తరువాత మహాత్ముఁడైన
మదనునితీర్థమున కేఁగవలయును. త్రిభువనవిఖ్యాతమైన యాతీర్థము
విహారతీర్థ మనుపేర వెలయుచున్నది. దేవతలందఱును గూడి శివద
ర్శనార్థమై యీస్థానమునకు వచ్చి దేవహితుఁ డగు మహాదేవునిఁ

గాయక, హాహాహూహువులు, నందీశ్వరుఁడు, గణనాయకుఁడు మొదలగువా
రినిగూర్చి స్తవము చేయఁగాఁ జొచ్చిరి. నందీశ్వరుఁడు పరిసరమునున్న దేవత
లతో «మహాదేవుఁడు దేవీసహితముగా విహరింపనున్నాఁడు క్రీడించు
చున్నాఁ" డని చెప్పెను. అది విని దేవతలు తమతమ స్థానముల
విడిచికొని యచ్చోట విహరింపఁ జొచ్చిరి. అంతట నారదుఁడు దేవత
లక్రీడావినోదములఁ గాంచి సంతుష్టుఁడై యిట్లు పలికెను «శరీరస్నాన
మునకై యీవిహారతీర్థమునం దెవ్వరు స్నానముచేయుదురో వారికి ధన
ధాన్యములతోను దక్షిణాప్రియపదార్థములతోను సమగ్రహాయువులు నెరి
పూర్ణము లగుట సంభవించును, సందేహము లేదు."

ఆతరువాత సన్నిహితమను సూర్యతీర్థము కోటితీర్థములయును,
అక్కడ తెగిపడ్డ ఆది బిత్రుపూజచేయఁ గలిగింది మానవులకు
దుర్గతి పొందకొనికెని గలుగును. ఆచ్చోట విశ్వామిత్రుఁడై సరస్వతి
శాపము గలదు, దానిని దిప్పించుటచేతనే మానవులపాపములు దూరీ
భూతములై వారికిముక్తి నిశ్చయమగుచున్నది. శ్రద్ధతో నెవ్వరక్క-
డ దేవతలకును బితృదేవతలకును దానము లిచ్చుచున్నారో వారి
కవి యన్నియు నక్షయములగుచున్నవి. పృథూదకమనియు దీనివిశే
షత్వము కీర్తింపఁబడినది. సరస్వతీనది తూర్పుప్రవాహమునందు స్నాన
ముచేసినవారు, మాతృహంతకులైనను, పితృహంతకులైనను, బ్ర
హ్మహంతకులైనను, గురుతల్పగాములైనను సరే స్నానాంతమున
వారు పరిశుద్ధు లగుచున్నారు. సరస్వతి యచ్చట దేవమార్గప్రతిష్ఠ
గావించి దేవమార్గగామిని యయ్యెను. పూర్వదిగ్వాహినియైన సరస్వతి
దుష్కృతికారులైనవారికిఁ గూడఁ బుణ్యదాయినియై యున్నది. పూ
ర్వదిగ్వాహిని యైన సరస్వతిని జేరం తల్పీరమునందు మూఁడురాత్రులు
వసించిన వారి కెట్టి దుష్కృతములు శరీరమునం దుండఁజాలవు. రుద్రుఁ

డును, నారాయణదేవుడును, బ్రహ్మయు, శివుడును, ఋషిబృందము
ను, ఇంద్రాదిదేవతలతో సహితముగా బూర్వసరస్వతీతీర్థమును సేవిం
చుచుందురు. ప్రాచీనసరస్వతిని జేరి శ్రాద్ధానస్నానము చేయువారికి ని
హపరములయందు లభింపని దేదియు నుండదు. అనుకోక నిశ్చయమును
విశేషించి పంచమీతిథియందును సరస్వతిని సేవించుట కర్తవ్యము.
పంచమీతిథియందు సరస్వతిసేవ గావించినవారు లక్ష్మీయుక్తు
లగుచున్నారు. అప్పుడు త్రిలోకదుర్లభమగు, పౌరాణిక్యము విరాజ
మానమగుచున్నది. ఈతీర్థమునందు, ఉశనాంగమేశ్వరీదేవి యారా
ధనచే సిద్ధిలాభము నొందగలరు. మఱియు నామెను సేవించినవారు
గ్రహగణములలోఁ గీర్తి పరిగణింపబడుచున్నారు. ఇట్లు శుక్రముని
యీ యుత్తమతీర్థమును సేవించెను. శ్రీకంఠో సిద్ధసేవ గావించినవా
రికిఁ బరమగతి లభించుచున్నది భర్తలో నక్కడ శ్రాద్ధము గావించి
నవారు నిశ్చయముగాఁ దముపితృగణము నుద్ధరింపఁగలుగుచున్నారు.
తరువాత చతుర్ముఖనామకబ్రహ్మతీర్థమున కేఁగి యచట చతుర్దశిన
మున నుపవాసముండిగాని, లేక చైత్రమాసమునందలి కృష్ణచతుర్ద
శినాఁడు తెల్లవారువరకు వాసముచేసిగాని యాతీర్థమును సేవించిన
చో వారికి పరబ్రహ్మసాక్షాత్కారము లభించుచున్నది. ఇఁక
నట్టివారికి బుద్ధిప్రతిబాధ లేదు. ఆతరువాత సహస్రలింగశోభితమై
న స్థాణుతీర్థమున కేఁగవలయును. అక్కడ స్థాణువటవృక్షదర్శనమున సర్వ
పాపనిర్ముక్తి గలుగుచున్నది.

—♦ సృష్ట్యాదివర్ణనము ♦—

ఋషులు పలుకుచున్నారు— "ఓమహాముని! స్థాణువటము
యొక్కయు స్థాణుతీర్థముయొక్కయు మాహాత్మ్యమును, సన్నిహితియొక్క
యుత్పత్తి సమాచారమును, పాంశుమాలములచేఁ బరిపూర్ణతయు, కిం

గసహూహముల దర్శనస్పర్శనములవలని పుణ్యఫలమును, వటికగు నితరసరోవరముల మాహాత్మ్యమును, సకలము మాకు సవిస్తరముగా వర్ణించి చెప్పుము ”

లోమహర్షణుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. “ మీరంతయును వామనాఖ్యమహాపురాణమును వినుఁడు. ఈపురాణశ్రవణమున వామనప్రసాదమున ముక్తి లభింపఁగలదు; ఒకానొకప్పుడు సనత్కుమారుఁడు స్థాణువటమూలసమీపమునఁ గూరుచుండియుండెను. బ్రహ్మపుత్రుఁడగు మహాత్ముఁడునైన యాతని వాలఖిల్యాదిమునిగణములు పరివేష్టించియుండిరి. ఇట్టిసమయమునందు మార్కండేయమహాముని యచ్చటికి సవినయుఁడై వచ్చి సరోవరమాహాత్మ్యమునుగూర్చియు, వానిప్రమాణమునుగూర్చియు, వానియునికినిగూర్చియు నిట్లని ప్రశ్నచేసెను. “ ఓద్విజోత్తమా ! మహాత్మా ! నీవు సకలశాస్త్రపారదర్శివి, బ్రహ్మనందనుఁడవు. నేను నీసన్నిధానమున సర్వపాపహరమైన సరోమాహాత్మ్యమును వినఁగోరుచున్నాను. నీవు తత్కీర్తనము నాకు వినిపింపుము. ఓద్విజేంద్రా ! ఏయేతీర్థములు దృశ్యము లగునవి, యేయేతీర్థము లదృశ్యములు ? ఈసాన్నిధ్యమునందలి స్థాణులింగములలో నేయేలింగములు పవిత్రములైనవి, యేయేలింగములదర్శనమాత్రముచే మానవులు ముక్తినొందుట కధికారు లగుదురు ? స్థాణువటమున కెట్టి పుణ్యముగలదో, దానియుత్పత్తి వివరమెట్టిదియో అదియును నాకెఱింగింపుము. తీర్థములకుఁ బ్రదక్షిణ మాచరించుటవలన నెట్టిఫలము లభించునో, తీర్థస్నానములవలన నెట్టిపుణ్యము గలుగునో, గుహ్యములును, దేవదృశ్యములు నగు తీర్థములవలన నెట్టిపుణ్యము గలుగుచున్నదో, దేవదేవుఁడైన స్థాణుఁ డేవిధముగా సరోమధ్యమున విరాజిల్లుచున్నాఁడో, ఇంద్రుఁడు పాంశువులవలన నేవిధముగా సితీర్థసమును

బూర్ణము గావించెనో, స్థాణుతీర్థమాహాత్మ్య మెట్టిదో, చక్రతీర్థము వలన నెట్టిఫలము లభించుచున్నదో, సూర్యతీర్థసోమతీర్థములమాహాత్మ్య మెట్టిదో, తత్సమస్తము నాకు వర్ణించి చెప్పుము. ఓ మహాభాగుఁడా! శంకరునకును విష్ణువునకును నెన్నివిధము లగుగు స్థానములు గలవో, సరస్వతికిఁగూడ నేయేస్థానములు నిర్దిష్టములై యున్నవో అవి యన్నియు వర్ణించి చెప్పుము. నీవు దేహధారివై యుండియు భగవానుఁడైన బ్రహ్మయనుగ్రహముగలవాఁ డవై యున్నావు. సమస్త దేవమాహాత్మ్యతత్త్వములలో నీ కెఱుఁగరాని దించుకయు లేదు."

మార్కండేయమునీంద్రుని యీప్రశ్న విని బ్రహ్మపుత్రుఁడును మహామునియు నైన పస్త్యు మారుచిచిత్తము తీర్థములతంక కత్వకథక భక్తివశమున నాకర్షింపఁబడయెను. అప్పు డాతనియోగశక్తియు శిథిలమయ్యెను. ఆతఁడు మహేశ్వరునకు నమస్కరించి తాను పూర్వము బ్రహ్మసన్నిధి నెట్లు వినియుండెనో యట్లుగా నాయాప్రశ్నల కుత్తరము లిచ్చుటకు మొదలిడెను.

"మునివర్యా! మంగళమయుఁడును, వరదుఁడును, ఈశానుఁడు నైన మహేశ్వరునకు నమస్కరించి బ్రహ్మోక్తమైన తీర్థోత్పత్తివివరణమును వ్యక్తపఱుచుచున్నాను. మొట్టమొదట భీషణమైన యేకార్ణవజలమునందు సమస్తమును మగ్నమై యుండెను. స్థావరజంగమముల వివరణ మేమియు లేదు. అప్పుడు ప్రజాగణమునకు బీజసంభవముగు నొకపెద్దయండ మావిర్భవించెను. బ్రహ్మ ఆయండమునందు శయనించి యుండెను. ఆతఁ డెన్నొ సహస్రయుగములు శయనించియుండి తరువాత మేల్కనియెను. అప్పు డాతనికి సత్త్వగుణోద్రేకము గలిగెను, ఆతఁడు మేల్కాంచి సమస్తము శూన్యముగా నున్న దని తెలిసికొనియెను. అందుచేత నాతఁడు రజోగుణమునకు వశుఁడై సృష్టివిషయమై

చింతింపఁజొచ్చెను. రజోగుణము సృష్టివిషయకమైన దని చెప్పఁబడి యున్నది. సత్వము స్థితిగుణ మని తెలియుచున్నది. తమోగుణము సృష్టిసంహారమునందు ప్రవర్తించుచున్నది. ఆభగవానుఁడు సర్వవ్యాపియుఁ బరమపురుషుఁడు గుణాతీతుఁడు నని నిర్దేశింపఁబడినది. జీవరాసులయం దంతట నాతఁడు వ్యాపించియుండును. ఆతఁడే బ్రహ్మ, ఆతఁడే గోవిందుఁడు, ఆతఁడే సనాతనుఁడైన యీశ్వరుఁడు. ఎవ్వరామహాత్మ్యమునఁ దెలిసికొనుచున్నారో వారికిఁ దెలియని దించుకయు నుండదు. ఇది నిశ్చయము. సనాతనుఁడు గుణాతీతుఁడు నైన యాపరమపురుషు నెఱింగినమోక్షవిదులకుఁ దెలియని దించుకయు లేదు. ఎవ్వరిచిత్త మఖండితరూపమున నాత్మయం దవస్థిత మగుచున్నదో, వారికిఁ దీర్థసేవవలనను, ఆశ్రమపరిగ్రహమువలనను బ్రయోజన మేమి? ఆత్మ యొకనదీస్వరూపము, సంయమములు దానికి పవిత్రసోపానములు, సత్యమే జలము శమదమాదిసంయుతమైన యానదియందు స్నానముచేసిననే పుణ్యకర్ముఁడైన పురుషుఁడు పవిత్రుఁ డగుచున్నాఁడు. ఇతరజలములను సేవించినంతమాత్రమున యంతరాత్మ యెప్పుడును పవిత్రము గాఁజాలదు. ఆత్మజ్ఞానరూపమైనసుఖమునందు నిరంతరము నిమగ్నులై యుండవలయును. ఇదియే పురుషునకుఁ బ్రధానకర్మ యని నిర్దేశింపఁబడినది. ఈయాత్మజ్ఞాన మొక్కటియే పురుషునకుఁ దెలిసికొనవలసిన దనియు, నది లభించినచో నొక్కమాఱుగా సకలవాంఛలు విదూరితము లగు ననియు, సజ్జనులు చెప్పుచున్నారు. దేనియందు నేకత్వము, సమత్వము, సత్యత్వము, శీలత్వము, స్థితి, దండనిధానము, ఋజుత్వము, నిర్మోహత్వము లక్షితము లగుచున్నవో, యట్టిచిత్తము బ్రహ్మ[illegible] ఓవిప్రవరులారా! మీ కిచటమున సంక్షేపముగా సబ్రహ్మస్వరూపమును వర్ణించియుంటినో,

పత్నులందఱు నీవిధముగా నొండొరులఁ బిలుచుకొనుచుఁ గందమూలఫలాదుల సంగ్రహించుకొని భిక్షుకరూపియైన మహాదేవుని సమీపించి "భిక్షుకా! ఇదిగో భిక్షను గైకొమ్ము" అని పలికిరి. మహాదేవుఁ డప్పుడు పరమాదరముతోఁ దఁభిక్షాపాత్రను జాచి "ఓతపస్వినులారా! భిక్ష నొసఁగుఁడు, మీకు శుభమగుఁగాక" అని మందహాస మొనరించుచుండెను. ఇక్కడ మునిపత్నులు శంకరునకు భిక్ష నొసఁగి కామాతురచిత్తలై "యోతాపసోత్తమా! నీ వవలంబించిన యీవ్రతమునకు విధాన మెట్టిది? దిగంబరుఁడవైన నీసర్వాంగములును వనమాలావిభూషితములై కనఁబడుచున్నవి. నీవు తాపసుఁడవైనను నీయాకార మతిమనోహరమై యున్నది. నీ కేదేని యభిప్రాయ మున్నచో నారహస్యమును మాకడ వెల్లడింపుము." అని పలికిరి. వారి పలుకులు విని శంకరుఁడు నవ్వుచు నిట్లనియెను. "ఇదియే నాయేకరూపవ్రతము; కాని దీనిరహస్యము తెలుపరానిది. విశేషించి బహుజను లున్నచోట నీవ్రతమున కర్థ మించుకయుఁ జెప్పఁజాలను. ఓసౌభాగ్యవతులారా! ఇది యెఱింగి మీరు వెడలిపోవుఁడు" శివుఁ డిట్లు పలుకఁగా విని మునిపత్నులు, "ఓతాపసా! రమ్ము! మేమును నీవెంట వచ్చెదము. ఏమన! మాకు నీవెంట వచ్చుట కత్యంత కౌతూహలమగుచున్నది" అని చెప్పుచు వారు తమపాణిపల్లవములతో శంకరునిఁ బట్టుకొనఁజొచ్చిరి. కామాతురలై యున్న యాకాంతలలోఁ గొంద ఱాతనికంఠమును జుట్టికొనిరి. మఱికొంద ఱాతనికేశపాశము బట్టుకొనిరి, ఇఁకఁ గొంద ఱాతనికటిభాగమును, గొంద ఱాతనిపాదద్వంద్వమును బట్టుకొనిరి. ఆశ్రమవాసులైన మును లందఱును దమపత్నులకుఁ గలిగిన యీచిత్తవికారమును జూచి యాగ్రహావేశులై "యాతాపసుని వధింపవలె" నని నిశ్చయించుకొని కఱ్ఱలతోడను, పాషాణ

ములతోడను శంకరుని భీషణమైన యూర్ధ్వలింగమును బడఁగొట్టిరి. లింగము పడినవెంటనే భగవానుఁడైన శంకరుఁ డంతర్హితుఁడై పోయెను. తరువాత నాయన పార్వతీదేవితోఁగూడ నవ్వుచుఁ గైలాసపర్వతమున కేఁగెను. ఇక్కడ దేవదేవుఁడైన శంకరునిలింగము చరాచరములపైఁ బడఁగానే భావితాత్ములైన ఋషులకు విషమవిక్షోభము సంభవించెను. ఈఘటన మంతయుఁ దలఁచుకొనుచు ఋషులు విశేషవ్యాకులచిత్తులై యుండిరి. వారిలో నందఱకంటెను బుద్ధిమంతుఁడైన యొకమునీశ్వరుఁ డప్పుడు తక్కినవారందఱను జూచి యిట్లు చెప్పెను. “ మనయాశ్రమమున కరుదెంచిన యాతాపసుని మన మెట్లు సంభావింపవలయునో తెలిసికొనఁజాలమైతిమి. అందుచేతనే యిట్టికష్టము సంభవించినది, ఇప్పుడు మనమందఱమును వెడలి బ్రహ్మకు శరణాపన్నులము గావలయును. ఆతఁడు దీనియభిప్రాయము నవశ్యముగా నెఱుంగఁగలఁడు.”

ఇట్లుసంభాషించుకొని చకితచిత్తులైన వారందఱును బయలుదేఱి సురసేవితుఁడై యున్న బ్రహ్మసన్నిధానమున కేఁగిరి. అట్లేఁగి బ్రహ్మకుఁ బ్రణామము లాచరించి వారందఱును లజ్జావనతవదనులై బ్రహ్మకెదురుగా నిలువఁబడిరి. అప్పుడు బ్రహ్మ వారట్లు విషణ్ణులై యుండుటఁ జూచి వారితో నిట్లనియెను—“ ఓహో! మీరందఱు నత్యంతమూఢులై యున్నారు; అందుచే మీచిత్తములు క్రోధకలుషితములై యున్నవి. వాస్తవముగా మూఢబుద్ధులైనవా రెప్పుడును ధర్మమును గాని సత్క్రియామర్మమును గాని గ్రహింపఁజాలరు. ఓక్రూరకర్ములైన తాపసులారా! మీరు ధర్మతత్త్వము నాకర్ణింపుఁడు. విజ్ఞులైనవాఁ డెవఁడో ధర్మ మాచరించి ఫలము నందుట కధికారులై యుండురు. ఏవిభుఁ డీదేహమునందు నాత్మయందు నధిష్ఠించియున్నాఁ

డో, ఆతఁడు మహాస్థాణుఁడు, ఆతని కాది లేదు, ఆతఁడు సర్వప్రకా రముల నిర్లిప్తరూపమున వ్యక్తుఁ డగుచున్నాఁడు. మఱి వస్తువులయం దుండి యుజ్జ్వలవర్ణములతో నెట్లు ప్రకాశించుచున్నదో, అట్లే ఆత్మ యు మనస్సుతోఁగూడి తన్మయమై యున్నది. మనస్సుయొక్క భేదము ల నాశ్రయించియే సకలకర్మములును వర్ధిల్లుచున్నవి. ఆదురాత నా యాకర్మవశతచేతనే మనుష్యులు స్వర్గనరకకాదిభోగముల నుపభోగించుచుండిరి. బుద్ధిమంతులైనవారు మొట్టమొదట శ్రద్ధానాథనమైనయుపాయముచే మనస్సును బరిశుద్ధపఱుచుకొని జ్ఞానసిద్ధులై యుందురు. ఆత్మయొక్క మాఱు ప్రబోధింపఁబడినచో నంతరాత్మ తాను నిరాకులమై యుండును. సహజముగా మంత్రసిద్ధిగల్గియున్న పురుషున కింక దేహసంబంధమైన క్లేశముచే శుద్ధిఁబొందవలసిన యావశ్యకత లేదు. పాతకసమూహములనుండి తొలఁగియుండుటకే సత్క్రియ లన్నియుఁ గల్పింపఁబడినవి. అత్యంతకలుష దేహము సహజముగా శుద్ధినొందుటకు సమర్థము గాఁజాలదు. అందుచేతనే జనసమాజమునం దీసప్పృథ పరివర్తకమైన మార్గ మేర్పరుపఁబడినది. జాగిపోవుచున్న వర్ణాశ్రమ విభాగములు జనాధ్యక్షుఁడైన యొకానొకనిచే నిరూపింపఁబడినవి. ఉత్తమభాగధేయులైన వారిని మోహముయొక్క మాహాత్మ్య మొక్క మాఱుగా నాక్రమింపఁజాలదు. అందుచే వారు మోహగ్రస్తులు గారు; కాని మీరాశ్రమవాసులై యుండియుఁ గామక్రోధములచే నభిభూతులై యున్న ట్లగపడుచున్నారు. జ్ఞానులగృహములే యాశ్రమములు, అయోగుల యాశ్రమములే గృహములు. సకలవాంఛలు నెక్కడ నుండునో, నారీమయభ్రాంతి యెచ్చట నుండునో యచ్చటనే యాభీషణక్రోధ ముండును. వాస్తవముగా నివి యన్నియు నాత్మజ్ఞానమునకు విరోధములు. క్రోధమైనవానికిఁ బూజగాని, దానముగాని,

దానిని దెలిసికొనఁగలిగితిరేని మీరు నిశ్చయముగాఁ బరబ్రహ్మమును బొందఁగలరు; ఇప్పుడు బ్రహ్మయొక్క యుత్పత్తివార్తను వినుఁడు. నారాయణునివిషయమై యిట్టిశ్లోకము చెప్పఁబడియున్నది—జలములు నార, యని చెప్పఁబడుచున్నవి. కారణ మేమన? జలములు నరసంతతి. ఈజలములయందు శయనించుటచేత నారాయణనామము గలిగినది. ఆవిశుద్ధజలములయందు సమస్తజగము మునిఁగియున్న దని తెలిసి భగవానుఁ డాయండమును భేదించెను. దానియందు 'ఓం' అనశబ్దము సముత్పన్న మయ్యెను. "ఓంకారమునుండి భూః, భువః, స్వః" అనుశబ్దము లుత్పన్నములయ్యెను. వీనియేకత్రినామము "భూర్భువస్స్వః." దానినుండి సవితృనియుత్కృష్టతేజ ముద్భూత మయ్యెను. ఈయణుతేజము బయలుదేరి సకలసలిలమును సంశోషణ మొందించెను. తేజమువలన శోషితము గాఁగా మిగిలినభాగము పిండాకారముగా నుండెను. ఆపిండమునుండి బుద్బుదము జన్మించెను. ఈబుద్బుదమునకుఁ గాఠిన్యము గలిగి దానినుండి భూమి ప్రాదుర్భవించెను. ఈధారుణియే భూతసంచయమునకు ధారిణి యయ్యెను. అండ మెచ్చటనుండెనో యచ్చటనే సరోవర ముండెను. ఆదియందే తేజము వినిర్గత మయ్యెనో యది యాదిత్యనామమునఁ బ్రసిద్ధమయ్యెను. లోకపితామహుఁడైన బ్రహ్మ, ఆయండమునుండి యుత్పన్నమయ్యెను. అతనిగర్భవేష్టనచర్మము మేరుపర్వతము, తక్కినపర్వతము లాతనిజరాయువులు, సాగరములును సహస్రసహస్రనదులును నాతనిగర్భోదకములు. బ్రహ్మనాభిస్థానమునుండి నిర్గతములైన పరమనిర్మలసలిలమువలననే మహాసరోవరముపరిపూర్ణత గాంచుట. ఆసరోమధ్యమునందే స్థాణురూపముగల వటవృక్షము విరాజమానమగుచుండెను. దానినుండియే బ్రాహ్మణులును క్షత్రియులును వైశ్యులును జన్మమొందిరి, దానినుం

డియే ద్విజులకుశూద్రులకొఱకు శూద్రులు జన్మించిరి. ఆతరువాత నవ్యక్తజన్ముఁడైన బ్రహ్మసృష్టి వ్యాపారముకొఱకు మనస్సంయోగము చేయఁగా నాతనిమనస్సునుండి, మూర్తీభవించిన పరిశుద్ధతవోలె వాలఖిల్యఋషు లుత్పన్నమైరి. ఈమును లందఱును లెక్కకు, అష్టాశీతిసహస్రసంఖ్యాకులుగా నుండిరి. వీరందఱు నూర్ధ్వరేతస్కులు. తరువాత బ్రహ్మ మరల సృష్టినిమిత్తమై ధ్యానముసేయఁగా సప్తఋషులు జన్మించిరి. ఈఋషులందఱును బ్రజాపతులైరి. మరల బ్రహ్మదేవుఁడు రజోమోహితుఁడై సృష్టిచింతయందుఁ బ్రవేశింపఁగాఁ దపస్స్వాధ్యాయపరాయణులైన వాలఖిల్యు లుద్భవమైరి. వారందఱును నిత్యస్నాతులును దేవతార్చనానిరతులు నగుచు నుపవాసాది కఠోరవ్రతానుష్ఠానములచేఁ దమతమదేహముల శుష్కింపఁజేయఁజొచ్చిరి. మఱియు వారు కృశాంగులును నరములపోవులునై సహస్రదివ్యవర్షములపర్యంతము దేవదేవుఁడైన శంకరు నారాధన చేసిరి. కాని యెందులకును శంకరుఁడు ప్రసన్నుఁడు గాలేదు. అనంతర మనంతకాలము గడచిపోయెను.

ఒకనాఁడు మహాదేవుఁడు ఉమాదేవితో నాకాశమార్గమునఁ బరిభ్రమణముచేయుచుండెను. అప్పుడు శాంకరీదేవి వారిని జూచి యతిశయదుఃఖితభావముతో దేవగేహుఁడైన మహాదేవునిఁ బ్రసన్నునిఁ గన్నుల ప్రార్థించి యిట్లనెను. "దేవా! వనవాసులైన తపస్వులత్యంతతీవ్రక్లేశము ననుభవించుచున్నారు. ఓదేవదేవా! నాయందనుగ్రహించి వారిక్లేశమును నివారింపుము. ఓదేవా! ఈఋషు లందఱు ధర్మపరాయణులు, అయినను వీరిట్లు కష్టయుక్తు లగుచున్నదేమి? వీరెల్ల విశుష్కదేహులై చర్మాస్థిమాత్రావశిష్టులైనను నేఁటివఱకు వీరికి సిద్ధి లభింపలేదేమి?" పతితోద్ధారకుఁడైన పినాకి

నిజమస్తకమునందలి చంద్రకిరణములచే నుద్భాసితుఁడగుచు దేవివా క్యములు విని యీతుకుం బ్రత్యుత్తర మిట్లొసంగెను. "దేవీ! ధర్మ గతి యతిదుర్బోధమైనది, నీవు వారిప్రకృతితత్త్వమును బోధపఱచు కొనలేదు. ఈఋషులందఱును ధర్మజ్ఞులు గారు, నేఁటివఱకు వీరు కామ నిర్జితులు గాలేదు. వీరికిఁ గ్రోధము గలదు. వీరిబుద్ధి నిరంతరము మోహావిష్టమై యున్నది" ఈపలుకు లాలించి దేవి మరల నిట్లని యెను. "దేవా! నీవు వీరికిఁ బ్రత్యక్షము గావలయును. ఏమన, నా కీవిషయమున నత్యంతమైన కుతూహల ముదయించుచున్నది." దేవ దేవుఁడప్పుడు దేవిపలుకులకు మందహాసవదనుఁడై యిట్లనియెను. "దేవీ! నీ విచ్చటనే యుండుము; ఈఋషు లందఱును గఠోరతప స్సున నిమగ్నులై యున్నవారికి నే నేఁగెదను. తరువాత వీరికార్యక లాపమును జూచెదవుగాక" శంకరుని యీమాటలు విని శాంకరి సంతుష్టచిత్తయై యాయనకు ఋషులకడ కేఁగు మని చెప్పెను.

తరువాత వాలఖిల్యమునులు హోమాగ్నిని బ్రజ్వరిల్లఁజే యుచు నెచ్చోటఁ దపస్స్వాధ్యాయనిరతులై యున్నారో, యెచ్చోట వారు మంటిదిబ్బలవలె నెంబుచితుకులను గుట్టలుగాఁ బోసికొనియు న్నారో, అచ్చటికి శంకరుఁ డేఁగెను. ఆతఁడు వారిని జూచి సర్వాంగ సుందరమైన రూపము ధరించుకొని దిగంబరుఁడై వనమాలాభిభూషి తుఁడై యువకదేహముతోఁ గపాలహస్తముతో మునులయాశ్రమ ముల సమీపమున భిక్షార్థమై తిరుగాడుచు "భిక్షాం దేహి" యనుచు మెల్లమెల్లఁగా నాశ్రమములలోఁ బ్రవేశించెను. ఆశ్రమవాసులైన యీబ్రహ్మవాదులభార్య లాతనిహృదయోన్మాదకరమైన రూపమును జూచి యందఱును ముగ్ధలై పోయిరి. తరువాత వారు "మన మాభి క్షుకునిఁ జూతము రం" డని యొండొరులఁ బిలుచుకొనఁజొచ్చిరి. ముని

తపోనుష్ఠానముగాని, నిత్యహోమముగాని, యీయన్నిటిలో నేదిగాని ఫలము నొసఁగఁజాలదు; కోపనులైనవారికి సమస్తఫలములును వ్యర్థములై పోవును.

—♦ బ్రహ్మాదికృతశివస్తోత్రము ♦—

సనత్కుమారుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—బ్రహ్మపలుకు లాలకించి ఋషులందఱును లోకమునకు శ్రేయస్సు గలిగించు మార్గమును జెప్పుమని మరలఁ బ్రశ్నించిరి. బ్రహ్మ యిట్లనియెను, తెలుపు, ఉపాయమును శూలపాణియైన త్రిలోచనుని శరణుపొందుదము; ఆ దేవదేవుని యనుగ్రహముచేతనే మరల మీరు యథాస్థితిని బొందఁగలరు. బ్రహ్మ యిట్లు చెప్పఁగానే ఋషు లందఱును కూడ బ్రహ్మతో సిద్ధమైరి. కైలాసమున కేఁగిరి అచ్చట కేఁగి వారి దఱుకు భగవానుఁడైన భవుఁడుమాదేవితో వాసియుఁడై యుండుటఁ గాంచిరి అట్లు దర్శించఁగానే లోకపితామహుఁడైన బ్రహ్మ సర్వకర్తయుఁ త్రిలోకప్రభుఁడు నైన శివునిస్తవ మొనరింపఁజొచ్చెను. “ ఓదేవదేవా! నీవు త్రినేత్రుఁడవు, వరదుఁడవు, పినాకపాణివి, మహాదేవుఁడవు, పరమాత్ముఁడవు, నీకు నమస్కరించుచున్నాను. నీవు త్రిభువనేశ్వరుఁడవు, నీవు సర్వదా సకల సంహారకర్తవు, నీకు నమస్కరించుచున్నా. దేవా! నీవే యేకమాత్రజ్ఞానప్రదాతవు, నీవు పురుషోత్తముఁడవు, నీవు పద్మగర్భుఁడవు, నీవే సకలహృత్పద్మశాయివి, నీవు భీషణపాపరాశిని వినాశనము సేయువాఁడవు, నీక్రోధ మతిప్రచండమైనది. నీకు నమస్కరించుచున్నాను. ఓ దేవా! విశ్వేశ్వరా! శూరనాయకా! నీకు నమస్కరించుచున్నాను. ఓశూలపాణీ! నీకు నమస్కారము. ఓవిశ్వభావనా! నీకు నేను నమస్కరించుచున్నాను. ”

ఋషిగణముతోఁ గూడి బ్రహ్మ యప్పు డిట్లు స్తవ మొనరింపఁగా మహాదేవుఁ డాయందఱను జూచి యిట్లనియెను—“ మీరు వెడలి పోవుఁడు, మదీయలింగము మరలఁ బ్రాదుర్భావము నొందఁగలదు. మీరు సత్వరముగా నా వాక్యమును బ్రతిపాలింపుఁడు. మదీయలింగ ప్రతిష్ఠ గావించిన నో నేను మీ యెడల నిస్సందేహముగా సంప్రీతుఁడను గాఁగలను. భక్తియుక్తులై యీ నాలింగము నెవ్వరు పూజింతురో, వారి కెట్టికోరికలును దుర్లభములు గావు. లింగపూజవలన జ్ఞానకృత పాపము లన్నియు భస్మములు కాగలవు. లింగపూజ గావించినవారు విశుద్ధు లగుచున్నారు. ఈ విషయమున నింక నే యాలోచనయు నక్కఱలేదు. మీరు నిపతితము గావించిన నాలింగమును సన్నిహితియందుఁ బ్రతిష్ఠితము గావించి, మహాసరోవరము నుద్ధారము గావించి శీఘ్రమే విఖ్యాతి గాంచుఁడు. అప్పుడు మీకోరిక లన్నియు ఫలింపఁగలవు. దేవత లందఱును నాలింగమును స్థాణునామముతోఁ బూజింపఁగలరు. స్థాణ్వీశ్వరునిచే నీలింగము ప్రతిష్ఠింపఁబడుటచే, స్థాణ్వీశ్వరనామముతో నిది విఖ్యాతి గాంచును. సర్వదా స్థాణు నెవ్వరు స్మరించుచుందురో వారు సర్వపాపనిర్ముక్తు లగుచున్నారు. ఈలింగదర్శనముచే మానవులు విశుద్ధదేహులై మోక్షార్హు లగుచున్నారు”

మహాదేవుఁడు బ్రహ్మకును నాతనితో నున్నఋషులకును నిట్లు చెప్పుటచే వా రందఱును మరల దారువనమున కేఁగి యాలింగము నచ్చటనుండి తేవనెత్తుటకుఁ బ్రయత్నించిరి; కాని దేవతలు ఋషులు నేకమయ్యును నాలింగమును గదలఁజేయఁజాలరైరి. అప్పుడు వారందఱు నత్యంతపరిశ్రాంతులై బ్రహ్మను శరణుచొచ్చిరి. అట్లు మిక్కిలి యలసియున్న దేవతలను ఋషులను జూచి బ్రహ్మ యిట్లనియెను—

“ మీ రీలింగము నణుమాత్రమైనను కదలించుటకు సమర్థులు గారు.

దేవదేవుఁడైన శూలపాణి తనయిష్టముచే దీని నిక్కడ విడిచియున్నాఁ
డు, కావున రండు మన మందఱముఁ గూడి యొక్కమాఱుగా నాతనినే
శరణొందుదము. ఆమహాదేవుఁడు ప్రసన్నుఁడైనచో స్వయముగాఁ
దానే యిచ్చటికి విచ్చేయఁగలఁడు."

బ్రహ్మ యిట్లు తెలుపఁగా దేవతలును, ఋషులును బ్రహ్మ
తోఁగూడి మహాదేవదర్శనలాలసులై కైలాసశైలమున కేఁగిరి. వా
రక్కడేఁగిరి గాని వారి కచ్చటఁ బరమేశ్వరునిదర్శనము లభింపలేదు;
అప్పుడు వా రందఱును జింతాక్రాంతచిత్తులై బ్రహ్మను జూచి, దేవ
దేవుఁడైన మహేశ్వరుఁ డెక్కడ నున్నాఁ డని యడిగిరి. తరువాత
వారందఱును జాలసేపు ధ్యానమగ్నులై యుండి మహేశ్వరుఁ డప్పుడు
హస్తిరూపమున నున్నట్లు తమచిత్తములలోఁ బొడఁగాంచిరి. అప్పుడు
బ్రహ్మతోఁగూడి దేవతలును ఋషులును బవిత్రమహాసరోవరమున
కేఁగిరి. అక్కడ దేవదేవుఁడు స్వయముగా విరాజిల్లుచుండెను. కాని
బ్రహ్మయు దేవతలును ఋషులును గూడ నచ్చట నలుదెసల వెదకి
యు నాతనిఁ గాంచలేకపోయిరి. అప్పుడు వా రందఱును జింతాకులు
లై పోయిరి.

అట్లుండఁగాఁ గొంతసేపటికిఁ గమండలువును జేతఁ బట్టుకొని
ప్రీతిమతియైన పార్వతి వారికి దృష్టిగోచర యయ్యెను. ఆమెను దర్శిం
చి దేవత లందఱు సంప్రీతచిత్తులై యిట్లు పలికిరి. "ఓతల్లీ! సమాదర్శి
యు సర్వదాతయు నైన దేవదేవుఁడు మే మెక్కడ కేఁగినచో మాకు
దర్శన మొసంగును? ఓదేవీ! మే మాయనను జాల వెదకికొనుచున్నా
ము."—దేవి కృపాన్వితయై యిట్లు పలికెను, "ఓమహాభాగులారా!
ఇప్పు డిచ్చటనే మీరు మహేశ్వరునిఁ జూడఁగలరు. ఓదేవతలారా!
మీ రమృతపానమును జేయుఁడు, అట్లయిననే శంకరుని దర్శింపఁగ

లరు."—భవాని చెప్పిన యీమాటలను ఆలకించి దేవత లప్పుడు సు ఖాసీనులైరి, అప్పుడు వారు పవిత్రామృతమును పానముచేసిరి. తరు వాత వారించుక విశ్రాంతులై పరమేశ్వరి నిట్లు ప్రశ్నించిరి, "దేవి! ఆమహాదేవుఁ డిక్కడకు వచ్చి హస్తిరూపముతో నెక్కడ నున్నాఁడు?" అప్పుడు దేవి మహాదేవుఁ డేసరోవరమునందు వసించియున్నాఁడో, ఆసరోవరమును వారి కెఱింగించెను. దానిని దర్శించి వారందఱు నత్యంతహర్షావేశపరవశులైరి. వారందఱు నప్పుడు పితామహుని ముందిడికొని యిట్లు విన్నపముచేయఁబొచ్చిరి. "ఓమహాదేవా! నీవు విడిచివచ్చిన త్రిలోకపూజ్యమైన యాలింగమును దెచ్చుట కెవ్వరును సమర్థులు గాకైరి."—

బ్రహ్మాదిదేవత లిట్లు విన్నపముచేసికొనఁగానే, భగవానుఁడై న భవుఁడు దేవఋషిగణసమేతుఁడై యప్పుడు దారువనమున కేఁగె ను. అక్కడ కేఁగి మహాదేవుఁడు హస్తిరూపము ధరించి యవలీలఁగా మహేశ్వరలింగమును తుండముతో నెత్తివేసెను. మహర్షు లప్పు డా తని స్తోత్రము గావించిరి. ఆకేఁ డప్పు డాలింగమును సరోవరపశ్చిమ పార్శ్వమున సంస్థాపించెను. అందుచేత సమస్తదేవతలును,దపోధనులైన ఋషులును దాము కృతార్థులమైతి మని భావించుకొని మహేశ్వరు నిట్లు స్తవముగావింపఁబొచ్చిరి, "ఓపరమాత్మా! అనంతయోనీ! లో కసాక్షీ! ఓపరమేష్ఠీ, భగవానుఁడా! సర్వజ్ఞా! ఓక్షేత్రజ్ఞా, జ్ఞానజ్ఞే యా, సర్వేశ్వరా! ఓమహావిరించీ, మహావిభూతీ, మహాక్షేత్రజ్ఞా! ఓమహాపురుషా! సర్వభూతావాసా! ఆదిదేవా! ఓమహాదేవా! సదా శివా! ఈశానా! ఓదుర్విజ్ఞేయ, ఓదురారాధ్యా, మహాభూతేశ్వరా, త్ర్యంబకా! ఓమహాయోగీ! పరబ్రహ్మ! పరమజ్యోతీ! ఓబ్రహ్మ జ్ఞశ్రేష్ఠా, ఓంకారరూపా! వషట్కారా, స్వాహాకారా! ఓస్వధాకా

రా! పరమకారణా, సర్వగా! ఓసర్వదర్శనా, సర్వదేవా, అజా! ఓస
హస్రార్చి, సుధామా, పరంధామా! ఓవంశవక్త, సంవర్త, సంకర్షణా!
ఓబడబానలా, అగ్నీషోమాత్మక, పవిత్రా! ఓమహాపవిత్రా, మహా
మేషా, మహాకామహా! ఓహంస, పరమహంస, మహారాజిక! ఓమ
హేశ్వరా, మహాకాముక, మహాహంసా! ఓభవక్షయకరా, సురసిం
ధుసేవిత, హిరణ్యనాభా, హిరణ్యాగ్రకేశా! ఓముంజకేశీ, సర్వలోక
వరప్రదా, సర్వానుగ్రహకరా! కమలేశయా, హృదయేశయా,
జ్ఞానోదధీ! ఓశంభూ, ఓవిభూ, మహాయజ్ఞా! ఓమహాయాజ్ఞికా, సర్వ
యజ్ఞమయ, సర్వయజ్ఞసంస్తుత! ఓనిరాశ్రయా, సముద్రేశా, అత్రిసం
భూతా! ఓభక్తానుకంపకా, అభగ్నయోగా, యోగధరా! ఓవాసుకి
మహామణివిద్యోదితవిగ్రహా, హరితనయన, త్రిలోచనా! ఓజటాధరా,
నీలకంఠ, చంద్రార్ధధరా! ఉమాశరీరార్ధధరా, శూలధరా, పినాకధ
రా! ఓఖడ్గిచర్మధరా, గజచర్మధరా, దుస్తరసంసారమహాసంహారకరా!
ఓభక్తవత్సలా! ప్రసన్నుఁడవు గమ్ము." అని బ్రహ్మప్రముఖులైన
దేవతలు భక్తిభరులై శంకరుని స్తవమొనరింపఁగా మహాత్ముఁడైన
మహాదేవుఁ డప్పుడాలింగమునందు సన్నిహితుఁడయ్యెను.

— స్థాణులింగమాహాత్మ్యము. —

సనత్కుమారుఁ డిట్లు చెప్పందొడంగెను. తరువాత మహాదే
వుఁడు ఋషులసమక్షమునఁ బితామహప్రముఖదేవగణముకడ నుత్తమలి
ఙ్గమాహాత్మ్యము నిట్లు వ్యక్తపఱచెను, "ఈసామీప్యమునందలి సరో
వర మతిమాత్రపవిత్ర మని ప్రసిద్ధికెక్కియున్నది. దీనియందు నేను
ప్రవేశించితిని; కేవలము నిది ముక్తిప్రద మైనది. ఇక్కడకు బ్రాహ్మ
ణక్షత్రియవైశ్యు లెవ్వరైనను వచ్చి లింగదర్శనముచేసికొనినచోఁ ద

త్మణము వారు పరమపదసాక్షాత్కారము నొందుటకు సమర్థులగుచు
న్నారు. దినకరుఁడు గగనమధ్యమునకు వచ్చునప్పటికిఁ బ్రతిదినము
సరోవరసాగరప్రభృతితీర్థము లన్నియు స్థాణుతీర్థమునందు సమ్మిళితము
లగుచుండును. పూర్వోక్తప్రకారముగా నెవ్వరు నన్ను సర్వదా స్తవ
మొనరించుచుందురో వారికి నేను సకలకాలము సులభుఁడనై యుం
దును, సందేహము లేదు."

భగవానుఁడైన రుద్రుఁ డీవాక్యములు చెప్పి యంతర్హితుఁ
డాయెను. దేవతలును ఋషులును దమతమ తావుల కేఁగిరి. తరువాత
స్వర్గధామము నిరంతరమానవసమాగమముచేఁ బరిపూర్ణమై పోవుచుం
డెను. స్థాణులింగమాహాత్మ్యదర్శనముచే లోకు లందఱు నజస్రము స్వర్గ
ధామమునకు గమనము చేయుచుండిరి. అప్పుడు దేవతలు మరల
బ్రహ్మను శరణుచొచ్చిరి. అప్పుడు బ్రహ్మ వారితో "మీరిక్కడకు
వచ్చినకారణ మేమి?" అని యడిగెను. అంతట దేవతలు "మేము
మనుష్యులకు భయపడుచున్నాము, ఓపితామహా! మమ్ము రక్షిం
పుము" అని వేఁడుకొనిరి. పితామహుఁ డప్పుడు దేవతలకును, వారికిఁ
బ్రభువైన యింద్రునకు నిట్లు చెప్పెను. "మీరందఱును గూడి
పాంసువులచే నాసరోవరమును బూరణము గావింపుఁడు, అట్లయిన
దేవాధిపతీ! నీకు హితసాధన మగును"

పాకశాసనుఁ డప్పు డాసరోవరముపైఁ బాంసువర్షమును గురి
యింపఁజొచ్చెను. ఇంద్రాదిదేవత లీవిధముగా నేఁడుదినములు పాం
సువర్షమును గురియఁగా నప్పటికాసరోవరము నిండెను. దేవదేవుఁడైన
మహేశ్వరుఁ డాపాంసువృష్టినిజూచి తనహస్తముతో నాలింగమును,దీర్ఘ
వటమును బట్టికొనియుండెను. అందుచేతనే యాతీర్థము పుణ్యతమ
మయ్యెను. అప్పుడచ్చటఁ బాదపరిమితమాత్రమైనజలము ప్రతిష్ఠితమై

యుండెను. అందు స్నానముచేసిన సకలతీర్థములతోఁ జేసినట్లే యగును. ఎవ్వరావటలింగమునందు శ్రద్ధగలవారై శ్రాద్ధమును జేయుచున్నారో, వారిపితృపురుషులు వారియెడలఁ బ్రీతులై వారికి జగత్తులోని దుర్లభవస్తువుల నిచ్చుచుందురు. అనంతరము ఋషులందఱు నాసరోవరము దేవతలచే విడువఁబడిన పాంశువులమూలమున నిండిన దగుటఁ జూచి శ్రద్ధాభక్తులతో నాపాంశువులను దమతమదేహములకు తాచికొనఁజొచ్చిరి. ఆఋషు లందఱు నప్పుడు పాంశుస్పర్శచేఁ బాపవిముక్తులైరి. వారందఱును దేవతలచేఁ బూజ్యమానులై బ్రహ్మపదము నొందిరి. మహాత్ములైన సిద్ధపురుషు లందఱును, ఆలింగపూజఁ గావించుచుఁ బూజాఫలముచేఁ బునరావృత్తిరహితమైన పరమపదము నొందఁగల్గిరి. బ్రహ్మ యప్పు డెపదగముగా నాశైలమయలింగతత్త్వమును విదితముచేసి, తరువాత నాద్యలింగస్థాపనము గావించెను. తరువాత బ్రహ్మతేజముతో లింగము తేజోవంత మగుచుండెను. ఆలింగమును స్పృశించుటచేతనే సిద్ధులు పరమపదప్రాప్తి కర్హులగుచుండిరి.

ఓద్విజవరులారా! ఈసమయమున దేవతలు బ్రహ్మసమీపమున కేఁగి, దేవా! లోకు లందఱును లింగదర్శనమాత్రముననే పరమపదప్రాప్తు లగుచున్నారు, అని విన్నవించుకొనిరి. అప్పుడు భగవానుఁడైన బ్రహ్మ దేవహితార్థము పైఁగా నేఁకులింగములను బ్రతిష్ఠించెను. తరువాత సిద్ధాశ్రమవాసులైన ముముక్షులు భక్తిశ్రద్ధలతో నచ్చటిపాంశువులను సేవించి పరమపదము నొందఁజొచ్చిరి. క్రమముగా నీపాంశురాశి వాయుచాలితమై కురుక్షేత్రమునం దక్కడక్కడ నిక్షిప్తమయ్యెను. తత్సంస్పర్శచే దుష్కర్ములైన పురుషులును బరమపదమున లీనము గాఁజొచ్చిరి. స్త్రీలుగాని, పురుషులుగాని యెవ్వరుగాని స్థాణుతీర్థప్రభావముచే జ్ఞానాజ్ఞానకృతసమస్తపాతకములనుం

డియు విముక్తులు గాఁజొచ్చిరి. లింగమును దర్శించినమాత్రమున నెట్టి ముక్తి గలుగుచున్నదో, వటవృక్షసంస్పర్శనముచేతఁగూడ నట్టి ముక్తియే లభించుచున్నది. ఆవటవృక్షసన్నిహితములైన జలముల యందు స్నానముచేసినవారికిఁగూడ నభీష్టఫలసిద్ధి గలుగుచున్నది. ఎవ్వరీజలములయందుఁ బితృతర్పణములు గావించుచున్నారో, వారి కాజలబిందుపరిమాణముగా ననంతఫలములు లభించుచున్నవి. స్థాణులింగమునకుఁ బశ్చిమదిక్కుగా నెవ్వరు కృష్ణతిలలతోఁ బితృశ్రాద్ధమును, శ్రద్ధతోఁ దర్పణములు గావించుచున్నారో వారికిఁ బితృలోకములు మూఁడుయుగములపర్యంతము తృప్తి బొందఁగలవు. మన్వంతరము లుండునంతకాలము, నీలింగ మిచ్చట నుండునంతకాలము పితృపురుషులు ప్రీతులై యాతర్పణజలములఁ బానముసేయుచుందు రనియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. సత్యయుగమునందును, త్రేతాయుగమునందును, సన్నిహితియందలి కూపము వాయుసంజ్ఞతోడను, ద్వాపరయుగకలి యుగములమధ్యకాలమునందు రుద్రహ్రద మనుపేరితోడను బ్రసిద్ధమగును. చైత్రమాసమునందలి కృష్ణచతుర్దశీదినమున నేమానవశ్రేష్ఠుఁడు రుద్రకరతీర్థమున స్నానముచేయునో, అతఁడు పరమపదప్రాప్తి కర్హుఁడగుచున్నాఁడు. వటవృక్షమూలమునందుండి రాత్రికాలమున నెవ్వరు పరమేశ్వరీధ్యాన మొనరించుచున్నారో వారిమనోభీష్టము స్థాణువటమాహాత్మ్యముచే సిద్ధించుచున్నది.

—♦ నానావిధశివలింగస్థానమాహాత్మ్యము ♦—

సనత్కుమారుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—" ఓదేవేంద్రలోకా! స్థాణువటమున నుత్తరదిశయందు శుక్లతీర్థమను తీర్థము గలదు, తూర్పు దెసయందు వ్యోమతీర్థము గలదు. దక్షిణదిశయందు దక్షతీర్థము

గలదు, పశ్చిమమునందు నకులగణతీర్థమున్నది. ఈపుణ్యతీర్థము లన్నిటిలోను స్థాణుదేవుఁడు విరాజమానుఁ డగుచున్నాఁడు. ఈస్థాణుదేవుని దర్శించినమానవులు పరమపదప్రాప్తు లగుచున్నారు. అష్టమీచతుర్దశీతిథులయందు మానవు లీసకలతీర్థములయందు సంచరింపవలయును. ఉమాదేవి లింగరూపమున శివపార్శ్వమునం దెల్లపుడు విరాజిల్లుచుండును. ఆమెదర్శనముచేతను మానవులు సకలాభీష్టసిద్ధులు గాంచుటకు సమర్థులగుచున్నారు. వటవృక్షమున కుత్తరమున మహాత్ముఁడైన తక్షుఁడు సర్వకామప్రదమైన యొకమహాలింగమును బ్రతిష్ఠించియున్నాఁడు. దానిపూర్వదిశయందు విశ్వకర్మనిర్మితమును బశ్చిమాభిముఖమునైన మహాలింగమును దర్శించినమానవులు సిద్ధినొందుచున్నారు. అక్కడ సరస్వతి లింగరూపమున విరాజిల్లుచున్నది. మానవు లామెకు శ్రద్ధాభక్తులతో నమస్కరించినచో బుద్ధియు మేధయు లభించుచున్నది. వటవృక్షపార్శ్వమునం దొకలింగము గలదు. బ్రహ్మ దానిని స్వయముగాఁ బ్రతిష్ఠించెను. ఆవటేశ్వరస్వామిని దర్శించినచోఁ బరమపదప్రాప్తి గలుగుచున్నది. ఆతరువాత స్థాణువటమును దర్శించి ప్రదక్షిణముగావించినచో సప్తద్వీపవతియైన వసుమతికిఁ బ్రదక్షిణమాచరించిన ట్లగును. స్థాణువునకుఁ బశ్చిమదిశయందు నకులీశగణము విరాజమాన మగుచుండెను. వారిని భక్తిశ్రద్ధలతో నర్చించినచో సకలపాపనిర్ముక్తు లగుదురు. దానికి దక్షిణమున రుద్రాకర మనుపేర నొకతీర్థము గలదు. మానవు లాతీర్థమునందు స్నానముచేసినచో సకలతీర్థములయందును స్నానముచేసినట్లే యగును. దాని కుత్తరదిక్కున మహాత్ముఁడైన రావణునిచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడిన గోకర్ణము మహాలింగము గలదు. ఆషాఢమాస కృష్ణపక్షచతుర్దశినాఁ డచ్చట స్నానముచేసి యుపవాస ముండినచో సర్వపాపములనుండి ముక్తులగుచున్నారు. అచ్చ

టనే మహిమయొక్క సిద్ధిప్రదమైన లింగము గలదు. రావణపుత్రుఁడైన మేఘనాథుఁ డాలింగమును బ్రతిష్ఠించెను. భక్తిపూర్వకముగా నాలింగము నర్చించినచో మహత్తరమైన శ్రీ లభించుచున్నది. దానికిఁ బశ్చిమముగా నున్నలింగము కుంభకర్ణునిచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడినది. జ్యేష్ఠమాసమున శుక్లపక్షమున నష్టమీతిథియం దెవ్వరు శ్రద్ధాయుక్తులై ప్రయత్నపూర్వకముగా నుపవాసముచేసి యచ్చట నుందురో వారిపుణ్యఫలమును జెప్పెదను వినుము. వారికి ననేకపర్యాయములు యజ్ఞముచేసినఫలము లభించుచున్నది. సందేహములేదు. మునులు, సాధ్యులు, ఆదిత్యులు, వసువులు, వహ్నులు, మరుద్గణము, నీతీర్థమును సకలప్రియత్నములతో సేవించియున్నారు. వీరుగాక యేయితరప్రాణిసమూహమైనను స్థాణుతీర్థమునందుఁ బ్రవేశించినచో సకలపాపసమూహములనుండి విడివడి పరమపదమును గాంచును.

దేవదేవుఁడైన శూలపాణి యెచ్చట నేకలింగాకారముతో వెలసి యుండునో, ఉమాదేవి యచ్చట నాలింగసన్నిధానమును విడిచియుండదు. ఆమెయు లింగరూపమున సర్వదా హరునిపార్శ్వమున విరాజిల్లుచుండును. గోకర్ణలింగము నెవ్వరు దర్శింతురో వారును బుణ్యఫలప్రాప్తు లగుచున్నారు. తెలిసికాని తెలియకకాని చేసినపాపములనుండి విముక్తు లగుటకుఁ గోరి శుచులై దేవదేవుఁడైన హరునిఁ బూజించినచో వారును పాపవిముక్తు లగుచున్నారు. కౌమారబ్రహ్మచర్యవ్రతముల నవలంబించిన నరు లెట్టిపుణ్యసంచయములఁ బొందుచున్నారో, అట్టిపుణ్యసంపాదనము నాయష్టమీదినమున శివార్చన మొనరించిన వారికి లభించుచున్నది. అనుపమరూపమును, సౌభాగ్యమును, ధనసంపదను, బొందుట కిచ్ఛగలవారు కుమారేశ్వరుని మాహాత్మ్యబలముచే తమయిచ్ఛాపరిపూర్తి నొందఁగలరు, అందులకు సందేహము

ములేదు. దానియుత్తరదిశను విభీషణుఁ డొకలింగమును బ్రతిష్ఠ గావిం చెను. తత్ఫలముచే నాతఁ డజరుఁడు నమరుఁడు నయ్యెను. ఆషాఢ మాస శుక్లపక్షాష్టమినాఁ డుపవాసముండి యాలింగము నర్చించిన వారి కమృతత్వము సిద్ధించుచున్నది. పూర్వేరిత మనుపేరితోఁ బూర్వ మచ్చట నొకలింగ మున్నది. ప్రయత్నపూర్వకముగా దాని నర్చించి నవారికి సకలాభీష్టములు నెఱవేఱుచున్నవి. ఈస్థానమునందు దూష ణుఁడు, త్రిశిరుఁడు నను నిద్దఱు నిశాచరులు భక్తితో నామహేశ్వరు నర్చించి సంతుష్టచిత్తులై యిష్టసిద్ధులఁ బడసిరి. చైత్రమాస శుక్లపక్ష మునం దక్కడఁ బూజసేయువారికి వరము లిచ్చుటకు దేవదేవి సంసి ద్ధమై యుండును. వా రక్కడ నభీష్టఫలముల నొందవచ్చును.

స్థాణువటమునకుఁ బూర్వదిశయందు హస్తిపాదేశ్వరుఁ డనుపేరి తో మహాదేవుఁడు వెలసి యున్నాఁడు. ఆయనను దర్శించినవారు జన్మాంతరపాపములనుండి యవ్యాహతి నొందుచున్నారు. అక్కడకు దక్షిణదిశగా మహర్షియైన హారీతునిచేఁ బ్రతిష్ఠితమైన యొకలింగము గలదు. యత్నముతో దానిని బూజించినచోఁ బ్రపంచమునందలి సకలసిద్ధులుఁ గరగతములు గాఁగలవు. దానికి దక్షిణముగా నామహా పురుషుని తటాక మున్నది. దానిలో నొకపరమమంగళమయ మైన శివలింగము విరాజిల్లుచున్నది. శంకాళరూపియైన పరమాత్మ స్వయ ముగా భుక్తిముక్తిప్రదాయకమును బాపహారము నైన యాలింగ మును బ్రతిష్ఠించెను. దానిని దర్శించినచో నగ్నిష్టోమయజ్ఞము గావిం చిన ఫలము లభించుచున్నది. దానికిఁ బశ్చిమమున సిద్ధలింగము ప్ర తిష్ఠింపఁబడినది. సర్వసిద్ధిదాత యగుటచే నాతనికి సిద్ధేశ్వరుఁడని పేరు గలిగెను. దీనికి దక్షిణదిశను మహాత్ముఁడైన మృకండునిచేఁ బ్రతి ష్ఠింపఁబడిన యొకలింగము గలదు. దానిని దర్శించినంతమాత్రముచే

తనే యభీష్టసిద్ధి కలుగుచున్నది. దానికిఁ బూర్వదిశయందు మహా త్ముఁడైన యాదిత్యునిచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడిన శ్రేష్ఠలింగమును దర్శించి నచో సకలకిల్బిషములు వినాశములుగాఁగలవు. గంధర్వుఁడైనచిత్రాం గదుఁడును, అప్సరశ్శ్రేష్ఠమైన రంభయు నొండొరులపై నన్యోన్యా నురాగములు గలవారై స్థాణుదర్శనమును గావించుకొనిరి. వారికోరిక లప్పుడు సఫలము లయ్యెను. వారప్పుడు భక్తిభావముతోఁ బూజించి దేవదేవునిఁ బ్రతిష్ఠగావించి యప్పుడు తమనెలవులకు వెడలిపోయిరి. చిత్రాంగదేశ్వరుఁడు రంభేశ్వరుఁడు నను నీరెండులింగములను దర్శిం చినవారలు ప్రియదర్శనులై గొప్పకులమునందు జన్మించెదరు. దానికి దక్షిణముగా నింద్రునిచేఁ బ్రతిష్ఠితమైన శివలింగమును సందర్శించిన వారికిఁ దత్ప్రసాదముచే సంకల్పఫలప్రాప్తి గలుగుచున్నది. మహర్షి యైన పరాశరుఁ డక్కడ మహేశ్వరు నుపాసించి దర్శించుటచేతఁ గవి త్వలాభమును బొందెను. మహర్షియైన వేదవ్యాసులుగూడ నిచ్చటఁ బరమేశ్వరు నుపాసించి యాతనిప్రసాదముచే సర్వజ్ఞత్వమును బ్రహ్మ త్వమును సంపాదించెను.

స్థాణునకుఁ బశ్చిమదిశయందుఁ బుష్పకృతప్రతిష్ఠితమైన హిమా లయేశ్వరలింగమును దర్శించినవారికి సిద్ధిలాభము సునిశ్చితము. దా నికిఁ బశ్చిమముగాఁ బాపహరమైన దోకలింగము గలదు. అది కార్య వీర్యునిచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడినది. తద్దర్శనముచే సద్యఃపుణ్యసిద్ధి కలుగు ను. దాని కుత్తరదిశయందు సుపార్శ్వునిచే స్థాపింపఁబడిన యొకలింగ ము గలదు. హనుమంతుఁడు దాని నారాధించి తత్ప్రసాదముచే సిద్ధిఁ గాంచెను. దానికిఁ బూర్వదిశయందుఁ బ్రభవిష్ణుఁడైన విష్ణుఁడు చక్ర ములో సుదర్శనలింగము నారాధించుచున్నాఁడు. దానికిఁ బూర్వభా గమున నింద్రవరుణు లిర్వురును సర్వాభీష్టదాయకములగు రెండులింగ

ములను బ్రతిష్ఠించిరి. మునులు, సాధ్యులు, ఆదిత్యులు, వసువులును సర్వపాపహారములైన యూసకలింగములను బ్రయత్నముతోఁ బూజించుచుందురు. ఇవిగాక తత్త్వదర్శులైన ఋషులు మఱికొన్నిలింగములను బ్రతిష్ఠించిరి. అవి యసంఖ్యేయములు. వీనికుత్తరమునను, స్థాణునకుఁ బశ్చిమమునను, ఓఘవతీనదీపర్యంతము నొకసహస్రలింగములు ప్రతిష్ఠింపఁబడియున్నవి. వీని కుత్తరముగా, మహాత్ములైన వాలఖిల్యఋషులచేఁ బ్రతిష్ఠితమైన రుద్రకోటి యనుతీర్థమొండుగలదు. ఆతీర్థము బ్రహ్మసరోవరమునకు సమీపమున నున్నది. దానికి దక్షిణమున గంధర్వయక్షకిన్నరప్రతిష్ఠితములైన బహులింగములు గలవు, కాని వానిని లెక్కించుట యసాధ్యము. సర్వసమేతములు నాల్గములు నగు మూఁడుకోట్లలింగములు గల వని వాయువు చెప్పియున్నాఁడు. ఇవిగాక యెన్నియో లింగములు గలవు. వానిని లెక్కించుట యశక్యము. ఈలింగములు రుద్రస్థాణము నాశ్రయించుకొని యున్నవి. ఇది యంతయు నెఱింగి శ్రేష్ఠతో స్థాణులింగము సేవింపవలయును. తత్ప్రసాదముచేతనే మనోవాంఛితములు పూర్ణములు గాఁగలవు. కోరిక గలిగినను సరియే నోరిక లేకున్నను సరియే, స్థాణుమందిరమునఁ బ్రవేశించినవారు నిష్పాపులై పరమపదము నొందఁగలుగుచున్నారు. చైత్రమాసమునఁ ద్రయోదశీతిథియందు దివ్యనక్షత్రయోగమున శుక్ర, సూర్య, చంద్రగ్రహముల సంక్రమణముచేఁ బరమపుణ్యమైన దినమున జగద్విఖ్యాతమైన బ్రహ్మ యాస్థాణులింగమును బ్రతిష్ఠించెను. నాఁటనుండియు దేవతలును ఋషులును నాస్థాణులింగము నర్చించుచుండిరి. ఉక్తకాలమున నిరాహారులై శ్రద్ధావంతులై యెవ్వరు మహాదేవు నర్చించుచున్నారో, వారికిఁ బరమపదప్రాప్తి యగుచున్నది. మహాదేవుఁ డక్కడ నధిష్ఠించియున్నాఁ డని యెఱింగి యెవ్వరు ప్రదక్షిణము

చేయుచున్నారో, వారు సప్తద్వీపవతీసమగ్రమైన పృథివికిఁ బ్రదక్షిణ ముచేసినవా రగుచున్నారు.

—♦వేనచరితమును, వేనకృతశివస్తవమును♦—

అనంతరము మార్కండేయుఁ డిట్లుచెప్పంగడంగెను-"ఓమునీ! నేను స్థాణుతీర్థమాహాత్మ్యమును వినఁగోరుచున్నాను.ఇచ్చట సిద్ధులైనవారిని గూర్చి నాకెఱిఁగింపుము" సనత్కుమారుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు-"ఉత్తమమైన స్థాణుమాహాత్మ్యము నాకర్ణింపుము. దీని నాకర్ణించినమానవులు సకలపాపనిర్ముక్తులై వెలయఁగలరు.పూర్వకాలమున జగత్తంతయు నేకార్ణవీకృతమై చరాచరవస్తుజాల మంతయు వినష్టమయ్యెను.అప్పుడు విష్ణునాభికమలమునుండి సర్వలోకపితామహుఁడైన బ్రహ్మ యుద్భవించెను. బ్రహ్మపుత్రుఁడు మరీచి, మరీచిపుత్రుఁడు కశ్యపుఁడు, కశ్యపతనయుఁడు భాస్వంతుఁడు, భాస్వంతునకు మనువు పుట్టెను. మనువు తుమ్ముచుండఁగా నాతనిముఖమునుండి యొకపుత్త్రుఁ డావిర్భవించెను. ఆపుత్రుఁడు చతుస్సాగరపరివృతమైన భూమికి రాజై, ధర్మరక్షకుఁ డయ్యెను. ఆతనిపత్ని పేరు సర్వభయాపహమైన భయాదేవి. ఆమె మృత్యురూపిమైన కాలునివలన నుత్పన్న యయ్యెను. ఆమెగర్భమునుండి వేదనిందకుఁడును, దురాత్ముఁడు నైన వేనుఁ డుద్భవించెను. ఆతనితండ్రియైన క్షుతుఁడు పుత్రునిమోముఁ జూచి వనమునకు వెడలిపోయెను. అడవుల కేఁగి యాతఁ డత్యంతకఠోరతపస్సుచేతను, ధర్మానుష్ఠానముచేతను స్వర్గమును, మర్త్యభూమిని నావరించుకొని పునరావృత్తిరహితమైన పరమపదము నొందెను. అప్పుడు వేనుఁడు సమస్తభూవలయమునకు నాధిపత్యము నొందెను. కాలకన్యాగర్భమునఁ బుట్టిన వేనరాజు మాతామహదోషముచే దుర్వృత్తుఁడును, వేదవినిందకుఁడునై తన రాజ్యములో నంతట నిట్లని చాటింపించెను—"దానము

యజనము, హోమము, మొదలగునవి యెవ్వరును జేయవలసిన యావశ్యకత లేదు. అందఱును న న్నొక్కనిమాత్రమే యభివాదనము చేయుచుఁ బూజింపఁదగును. మీ రందఱు నావలనఁ బ్రతిపాలితులగుచుఁ బరమసుఖ మనుభవింపుఁడు. జగత్తులో నాకంటె నితరదైవము లెవ్వరును లేరు. అత్యనురాగభావములతో మీ రిఁక నెవ్వరి నాశ్రయింపవలెను ? ”

ఇట్లు వేణరాజు సాటింపించఁగా విని యప్పటిఋషు లందఱు నేకమై రాజునొద్దకు వచ్చి యిట్లెఱింగించిరి— రాజా, వేదమే ధర్మములకుఁ బ్రమాణము. దానిచే యజ్ఞము ప్రతిష్ఠిత మయ్యెను. యజ్ఞము లేఁకాక మఱి దేనివలనను స్వర్గవాసులైన అమరులు పరితృప్తులు గారు. వారు సంతృప్తులు గానిచో సస్యవృద్ధికిఁ జాలినవర్షములు లభింపవు. కేవలము యజ్ఞములును, యజ్ఞభాగభోగులగుదేవతలునే చరాచరవిశ్వమును ధరించుచున్నారు. “ ఋషు లిట్లు పలుకఁగా విని వేణరాజు క్రోధారుణితనేత్రుఁడై యిట్లు నొక్కి చెప్పెను. “ యజ్ఞమును దానమును జేయవలసినయావశ్యక మేమియును లేదు ” అని— ఈ మాటలు చెప్పుచుండఁగనే యాతని కత్యంతక్రోధావేశము గలిగెను. అప్పుడు ఋషులును క్రోధోద్దీపితులైరి, ఋషు లందఱునేకమై మంత్రపూతములు, బ్రహ్మసన్నిభములు నైన దర్భలచే నాతని నప్పుడు నిహతుని గావించిరి. రాజ్య మప్పు డరాజకమయ్యెను; సర్వము నంధకారాచ్ఛన్న మైపోయెను. దస్యులు నిరాతంకముగాఁ బ్రజాపీడనమున కారంభించిరి. దస్యుపీడితులైన ప్రజలందఱు నప్పుడు ఋషులను శరణు చొచ్చిరి. ఋషు లప్పుడు వేనరాజువామకరమును మంథన మొనరింపఁ జొచ్చిరి. అట్లు మథింపఁబడిన వేనునియెడమచేతినుండి పొట్టివాఁ డగు నొకపురుషుఁ డుత్పన్నమయ్యెను. ఋషు లాతనికి నిషీదుఁడని పేరుఁ

చిరి. దానినుండియే వేణకలువజాతమైన నిషాదజాతి యుత్పన్నమ య్యెను. ఆపిమ్మట ఋషులు వేనునికుడిచేతిని మథనముగావింపఁజొ చ్చిరి. ఆకరము మంథన మొనరించుచుండఁగా దానినుండి మఱియొక పురుషుఁ డుద్భవించెను. ఆపురుషుఁడు సకలదివ్యలక్షణలక్షితుఁడు. ఆతఁ డొకపెద్ద పర్వతమంత యాకృతి గలిగియుండెను. ఆతనిహస్తము లు ధనుర్బాణ, చక్ర, ధ్వజచిహ్నములు కలిగియుండెను. ఇట్లు పుట్టి నపురుషునిఁ జూచి యింద్రాదిదేవత లాతనికే పృథ్వీరాజ్యాభిషేకము గావించిరి. ఆతఁడు రాజ్యభారమును వహించి భూజను లందఱకు మ హారంజకముగా రాజ్యమేలుచుండెను. పూర్వమున నాతనితండ్రి శా సనమునకు విరక్తులై యున్న భూప్రజ లందఱు నిప్పు డాతనిచేఁ బరిపాలి తు లగుచు నాతనియం దనురక్తులై యుండిరి. ప్రజారంజన మొనరిం చుచున్న హేతువుచే నాతఁడు రాజనుపేరికెంతయుఁ దగియుండెను.

వేణనందనుఁ డిట్లు రాజ్యముచేయుచుండఁగా, నాతని కొకచిం తగలిగెను. “ధర్మద్వేషి యైననాతండ్రి యజ్ఞాదికార్యములకు విద్వేషి గా నుండెడివాఁడు. ఇప్పుడు నే నాతనికిఁ బారలౌకికసుఖములను గల్గిం చుకార్యము లేవిధముగానొనరింపవలయును ?” అని యాతఁ డాలోచిం చుకొనుచుండఁగా నప్పుడు దేవర్షియైన నారదుఁ డక్కడ కరుదెంచెను. ఆతని కర్ఘ్యపాద్యము లొసంగి పీఠము వెట్టి సాష్టాంగదండములు గా వించి పూజించి, రా జాతని నిట్లు ప్రశ్నించెను. “భగవానుఁడా ! నీవు సర్వలోకశుభాశుభంబు లెఱుంగుదువు. నాతండ్రి దురాచారుఁడును దే వబ్రాహ్మణవిద్వేషియు నయ్యెను. ఆతఁడు స్వధర్మత్యాగియై పరలో కమున కేఁగెను, ఆతనికి సుఖము గల్గించుసత్కర్మలు నే నేమి చేయవ లయు ?” రా జిట్లడుగఁగా నారదుఁడు దివ్యదృష్టిచేఁ బరలోకగతుఁ డైన వేనునివృత్తాంతముఁ దెలిసికొని యిట్లు తెలియఁబఱిచెను. “నీ

తండ్రి మ్లేచ్ఛకులములోఁ బుట్టియున్నాఁడు, ఇప్పు డాతనిసర్వాంగము
లును క్షయకుష్ఠరోగములచే నిండియున్నవి."

నారదుఁ డిట్లుచెప్పఁగానే రాజు దుఃఖార్తహృదయుఁడై యిట్లని చింతింపఁజొచ్చెను—ఇప్పుడు నే నేమి చేయవలయును? పితృపురుషులను భవమునుండి పరిత్రాణన మొనరించినవాఁడే నిజముగాఁ బుత్త్రనామమునకు కర్హుఁడుగదా." అని చింతించి యారాజు తనశాయశక్తిని పితృఋణమును దీర్చుకొనుటకు దృఢసంకల్పుఁడై మరల నారదమహామునిని ప్రశ్నించెను. నారదుఁ డప్పు డిట్లుత్తర మిచ్చెను—"రాజా! నీవు తీర్థయాత్రలు సేవించి దేహమును బవిత్రముగావింపవలయును. సరోవరసన్నిధానమునందు మున్న మహాతీర్థములో స్నానముచేసిన శుద్ధి లభించుట నిశ్చయము."

మహాత్ముఁడైన నారదుని యీయుపదేశమును రాజు శ్రద్ధతో నాలకించి యించుకసేపాలోచించి తరువాత వెంటనే యామ్లేచ్ఛదేశమునకుఁ బ్రయాణమై వెడలెను. ఆతఁడు మిత్త్రదేశమున కేఁగి, తన తండ్రి యప్పుడు తీవ్రమైనట్టి క్షయరోగముచేతను, కుష్ఠరోగముచేతను నాక్రాంతుఁడై యుండుటఁ జూచెను. తండ్రిని దర్శింపఁగానే పుత్త్రునిచిత్తము మహాశోకసంతప్తమాయెను. ఆతఁ డప్పు డామ్లేచ్ఛులను జూచి యిట్లనియెను— "మ్లేచ్ఛులారా! నేను నమస్కారము చేయుచున్నాను. ఇప్పు డీపురుషుని నాగృహమునకుఁ గొంపోయెదను. ఇందులకు మీరు సమ్మతించినచో నే నీయనను దీసికొనివెళ్ళి రోగనివారణము గావించెదను." దయాశీలుఁడైన రాజు ప్రసంగమునకు మ్లేచ్ఛులు సమ్మతించి యాతనికి సాష్టాంగనమస్కారములు గావించి "ప్రభో! నీయిష్టమెట్లో అట్లే చేయుము" మని చెప్పిరి. తరువాత వేణనందనుఁడు కొందఱు శిబికావాహకులను బిలిపించి "మీరు రోగిం

వుమంది కలిసి యీవ్యాధిగ్రస్తుని బల్లకియందుంచి యనాయాసముగాఁ దీసికొనిరండు" అని యాజ్ఞాపించెను. దయాళుఁడైన రాజునాజ్ఞ శిరసావహించి వాహకు లప్పు డాతని శిబికలో నెక్కించుకొని సత్వరముగాఁ గురుక్షేత్రమున కేఁగిరి. అచ్చటి కేఁగి వా రాశిబికను స్థాణుతీర్థతీరమున దింపిరి. ఆతరువాత మాధ్యాహ్నకాలము కాఁగానే రాజారోగిని స్నానముచేయించుట కుద్యుతుఁ డయ్యెను. ఆసమయమునందు వాయుదేవుఁ డంతరిక్షమునందుండి రాజును నిషేధించుచు నిట్లు పలికెను— "వత్సా! అట్టి సాహసికకార్యమునకుఁ గడంగకుము. సర్వవిధములచేతను దీర్థపవిత్రతను గాపాడుము. వీఁడు భీషణపాపములచే జడితుఁడై యున్నాఁడు. వేదనింద మహాపాపము. ఆపాపము నుండి నిష్కృతిఁ గాంచుట యసంభవము. మహాపాపి యైన యీరుగ్ణత పురుషుఁడు స్నానముచేసినంతమాత్రముచే ముహూర్తకాలములోనే తప్పక యీమహాతీర్థ మపవిత్రమై పోఁగలదు." రాజప్పుడు వాయుదేవునిపలుకులు విని యత్యంతదుఃఖతుఁడై దుఃఖించి దుఃఖించి— "ఓదేవతలారా! ఈయన కెట్టిప్రాయశ్చిత్తము గావలయునో నిర్దేశింపుఁడు. నే నట్లొనరించెదను." అని ప్రార్థించెను. అప్పుడు దేవతలు "నీవు ప్రతితీర్థమునందును స్నానముచేయుచు నీస్నానజలముచే నీతని దేహమును దడపుచుండుము. ఎన్నిదినములవఱకుఁ బాపక్షయముగాదో అన్నిదినములవఱకును, బ్రతికూలవాహినియైన సరస్వతీనదియందు శ్రద్ధతో స్నానముచేయించవలయును. పాపక్షయము కాఁగానే ముక్తి లభింపఁగలదు. ఈతఁడు మిక్కిలి స్వార్థపరుఁడును దేవద్వేషియు నైన వాఁడు. బ్రాహ్మణు లీతనిఁ బరిత్యాగ మొనరించిరి. ఈతఁడు తనంతఁ దా నించుకయైనఁ బరిశుద్ధి నొందఁజాలఁడు. అందుచే నీతని నుద్దేశించి నీవే స్వయముగా సకలతీర్థములయందును భక్తితో స్నానముచేయవల

యును. అట్లయినచో నాయాత్మీ జలములచే నభిషిక్తుండై యాతఁడు పవిత్రుఁడు కాఁగలఁడు." అని చెప్పిరి.

అప్పుడు రాజు వారిమాటలను విని తండ్రికొఱ కొకయాశ్రమమును నిర్మాణముగావించి యాతని నందుంచి, తండ్రిని బవిత్రుని జేయునిమిత్తము మాతఁడు తీర్థయాత్రలకు బయలుదేఱెను. అట్లేఁగి యాతఁడు ప్రతిదినమును దీర్ఘసమూహములలో స్నానముచేసివచ్చుచు, నెప్పటి కప్పుడు తీర్థజలములచేఁ దండ్రి నభిషిక్తుఁ జేయుచుండెను. ఇట్లుండఁగా నొకనాఁ డొక కుక్కరము స్థాణుమున్యాశ్రమునఁ బ్రవేశించెను. ఈకుక్కరము జన్మాంతరమునందుఁ గొలగణమున కధిపతిగా నుండి దేవద్రవ్యమునకు రక్షకుఁడుగా నుండెను. అట్లాతఁడు నిరంతరము దేవద్రవ్యమును సంరక్షించుచు సర్వదా దేవకార్యతత్పరుఁడై యుండెను. ధర్మమార్గమునం దిట్లు కాలము గడపుచుండుటచే నాతఁ డందఱకును బహుప్రియుఁడుగా నుండెను. ఇట్లు కొంతకాలము గడచినతరువాత నాకస్మికముగా నాతని కొకకాలమందు దేవద్రవ్యము నపచయము గావించుటకు బుద్ధిపుట్టెను. తరువాత నాతఁ డధర్మము నాశ్రయించెను. కొంతకాలమైనపిమ్మట నాతఁడు పరలోకమున కేఁగఁగా యమరాజాతనిఁ జూచి కుక్కురగర్భమునఁ బుట్టుమని యాజ్ఞాపించెను. యమునాజ్ఞ కాఁగానే యాతఁడు సౌగంధికవనములో గుక్కురమై జన్మించెను. బహుకాలమైనపిదప నీకుక్కరము మఱికొన్నికుక్కురములచేఁ జుట్టుకొనఁబడి పరాభవమొందెను. అప్పు డది యతిదుఃఖముతో ద్వైతవనమును వదలి సన్నిహత్యసరోవరమునకుఁ జేరెను. మిక్కిలి తృష్ణాతురమై యది యచ్చటఁ బ్రవేశించి, స్థాణునియనుగ్రహముచే వెంటనే సరస్వతీజలముల మునింగెను. తీర్థజలమున మునిఁగినతోడనే యది సర్వపాపనిర్ముక్త యయ్యెను. అప్పు డాకుక్కుర మాహారమును గోరు

చు నదీతీరమునఁ గూరుచుండెను. భీతచిత్తముతో వచ్చిన యాకుక్కను జూచి రోగిష్ఠియై యున్నవేణుఁడు దానిని మెల్లమెల్లఁగా నిమురఁ జొచ్చెను. ఆవెంటనే యాతఁడు స్థాణుతీర్థమున మునింగెను. అనేకదినములనుండి యనేకతీర్థసమూహముల జలకణములచే నభిషిక్తుఁ డగుచు వేణుఁ డిప్పుడు కుక్కురదేహజలకణములను స్పృశించినవాఁ డగుటచేఁ దత్క్షణమే యాతనిచిత్తము వైరాగ్యయుక్త మయ్యెను. వేణుఁ డిట్లు స్థాణుతీర్థమాహాత్మ్యముచేతను, బ్రహ్మఁ డొనరించిన తరణోపాయముచేతను దరించి యప్పుడే దివ్యదేహమును జితేంద్రియత్వమును బొంది స్థాణువకుఁ బ్రణిపాతము లొనరించి, భక్తితో నాతని నిట్లు స్తవము చేయఁ జొచ్చెను. "ఎవ్వఁడు మహాదేవుఁడును, మహాత్ముఁడును, విశ్వపతియుఁ, జంద్రమౌళియు, జగన్మోహనుఁడును, దేవదేవుఁడునో, యాతనికి నేను శరణాపన్నుఁడ నగుచున్నాను. ఓపూర్వశత్రునాశనుఁడవైన దేవదేవా! నీవే దేవగణమున కధిపతివి, బలవంతుల బలగర్వము నీసన్నిధిని ఖర్వమైపోవును. దేవతలకును ఋషులకును నీవే యేకమాత్రపూజితుఁడవు. నీకు నేను నమస్కరించుచున్నాను. ఓవిరూపాక్షా, సహస్రాక్షా, త్రినేత్రా! నీవు యక్షేశ్వరున కేకాంతప్రీతిపాత్రుఁడవు. నీపాణిపాదములు సకలదిక్కులకును బ్రసారితములు, నీకన్నులు, ముఖము, మస్తకము సర్వత్రపరివ్యాప్తములు. నీ వన్నింటిచేతను వినఁబడుచున్నావు. అంతటను వ్యాపించి విరాజిల్లుచున్నావు. ఓశంకుకర్ణా, మహాకర్ణా, కుంభకర్ణా! ఓఅర్ణవాలయా, గజేంద్రకర్ణా, గోకర్ణా, పాణికర్ణా! నీకు నమస్కరించుచున్నాను. ఓశతజిహ్వా, శతావర్తా, శతోదరా, శతాననా! గాయత్రీదేవీగణము సర్వదా నీమాహాత్మ్యమును గీర్తించుచుండును. అర్కోపాసకులు పూజ్యమైన నీపూజను జేయుచుందురు. నీవు బ్రహ్మవు, శతక్రతువు నూర్ధ్వమునందు

నీయధిష్ఠానము. ఇదియే యందఱిమతమును, నీవు మహామూర్తిధారివి. గోష్ఠమునందు గోగణమువలె నీమూర్తియందే సమస్తదేవతలు విరాజిల్లుచుందురు, సమస్తసాగరములును సమస్తభూమియు విరాజిల్లుచుండును. నీదేహమునందు జంద్రుఁడు, అగ్ని, వరుణుఁడు, నారాయణుఁడు, సూర్యుఁడు, బ్రహ్మ, బృహస్పతి, మొదలగువారు కనఁబడుచున్నారు. ఓభగవానుఁడా! కార్యము, కారణము, క్రియ, కరణము, ప్రభవము, ప్రళయము, సత్తు, అసత్తు, ఆహారము, లభ్యేవిత మొదలగునమస్తము నీవే. భవుఁడు శర్వుఁడు వరదుఁడు నుగ్రరూపియునైన దేవునకు నమస్కరించుచున్నాను. అంధకాసురభంజనుఁడైన పశుపతికి నమస్కరించుచున్నాను. నీవు త్రిజటివి, త్రిశిరుఁడవు, త్రిశూలివి, త్ర్యంబకుఁడవు, త్రినేత్రుఁడవు, త్రిపురఘ్నుఁడవు, నీకు నేను నమస్కరించుచున్నాను. నీవు ముండ, చండ, అంశ, ఉత్పత్తిహేతువవు, డిండిమాసక్తహస్తుఁడవు, దండిముండుఁడవు. నీకు నమస్కారము చేయుచున్నాను. నీవు ఊర్ధ్వకేశ స్తుత్రుఁడవు, శుష్కుఁడవు, విస్తృతుఁడవు, ఘోరమూర్తుఁడవు, లోహితుఁడవు, కృష్ణుఁడవు, నీలగ్రీవుఁడవు, నీకు నమస్కరించుచున్నాను. నీవు అప్రతిరూపుఁడవు, విరూపుఁడవు, శివుఁడవు, సూర్యమాలవు, సూర్యస్వరూపుఁడవు, సూర్యధ్వజమాలాలంకృతుఁడవు. నీకు నమస్కారము. నీవు నానానామధారివి, పటుతరుఁడవు, గణేంద్రనాథుఁడవు, వృషస్కంధుఁడవు, ధనుర్ధారివి, సంక్రందనుఁడవు, చండుఁడవు, పర్ణధారపుటుఁడవు, హిరణ్యవర్ణుఁడవు, కనకవర్చసుఁడవు, స్తుతుఁడవు, స్తుత్యుఁడవు, స్తుతిస్థసర్వుఁడవు, సర్వభక్షుఁడవు, సర్వభూతదేహివి, హోతవు, హంతవు, సితోదగ్రపతాకివి, నమః స్వరూపుఁడవు, మంత్రిస్వరూపుఁడవు, కటకటుఁడవు, కృశనాశుఁడవు, శయితవు, ఉద్ధితుఁడవు, స్థితుఁడవు, ధామసారుఁడవు, ముండుఁడవు,

కుటిలుఁడవు, నర్తనశీలుఁడవు, లయవాదిత్రశాలివి, నాట్యోపహారలు
బ్ధుఁడవు, ముఖవాదిత్రశాలివి, జ్యేష్ఠుఁడవు, శ్రేష్ఠుఁడవు, బలాతిబల
ఘాతివి, కాలనాశుఁడవు, కాలుఁడవు, సంసారక్షయరూపివి, హిమవద్దుహి
తృభర్తవు, భైరవుఁడవు, ఉగ్రుఁడవు, దశబాహుశాలివి, చితాభస్మప్రియుఁ
డవు, కపాలకరుఁడవు, విభీషణుఁడవు, భీష్ముఁడవు, హిమవ్రతధరుఁడవు,
వికృతవక్త్రుఁడవు, వక్రక్రాంతుఁడవు, ఉగ్రదృష్టివి, పక్వామమాంసలుబ్ధుఁ
డవు, తుంబీవీణాప్రియుఁడవు, వృషాంకవృష్టివి, గోమానుఁడవు, కటంకటుఁ
డవు, పచంపచుఁడవు, శీతరూపివి, సర్వవరిష్ఠుఁడవు, వరదాతవు, వర
దుఁడవు, విరక్తవస్త్రుఁడవు, భావనుఁడవు, అక్షమాలివి, విభేదక్షోభి
ణ్ణుఁడవు, ఛాయవు, తపనుఁడవు, అఘోరుఁడవు, ఘోరరూపివి,
ఘోరఘోరతరుఁడవు, శివుఁడవు, శాంతుఁడవు, శాంతతముఁడవు, బ
హునేత్రశాలివి, ఏకమూర్తివి, [illegible], యజ్ఞభాగప్రియుఁడవు,
పంచాలుఁడవు, సితాంగుఁడవు, [illegible], చిత్రఘం
టుఁడవు, ఘంటాఘంటిఘంటుఁడవు, సహస్రశతఘంటుఁడవు, ఘంటా
మాలావిభూషణుఁడవు, ప్రాణిసంఘట్టఘంటుఁడవు, కిలాకిలప్రియుఁడవు,
గృహవృక్షనికేతనుఁడవు, గర్భమాంసశృగాలుఁడవు, తారకుఁడవు, త
రుఁడవు, యజ్ఞుఁడవు, యజనివి, హుతుఁడవు, ప్రహుతుఁడవు, యజ్ఞవా
హుఁడవు, హవ్యుఁడవు, తప్యుఁడవు, తపనుఁడవు, తుండుఁడవు, తుం
డ్యుఁడవు, తుండపతివి, అన్నదుఁడవు, అన్నపతివి, నానాఅన్నభోజివి,
సహస్రశీర్షుఁడవు, సహస్రచరణుఁడవు, సహస్రోద్యతశూలుఁడవు, సహ
స్రాభరణుఁడవు, బాలానుచరగోప్త్రుఁడవు, బాలలీలావిలాసుఁడవు,
బాలవృద్ధుఁడవు, క్షుబ్ధుఁడవు, క్షోభణుఁడవు, గంగాలులితకేశుఁడవు,
ముంజకేశుఁడవు, షట్కర్మతుష్టుఁడవు, త్రికర్మనిరతుఁడవు, నగ్నప్రా
ణుఁడవు, చండుఁడవు, కృశుఁడవు, ఆస్ఫోటనుఁడవు, ధర్మార్థకామమో

ఏకధ్యకధముఁడవు, సాంఖ్యుఁడవు, సాంఖ్యముఖ్యుఁడవు, సాంఖ్యయోగ ముఖుఁడవు, విరథుఁడవు, రథ్యుఁడవు, చతుష్పథుఁడవు, రథుఁడవు, కృష్ణాజినోత్తరీయుఁడవు, హరికేశుఁడవు, త్ర్యంబకుఁడవు, అంబికానాథుఁడవు, వ్యక్తుఁడవు, అవ్యక్తుఁడవు, వేధవు, కాముఁడవు, కామదుఁడవు, కామఘ్నుఁడవు, తృప్తాతృప్తవిచారివి, సర్వదయాసంపన్నుఁడవు, కల్ప సంఖ్యావిచారివి, మహాసత్త్వుఁడవు, మహాబాహుఁడవు, మహాబలుఁడవు, మహామేఘధరప్రఖ్యుఁడవు, మహాకాలుఁడవు, మహాద్యుతివి, మేఘాగ్రుఁడవు, యుగాగ్రుఁడవు, చంద్రార్కపతివి, అన్నమవు, అన్నభోక్తవు, పక్వాన్నభోజివి, పావనుఁడవు, అనలుఁడవు, జరాయుజుఁడవు, అండజమవు, స్వేదజమవు, ఉద్భిజ్జమవు, దేవదేవేశుఁడవు, చతుర్విధభూతగ్రాముఁడవు, చరాచరస్రష్టవు, ప్రాణహంతృప్రభృతినామకుఁడవు, నీయీ ప్రత్యేకప్రత్యేకనామములచే నిన్ను నమస్కరించుచున్నాను. బ్రహ్మవాదులు నిన్నే పరబ్రహ్మమని స్తుతింతురు. నీవు మానసమునకుఁ బరమజ్యోతివి, నీవే జ్యోతిక జ్యోతిస్స్వరూపుఁడవు. బ్రహ్మవాదులు నిన్ను హంస, ప్రాణ, మధుర ప్రభృతినామములచేఁ జెప్పుచుందురు. గుప్తుఁడవు, శ్రీకంఠుఁడవు నీవే యని సమస్తనామములచే నిన్నుఁ గీర్తించుచుందురు. నిత్యమును నీవు వేదములచేతను ఉపనిషత్తులచేతను నుచ్చరింపఁబడుచున్నావు

బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర లనువర్ణచతుష్టయము వారును, తక్కినహీనవర్ణములును, మేఘసంఘమును, విద్యుత్తులును, ఆకాశగర్జనమును, సంవత్సరములు, ఋతువులు, మాసములు, మాసార్ధములు, యుగములు, నిమేషములు, కాష్ఠలు, నక్షత్రములు, గ్రహాములు, బలములు మొదలగు సమస్తము నీవే. వృక్షములలోఁ గకుభము, గిరులలో హిమాలయము, మృగములలో వ్యాఘ్రము, పక్షుల

లోఁ చాక్షుష్యము, భోగులలో వసంతుఁడు, సముద్రములలో క్షీరసము ద్రము, యంత్రములలో ధనుర్యంత్రము, ప్రహారణములలో వజ్రము, వ్రతము లన్నిటిలో సత్యవ్రతమును నీవు. మఱియు, ఇచ్ఛ, ద్వేషము, రాగము, మోహము, శమము, అశమము, వ్యవసాయము, ధృతి, లోభము, కామము, క్రోధము, జయము, అజయము మొదలగుసమస్తమును నీవు. శక్తి, గది, ఖట్వాంగి, శరాసని, ఛేత్త, భేత్త, ప్రహర్త, మంత, నేత, సనాతనుఁడు మొదలగునామము లన్నియు నీవే. దశదిక్షీణా వివిధాభ్యస్తకామములు నీవు. సముద్రములు, సరోవరములు, గంగ, పర్వతములు, నదీస్థలులు, లతలు, వల్లులు, తృణములు, ఓషధులు, పశువులు, మృగములు, పక్షులు, పుష్పఫలప్రదకాలములు, వేదములసారాది, మానసయజ్ఞము, గాయత్రి, ప్రణవము, లోహితము, హారితము, నీలము, కృష్ణము, పీతము, సితము, కద్రువు, కపిలము, కపోతము, మేచకము, సవర్ణము, అవర్ణము, కర్త, హర్త, ఇంద్రుఁడు, యముఁడు, వరుణుఁడు, ధనదుఁడు, అనిలుఁడు, ఉపప్లవుఁడు, భానుఁడు, స్వర్భానుఁడు, శిష్యుఁడు, హోత, త్రిసౌపర్ణుఁడు మొదలగు సమస్తము నీవే. నీవే యజుర్వేదములకు శతరుద్రీయము, పవిత్రములకు పవిత్రము, మంగళములకు మంగళము. నీవు గొండవృక్షమైయుం తుమ్మ్రవి, అఖిలజీవములకు ముగ్ధమవు, నీవు సర్వరత్నములను, ప్రతిపత్పతివిని. ప్రాణము, అపానము, సమానము, ఉదానము, వ్యానము, ఉన్మేషము, నిమేషము, క్షుతము, జృంభితము, నీసకలము నీనామములే. నీవు లోహితాంతర్గత దృష్టివి, మహావక్త్రుఁడవు, మహోదరుఁడవు, శుచిరోముఁడవు, హరిశ్మశ్రుఁడవు, ఊర్ధ్వకేశుఁడవు, చలాచలుఁడవు, గీతవాదిత్రనృత్యజ్ఞుఁడవు, గీతవాదిత్రప్రియుఁడవు, మత్స్యము, జాలము, జలౌకము, కాలకేళి, అకాలము, వికాలము, దుష్కాలము, కాలము, నృత్యము, నృత్యకర్త, యజ్ఞము, యజ్ఞ

భయంకరుఁడు, సంవర్తకుఁడు, అంతకుఁడు, సం[illegible], బలాహ
కుఁడు, ఘంటాఘంటి, మహాఘంటి, చరి, మాలి, మాతలి, బ్రహ్మ,
కాలుఁడు, యముఁడు, అగ్నులకు దండి, ముండి, త్రిముండి, చతుర్యు
గములు, చతుర్వేదములు, చతుర్హోత, ప్రవర్తకుఁడు, చతురాశ్రమ
నేత, చతుర్వర్ణప్రతిష్ఠాత, నిత్యలక్షప్రియుఁడు, మూర్తిమంతుఁడు,
గణాధ్యక్షుఁడు, గణపతి, రక్తమాల్యుఁడు, రక్తవస్త్రధారి, గిరికుఁడు,
గైరికుఁడు, శిల్పి, శిల్పిశ్రేష్ఠుఁడు, సర్వశిల్పప్రవర్తకుఁడు, భగనేత్రాం
కుశుఁడు, పూషాదంతవినాశకుఁడు, స్వాహాస్వధావషట్కారుఁడు, నన్ని
యు నీవు. నీకు మరల మరల నమస్కారములు. గూఢవ్రతము, గు
హ్యతపము, తారకము, తారకామయము, ధాత, విధాత, సృష్టిధా
త, బ్రహ్మ, తపస్సు, సత్యము, బ్రహ్మచర్య, ఋజుత్వము, భూతాత్మ,
భూతకార్యము, భూతము, భూతభవ్యము, భవోద్భవము, భూర్భువ
స్స్వరూపము, ఋతము, ధ్రువము, దాంతము, మహేశ్వరుఁడు, దీక్షి
తుఁడు, అదీక్షితుఁడు, కాంతుఁడు, దుర్దాంతుఁడు, దాంతసంభవుఁడు,
చంద్రావర్త, యుగావర్త, సంవర్త, సంప్రవర్తకుఁడు, బిందువు, కా
ముఁడు, అణువు, స్థూలము, కర్ణికారప్రియుఁడు, నందిముఖుఁడు,
భీమముఖుఁడు, సుముఖుఁడు, దుర్ముఖుఁడు, హిరణ్యగర్భుఁడు, శకుని,
మహోరగపతి, విరాడ్వృష[illegible], మహాసేనుఁడు, దం
డధారి, గణోత్కటుఁడు, గోవృషుఁడు, గోప్రతారకుఁడు, గోవృషేశ్వర
వాహనుఁడు, త్రైలోక్యగోప్త, గోవిందుఁడు, గోమార్గుఁడు, మార్గము,
స్థిరము, శ్రేష్ఠము, స్థాణుఁడు, విక్రోశుఁడు, క్రోశుఁడు, దుర్వారణుఁడు,
దుర్విషహుఁడు, దుస్సహుఁడు, దురతిక్రముఁడు, దుర్ధర్షుఁడు, దుష్ప్రకా
శుఁడు, దుర్దర్శుఁడు, దుర్జయుఁడు, జయస్వరూపుఁడు, శ[illegible],
అగ్ని, శీతము, ఉష్ణము, క్షుధ, తృష్ణ, జర, ఆమయము, ఆధి,

వ్యాధి, ఆధినాశకుఁడు, ఆధివిస్తారకుఁడు, సమూహము, అసమూహము, హంత, సనాతనుఁడు, శిఖండి, పుండరీకాక్షుఁడు, పుండరీకవనవివాసి, త్ర్యంబకుఁడు, దండధారి, ఉగ్రదంష్ట్రుఁడు, కులాంతకుఁడు, సురశ్రేష్ఠుఁడు, సోమపుఁడు, మరుత్పతి, అమృతాశి, జగన్నాథుఁడు, దేవదేవుఁడు, గణేశుఁడు, విషాగ్నిపాయి, సోమపాయి, క్షీరపాయి, ఆజ్యపాయి, మధువు, మధుపుఁడు, బ్రహ్మవంశుఁడు, ఘృతచ్యుతుఁడు, సర్వలోకభోక్త, సర్వలోకపితామహుఁడు, హిరణ్యరేతుఁడు, అద్వితీయపురుషుఁడు, స్త్రీ, నపుంసకుఁడు, బాలకుఁడు, యువకుఁడు, జీర్ణదంష్ట్రుఁడు, విశ్వకృత్తు, అంతేగిరి, విశ్వకర్త, ధాత, వరేణ్యుఁడు, అగ్నియు నీవు. విశ్వకర్తలు నీకుఁ బ్రణతులై నిన్నుఁ బూజించుచున్నారు. సూర్యచంద్రులు నీచక్షువులు, నీవు అగ్నివి, ప్రపితామహుఁడవు. సరస్వతి నీవాక్కు, దివారాత్రములు నీరూపాంతరములు. నీవు నిమేషోన్మేషకర్తవు. బ్రహ్మ, గోవిందుఁడు, ప్రాచీనఋషులు నీతత్త్వ మెట్టిదో గ్రహింపఁజాలరు. నీవు శతసహస్రపురుషరూపమున వ్యాపించి యనంతతపోరూపమున విరాజిల్లుచున్నావు. జితశ్వాసుఁడవు, జితేంద్రియుఁడవు. సత్త్వనిష్ఠుఁడవు. యోగమార్గగతు తేజోజ్యోతిస్వరూపమును జూచుచున్నారో, ఆయోగాత్ముఁడవు నీవే, నీకు నమస్కారము. అవ్యక్తములు దర్శనాతీతములు నగు నీమూర్తు లేవి గలవో వానిచే నన్నుఁ బుత్రునివలెఁ బ్రతిపాలింపుము. ఓపాపలేశశూన్యా! నేను నీకు రక్షణీయుఁడను, నన్ను రక్షింపుము. నీకు నమస్కరించుచున్నాను. నీవు భక్తవత్సలుఁడైన భగవానుఁడవు, నేను నీకు నిత్యభక్తుఁడను. నీవు జటివి, దండివి, లంబోదరుఁడవు, క్రతురూపుఁడవు, దీర్ఘజిహ్వుఁడవు, మహాదంష్ట్రుఁడవు, రుద్రాత్ముఁడవు, నీకు నేను నమస్కరించుచున్నాను. ఎవ్వని కేశపాశములయందు మేఘబృందము, ఎవ్వనిసర్వాంగసం

ధులయందు నదీసమూహము, ఎవ్వనికుక్షిలో సాగరనిచయమును గలిగి యుండెనో, ఆతోయాత్మకుఁడగు నీకు నేను నమస్కరించుచున్నాను. యుగాంతకాలమున సర్వభూతభక్షకుఁడై జలమధ్యమునం దెవ్వఁడు పవ్వళించియున్నాఁడో, ఆయాంబుశాయిని నీవే, అట్టినిన్ను నేను శరణొందుచున్నాను. రాహువదనమునఁ బ్రవేశించి రాత్రియం దెవ్వఁడు సోమపానముసేయుచుండెనో, సూర్యుని గ్రాసముచేయుకాలమునం దెవ్వఁడు తనతేజముచే రాహుని రక్షించుచున్నాఁడో, వాఁడే నీవు, నీకు నే నమస్కరించుచున్నాను. ఎవ్వఁడు పతితగర్భరక్షకుఁడును, స్వాహాస్వధాస్వరూపుఁడును, ఎవ్వఁడు అంగుష్ఠమాత్రపురుషశరీరుఁడై సర్వదేహములయందు విరాజిల్లుచున్నాఁడో, ఆతఁడు సతతము నన్ను రక్షించుఁగాక! నాకు సన్నిహితుఁ డగుగాక! ఈనదీనిచయము, సాగరసమూహము, పర్వతప్రకరము, గుహానివహము, వృక్షమూలములు, గోష్ఠములు, కాంతారగహనములు, చతుష్పథములు, రథ్యాచత్వరములు, సభాసమూహములు, హస్తిశాలలు, రథశాలలు, అశ్వశాలలు, జీర్ణోద్యానములు, జీర్ణవాటికలు, భూతపంచకము, దిఙ్మండలము, దిక్ప్రాంతములు సకలము, చంద్రసూర్యాంతరములు, చంద్రసూర్యరశ్మిజాలములు, రసాతలము, తదూర్ధ్వప్రదేశములు మున్నగువానియందు వాసముచేయుచు రాకపోకలు జరుపుచుండువాఁడెవ్వఁడో, వానికి సర్వదా నేను ఎదేపదే నమస్కరించుచున్నాను. ఓ దేవా! నీవు నాయెడలఁ బ్రసన్నుఁడవు గమ్ము. నాహృదయము నా బుద్ధి నీయందే తవిలియున్నవి." ఇట్లు మహాదేవుని వేణరాజు స్తవమొనరించెను.

—♦ బ్రహ్మాదికృతశివస్తోత్రము. ♦—

సనత్కుమారుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—వేణుఁ డిట్లు స్తవమొనరింపఁగాఁ ద్రిలోకపతియు వాగ్విదుఁడు నైన శివుఁడు సాంత్వనవాక్యముల నిట్లు పలికెను. రాజా! నీస్తవమునకు నేను సంతుష్టుఁడ నైతిని. అధిక మెందులకు? నీవిక్కడ నాసమీపమునసే వాసముచేయఁగలవు. ఇచ్చట బహుకాలము వాసముచేసి తరువాత నాశరీరమునం దుత్పన్నుఁడవై నీవు సురవినాశివై అంధకాసురుఁ డనునామంబునఁ బ్రఖ్యాతుఁడ వయ్యెదవు. హిరణ్యాక్షుని గృహంబున నీవు జన్మించి దినదినప్రవర్ధమానుండవు కాఁగలవు. పూర్వజన్మమునందలి వేదనిందాజనితమైన భీషణదోషఫలముచే, నీకిట్టియసురజన్మ మెత్తవలసివచ్చెను. జగన్మాతకొఱకు నీ వెప్పు డభిలషించెదవో, అప్పుడు శూలప్రహారముచే నేను నిన్ను నిహతునిఁ గావించి యిచ్చటనే కూర్చెదను. ఆసమయమున నీవు సర్వపాపవిముక్తుఁడవై భక్తిభరముచే నన్ను దర్శింపఁగలవు. ఆదర్శనఫలముగా నీవు భృంగిరిటి యనుపేర విఖ్యాతగణాధిపతివి గాఁగలవు. అప్పుడు నీవు నిత్యము నాసన్నిధానమునందే యుండఁగలవు. తరువాత నీవు సిద్ధి నొందఁగలవు.

వేణరాజకృతమైన యీస్తోత్రము నెవ్వరు కీర్తించుచున్నారో, యెవ్వ రాకర్ణించుచున్నారో వారి కెట్టియమంగళమును ఘటిల్లదు. ప్రపంచములో వారు దీర్ఘాయువులై యుండఁగలరు. సకలదేవతలలో శివుఁడు విశిష్టుఁడైనట్లే స్తవసమూహము లన్నిఁటిలో వేణుఁడుచేసిన యీస్తవము గరిష్ఠమైనది. ఎవ్వరు యశమును, రాజ్యమును, సుఖమును, ఐశ్వర్యమును, ధనమును, సన్మానమును గోరుచున్నారో, వారు భక్తితో నీస్తవమును ముఖ్యముగా వినఁదగును. విశేషించి విద్యార్థు లీస్తవమును బ్రయత్నముతో వినవలయును. ఈ స్తవము

వినినవారు, వ్యాధిగ్రస్తులు, దుఃఖితులు, దరిద్రులు, రాజభీతులు, రాజకార్యవిచ్యుతులు నైనను వారు మహాభయములనుండి విముక్తులగుచున్నారు. మఱియు నీదేహమునందే వర్ణశ్రేష్ఠతను బొందుచున్నారు. అట్టివారు తేజోయశములు గలవారై నిష్పాపదేహముచేఁ బ్రకాశింపఁగలరు. ఏగృహమునం దీస్తవము పఠింపఁబడునో ఆగృహమునందు రాక్షస, పిశాచ, వినాయకప్రభృతు లేవిఘ్నములును గలిగింపఁజాలరు. భర్త యనుమతిగొని యేస్త్రీ యీస్తవము నాలకించుచున్నదో, ఆస్త్రీ పుట్టింట నత్తింటఁగూడ దేవివలె సన్మానింపఁబడఁగలదు. ఏ నరుఁడు సమాహితచిత్తముతోఁ బ్రతిదినము నీదివ్యస్తోత్రమును శ్రవణముచేయుచున్నాఁడో, ఆనరుని సకలకార్యములును సఫలములగును. ఈస్తవమును బఠించినమానవులకు మనస్సులోని తలంపులన్నియు నెఱవేఱును. నోటితోఁ జెప్పినమాట లన్నియు సమకూరును. ఇదిగాక మనోవాక్కాయములచేఁ జేసినసకలపాపములు నిర్మూలితము లగును.

అనంతరము మహాదేవుఁడు వేనుని గాంచి, "వేనరాజా! నీకు శుభ మగుఁగాక. నీ కేమి వరము కావలయునో కోరుము" అనియెను. వేనుఁ డిట్లుపల్కెను—స్వామీ! నే నీలింగమాహాత్మ్యముచేతను, లింగదర్శనముచేతను, భవద్దర్శనముచేతను సర్వపాపవిముక్తుఁడనైతిని. ఓదేవేశా! నీవు సంతుష్టుఁడవైనచో, మఱియు నేను నీవరదానమునకు యోగ్యుఁడ నని నీదివ్యచిత్తమున కెక్కెనచో నోశంకరా! దేవధనము నపహరించినదోషముచే గుక్కజన్మము నెత్తినయీపురుషునియెడలఁ బ్రసన్నుఁడవు గమ్ము. ఓభగవానుఁడా! నే నీసరోవరములో నవగాహన మొనరింపసమకట్టినప్పుడు మొట్టమొదట దేవతలు నన్ను నిషేధించిరి; కాని యీకుక్కురము నాకు విశేషోపకారమును

జేసియున్నది. అందుకొఱకే దీనియెడల నిన్నుఁ బ్రసన్నుఁడవు గమ్మని కోరుచున్నాను." అని వేణుఁడు ప్రార్థింపఁగా శంకరుఁ డాలకించి సంతోషముతో నిట్లు చెప్పెను. "నిశ్చయముగా నీకుక్కరముకూడఁ బాపవిముక్తి నొందఁగలదు. నాయనుగ్రహముచే నిది శివలోకప్రాప్తిఁ గాంచును. ఈనాస్తవము వినుటవలన నెవ్వరైననుసరియే సర్వపాపనిర్ముక్తు లగుదురు. ఓమహీపతీ! కురుక్షేత్రమాహాత్మ్యము, లేక యీసరోవరమాహాత్మ్యము, లేక మదీయలింగోత్పత్తివృత్తాంతము నివి యన్నియు నాకర్ణించుటవలన పాపవిమోచనము తప్ప దని యెఱుంగుము."

అనిచెప్పి సనత్కుమారుఁడు మరలఁ జెప్పుచున్నాఁడు—భగవానుఁడైన శంకరుఁ డిట్లు చెప్పి యప్పుడాజనమధ్యమునుండియే యంతర్హితుఁ డయ్యెను. అప్పు డాకుక్కరము పూర్వజన్మస్మరణము గలిగినదై తత్క్షణమే దివ్యరూపమును ధరించి రాజుసన్నిధికి వచ్చినిలిచెను. రాజైన వేణతనయుఁ డప్పుడు స్నానముచేసి తండ్రిని దర్శింపఁగోరి తండ్రికుటీరమునకు వచ్చెను. కాని తండ్రికుటీరము శూన్యమైయుండెను. ఆతనిరోగగ్రస్తుఁడైనతండ్రి యాతని కగపడలేదు. వేణనందనుఁడు శోకాకులుఁడై పోయెను. ఆసమయమునం దాతనితండ్రి యైన వేణుఁ డత్యంతహర్షోత్కృష్టుఁడై యచ్చటి కరుదెంచి కుమారున కిట్లని యెను—వత్సా! నీవే సత్పుత్రుఁడవు. నీసహాయముచే నేను నేఁడు నరకార్ణవమునుండి యుద్ధరింపఁబడితిని. నీవు నన్నుఁ బ్రతిదినమును ననేకతీర్థజలములచే నభిషిక్తునిఁ గావించుచు వచ్చితివి. ఆపుణ్యము చేతఁ బరమదేవుఁడైన స్థాణువియనుగ్రహము నాతనిదర్శనమును బొంది నేనిప్పుడు పాపవిముక్తుఁడ నైతిని, ఇఁక స్వర్గమునందలి శివలోకమున కేగఁగలను." ఇట్లు చెప్పి వేణుఁ డక్కడ నొకమహేశ్వరలింగమును

ప్రతిష్ఠగావించెను. పుత్త్రునివలనఁ దరించినవాఁడై యాస్థాణుతీర్థము నందే సిద్ధినొందెను. స్థాణుతీర్థమాహాత్మ్యముచేఁ గుక్కురముఁగూడఁ బరమసిద్ధి లభించినదై సకలపాపములనుండి విడివడి భవమందిరమున కేఁగెను. నృపతియైన వేణతనయుఁడు పితృఋణవిముక్తుఁడై వసుంధరను బరిపాలించుచుఁ బుత్త్రవంతుఁడై నియతధర్మములను యజ్ఞానుష్ఠానములను నెఱపుచు, విప్రవర్గములకు వివిధకామ్యవస్తువుల నొసఁగుచు నానావిధభోగ్యవస్తువుల ననుభోగించుచు, సుహృద్వర్గమునకు ధనవితరణ మొనరించుచు, బత్నిని బరితుష్టనొందించుచు నిల్లుండి తరువాతఁ బుత్త్రునకు రాజ్యాభిషేకము గావించి కురుక్షేత్రమున కేఁగెను. అట్లాతఁ డచ్చోట కేఁగి కఠోరతపశ్చర్యచే శంకరునిఁ బూజించి స్వచ్ఛంద మరణముచేఁ బరమపదమున కేఁగెను. ఇట్టి స్థాణుతీర్థమాహాత్మ్యకథ నెవ్వ రాకర్ణించుచున్నారో వారికి సర్వపాపములు క్షయమగుచున్నది. వారు పరమగతిలాభము నొందుచున్నారు.

—♦ చతుర్ముఖకృతశివస్తవము. ♦—

పిమ్మట మార్కండేయుఁడు సనత్కుమారునిఁగాంచి యిట్లని యెను—ఓ యనఘా! చతుర్యుగములయుఁ, బృథివీపతులయు నుత్పత్తివార్త వినఁగోరుచున్నాను." సనత్కుమారుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు— "ఓ పాపరహితుఁడా! పద్మజుఁడైన బ్రహ్మ సృష్టివ్యాపారమునం దభిలాష గలిగి, యేమేమి కావించెనో, అది యంతయు నీకడ విపరించి చెప్పెద నాకర్ణింపుము. భగవంతుఁడైన పితామహుఁడు తా నావిర్భవించి చరాచరమైనభూతజాలమును సృష్టించెను. తరువాత మరల సృష్టికొఱకుఁ జింతింపఁగా నొకమనోహరురాలైన కన్య యుత్పన్న యయ్యెను. ఆకన్యయాకారము నీలోత్పలనిభమైన శ్యామవర్ణము, కటి

తటము సూక్ష్మము, నయనద్వయము పరమసుందరము. బ్రహ్మ యామనోజ్ఞమూర్తియైనలలనను గాంచి సంభోగింప నభిలషించెను. ఆమహాపాపఫలముచేతనే బ్రహ్మశిరము విదీర్ణమయ్యెను. అతఁడు శీర్ణమస్తకుఁడై విశ్వవిఖ్యాతమైన సన్నిహతీతీర్థమున కేఁగెను. ఈతీర్థము పాపహరమును, బరమపవిత్రమును. బ్రహ్మ ఋషిసిద్ధసేవితమైన పవిత్రస్థాణుతీర్థమున కేఁగి, సరస్వతి కుత్తరతీరమున నొకశివలింగమును బ్రతిష్ఠించెను. తరువాత నాతఁడు మనోహరధూపగంధాదులచేఁ బూజించుచుఁ బ్రతిదినము రుద్రసూక్తమును బఠించుచు రుద్రు నర్చింపఁజొచ్చెను. ఈవిధముగా నాతఁడు భక్తితో శివపూజానిరతుఁడై యుండఁగా భగవంతుఁడైన నీలలోహితుఁడు స్వయముగా నక్కడకు వేంచేసెను. ఆయన యట్లరుదెంచుటఁ జూచి లోకపితామహుఁడైన బ్రహ్మ భూతలమున కొఱఁగి శిరసానమస్కారములు గావించి యాతని నిట్లు స్తోత్రము చేయఁజొచ్చెను— “ఓ భూతభవిష్యద్వర్తమానముల కాశ్రయమైన మహాదేవా! నీకు నమస్కారము. నీవు స్తుతినిత్యుఁడవు, త్రిలోకపాలకుఁడవు, పవిత్రదేహుఁడవు, సర్వపాపహర్తవు, చరాచరగురుఁడవు, గుహ్యపదార్థమవు, మఱియు గుహ్యపదార్థప్రకాశకుఁడవు. నీవు భైషజ్యప్రయోగముచే సకలరోగవినాశము గావింతువు. కారవాజినముచే నీశరీర మావృతమై యున్నది. నీవు వీతశోకుఁడవు. నీకసంఖ్యనమస్కారములు. వారికల్లోలసంక్షోభమును, మహాబుద్ధివిఘట్టనమును నీవే. నీనామము జపించువారికిఁ బునరుత్పత్తిదోషము కలుగదు. నీవు నిత్యుఁడవు, త్రిలోకధ్వంసివి, శంకరుఁడవు, అప్రమేయుఁడవు, వ్యాధివిఘాతకుఁడవు, పరుఁడవు, అపరిమేయుఁడవు, సర్వభూతప్రియుఁడవు, యోగేశ్వరుఁడవు, దేవదేవుఁడవు, సర్వపాపహరుఁడవు, స్థాణుఁడవు, ప్రసిద్ధుఁడవు, సిద్ధవందితోషణుఁడవు, భూతసంసారదుర్గుఁడవు, విశ్వ

రూపుఁడవు, ఫణీంద్రగీతమహిముఁడవు, ఫణీంద్రాంగదధరుఁడవు, ఫణీంద్రవరహారుఁడవు, మఱియు భాస్కరుఁడవు, నీకు నేను మాటిమాటికి నమస్కారము లొనరించుచున్నాను."

బ్రహ్మ యిట్లు స్తోత్రముచేయఁగా దేవదేవుఁడైన శంకరుఁ డాతని కిట్లనియెను. "భవితవ్యమునుగూర్చి శోకించుట యెప్పుడును గర్తవ్యముగాదు. పూర్వము వరాహకల్పమందు నీమస్తకము నాచే నపహరింపఁబడియున్నది, అది యిప్పుడు చతుర్ముఖమై యున్నది. అది యెప్పుడును జెడనిది. ఈసన్నిహతీర్థమునందు నీవు మదీయలింగప్రతిష్ఠగావించి సర్వపాపవిముక్తుఁడవై సృష్టివాంఛచే నీవు నన్నుఁ బ్రేరేపించితివి, అందుచే నేను నీచెప్పినట్లు భూతవర్గమునకు దృష్టిగోచరుఁడనైతిని. ఈసన్నిహతీర్థమునందు నేను దీర్ఘకాలము తపోనిమగ్నుఁడనై యుండుటచే నీవు నాకొఱకు బహుదినములు ప్రతీక్షించి, సర్వభూతములకు సృష్టికర్తనుగా నీవు నన్ను సంకల్పించితివి, అప్పుడు నేను దదవస్థయు జలమగ్నమై యున్న మదీయలింగమును జూచి—అగ్రజన్ములైనవా రెవ్వరు లేనిచో నేను సృష్టికార్యమును బూర్ణము గావించెద ననిచెప్పియుంటిని. నీవందుల కిట్లంటివి—"నీకంటె నగ్రజన్ములైనవా రెవ్వరును లేరు. ఈస్థాణులింగము వివశమై జలమగ్నమై యున్నది. అందుచే నీవే నాకు హితమొనరింపుము" అని.

తుద కాభగవానుఁడే దక్షుఁడు మొదలగు ప్రజాపతులనుసృష్టించెను. వారే యీచతుర్విధభూతసంచయమును సృష్టించిరి. ఓబ్రహ్మ! సృష్టింపఁబడినవెంటనే యీప్రజాసమూహ మంతయు నాఁకలిగొని యాకస్మికముగాఁ బ్రజాపతులను భక్షించుటకుఁ బరుగులిడఁ జొచ్చెను. ప్రజాపతులప్పు డాత్మరక్షణము గోరి పితామహుని శరణుచొచ్చిరి, వారప్పుడు పితామహునిఁ బ్రజావర్గమునకు మహావృ

త్రులను నిర్దేశింపు మని ప్రార్థించిరి. తరువాత స్థావరములకు భూమియే యన్నముగను, జంగములకు మహౌషధులును—బలసత్త్వప్రాణులకు దుర్బలప్రాణులును భక్ష్యములుగను నిర్దేశింపఁబడెను. అప్పుడు ప్రజాగణము తమతమ నిర్దిష్టఖాద్యములను బొంది మరలఁ దమతమనెలవులకు వెడలిపోయెను. అందువలనఁ బ్రజావర్గముపరస్పరప్రీతితో వర్ధిల్లఁజొచ్చెను, సకలభూతములు నిట్లు వర్ధిల్లుచుండుటఁజూచి లోకగురుఁడవైన నీవు పరితుష్టుడవు కాఁగానే, అప్పుడు నేను జలములనుండి లేచి ప్రజాగణమును జూడఁగంటిని. అనంతరము నాతేజముచేత విధింపఁబడిన యాప్రజాపుంజమును జూచి నేనత్యంతకుపితుఁడనై నాలింగము నూడఁబెఱికి పాతిపెట్టితిని. అట్లు నిక్షేపింపఁబడిన యీలింగము సరోవరమధ్యమునం దూర్ధ్వముగా విరాజిల్లుచుండెను. అప్పటినుండియు నీలింగము జగత్తునందు స్థాణునామముతోఁ బ్రసిద్ధి నొందుచున్నది. ఈలింగము నొక్కమాఱు దర్శించినంతమాత్రముననే మానవులు సకలపాపములనుండి నిర్ముక్తులై పునరావృత్తిరహితమైన పరమపదము నొందుచున్నారు. కృష్ణాష్టమీదినమునందు సమాహితచిత్తులై యెవరీతీర్థమునందు వసించుచుందురో వారికిఁ దెలియకచేసినపాపము లన్నియు నిర్మూలములై పోవుచున్నవి" భగవంతుఁడైన దేవదేవుఁ డిట్లు చెప్పి తత్క్షణమే యంతర్హితుఁ డయ్యెను. తరువాత బ్రహ్మయుఁ బాపములచే విడువఁబడిన విశుద్ధదేహము గలవాఁడై చతుర్ముఖదేవు నర్చించి, సరోవరములో దేవదేవునిలింగము లనేకములు సృష్టించెను. వానిలో మొదటిది బ్రహ్మసరోవరము, అది పవిత్రమును హరిపార్శ్వమునఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడినదియు నై యున్నది. రెండవది బ్రహ్మసదనము, అది నిజాశ్రమమునందే విహితమై యున్నది. దానికిఁ బూర్వదిశయందుఁ దృతీయలింగము ప్రతిష్ఠితమైనది. నాలుగవది యైన

బ్రహ్మలింగము సరస్వతీతటమునందే స్థాపింపఁబడినది. ఈపరమపవిత్రలింగము లన్నిటిని బ్రహ్మ ప్రతిష్ఠించెను. ఎవ్వ రుపవాసముండి యీసమస్తలింగములను దర్శించుచుందురో, వారికిఁ బరమగతి ప్రాప్తించును. కృతయుగమునందు హరిపార్శ్వమును, త్రేతాయుగమునందు బ్రహ్మశ్రమమును, ద్వాపరమునందు దానికిఁ బూర్వదిక్కును స్థానములు. కలియుగమున సరస్వతీతటము ప్రశస్తము. భక్తియుక్తచిత్తులై యెవ్వ రీసకలపవిత్రస్థానములను దర్శించి పూజింతురో, వారికి సకలపాపనిర్ముక్తియుఁ బరమపదప్రాప్తియు లభించును. సృష్టిప్రారంభకాలమునందు పితామహుఁడు స్వయముగా సరస్వతీనది యుత్తరతీరమున మహేశ్వరునిఁ బూజించెను. అందుచే నాతఁ డచ్చటఁ జతుర్ముఖనామమున విఖ్యాతుఁ డయ్యెను. నరులు జితేంద్రియులై యుపవసించి ప్రయత్నముతో నాతనిఁ బూజించినచో, వా రొనరించిన చేయరాని పాపము లన్నియు నిర్మూలము లగుట నిశ్చయము. అనంతరము త్రేతాయుగమునందు స్థాణుదేవునిసమీపమునఁ జతుర్ముఖనామమున మఱియొకమహాలింగము పూజింపఁబడెను. శ్రద్ధతో ఆలింగము నుద్దేశించి నమస్కరించినను సర్వపాపనిర్ముక్తు లగుదురు. ఈలింగమునకు సన్నికటమునందు లీలాశంకరసంభూతమైన భానుశంకరలింగము విరాజిల్లుచున్నది. తరువాత ద్వాపరయుగమునందుఁ దనయాశ్రమమునందే యున్న శంకరుని శ్రద్ధతో నర్చించినయెడల వర్ణసంకరసంజనితములైన రాజసభావము లన్నియు విమోచనము లగును. కృష్ణచతుర్దశీదినమున మానవులు తత్పూజ గావించినచో, అభక్ష్యభక్షణజనితమైన సకలపాపములనుండియు విముక్తు లగుదురు. కలికాలమునందు మానవులు వసిష్ఠాశ్రమమునందుండి చతుర్ముఖుని స్థాపించినచో ముఖ్యసిద్ధి నొందుటకు సమర్థులగుదురు. ఆస్థలమునం దెవ్వరైన జితేంద్రియు

లును, నియతాహారులును, శ్రద్ధాయుక్తులునై మహాదేవునిఁ బూజించినవో, వారికిఁ బరమగతి లభించును. నేనిదే నీవద్ద స్థాణుతీర్థమాహాత్మ్యమును గీర్తించితిని. దీని నాకర్ణించినమానవులు సకలపాపవిముక్తు లగుదురు.

—♦ కురుక్షేత్రమాహాత్మ్యము ♦—

అనంతరము సనత్కుమారుఁ డిట్లు చెప్పం దొడంగెను—"తరువాత మహాదేవుఁ డాతీర్థక్షేత్రమును జూచి—నీ విట్లు సమ్మిళితభావముతోఁ బ్రవహించుచున్నహేతువుచేత భూమిలో నీకుఁ బృథూదకమనునామము గలిగి ప్రధానతీర్థముగాఁ బరిగణింపబడఁగలవు" అని చెప్పెను. నారాయణుఁడు దేవతలతో నిట్లు చెప్పెను—ఓదేవతలారా! మహేశ్వరునిచే నీపృథూదకతీర్థము పవిత్రమును పాపభయవినాశమునయ్యెను. అందుచే మీ రామహాతీర్థమును సేవింపవలయును. అక్కడ కేఁగి యాతీర్థక్షేత్రమును మీ రెట్లు ప్రదక్షిణ మొనరింపవలయునో, యది యాకర్ణింపుఁడు. సూర్యచంద్రులును బృహస్పతియు మృగశీర్షానక్షత్రమునం దెప్పు డుందురో, అప్పు డాతీర్థము 'అక్షయా' నామముతో నభిహితమగును. ఓసురవరులారా! ప్రాచీనసరస్వతి యెప్పుడు ప్రవాహిత యగునో, అప్పుడు మీ రచ్చట కేఁగి భక్తిభావముతో శ్రద్ధానుష్ఠానముతోఁ బితృపురుషుల నారాధింపుఁడు. ఈరీతిగా భగవంతుఁడైన మురారి యనేకవిషయములను జెప్పెను. అది విని యింద్రప్రముఖులైన దేవతలు కురుక్షేత్రమునందలి పుణ్యతీర్థమైన పృథూదకమున కేఁగిరి. అక్కడ కేఁగి వారు స్నానముచేసి తరువాత బృహస్పతినిఁ జూచి—భగవానుఁడా! నీచే మృగశీర్షానక్షత్రమును పాపహరమైన పుణ్యతిథిగాఁ బరిగణింపఁబడినది. ఇచ్చట మీరు వసించియు

న్నారు. చంద్రసూర్యులు నిచ్చట విరాజిల్లుచున్నారు. అందుచే నతి విశిష్టకాల ముపస్థితమైనది. ఓగురూ! ఈదేవకార్య మిప్పుడు నీయధీనమై యున్నది. కేవలము నీవే దీనిని సంపాదింపనగును" అని పలికిరి. దేవతలకు సురాచార్యుఁడు మగల నిట్లనియెను. "ఓదేవతలారా! నేఁడు నక్షత్రాధిపతియైన గురుఁడగ్నిదో మృగశీర్షానక్షత్రమునందు గమనము చేయుచున్నాఁడు" దేవతలాతనిప్రస్థానమును సమర్థించిరి. అప్పుడు బృహస్పతి మృగశీర్షానక్షత్రమును బొందెను. క్రమముగా నాషాఢమాసమున [illegible] చంద్రుఁడు యతిథి ప్రవేశించెను. ఈతిథియందు [illegible] భక్తియుక్తులై, హవిష్యభోజనులై [illegible] మధుమిశ్రితమైన తిలపిండములను సమర్పించిరి. [illegible] ప్రీతులై, మఱియు వారు తమ [illegible] దేవతలకు [illegible]. దేవతలాకన్యను తెచ్చి [illegible]. హిమవంతుఁడు [illegible] దేవతలప్రసాదముచే మేనకను బొంది [illegible] సుఖించుచుండెను. హిమవంతుఁడు పితృకన్యతో యథేష్టవిషయభోగములనుభవించుచు దృఢవ్రతుఁడై యామెగర్భమునందుఁ బరమరూపవతులైన ముప్పురు కన్యకలను గాంచెను. ఈకన్యకాత్రయము యథాకాలమునందు దేవపత్నులైరి.

భిక్షురూపధారియైన శివునకును, ఉమాదేవికిని జరిగిన సంభాషణము.

అనంతరము పులస్త్యుఁ డిట్లు చెప్పఁదొడంగెను. మేనకగర్భమునన గుణరూపవతులైన ముప్పురు కన్యలును, సునాభుఁ డనునొకపుత్రుఁడు నుద్భవించిరి. మహామునీ! మేనకప్రథమపుత్రిక పేరు 'రాగిణి'

ఆమె రక్తాంగి, రక్తాక్షి, రక్తాంబరవిభూషిత. రెండవపుత్రికపేరు ‘ కుటిల ’ కుటిలశుభాంగియుఁ బద్మపత్రాక్షియు; ఆమె కేశపాశము నీలకుంచితము, ఆమె శ్వేతవర్ణమాల్యాంబరధారిణి. మేనకతృతీయపుత్రికనామము ‘ కాళి. ’ కాళి యాకృతి నీలాంజననిభము, నయనములు నీలేందీవరతుల్యములు. ఆమెరూపము ఉపమాతీతము. అది యటుండనిమ్ము, ఈకన్యాత్రియము జన్మించినతరువాత ఆఱువత్సరములు నిండియు నిండనియప్పుడే తపస్సున కేఁగిరి. దేవత లప్పు డాసౌమ్యాకృతి గల కుమారీత్రియమును దర్శించిరి. ఆదిత్యులును వసువులును వారిలో శశికరసన్నిభమై ప్రకాశించుచున్న తపస్విని యైనకుటిలను బ్రహ్మలోకమునకుఁ గొనిపోయిరి. వా రట్లామెను బ్రహ్మలోకమునకుఁ గొంపోయి బ్రహ్మతో “ ఓపితామహా ! ఈకన్య మహిమహంతయగు పుత్రునిఁ బ్రసవింపఁగలదా ? ” అని యడిగిరి. ఈమాటలు విని పితామహుఁ డిట్లనియెను— “ ఈతపస్విని శంభుని తేజమును ధరించుటకు సమర్థురాలు గాదు; ఈవరాంగిని దప్పక పరిత్యజింపుఁడు. ” ఈ మాటలు విని కుటిల క్రుద్ధురాలై బ్రహ్మ కిట్లనియెను—భగవానుఁడా ! దుర్ధరమైన శంభుతేజమును నే నెందులకు ధరింపఁజాలను, అంగుల కవశ్యముగాఁ బ్రయత్నించెదను. ఓసత్తమా ! వినుము. నేను దీవ్రతపస్సుచే జనార్దను నారాధించి, యెట్లు హరునిమస్తకము నవనతము గావింపఁజాలుదునో, నిశ్చయముగా నట్లు చేసెదను. ఈనామాట ధ్రువము, సత్యము. ”

ఇట్లు చెప్పి పులస్త్యుఁడు మరల నిట్లనియెను. “ ఓమహామునీ ! కుటిలవాక్యములు విని సర్వవిధాతయు భగవంతుఁడునైన బ్రహ్మ యెంతయుఁ గ్రుద్ధుఁడై “ఓసీ ! పాపిసీ, కుటిలా ! నీవు నామాటలను సహింపఁజాలకపోయితివి. ఆయపరాధముచే నాశాపమున కు నిర్ద

గ్ధురాలవై సర్వత్రి జలరూపమునఁ బరిణతి నొందుము." అని శపించెను. అంతట హిమాలయనందిని యైనకుటిల బ్రహ్మచే నిట్లభిశప్తయై వేగవతియైన జలమయీమూర్తిని ధరించి బ్రహ్మలోకమునంతను దముపఁజొచ్చెను. పితామహుఁ డాజలోచ్ఛ్వాసమయియైన కుటిలను జూచి ఋగ్యజుస్సామబంధనములచే నామె నచ్చట దృఢముగా బంధించియుంచెను. అప్పుడు జలమయియైన గిరికుమారి నిర్మలబ్రహ్మలోకమును దడపుచు బ్రహ్మ బంధించిన బంధనములచే బ్రహ్మలోకమునందే యాబద్ధయైయుండెను. తరువాత సురగణములు హిమాలయకన్యయైన రాగిణి యను రాగవతిని గూడ బ్రహ్మలోకమునకుఁ గొనిపోయి బ్రహ్మయెదుట నాపె నునిచిరి. బ్రహ్మ యామెనుగూడ నసమర్థురా లని చెప్పి నిరాకరించెను. అప్పుడు రాగిణి క్రుద్ధురాలై యిట్లనియెను—" నే నిట్టితపస్సుచేసి యున్నానుగదా, మహిమహాంతయను పొందుటకు నే నెందులకుఁ దగను ? " అప్పుడు బ్రహ్మ యామెనుగూడ శపించి యిట్లనియెను, " నీవు నామాటమీఱి, దేవతల నతిక్రమించుటకుఁ జూచితివి, అందుచే నీవు సంధ్యారాగముగాఁ బరిణమింపుము."

ఓమునిశ్రేష్ఠా ! బ్రహ్మశాపముచేఁ దత్క్షణమే యారాగిణిసంధ్యయై ప్రకాశింపఁజొచ్చెను. బ్రహ్మ యాశైలనందిని దేహమును దృఢముగాఁ గృత్తికాభాగముచేఁ బట్టియుంచెను. క్రమముగాఁ దపస్వినియైన మేనక యిది తెలిసికొనియెను. ఆమెకుమూఁడవకూఁతురైన కాళిని తపస్సునుండి మరలించుటకుఁ దలఁచుకొని ' ఉ-మా ' యనుచు నామెను నివారించుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండెను. అప్పటినుండియు నాకన్య మాతృకృతమైన ' ఉమా ' నామముతోడనే ప్రసిద్ధ యయ్యెను. కన్యకుఁ గలిగిన యీ ' ఉమా '

నామెను తండ్రికిఁగూడఁ గన్నుగోచరమయ్యెను. కాని 'ఉమ' మాత్రము తపస్సునుండి యించుకయు విముఖురాలు గాలేదు. ఆమెతపో వనము నేర్పఱచుకొనియెను. అనంతర మా యుమ యంతరంగములో శూలపాణియు, దేవదేవుఁడు నైన వృషధ్వజునిఁ జింతించుచుఁ గఠోర తపమున నిమగ్న యయ్యెను.

అంతట బ్రహ్మ దేవతలను జూచి—“ మీరు హిమవంతుని తృతీయకన్యవద్ద కేఁగి యాతపస్విని నిచ్చటకుఁ దీసికొని రావలయును” అని చెప్పెను. బ్రహ్మ యన్నచొప్పున దేవతలందఱు హిమాలయమున కేఁగి హిమవద్గుహం గాంచిరి. కాని వారామె తేజమునకుఁ బరాజితులై యామెను సమీపింపఁజాలరైరి. ఇంద్రుఁడు పరివారదేవతలతోఁగూడ సర్వు లామెతేజముచేఁ బరిహతులై బ్రహ్మసన్నిధికి మరలి వచ్చి హిమవద్గుహాంతతేజఃపరీక్షమునుగూర్చి యాతని కెఱిఁగించెను. బ్రహ్మ యది యంతయు విని యిట్లనియెను—“ ఆమెయే నిశ్చయముగా శంకరవల్లభ, కానిచో మీరు తేజస్వులై యుండియు నామెతేజమునందు నిస్తేజులై త్రోసివేయఁబడిరేల ? ఏమైన నేమి, ఇప్పుడు మీరు నిశ్చింతులై మీమీస్థానముల కరుగుఁడు. తారకుఁడును మహిషాసురుఁడును ద్వరలోనే నిహతులు కాఁగలరని మనస్సున నుంచుకొనుఁడు.”

బ్రహ్మ యిట్లు చెప్పఁగానే యింద్రాదిదేవతలు నిశ్చింతులై తమతమ నెలవులకుఁ దత్క్షణమే వెడలిపోయిరి. ఇఁక నిక్కడ శైలేశ్వరుఁడైన హిమవంతుఁడు భార్యాసమేతుఁడై వెడలి తపోనిరతయై యున్న యుమను దపస్సునుండి మరలించి గృహమునకుఁ దెచ్చెను. మహామతి యైన దేవదేవుఁ డప్పుడు నిరాశ్రయమైన రౌద్రవ్రతము నవలంబించి సుమేరువు మొదలగు మహాశైలములందుఁ దిరుగుచుండెను.

ఇట్లు తిరుగుచు నొకప్పు డాతఁడు శైలశ్రేష్ఠమైన హిమాలయమునకు వచ్చెను. హిమవంతుఁ డాతనికి శ్రద్ధతో నర్చనాదికములు గావించెను. ఆ రాత్రి యాతఁ డక్కడనే వసించెను. మఱునాఁడు హిమవంతుఁ డాతని సమీపించి సంభ్రమముతో నిట్లనియెను. “విభూ! నీవు తపస్సాధనకొఱ కిచ్చటనే వసింపవలయు నని ప్రార్థించుచున్నాను” గిరివరుఁ డిట్లు ప్రార్థింపఁగా విని హరుఁ డాతనిప్రార్థన మంగీకరించెను. అతఁ డప్పుడు తననిరాశ్రయవ్రతమును బరిత్యజించి యాశ్రమము నాశ్రయించి వసింపఁబొచ్చెను. దేవదేవుఁడైన శూలపాణి యిట్లాశ్రమస్థుఁడు కాఁగానే గిరినందిని యైన కాళి యొకమా ఱక్కడ కరుదెంచెను.

భగవంతుఁడైన హరుఁ డట్లరుదెంచిన యుమను జూచి తనప్రాణసఖి యైన సతీదేవి మరల జన్మించిన దని తెలిసికొని స్వాగతసంభాషణపూర్వకముగా నామెను బూజించి మరల యోగచర్యారతుఁ డయ్యెను. అప్పుడు వరారోహయు భామినియు నైన కాళి కృతాంజలికయై [illegible] సఖీగణముతో నాతనిపాదద్వయమునకు వందనము లాచరించెను. తరువాతఁ జాలసేపటివఱకు శంకరుఁడు గిరినందిని [illegible] “తపని యుక్తమైనది కాదు” అని పలుకుచు [illegible] పోయెను. పార్వతి యప్పుడు హరుని యీవాక్యమును విని [illegible]ను బొందిన దయ్యెను. తరువాత నామె మనస్సునందు [illegible] తండ్రిదగ్గఱ కేఁగి యిట్లనియెను. తండ్రీ! నేను తీవ్రతపస్సాచరించుటకు మహారణ్యమునకుఁ బోవలయును. అక్కడ కేఁగి పినాకపాణియు, దేవదేవుఁడు నైన శంకరు నారాధింతు నని నా యుద్దేశము” — తండ్రి యైన హిమవంతుఁడు కూఁతుప్రస్తావమునకు సమ్మతించెను.

అప్పుడు పార్వతి ‘ లలిత ’ యనునామము ధరించుకొని హిమాలయముయొక్క విశాలపాదదేశమునందు మహేశ్వరారాధనకొఱకుఁ దప స్సాచరింపఁజొచ్చెను. అప్పు డామెసఖీబృందము తపస్విని యైన యామెపరిచర్యకొఱకు నియుక్తులైరి. ఫలమూలములు, సమిత్కుశలు మొదలగువాని నన్నిటిని వారు సంపాదించిపెట్టుచుండిరి. పార్వతి తనచిత్తవినోదనముకొఱకు మంటితో నొకశూలపాణియైన రుద్రమూర్తిని నిర్మించుకొని “ యిదియే యథార్థతేజస్వియైన నాశూలపాణి యగు ” నని చెప్పుచు నిత్యము నారుద్రమూర్తికిఁ బూజ లొనర్చుచు, మాటిమాటికి నాతని దర్శించుచు నుండెను. తరువాతఁ బార్వతిశ్రద్ధఁ జూచి త్రిపురారి సంతుష్టుఁ డయ్యెను. ఆతఁడు పలాశదండము, ముంజమేఖల, యజ్ఞోపవీతము, ఛత్రము, మృగాజినము, కమండలువు మొదలగునవి ధరించి, భస్మభూషితదేహుఁడై వటువేషధారియై సకలాశ్రమములం దిరుగుచుఁ దుదకుఁ బార్వతియాశ్రమమున కేఁగుదెంచెను. ఓనారదా ! అప్పుడు కాళి సఖీగణముతో నభ్యుత్థానముచేసి, యభివాదనాదులచే నాతని సన్మానించి యథారీతిజిజ్ఞాస గావించెను—“ భిక్షూ! నీ వెక్కడనుండి యరుదెంచితివి, నీయాశ్రమ మెక్కడ ? నీవెక్కడ కేఁగుచున్నావు ! అన్నియు సత్వరముగా నెఱింగింపుము ” అది విని యాతఁ డిట్లుత్తర మిచ్చెను—పూతవ్రతవైన యో బాలికా! నాయాశ్రమము కాశీధామమునఁగలదు. నేను దీర్ఘపర్యటనము గావించుచుఁ బృథూదకమున కేఁగఁగలను. ఉమ మరల నిట్లనియెను. “ ఓభిక్షూ! నీ విప్పు డేఁగఁదలఁచుకొనిన పృథూదకమున కేఁగుటవలన నెట్టిపుణ్యము లభించును ? మఱియు మార్గమధ్యమునం దేయేతీర్థములలో స్నాన మాచరించితివి, వానివానిఫలము లెట్టివి ? ” భిక్షు విట్లనియెను—నే నన్నిటికంటెను ముందు ప్రయాగతీర్థమునందు స్నాన

ముచేసితిని; ఆతరువాత కుంజామ్రి, జయంత, చండికేశ్వర, బంధు బృంద, కర్కంధ, కనఖల, సరస్వతీ, అగ్నికుండ, భద్రా, త్రివిష్టప, కౌనట, కోటితీర్థ, తపకమొదలగుతీర్థము లన్నిటికి యథాక్రమముగా నేఁగి స్నానములు గావించితిని; తరువాత నిప్పుడు నీయాశ్రమమునకు వచ్చితిని; ఇచ్చట నీతో సంభాషించి తరువాతఁబృనూదకమున కేఁగె దను. అది యటుండ నిమ్ము, నే నిప్పుడు నిన్నుఁగు ప్రశ్నలకుఁ గోపిం పకుము. ఓకృశోదరీ! నీవు తపస్సువలన దేహమును గృశింపఁజేయు చున్న ట్లగపడుచున్నావు, ఇది మాపక్షమున నవశ్యకర్తవ్యము. ఏమ న? ద్విజాతివర్గమునకు బాల్యమునుండియు సంయమ లగుట శ్లాఘనీ యము. కాని యోభీరురాలా! నీ వీప్రథమవయసునందే పదార్పణము గావించి యెందుకొఱకు తప స్సాచరించుచున్నావో, ఈవిషయమున నాకొక విశేషసందేహము గలిగినది. ఓవిలాసినీ! స్త్రీజనమునకుఁ బ్ర థమవయస భర్తతో వివిధభోగసుఖము.లనుభవించుటయందే కడవ నగును. నీవందులకు విపరీతముగాఁ గనఁబడుచున్నావు. ఇదిగాక లోకములో నెల్లరును, సౌందర్యము, ఆభిజాత్యము, ఐశ్వర్యము మున్న గువానినే యాకాంక్షించి తపస్సుచేయుట కనఁబడుచున్నది. కాని గిరీంద్రనందినీ! నీకు వీనిలో నొకటియు నించుకయుఁ గొదవగాపు, అన్నియు సంపూర్ణములుగా నున్నవి. ఇఁక నీ వెందుల కలంకారము లను ద్యజించి జటాధారణ మొనరించితివో, చీనాంబరములను ద్రోసి పుచ్చి వల్కలములఁ దాల్చితివో?"

అప్పుడు పార్వతికి సఖియు, సోమప్రభ యనునామము గల దియు, తపఃప్రవీణురాలునైన యొక్కర్తు భిక్షువునకు యథాక్రమమున నుత్తర మిచ్చుట కుద్యతురా లయ్యెను. సోమప్రభ యిట్లనియెను— "ఓద్విజశ్రేష్ఠా! పార్వతితప స్సాచరించుటకుఁ గారణ మేమో యాక

క్షింపుము. అధికముగాఁ జెప్పనేల? ఈమహాకాళి హరునిఁ బతిగాఁ బొందఁగోరి తప మాచరించుచున్నది." అప్పుడు సోమప్రభమాటలు విని భిక్షుకుఁడైన శంకరుఁడు తనమస్తకము కంపించునట్లుగాఁ బెద్దనవ్వు నవ్వుచు నిట్లు పలికెను. "అట్లయినఁ బార్వతీ! నేను నిన్నడుగుచున్నాను!—ఈబుద్ధి నీ కెవ్వరు గఱపిరి? చూడుము, పల్లవపేలవము లైన యీనీకరములు, భుజంగసంగతములైన హరునికరములతో నెట్లు సమ్మిళితములు కాఁగలవు? నీవు దుకూలాంబరధారణయోగ్యురాలవు, మహాదేవుఁడు మృగచర్మధారి; నీవు చందనచర్చితవు, మహాదేవుఁడు భస్మభూషితుఁడు; నిజముగా నిట్టియఘటనఘటన యెప్పుడును సమీచీనము గాదు.

ఓవిప్రోత్తమా! భిక్షు విట్లు పలుకఁగానే పార్వతి యాతని కిట్లనియెను—ఓభిక్షూ! నీ విట్లు పలుకవలదు; వాస్తవముగా హరుఁడు సర్వగుణగరిష్ఠుఁడు. అట్లుగాక, అతఁడు శివుఁడైనను భీముఁడైనను గానిమ్ము, సధనుఁడైనను నిర్ధనుఁడైనను గానిమ్ము, భూషితుఁడైనను అభూషితుఁడైనను గానిమ్ము, ఎట్లయిన నాతని యిష్టానుసారముగానే యుండనిమ్ము, అతఁడే నానాథుఁడు." "సఖీ! నిజముగా నీ వీపురశ్రేష్ఠుఁడైన భిక్షువును నివారింపుము. ఓసోమప్రభా! నిందించువారి కంటెను వినువా రధికపాపము నొందుచున్నారు" పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—వరదా! హిమవద్దుహిత యిట్లు చెప్పి యచ్చటనుండి లేచెను; అప్పుడు హరుఁ డాభిక్షురూపమును బరిత్యజించి స్వకీయమైన శివరూపమును ధరించి యిట్లు పలికెను.

"ప్రియురా! నీపితృభవనమున కేఁగుము. నిన్నుఁ గోరుటకొఱకు నేను హిమాగృహమునకు మహర్షుల నంపెదను. నీ విక్కడ మంటితో నిర్మించిన యీభద్రేశ్వరలింగము జగత్తునందు భద్రేశ్వరనామముతోనే

ప్రసిద్ధము గాంగలదు. దేవతలు, దానవులు, గంధర్వులు, యక్షులుఁ, గింపురుషులు, ఉరగులు, సర్వబా దీనిని బూజించుచుందురు. మాన వులును శుభాకాంక్షులై దీని నర్చించుచుందురు. " గిరినందిని దేవదే వునిచే నిట్లభిహితయై యంబరపథమునఁ బితృగృహమునకు వెడలెను. మహాతేజుఁడైన శంకరుఁడును గిరికన్యను విడిచి పృథూదకమున కేఁగి యథావిధిగా స్నానముచేసెను. అనంతరము దేవదేవుఁడు పృథూదక స్నానముచే విష్ణాపుఁడై, గణాధ్యక్షుని, నందిని, దక్షిణప్రమథగణ మును గూడుకొని మందరాచలమునకు వచ్చి విడిసెను. మహాదేవుఁడు ప్రమథగణముతో మందరపర్వతమునకు రాఁగానే గిరివరుఁడైన మం దరుఁ డత్యంతపులకితుఁడై పోయెను. తరవాత నాతఁడు దివ్యదివ్యకం దమూల ఫలజలాదులచేఁ ద్రిలోచనుని, నాతని ప్రమథగణములను, ఆతనివాహనము నర్చించెను.

—♦ శివునికొఱకుఁగన్యనిమ్మని దేవతలు హిమాద్రిని బ్రార్థించుట ♦—

పులస్త్యుఁడు మరల నిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు,—తరువాత రుద్ర దేవుఁడు మందరాద్రిచే సంపూజితుఁడై ప్రీతుఁ డయ్యెను, అప్పు డాతఁ డు అరుంధతిని మహర్షులను స్మరించెను. మహాత్ముఁడైన శంకరుఁడు స్మరించినంతనే ఋషులు సుందరకందరశోభితమైన మందరాచలమునకు వచ్చిచేరిరి. దేవదేవుఁడైన త్రిపురారి వారిని జూచి ప్రత్యుత్థాన మొ నరించి యథపూజనము గావించి యిట్లనియెను, ‹‹ ఇప్పు డీపర్వతవరుని కన్య శ్లాఘ్యయు, సర్వదేవసంపూజ్యయు నై యున్నది. విశేషించి మీపాదపంకజస్పర్శచే నేఁడీపర్వతరాజు నిష్పాపుఁ డయ్యెను. అది య ట్లుంచి మీ రీసుందరమును, సువిశాలమును, సమతటము నైన యీ

కొండనెత్తమునందు, పద్మవర్ణమును మృదువును నగు నీశిలాపటము నందుఁ గూరుచుండుఁడు."

శంకరదేవుఁ డిట్లు పలుకఁగానే సమవేతులైన యాఋషు లంద ఱు నరుంధతితోఁగూడ శైలసానువునందుఁ గూరుచుండిరి. ఋషు లందఱుఁ గూరుచుండఁగానే, గణాధ్యక్షుఁడైననంది వారి కర్ఘ్యపాద్యా దులచేఁ బూజసల్పి సంయతభావముతో నొక్కెడ నిలుచుండెను. తరువాత దేవదేవుఁడు, వినీతులై యున్నసురలను సప్తర్షులకును నిజ కీర్తివృద్ధికొఱకు ధర్మసంగతములైన హితవాక్యము లిట్లు చెప్పఁదొడఁ గెను. "ఓకశ్యప, అత్రి, వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, భరద్వాజ, అంగిరసులారా! మీ రెల్లరు నాకర్ణింపుఁడు! పూర్వము దక్షునందినియై నసతి నాప్రియపత్నియైయుండెను. ఆమె దక్షునియెడలఁ గలిగినరోష ముచే యోగమార్గమునఁ బ్రాణత్యాగము గావించెను. ఇప్పు డాసతి మరల శైలేశ్వరునకు తనయయై యుమానామమున జన్మించెను. అం దుచే నోద్విజసత్తములారా! మీరు నానిమిత్తము శైలేంద్రునివద్ద నుండి యుమాయుమను బ్రార్థించి తేవలెను.—హరునియనుజ్ఞను సప్తర్షు లందఱు నేకగ్రీవముగా నంగీకరించి "ఓంనమః శంకరాయ" అనువా క్యము నుచ్చరించి హిమాలయాభిముఖులై బయలుదేఱిరి. తరువాత శంభుఁ డరుంధతినిగూడ నచ్చటి కేఁగుమని కోరి యిట్లు చెప్పఁదొడఁ గెను. "ఓసుందరీ! నీవును హిమాలయమున కేఁగుము; ఏలన? పు రంధ్రీమణులే పురంధ్రీమణుల ధర్మరక్షణకు సహాయ లని తెలియఁబ డుచున్నది." శంకరుఁ డిట్లు పలుకఁగా నరుంధతి యాతనిమాట మీ ఱఁజాలక లోకాచారప్రకారము తనభర్తతోఁగూడఁ బయలుదేఱి "నమస్తేరుద్ర" యని పల్కి వెడలెను. వారప్పుడు ఓషధిప్రస్థమును పేరుగల హిమాలయశృంగమున కేఁగి పురందరపురీతుల్యమైన శైల

రాజు సుందరపురమును జూడఁజొచ్చిరి. తరువాత శైలేంద్రుని సుందరీబృందము లాదరముతో వారి నెదుర్కొనిరి. శైలరాజసుతుఁడైన సునాభుఁడు మొదలగు గొప్పవారుఁగూడ భక్తిశ్రద్ధలతో వారికి మర్యాద లొనరించిరి. తరువాతఁ, దపోధౌతకల్మషులును మహాత్ములు నైన మహర్షులు గంధర్వ, యక్ష, కిన్నర, ప్రభృతులు తమ్ముఁ జుట్టి రా నగాధరాజు కనకోజ్జ్వలరమ్యభవనమునఁ బ్రవేశించిరి. తరువాత వారు పరిశస్తమైన పురద్వారమువద్ద కేఁగి దౌవారికుల యనుమతిని బ్రతీక్షించుచుండిరి. తరువాత గంధమాదనగిరి ద్వారరక్షకవేషముతోఁ గరమున నొక పద్మరాగమయమైన పెద్దదండమును ధరించి తొందరతో నచ్చటికి వచ్చెను. అప్పుడు ఋషు లాతనిఁ జూచి యిట్లనిరి— ఓదౌవారికా! మాకు విశేషకార్య మొకటి గలిగి యిచ్చటికి వచ్చితిమికావున నీవు గిరిరాజు సన్నిధి కేఁగి, కొందఱు మహర్షులువచ్చియున్నారని చెప్పవలయును. ఋషులిట్లు చెప్పఁగానే గంధమాదనగిరివరుఁడు బయలుదేఱి యనేకముఖ్యపర్వతములచేఁ బరివృతుఁడై యున్న హిమవద్గిరీంద్రునిసన్నిధి కేఁగి, తనహస్తములోని దండమును ముంజేతివంకకుఁ దోసి జానువులపై కొఱగి కూరుచుండి— “ఓశైలరాజా! మీ ప్రాంగణప్రదేశమునందుఁ గొందఱు మహర్షులు నిలిచి యున్నారు. వారి కేదియో విశేషప్రయోజనము గలదఁట. వారు మీదర్శనము నభిలషించుచున్నారు” అని మనవిచేసెను. పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాడు, గిరిరాజు దౌవారికునిమాటలు వినినంతనే స్వయముగా నర్ఘ్యమును జేతఁ బుచ్చుకొని ససంభ్రముఁడై ద్వారమువద్ద కేఁగెను, తరువాత గిరిరాజు ఋషిశ్రేష్ఠుల నర్ఘ్యపాద్యాదులచే నర్చించి సభాస్థలమునకుఁ దెచ్చి యథాయోగ్యములగు పీఠములపైఁ గూరుచుండఁబెట్టెను. వా రట్లుపవిష్టులు గాఁగానే, వాక్యజ్ఞుఁడైన గిరీంద్రుఁడు వారిని జూ

చి యిట్లు పలికెను, ‟ఓహో! నేఁడేమి! మేఘసంచారము లేకయే వర్షముగలిగినది. కుసుమోద్గమము గాకయే ఫలసిద్ధి ఘటిల్లినది! వాస్తవముగా నేఁడు మీయాగమన మత్యద్భుతము, నచింత్యము నై యున్నది. ఓసత్తములారా! నే నిప్పుడు యథార్థముగా ధన్యుఁడ నైతిని, శైలరాజనామము నాకు సార్థక మాయెను. మీరు నాగృహప్రాంగణమున కరుదెంచుటచే నాదేహము నేఁడు పవిత్ర మయ్యెను. ఓద్విజేంద్రులారా! అసత్సంసర్గకలుషితమైన నాగృహాంగణమును మీ దృష్టిపాతముచేతను, మీపాదస్పర్శచేతను మీరు సాంద్రపుత్రత్వముఁ బలెఁ బవిత్రముఁ గావించిరి. ఓవిప్రవర్యులారా! నేను మీదాసుఁడను; వాస్తవముగా మీరేప్రయోజనమునకై యరుదెంచియున్నారో, ఆప్రయోజనభారమును దీర్ప నాకాజ్ఞ యిండు. నేను దారాపత్యభృత్యులతో మీయాజ్ఞ నెఱవేర్చుచు మీకుఁ గింకరుఁడనై యుంటెని, ఏమి యాజ్ఞాపింతురో యాజ్ఞాపింపుఁడు.”

శైలరాజేంద్రునిపల్కు లాలకించి తీక్ష్ణవ్రతులైన ఋషులు తమవచ్చిన ప్రయోజనమును హిమవంతునకు దెలియఁజేయు మని వృద్ధుఁడైన యంగిరుని కోరిరి. కశ్యపాదిఋషులప్రేరణచే నంగిరుఁడు గిరిరాజుతో నిట్లు పలుకఁదొడఁగెను—‟పర్వతశ్రేష్ఠా! మే మరుంధతితోఁగూడ నీగృహమున కేఁగుదెంచిన కార్యమును గూర్చి వినుము. దక్షయజ్ఞధ్వంసి యెవ్వరో, శూలకపాలపాణి యుఁ దిరిఁయనుఁడు నైనవాఁ డెవ్వరో, శంకరుఁడు శర్వుఁడు వృషవాహనుఁడు నైనవాఁ డెవ్వరో, జీమూతకేతుఁడు శత్రుఘ్నుఁడు యజ్ఞభోజి స్వయంప్రభు ఁడు నైనవాఁ డెవ్వరో, ఈశ్వరుఁడు, స్థాణుఁడు, హరుఁడు, భీముఁడు, నుగ్రుఁడు, మహేశ్వరుఁడు, మహాదేవుఁడు, పశుపతి మొదలగునామముల చేఁ బ్రసిద్ధుఁడగుచున్నవాఁ డెవ్వఁడో యాతనికర్తృత్వముచేతనే మేమో

గిరీంద్రా! భవన్నికటమున కేతెంచితిమి. భవత్కన్యయుఁ ద్రిలోకసుందరియు నైన కాళిని దేవదేవుని కొఱకుఁ బ్రార్థించుచుంటిమి, అందుచేత భవదీయకన్యయైన కాళిని శివునకు సమర్పించుట నీకుఁ గర్తవ్యమై యున్నది. ఓ హిమగిరిరాజ! ఎవ్వని పుత్త్రిక రూపాభిజాత్యసంపత్తిబలముచే నట్టిశుభపతికిఁ బ్రాప్తురాలు గాఁగల్గుచున్నదో యాతఁడే జనకుఁడే ధన్యుఁ డని మే మనుకొనుచున్నాము. ఓ శైలాధిపా! హరుఁడే నాల్గువిధములైన భూతములకును దండ్రి యని నిరూపింపఁబడినది. వాస్తవముగా నీకాళి వారికి జనని కాఁగలదు. దేవతలెల్లరు ముందుగా శంకరునకు నమస్కరించి తరువాత నీతనయకు నమస్కరించుచుందురు. నీవు శత్రువుల మస్తకముపై భస్మభూషితపాదవిన్యాసము చేయుము. మేము యాచకులము, దేవదేవుఁడు స్వయముగా వరుఁడు, నీవి దాతవు, సర్వజగజ్జననియైన యీయుమాదేవి వధువు, వాస్తవముగా నీకు సకలమును శుభము."

పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—అంగిరుని యీప్రస్తావము విని హిమవత్పుత్త్రియైన కాళి తలవంచుకొనియెను. మొట్టమొదట నామె యంతరంగమునందు హర్ష ముదయించెను, కాని తరువాత దైన్యము గలిగెను. అనంతరము శైలరాజైన హిమవంతుఁడు గంధమాదనుని జూచి యిట్లాజ్ఞాపించెను. "గంధమాదనా! నీవు సత్వరముగాఁ బ్రత్యేకప్రత్యేకము గిరివరులనికేతనముల కేఁగి మేరువు మొదలగు సమస్తశైలశ్రేష్ఠముల నాహ్వానించుకొని రమ్ము" పిమ్మట పిలువఁబడిన గిరివరులందఱును గార్యగౌరవము నెఱింగినవారై శీఘ్రముగా శైలరాజుగృహమున కరుదెంచి విస్మితచిత్తములతోఁ గనకసింహాసనములయం దాసీనులైరి. ఉదయ, హేమకూట, రమ్యక, మందర, ఉద్దాలక, వారుణ, వరాహ, గరుడాసన, శుక్తిమంత, వేగసాను, దృఢశృంగ,

శృంగవంత, చిత్రకూటాదిపర్వతవరములును, అవిగాక తక్కిన చిన్న చిన్నపర్వతములును, నాసభయందుఁ బ్రవేశించి యచ్చటిఋషిబృందమునకు నమస్కరించి కూరుచుండెను. తరువాత గిరిరాజు తనభార్యయైన మేనక నక్కడకుఁ బిలిచి యిట్లనెను. «కళ్యాణీ! నీవు సపుత్రికముగా నిచ్చటికి రమ్ము» అప్పుడు తపస్విని యైన మేనక యచ్చటిమునీశ్వరుల చరణములకు వందనము లాచరించి జ్ఞాతివర్గముతో సంభాషించి పుత్రిసహితముగా నచ్చటి కరుదెంచెను. ఓనారదా! తరువాత శైలము లన్నియు నుచితస్థలములయం దుపవిష్టములై యుండఁగా వాక్యాభిజ్ఞుఁడైన శైలరాజు సమాదరపూర్వకమైన మధురస్వరముతో నక్కడివా రందఱకు నిట్లనియెను. «పుణ్యదర్శనులైన యీసప్తర్షులు మాకన్యను మహేశ్వరునినిమిత్తమై యడుగుచున్నారు. నే నీసంగతి మీ కందఱకును దెలియఁజేయుచున్నాను. మీరు నాకు జ్ఞాతివర్గము వారు, అందుచేత నీసందర్భములో నాకర్తవ్య మేమో మీరు నాకు జెప్పవలెను. ఏమన, మీయిష్టానిష్టముల నుపేక్షించి నే నెవ్వరికిని గన్యాదానముచేయరాదు, కనుక నీసంబంధమై మీమీయుద్దేశములను యుక్తియుక్తముగా వెల్లడింపుడు.»

హిమాద్రిమాటలు విని మేరుప్రభృతిశైలగణ మంతయు నేకగ్రీవముగా నిట్లు పలికెను. «మునివరులు యాచకులు, వరుఁడు స్వయముగాఁద్రిపురహరుఁడైన హరుఁడు; వాస్తవముగా నిఁక నీసంబంధమందు మతభేదము లెట్లుండును? మీ రీపాత్రునకుఁ గన్యాదానముఁ జేయఁదగినవారు. అల్లుఁడు మనయందఱకు నిష్టుఁడైనవాఁడు» అనసమయమునందు మేనక తనభర్తను సంబోధించి యిట్లు పలికెను. «శైలేంద్రా! నావిన్నప మాలకింపుము! ఇటు చూడుము! పితృగణమీకన్యను దేవదేవునకు సంప్రదానము గావించుటకొఱకే నాకొసం

గియున్నారు. భూతపతి యీకన్యగర్భమునందుఁ గాంచినపుత్రుని హస్తమునందే మహిషుఁడు, తారకుఁడు, మొదలగుదానవులు, నిహతులు గాఁగలరు" అని మేనక చెప్పఁగా విని శైలేంద్రుఁడు తనకూతుం జూచి "వత్సా! నే నిప్పుడు నిన్ను శంభున కొసంగుచున్నాను" అని చెప్పి, తరువాత ఋషులను జూచి "ఓతపోధనులారా! నాకన్యయైన యీకాళి శంకరునకు వధు వగుటకు భక్తివినమ్రుఁడనై మీకుఁ బ్రణామము లాచరించుచున్నాను" అని పలికెను. అప్పు డరుంధతి లజ్జాశీలయైన కాళిని దనతొడపైఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని శివనామాంకితములైన మధురసంభాషణములచే నూఱార్చెను. తరువాత సప్తర్షులు—"ఓశైలరాజా! వినుము, జామిత్రగుణయుక్తమైన పుణ్యతిథి వివాహమునకు సులగ్నము. రాఁగలతృతీయదివసమునఁ జంద్రుఁ డుత్తరఫల్గునీనక్షత్రమునకు రాఁగలఁడు. అది మిత్రనామకముహూర్త మని చెప్పఁబడినది. ఆతిథియందు భగవానుఁడైన హరుఁడు మంత్రోచ్చారణపూర్వకముగా నీకన్యను బాణిగ్రహణము చేయఁగలఁడు. మేము వివాహమునకు శుభదినము స్థిరపఱచినాము. కనుక మా కనుజ్ఞ యొసఁగుము. మేము మావద్మానెలవుల కేఁగవలయును." అని పలికిరి. అనంతరము శైలరాజు మునిపుంగవులను మధురఫలకందమూలాదులచే సత్కరించి, వినీతభావముతో సాగనంపెను. మునీంద్రులును సత్వరముగా నచ్చోటు విడిచి మందగాములునై బయలుదేరిరి. తరువాత వారు త్వరలోనే మందరభూధరమున కేఁగి మునిల శంకరుని సందర్శించిరి. ఋషులు మహేశ్వరున కప్పుడు ప్రణిపాతము లొనరించి యిట్లు పలికిరి. "భగవానుఁడా! నీవే శైలరాజనందికి భర్తవైతివి; బ్రహ్మాదిత్రైలోక్యవాసు లందఱును, ఈవివాహశుభము నవలోకింపఁగలరు"

అనంతరము మహేశ్వరుఁడైన హరుఁడు ఋషులపలుకులు విని యరుంధతీసహితముగా ఋషుల నందఱను యథాక్రమముగా యథావిధిగా సత్కరించెను. ఋషులు హరునివలనఁ బూజితులై సురగణములను బెండ్లి కాహ్వానముచేయుపనిమీఁద వెడలిపోయిరి. బ్రహ్మ, విష్ణుఁడు, ఇంద్రుఁడు, భాస్కరుఁడు మొదలగుదేవతలు హరునిదర్శనమున కేతెంచిరి. వారప్పుడు మహేశ్వరుసన్నిధి కరుదెంచి యాతనికిఁ బ్రణామము లొనరించి కూరుచుండిరి. అప్పుడు హరుఁడు నంది మొదలగు గణాధ్యక్షగణమును సంస్మరించెను. తక్షణమే వారును వచ్చి హరుని పాదములకు వందనములు గావించుకొని కూరుచుండిరి. విక్షిప్తజటాజూటుఁడైన మహాదేవుఁ డప్పుడు, అరణ్యమునందు శాలకదంబాదివృక్షపరివృతమైన ప్రరోహమూలముగల మహావనస్పతివలె, దేవగణముచేతను బ్రమథగణముచేతను బరివృతుఁడై పరిశోభితుఁడు గాఁ జొచ్చెను.

—♦ గౌరీకళ్యాణము ♦—

పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—ఓమునీంద్రా! అట్లరుదెంచి నసురగణమును జూచి నందీశ్వరుఁడు వారందఱితోడను యథాయోగ్యముగా సంభాషించెను. భగవానుఁడైన శంకరుఁడు ప్రత్యుత్థానపూర్వకముగా హరి నాలింగనము చేసికొని, బ్రహ్మకు నమస్కరించి, శతక్రతుని సంభావించి, తక్కినదేవతలను యథాయోగ్యముగాఁ బూజించెను. ఈసమయమున వీరభద్రుఁడు మొదలగు ప్రమథగణము, శైవగణము, పాశుపతగణము, నందఱు శంకరునకు జయశబ్దములు చేయుచు మండలాద్రి కరుగుదెంచిరి. తరువాత భగవానుఁడైన శంకరుఁడు వివాహవిధిఁ గొనసాగించుటకు దేవగణముతోడను బ్రమథగ

ణముతోడను మందరాచలమునుండి కైలాసశైలమున కేఁగెను. అచ్చట దేవమాతయైన యదితియు సుందరియైన సురభి, సురమాపరిభ్రతిరమణీగణమును నేకాగ్రచిత్తములతో మహాదేవునిపై వాహికమంగళక్రియలు నిర్వహించుచుండిరి. అప్పుడు మహాదేవుని మస్తకము మహానాగావేష్టిత మయ్యెను. లలాటము రమ్యరోచనతిలకాంకిత మయ్యెను. ఆతఁ డప్పుడు సింహాజినమును బరిధానముగా ధరించెను. అతినీలవర్ణమునైన భుజంగము లాతని దేహమునందుఁ గుండలాకారముగా శోభిల్లుచుండెను. మహాసర్పము లన్నియు నాతనికి రశన, వలయ, హార, కేయూర, నూపురస్థానములయం దధికారములు చేయుచుండెను. మస్తకమునందు సమున్నతచాపముతో శోభిల్లుచుండెను. మహాదేవుఁడు నందివాహనము నధిరోహించెను. అతనిముందు ప్రమథగణములవారు తమతమవాహనముల నధిరోహించి నడువఁబోచ్చిరి. హుతాశనుఁడు మొదలగు దేవతలు, అతనిపార్శ్వములయందు నడువఁజొచ్చిరి. దేవదేవుఁడైన జనార్దనుఁడు లక్ష్మితో గరుడవాహనమును బితామహుఁడు సరస్వతితో హంసవాహనమును నధిరోహించి శంకరునిపార్శ్వభాగములందు బ్రయాణముసేయుచుండిరి. సహస్రాక్షుఁడైన దేవేంద్రుఁడు శచీదేవితో నైరావతము నెక్కి సువిశాలమైన తెల్లగొడుగును శ్వేతవర్ణఛత్రమును జేఁబూని సరిద్వరయైనయమున కచ్ఛపము నారోహించివెంటఁగాఁ బ్రయాణముచేయుచుండెను. సరిచ్ఛ్రేష్ఠమైన సరస్వతి గజారోహణయై హంసకుందేందునిభమైన వాలవ్యజనమును గరమునఁ దాల్చి ప్రయాణముచేయుచుండెను. కామచారులైన షడృతువులు మహేశ్వరునికొఱకుఁ బంచవర్ణపుష్పములను బట్టుకొని నడచుచుండిరి. వేగవంతమైన పృథూదకము, ఐరావతప్రతిమానమైన గజము నారోహించి యనులేపనములను జేతఁ బట్టికొని ప్రయాణముసేయుచుం

డెను. తుంబురుఁడు మొదలగు గంధర్వులు మధురస్వరముతో గాన మొనరించుచును, కిన్నరులు వాద్యములు మ్రోగించుచును మహాదేవుని వెనువెంట నరుగుచుండిరి. అప్సరోగణము నృత్యములు సేయుచుండెను. మునిగణములు స్తోత్రము లొనరించుచుండెను. గంధర్వు లందఱును శూలపాణియైన త్రిలోచనుని పార్శ్వభాగముల నంటి నడచుచుండిరి, వీరుగాక ఏకాదశకోటిరుద్రులును, ద్వాదశకోటిఆదిత్యులును, అష్టకోటివసువులును, సప్తషష్టికోటిప్రమధులును, చతుర్వింశకోటి ఊర్ధ్వరేతులైన ఋషులును మహాదేవునితో నడచుచుండిరి. మఱియు నసంఖ్యరాక్షస కిన్నర యక్షగణములును హరవివాహమునకు భక్తిశ్రద్ధలతో హరు వెన్నంటి నడచుచుండిరి.

ఇట్లేఁగుచు నత్యల్పకాలములోనే దేవదేవుఁడు భూధరాధిపుని తలప్రదేశమును సమీపించెను. అప్పుడు సకలశైలములును గుంజరముల నెక్కి నాల్గుదిక్కులనుండియు వచ్చివారికిఁ బ్రత్యుద్గతులైరి. అనంతరము భగవానుఁడైన త్రిలోచనుఁడు శైలాధిపతికి నమస్కరించెను. శైలగణము ఈశానునిపాదములకుఁ బ్రణామము లొనరించెను. అప్పుడు వృషనికేతనుఁడైన హరుఁడు హృష్టచిత్తుఁడై సురగణముతోను దక్షిణపార్షదగణముతోను శైలాధీశ్వరుని ప్రశస్తపురమును బ్రవేశించెను. నందీశ్వరుఁడు మార్గమును జెప్పుచు ముందు నడచుచుండెను. జీమూతకేతుఁడైన మహాదేవుఁడు వచ్చె నని విని యాపురమునందలి రమణీమణులు తమతమపనులను బరిత్యజించి యాతని దర్శనముకొఱకు సక్తాత్మలైరి. ఒకానొకకామినీమణి యొకచేతితోఁ బాలదండయు రెండవచేతితోఁ కేశపాశమును బట్టుకొని శంకరుని కెదురుఁగాఁ బరువిడఁజొచ్చెను. ఇంకొకతరుణీమణి యొకపాదమునకు మాత్రమే లత్తుక నలందుకొని రెండవపాదమునకు లత్తుక నలంకరించు

కొనకయే వ్యగ్రభావముతో శంకరదర్శనోత్సుకయై పరువెత్తఁజొచ్చెను. ఇంకొకసుందరి యొకకంటికిఁ గాటుకధరించికొని, యింతలో శంకరునిరాక విని రెండవకంటికి కంజనమిడకయే అంజనశలాకాహస్తముతోఁ బరుగెత్తెను. మఱియొకభామిని శంకరదర్శనోత్సాహముతోఁ దనపరిధానమును దారుమారుగా ధరించుకొని పరువెత్తెను. ఈవిధముగా శంకరుఁడు పురపురంధ్రీమణులను సంభ్రమసంక్షోభితమానసలను గావించుచు దివ్యవృషారోహణుఁడై యత్తవారింటికిఁ దరలెను.

శంభుఁడట్లు శైలరాజేంద్రునిభవనమునఁ బ్రవేశింపఁగానే యచ్చటియబల లాతనిఁ జూచి యిట్లనిరి, "అంబిక చేసినకఠోరతపమంతయు సఫలమే యైనది—ఓహో! దేవదేవుఁడైన శంభుఁడిప్పుడామెకు భర్త యయ్యెను. కుసుమాయుధుఁడైన కందర్పునిదేహమును భస్మముగావించిన క్రతుధ్వంసి, దక్షారాతి, భగనేత్రుఁడు, హరుఁడు, పినాకపాణి యిటే వచ్చియున్నాఁడు! ఓవ్యాఘ్రచర్మాంబర శూలపాణీ! శంకరా! నీకు మరల మరల నమస్కారములు. నీవు పార్వతీప్రాణవల్లభుఁడవు, నీకు మహాహిరూపములైన హారకుండలాదు లలంకారములు, నీకు నమస్కరించుచున్నాము." పురాంగన లిట్లు శంకరుని స్తుతముచేయుచుండఁగా, సురపతి యాతనిమస్తకముపై ఛత్రమను బట్టెను. సపత్నీసిద్ధగణ మాతని నభివాదనము లొనరించుచుండిరి. అతనివిహాస్తములయందు భుజంగ[illegible]ములు నందు సుచారుహస్తపద్మములను [illegible], బ్రహ్మ[illegible] చిత్తముతో నాతనిముందును విష్ణు వాతనివెనుకను నుండిరి. అతఁడు పర్వతుడు మంగళాగ్నులచేఁ బరీతమైన వివాహవేదిక నధిరోహించెను. త్రిపురహంతయైన మహాదేవుఁడు మహర్షిగణములతోను, పారిషదవర్గముతోను బరివృతుఁడై గిరిరాజుమందిరము నిట్లలంకరింపఁగానే యచ్చ

టి వారు అంతయు వ్యగ్రచిత్తులై కన్య నలంకరింపఁజొచ్చిరి. శైలగణములు దేవగణములును బూజించుచవనిలో వ్యగ్రమానసులై యుండిరి. కన్యావివాహకార్యమునందు సముత్సుకులై యున్న సుహృద్వర్గము వా రందఱును నిట్లాందోళితులై యుండిరి. అంతరము పురస్త్రీలందఱును గన్యయైన కాళిని సదలంకృతలు గావించి శుభ్రవస్త్రధారిణిని జేసి శంకరసన్నిధానమునకుఁ దోడితెచ్చిరి. అప్పు డామెసహోదరుఁడైన సునాభుఁడు వివాహమహోత్సవము సంతను సంసిద్ధము గావించెను. గిరినందిని శంకరునిహస్తమునందు సమర్పింపఁబడియెను. తరువాత సురగణము రమ్యాతిరమ్యహార్మ్యస్థలములయం దుండి కాంకరీశంకరుల కార్యకలాపముల నవలోకించు చుండిరి. దేవదేవుఁడు గిరిజతో లౌకికాచారములయం దన్యోన్యానుష్ఠానములకుఁ బ్రారంభించెను. అక్కడఁ గుసుమితతరురాజక్రీడాకౌతుకోచితమైన విచిత్రశోభను దాల్చియుండెను. నాలుగుదిక్కులను గంధచూర్ణముపై సుగంధవారిబిందువులు ప్రోక్షింపఁబడియెను. అన్నిప్రదేశములయందును నానావర్ణచూర్ణములతో ముగ్గులు చిత్రింపఁబడియెను. హరపార్వతుల క్రీడలయం దజస్రము ముక్తాదామములు విచ్ఛేదము లగుచుండెను. పుంజపుంజములైన సిందూరవిస్తారముచే భూమితలము రక్తవర్ణ మగుచుండెను. హరుఁ డిట్లు గిరినందినితోఁ గ్రీడించి ఋషిసేవితమును సుదృఢమునైన దక్షిణవేదిక కేగెను. అప్పుడు హిమవంతుఁడు శుభ్రవస్త్రములఁ దాల్చి పవిత్రభావముతోఁ బవిత్రహస్తముతో మధుపర్కములను గొని కన్యాసంప్రదానార్థ మచ్చటి కరుదెంచెను. త్రిలోచనుఁ డావేదికపైఁ బూర్వదిగభిముఖుఁడై కూరుచుండెను. గిరిరాజు సుఖాసీనుఁడై సప్తర్షులవంకఁ జూచుచుఁ గృతాంజలిపుటుఁడై సుఖోపవిష్టుఁడై యున్న శంకరుని సంబోధించి నిజధర్మసాధనములగు వాక్యము

లతో నిట్లనియెను, “ భగవానుఁడా ! పులహాగ్రజునిపౌత్రియుఁ, బి తృగణదౌహిత్రియు, నా పుత్రియునైన యీ కాళిని నీవు పరిగ్రహింపుము. నే నీమెను నీకు సంప్రదానము సేయుచున్నాను. ”

శైలరా జిట్లు చెప్పి కన్యావరుల యన్యోన్యహస్తములను సమ్మేళనము గావించి “ ఓ భగవానుఁడా ! ప్రతిగ్రహింపుము ” అని చెప్పుచుఁ గాళిని గన్యాప్రదానము గావించెను. హరుఁ డిట్లు పలికెను. “ నాకుఁ దలిదండ్రులు గాని జ్ఞాతిబాంధవాదులు గాని యెవ్వరును లేరు. నేను నిరాశ్రయుఁడనై సర్వదా గిరిశృంగమునందే వాసము చేయుచుందును. ఓ యద్రీశ్వరా ! అట్టి నేను భవదీయకన్యను బాణిగ్రహణముఁ గావించుచున్నాను ” అని చెప్పుచు వరప్రదుఁడైన శంకరుఁడు తనకరముతో గిరికన్యకరమును బట్టుకొనియెను. గిరిజకు శంభుకరస్పర్శలాభముతోఁ బరమప్రీతి ప్రాప్తించెను. ఓ దేవర్షీ ! దేవదేవుఁడు గిరినందినితో వివాహవేదిక నారోహించి తరువాత మధుపర్కములను ధరించి లాజహోమమున కారంభించెను. హోమావసానమునందు విరించి గిరిసుతను సంబోధించి యిట్లు పలికెను. “ కాళీ ! దేవదేవుని శశాంకసన్నిభమైన రమ్యవదనమును నిరీక్షింపుము. స్థిరవై సమవర్తిని యీ యగ్నికిఁ బ్రదక్షిణ మాచరింపుము ”

రవికరసంతప్తమైన వసుధ వారివర్షణముచే నెట్లు శీతలసంపన్నయగుచున్నదో, అట్లే యంబిక హరముఖదర్శనముచేఁ దనయంతరంగమున శైత్యసుఖము ననుభవించెను. పితామహుఁడు మరల మహాదేవునిముఖము నిరీక్షింపు మని చెప్పఁగాఁ, బార్వతి లజ్జావనతయై మెల్లఁగా బ్రహ్మతో—“ నేను జూచితిని ” అని చెప్పెను. అప్పుడు హరుఁడు గిరిజతోఁగూడ మూఁడుమాఱు లగ్నికిఁ బ్రదక్షిణ మాచరించెను. తరువాత ఘృతముతో లాజహోమము గావించెను. ఈసమ

సమయమునందు పార్వతీసఖియైన మాలిని యనునామె యచ్చటికి వచ్చి పురస్కారపరిత్యాగతో మహాదేవునిపాదములు పట్టుకొనియెను. మహాదేవుఁ డామెను జూచి—"పాదములను వదలుము, నీ కేమికావలయునో చెప్పుము, దానిని నీ కొసంగెదను" అని పలికెను. మాలిని యప్పు డిట్లనియెను—"శంకరా! నీవు నాసఖికి స్వగోత్రీయసౌభాగ్యము నొసంగుము; అట్లయిన నీచరణములను విడిచిపుచ్చెదను" మహాదేవుఁ డప్పుడు "మాలినీ! నీ వేది కోరుచుంటివో దానినే యొసంగితిని, పాదములు వదలుము, నీయీసఖికి స్వగోత్రీయసౌభాగ్య మెట్లు కలిగెనో, యది చెప్పెదను వినుము. ఇదిగో శంఖచక్రగదాపద్మధరుఁడును, పీతాంబరవిరాజితుఁడు నగు, నీతనిసౌభాగ్యమును స్వీయగోత్రిమును నీసఖికి నే నొసంగితిని" వృషధ్వజుఁ డిట్లు చెప్పఁగానే, నిజగోత్రిశుభచారిత్రశాలిని యగు మాలిని యాతనిచరణములను విడిచెను. మాలిని హరచరణములను బట్టికొనియున్నప్పుడు గిరికన్యయైన కాళిముఖము శశాంకునికంటెను సుందరమై యుండుట బ్రహ్మ తిలకించెను. అప్పుడు బ్రహ్మ తద్దర్శనముచే మోహపరవశుఁ డయ్యెను, కాని యాతనికి రేతఃపాత మయ్యెను. బ్రహ్మ సంభ్రమశీలుఁడై దనశుక్రము నిసుకతో ఖిలము గావించెను. అప్పుడు హరుఁడు బ్రహ్మతో "బ్రహ్మా! దీనివలన ద్విజు లుత్పన్న మగుదురు. నీవు దానిని వినష్ట మొనరింపకుము. ఓపితామహా! ఈమహర్షులందఱు వాలఖిల్యులను పేరఁ బ్రసిద్ధులై ప్రశంసార్హులు గాఁగలరు" మహేశ్వరుని యీపలుకులు సాంతము లగునప్పటికి వెంటనే వాలఖిల్యు లనుపేర, అష్టాశీతిసహస్రసంఖ్య గల తపస్వులు, ఉత్థితులైరి. తరువాతఁ గ్రమముగా వివాహవిధి నిర్వహింపఁబడియెను. హరుఁడు పార్వతితోఁ గౌతుకాగారమునఁ బ్రవేశించి మరల రాత్రి తెల్లవాఱఁగానే లేచెను. ఈవిధముగా శంకరుఁడు

గిరినందినిని బొందెను. గిరిరాజు తనని బిలిచి పూజించి పంపివేసెను. శివుడు తనసహచరులైన ప్రమథగణములతో వెంటనే తనమందిర మునc బ్రవేశించెను. తరువాత బ్రహ్మచారి, ఇంద్రుడు మొదలగు దేవత లందఱకు మ్రొక్కి పూజించి యథాయోగ్యములగు మర్యాద లొనరించి యందఱ వంపకములు గావించెను. అష్టమూర్తులైన భూత వర్గములో c దాను మందరాచలమున వసించుచుండెను.

—♦ వినాయకోత్పత్తి ♦—

పులస్త్యుc డు చెప్పుచున్నాడు—"ఓమునీ! తరువాత రుద్రుడు మందరాద్రిపై నివసించి యథేష్టవిహారములు సల్పుచు విశ్వకర్మను బిలిచి యిట్లు పలికెను. నీవు నాకు గృహమును నిర్మింపవలయును" వెంటనే విశ్వకర్మ హరునికొఱకు స్వస్తికలక్షణాన్వితమైన యొకగృహ మును నిర్మించెను. ఆగృహము ప్రమాణము చతుఃషష్టియోజనము లు, ఆమందిర మంతయు సువర్ణనిర్మితము. దాని తోరణద్వారములు గజదంతమయములు, మధ్యభాగములు ముక్తాజాలఖచితములు, సోపా నరాజి శుద్ధస్ఫటికవిరచితము, గృహమునందు విచిత్రము లన్నియు వైదూర్యమణిసంయుతములు. ఆగృహమునకు సువిశాలములగు నేడు కక్ష లుంచెను. అవి యన్నియు నానాగుణమండితములు, గృహము సంసిద్ధమైనతరువాత దేవదేవుడు గార్హస్థ్యలక్షణ మగు యజ్ఞమును గావించెను. ఓమునీ! ఈయజ్ఞమునం దాతడు పూర్వాచరితమార్గము ననుసరించెను. ఈవిధముగా నాతడు బహుకాలము గడపెను. జగ త్పతియైన పశుపతి ధర్మానుసారముగా c బార్వతితో సంసారముచేయు చుండెను. ఒకానొకప్పుడు హరుడు ధర్మాచరణకాలమునc బార్వతిని 'కాళీ' యని సంబోధించెను. అందువలన నామెయంతరంగమునం

డించుక దైన్యము గలిగెను. ఆమె యప్పుడు శంకరునకిట్లనియెను.
కుఠారమువలన విచ్ఛిన్నమైన వనతరువు మరలఁ దలయెత్తుచుండును,
కాని కటువాక్యముచే నిందితులైనవారు మరలఁ దలయెత్తుట యసం
భవము. వదనమునుండి వాక్యబాణము బహిర్గతమై యెవ్వరి నణఁచి
వేయుచున్నదో వారు దివారాత్రములు మనస్తాపము ననుభవింపవల
సినదే. వాస్తవముగాఁ బండితులైనవా రెప్పుడును గటువాక్యముల
ప్రయోగింపరు; కాని నీవు నేఁడు ధర్మవ్యతిక్రమ మాచరించితివి. అం
దుచేత నో దేవదేవా! నీవు నన్నిఁకముం దెప్పుడును "గాళి" యను
నామముతోఁ బిలువకుండఁగలుగుటకు నే నిప్పుడు తీవ్రమైన తప మా
చరింపవలయును"

గిరికుమారి యిట్లు పలికి శంకరునకుఁ బ్రణామము గావించెను.
మహేశ్వరుఁ డామెకుఁ దపస్సొనరించుటకు సమ్మతి నొసంగెను. భర్త
యనుజ్ఞగొని శంకరునకుఁ బ్రణామము లొనరించి హిమాలయం
దొకానొక మంగళమయశిఖరమున కేఁగి యచ్చట విడిసెను. ఆమె
యెచ్చోట దిగెనో అచ్చోటఁ దాను తపస్సొనర్ప నెంచెనంగి విధాత
యంతకుఁ బూర్వమే దానిని బ్రియపూర్వముగా నిర్మాణముగావించి
యుంచెను. అది యటుండనిమ్ము, హిమాద్రిశృంగమునకు దిగినతరు
వాత పార్వతి జయా, విజయా, జయంతీ, మహాపుణ్యా, అపరాజితా
ప్రభృతి దేవీగణమును స్మరించెను. స్మరించి నంతమాత్రముచేతనే వా
రందఱుఁ గాళిని దర్శించుట కరుదెంచిరి. తరువాతఁ బార్వతియను
మతిఁ బొంది వారందఱు నామెకుఁ బరిచర్య లొనరించుచు నుండిరి.
అనంతరము పార్వతి తపస్సునందు నివిష్టురాలైనతరువాత నొకనాఁడు
హిమాలయమునందలి యరణ్యమునుండి నఖదంష్ట్రాయుధమైన వ్యా
ఘ్రమొక్కటి యక్కడ కరుదెంచెను. దేవి యప్పుడు భూమిపై నో

క్క పాదమునే మోపి తపస్సుచేయుచుండెను. ఆవ్యాఘ్రము మహా— ఈతపస్విని యభీష్టవరలాభము నెప్పుడొందునో, అప్పుడే నేనును వరలాభమును బొందఁగల నని స్థిరపఱచుకొనియెను. ఇట్లు చింతించి మృగశ్రేష్ఠమైన యావ్యాఘ్రము నప్పటినుండియు నాతపశ్చారిణియైన పార్వతిమోమువంకనే యేకదృష్టి నిలిపి నిలుచుండెను. అనంతరము పార్వతి బ్రహ్మపదారాధనముకొఱకు శతవర్షపర్యంతము దప మొనరించెను. అప్పుడు త్రిభువనవిధాతయైన బ్రహ్మ ఆవిర్భూతుండయ్యెను. పితామహుఁ డిట్లనియెను— "దేవీ! నేను సంప్రీతుండ నైతిని; తపస్సుచే నీపాపము లన్నియు విదూరితము లైనవి. ఓసనాతనీ! నీ వభీష్టవరములను గోరుము" అని వారిఁ గాంచి యిట్లనియెను. "కమలోద్భవా! నీవీవ్యాఘ్రమునకు వరము లిమ్ము. అందుచేతనే నేను బరమప్రీతి నొందఁగలను." అదివిని బ్రహ్మ ఆయద్భుతకర్మమైన వ్యాఘ్రమును జూచి యిట్లనియెను— "నీవు గాణాపత్యము నొందఁగలవు. భగవంతునియందు నీభక్తి నిలువఁగలదు. నీవు ధార్మికుఁడవై సర్వత్ర యజేయుఁడవు కాఁగలవు." బ్రహ్మ వ్యాఘ్రమున కిట్లు వరము లిచ్చి శివసీమంతిని కిట్లనియెను— "నేను వ్యాఘ్రమునకు వరము లిచ్చితిని. నీవిప్పుడిఁక నెమ్మనమునఁగల్గు వరములఁ బ్రార్థింపుము. నేను నీకు వరము లొసంగెదను."

గిరిసుత పితామహున కిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. "బ్రహ్మా! నా దేహవర్ణము స్వర్ణకాంతిని ధరించునట్లు నాకు వరమిమ్ము" బ్రహ్మ పార్వతికి "తథాస్తు" అని పలికి యంతర్ధాన మొందెను. పార్వతి యప్పుడు కృష్ణవర్ణ దేహకోశమును వదలి కమలకింజల్క కాంతిని ధరించెను. ఆకృష్ణకోశమునుండి సురలు 'కాత్యాయిని' ఆవిర్భవించెను. సహస్రాక్షుఁ డామెను దక్షిణాంబగా గ్రహించెను. దేవరాజైన వా

సర్వుఁ డప్పుడు గిరిజను జూచి యిట్లనియెను—ఈమెను నాకు దానము
చేయుము. ఈ కౌశికి నా భగిని. కోశమునుండి యుత్పన్న యగుటచే
నీకు కౌశికి యను పేరు గలదయ్యెను. ఈమె నా భగిని, అందుచే నేను
ను కౌశికనామమును ధగించితిని."

ఇంద్రుఁ డిట్లు పలుకఁగా విని సురూపయైన కౌశికిని గిరిజ యిం
ద్రునకు సమర్పించెను. సహస్రాక్షుఁ డామెను దీసికొని సత్వరముగా
వింధ్యాచలమున కేఁగెను. అక్కడ కేఁగి యాతఁడు కౌశికితో నిట్లని
యెను—"దేవీ! నీ విస్థానమందు నివసింపుము. ఇచ్చట దేవతలు
నిన్నుఁ బూజింపఁగలరు. నీవు "వింధ్యవాసిని" యను పేరితోఁ బ్ర
సిద్ధ వయ్యెదవు." అని యింద్రుఁ డామె నచ్చటఁ బ్రతిష్ఠచేసి, యా
మెకు వాహనముగా నొక సింహము నొసంగి "నీవు నాకు శత్రుసం
హారిణి గమ్ము" అని చెప్పి పిమ్మట నాతఁడు తనస్వర్గధామమున కేఁ
గెను. ఇఁక నిచ్చట గిరికుమారి యైన యుమ వరము లొంది మహే
శ్వరునకుఁ బ్రణిపాతములు గావించి సవినయయై యాతనిసన్నిధియం
దు వర్తించుచుండెను. తరువాత, అవ్యయాత్ముఁడైన శ్రీమహాదేవుఁ
డు సహస్రవర్షములు పార్వతితోఁ బరిపూర్ణమహామోహమున నిష్టక్రీ
డారతుఁడై యుండెను. ఓముని! మహాదేవుఁ డీకార్యమునందు నిమ
గ్నుఁడై యుండుటచేఁ ద్రిలోకములు నుద్ధతభావములుగలవై విచలి
తములు గాఁజొచ్చెను. సాగరము లన్నియు సంక్షోభితము లయ్యెను.
దేవతలు భీతిగ్రస్తులైరి. అప్పుడు సురలు సురేంద్రునితో బ్రహ్మసద
నమున కేఁగి యాతనికిఁ బ్రణిపాతములు గావించి యిట్లనిరి—"విధా
తా! ఇది యేమి! సమస్తజగములు సంక్షుభితము లగుచున్న వేమి?"
అని యనఁగఁగా సురలకు బ్రహ్మ యిట్లు చెప్పెను—నిశ్చయముగా
భగవానుఁడైన హరుఁడు మహామోహమునఁ బ్రవృత్తుఁ డయ్యెను.

అందుచేఁ ద్రిభువనములు నాక్రాంతములై పరమక్షోభము నొందుచున్నవి." బ్రహ్మ యిట్లు పలికి యూరకుండెను. సుర లప్పు డింద్రునిఁ జూచి—శక్రా! రమ్ము, మన మచ్చటి కేఁగి, మహాదేవుని మహామోహవ్యాపార మెంతవఱకు సంపన్నము గాదో, అంతవఱకు నచ్చట నుందము. ఏలన? మహాదేవుని యీమహామోహవ్యాపారము సుసంపన్నమైనచో నందువలన నాతని కుద్భవించుపుత్త్రుఁడు నిశ్చయముగా నిందత్రపదవిని హరింపఁగలఁడు." అని పలికిరి. అప్పు డు దేవతలమాటలవలని భయముచే నింద్రునిదివ్యజ్ఞానము విలుప్త మయ్యెను. సహస్రాక్షుఁడైన యింద్రుఁడు తనయదృష్టవశమున వహ్నిప్రముఖదేవతలను వెంటఁ బెట్టుకొని మందరగిరిశృంగమున కేఁగెను. ఓసత్తమా! వారక్కడ కేఁగినమాట నిజమే; కాని భవునివాకిలిముందరకైనను జేరలేక పోయిరి. అప్పుడు దేవత లనేకవిధముల నాలోచించిరి; చిట్టచివరకు వా రగ్నిదేవుని నచ్చటకేఁగుటకుఁ బ్రేరేపించిరి. అగ్నియు భవభవనమునఁ బ్రవేశించుటకుఁ బ్రయత్నించెను; కాని నందీశ్వరుఁడు ద్వారపాలకుఁడై యుండుటఁ జూచి యచ్చటఁ బ్రవేశించుట యసంభవమని తెలిసికొనియెను, మఱియు నాతఁ డామందిరప్రవేశముకొఱ కనేకవిధములైన యాలోచనము లొనరించుచుండెను. అతఁ డిట్లు చింతాసాగరమగ్నుఁడై యుండఁగా, భవమందిరమునుండి విమలములైన హంసములు బారులు తీరిచి యీవలకు వచ్చుచుండుట కనఁబడియెను. అప్పు డగ్నిదేవుఁడు హంసరూపము నవలంబించుటయే కార్యసిద్ధి కుపాయ మని స్థిరపఱచుకొని తక్షణమే హంసరూపమును ధరించుకొనియెను. అప్పు డాహంసరూపియైన హుతాశనుఁడు ప్రతీహారుని వంచించి భవునిభవనాంగణమునఁ బ్రవేశించెను. అట్లు మందిరములోఁ బ్రవేశించి యాతఁడు సూక్ష్మదేహము దాల్చి శివుశిరము నెక్కి నవ్వుచు

గంభీరభావముతో నిట్లనియెను—భగవానుఁడా! దేవతలు ద్వారము
నందు వేచియున్నారు."

శంకరుఁ డామాటలు విని గిరిసుతను విడిచి యాకస్మికముగా
నటనుండి లేచెను. తరువాత నాతఁ డగ్నిదేవుని వెంటఁబెట్టుకొని మం
దిరములోనుండి యావలికి వచ్చెను. ఓ నారదా! దేవదేవుఁ డావలికి
రాఁగానే దేవతలు ప్రముదితాత్ములైరి. ఇంద్రుఁడు, అర్కుఁడు, అ
గ్నిమొదలగు దేవతలు భూమిమీఁద వ్రాలి యాతనికిఁ బ్రణామములు చేసిరి.
దేవదేవుఁ డప్పుడు సంప్రీతుఁడై దేవతల నవలోకించి—సురలారా!
మీ రిట్లవనతులై ప్రణామము లొనరించుచున్నారు. మీరు వచ్చిన
కార్యమేమో చెప్పుఁడు. నేను మీ కుత్తమవరము నొసంగుటకు సంసి
ద్ధుఁడనై యున్నాను" అని పలికెను.

దేవత లప్పుడు—"దేవదేవా! దేవతలయెడల సంతుష్టుఁడవై
వరదానము చేయుట కనుగ్రహించినచో మాకొకటియు నీయుము, ఈశ్వ
రా! ఈ మహామిథునక్రియను జాలింపుము." అని కోరిరి. ఈశ్వరుఁ
డప్పు డిట్లు పలికెను—"ఓ సురలారా! అట్లే యగుఁగాక. నే నిప్పుడు
నవ్యాపారమును బరిత్యజించెను, కాని యీ కార్యమువలన నింద్రియమును
దిగ్గిన నా తేజము మాకింకను మీలో నెవ్వరైన నోర్చుట భరింపవల
యును." అప్పుడు శంకరు యీమాట విని యింద్రి, చంద్ర, సూర్య
ప్రభృతి దేవత లందఱును ఒకనిమగ్నహృదయము లట్లుపొందినవారై పో
యిరి. ఆసమయమున దేవతలు వ్యాకులు లగుట చూచి హుతాశనుఁ డప్పుడు
మాగుఁడనై నట్టి సంకల్పించి నిలిచియుండెను—
ఓ శంకరా! నీవు తేజమును విడువుము, నేనే దానిని గ్రహించెదను. అప్పు
డు భగవానుఁడైన భవుఁడు స్వీయతేజమును బరిత్యజిం
చెను. తృష్ణార్తుఁడైన వాఁడు జలపానమును జేయునట్లు, వైలపాయి

త్రైలపానమును జేయుచుండగను, వహ్నినేత్రుఁడు స[illegible] వశుక్రిమును గడగడ త్రాగివేసెను. దేవత లప్పుడు సుఖులైరి. తరువాత దేవత లందఱును శంకరుని సంభావితుని జేసి యటనుండి తమతమ నెలవులకు వెడలిపోయిరి. దేవతలు నిష్క్రమింపఁగానే దేవదేవుఁడు నిజమందిర ము[illegible] జని [illegible] సన్నిధిని జరిగినవృత్తాంత మంతయు నీళ్ళ [illegible] [illegible] కొనుచున్న ముతో [illegible] [illegible] అప్పుడే వచ్చి [illegible] [illegible] నన్ను నిషేధించిరి" శంకరుఁ [illegible] [illegible] ను. అప్పుడామె దేవత లందఱు [illegible] [illegible] చేయుం డుఁగాక, ఆమెసుర దేవత [illegible] [illegible] శపిం చిరో, అట్టి [illegible] [illegible] మును బడయఁజాలకుందురుగాక" [illegible].

గిరినందిని [illegible] [illegible] కేఁగె ను. అక్కడ కేఁగి యామె [illegible] [illegible] స్నానముచే యుదు నని చెప్పెను. [illegible] పోఁవనా! [illegible] కాంతిగల [illegible] [illegible] స్నానార్థము సుగంధ ముక్తముగా [illegible] [illegible] నాయతనము గావించి దేవిశరీరమును [illegible] [illegible] లుగునొప్పెను. కాని యాయుష్వ [illegible] [illegible] పా ర్వతికి మంగళకరముగా నలుగిడి మాలిని యామెస్నానమునకుఁ బలము అమర్చ లోని కేఁగెను. మాలిని వెడలిన తరువాత గిరి [illegible] [illegible] గుపిండి యంతయు బోగ్గిపుచేసి యాపిండితో నొక [illegible] [illegible] ణములుగు చతుర్భుజములును, గజాననమునుగల దొక [illegible] వించి యచ్చట నుంచి తాను వెడలిపోయెను. మాలిని [illegible] సుచు

తరువాత గిరిజను మజ్జన మాడించెను. ఓనారదా! గిరిబాల మాలిని మోము వంచుక నవ్వుచుండుటఁ జూచి—ఓభీరుశాలా! చాలసేపటినుండి మందహాసముచేయుచున్నా వెందులకు? అనియెను.

మాలిని మరల నిట్లనెను--నేనెందులకు నవ్వుచుంటినో చెప్పనా? భగవానుఁడైన భవుఁడు నందీశ్వరునితోఁ దమ కొకపుత్రుఁడు గలుగునని చెప్పుచున్నాఁడు. మాటవినినప్పటినుండియు నాకెంతయో సంతోషము కలుగుచున్నది. ఇది యిటుండఁ దేవత లందఱును హరుని పుత్రోత్పాదనకార్యమునుండి విరతుని గావించి రనియు వినియున్నాను. ఏమైన నేమి? దేవీ! నాసంతోషమునకుఁ గారణ మిదియే." దేవి మాలినిమాటలు వినియెను. విని, విధివిధానముగా స్నాన మైనతరువాత భక్తియుక్తయై శంకరునిఁ బూజించి యింటిలోని కేఁగెను. తరువాత శంకరుఁ డరుదెంచి భద్రాసనమునఁ గూరుచుండి స్నానము గావించెను. పార్వతి నలుగుపిండివలనఁ బుట్టిన యాపురుషుఁడు—గజాననుఁడు, వారుభయులును స్నానముచేసి వెడలిపోయినతరువాత నచ్చటనే యుండెను. ఉమామహేశ్వరులస్వేదజలము స్నానజలముతో గలిసి యేకమయ్యెను. ఆయుభయులస్వేదసంపర్కమువలనను గలిగిన ఘూత్కారధ్వనితో గజాననుని ప్రశస్తహస్తము పైకిలేచెను. భువనేశ్వరుఁడు సంప్రీతచిత్తుఁడై యాతఁడు తనపుత్రుఁ డని తెలిసికొనియెను. హరుఁ డప్పు డాతని జేరఁదీసికొని నందీశ్వరునితో నీతఁడుమాపుత్రుఁ డని చెప్పెను. రుద్రుఁడు స్నానమైనపిదప దేవతలను, అగ్నిని, పితృదేవతలను నర్చించి, సహస్రనామజపము గావించి, పార్వతివద్ద కేఁగెను. శూలపాణియైన శంకరుఁడు దేవితోఁ గూడి నవ్వుచు నామెతో నిట్లనియెను—ఓగిరినందినీ! గుణసంపన్నుఁడైన యీనీపుత్రుని జూడుము. ఈదివ్యగజాననపురుషుఁడు నీనలుగుపిండివలన నుద్భవించెను."

మహాదేవుఁ డిట్లు పలుకఁగానే యాగిరిబాల తనమోవిల నున్న యా
యద్భుతబాలుని జూచి, ప్రీతాత్మయై యాపుత్రు నాలింగనముచేసి
కొని శిరము మూర్కొనెను. శంభుఁ డప్పుడు పార్వతిని జూచి,—ఓదేవీ!
నేను నీనాయకుఁడను, నాయకవ్యతీతముగా నీకీపుత్త్రుఁడు గలుగుటచే
నీతనికివినాయకుఁ డనునామము కలుఁగఁగలదు. ఈవినాయకుఁడు దే
వతలకును మనుష్యులకును వేవేలు విఘ్నములు వినాశము చేయఁగ
లఁడు. ఓదేవి! చరాచరలోకము లన్నియు నీతనిఁ బూజింపఁగలవు.
ఇట్లు చెప్పుచు మహాదేవుఁడు దేవిహస్తమునం దాపుత్రుని సమర్పించె
ను. ఆయుపక్ష్మల నాతనికి సహాయార్థము సుకోదరుఁ డనునొక విఖ్యాత
గణశ్రేష్ఠు నాతని కిచ్చెను. అదిగాక మాతృగణమును, ఘోరస్వభావ
ములగు గణములను, విఘ్నకరములగు మఱికొన్ని యితరగణముల
ను నాతని [illegible]గా నియమించెను. దేవి యుప్పొంగుచు పుత్రుని జూ
చి యాతని [illegible] సింహాసనదానాంచితమైన
యు[illegible]ము విహరింప [illegible]చ్చెను. [illegible], నారదా! తరువాత
దేవ మునుల నాహ్వానించి శుంభనిశుంభులను మహాదైత్యుల నిరువుర
ను దానే నిహతులనుగావించెను. మ్మ్రూపాని హిమాలయమున నుద్భవిం
చినసంగతియంతయు నీకడ వివరించి చెప్పితిని. గిరినందినీజన్మవృత్తాం
తమైన యీపవిత్రాఖ్యానము స్వర్గసాధనమును, యశస్కరమును, స
ర్వపాపహరమును, బరమతేజస్కరమును నగును.

—♦ చండముండవధ ♦—

పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—ఓద్విజసత్తమా! కశ్యపునకు,
దను నామమైన భార్యయొకతె గలదు. ఆమెగర్భమున ముప్పురుపు
త్త్రు లుద్భవించిరి. వారు సహస్రాక్షునికంటె నధికబలశాలురు. వారి

లో జ్యేష్ఠుఁడు శుంభుఁడు ద్వితీయుఁడు నిశుంభుఁడు, తృతీయుఁడు నముచి. ఈనముచిని దేవేంద్రుఁడు తనవజ్రాయుధముచేఁ గడతేర్పవలయునని తలఁచుకొనెను. అట్లుత్సహించి యింద్రుఁడు వజ్రాయుధముచేతఁ బట్టుకొని పరుగెత్తి తనవంకకు వచ్చుచుండుటఁ జూచి నముచి యను దనుజుఁడు భయపడి సూర్యరథములో దాఁగికొనెను. అప్పుడు దేవరాజాతని సంహరింపఁజాలకపోయెను. ఓనారదా! మహాత్ముఁడైన యింద్రుఁ డానమయమునందు నముచితో నొకవిధముగా సంధి చేసికొనియెను. అది యేదన? నముచి యెప్పుడు నస్త్రశస్త్రములచే వధ్యుఁడు గాకుండునట్లుగా నింద్రుఁడు వరమీయవలసినవాఁ డయ్యెను. ఓనారదా! తాను శస్త్రాస్త్రములచే వధ్యుఁడను గానని తెలిసికొనినవెంటనే సూర్యరథమును వదలివచ్చి నముచి పాతాళము నాశ్రయించెను. అతఁ డట్లు పాతాళములో నుత్తమసముద్రజలములం జొచ్చి జలఫేనముపై నీదుచు జలఫేనమును జేతఁ బట్టుకొని యిట్లనియెను—“దేవరాజైన వాసవుఁ డేమి చెప్పెనో యట్లే యగుఁగాక. ఈఫేనము నన్ను స్పర్శించుఁగాక” ఇట్లు చెప్పుచు నాతఁ డాఫేనమును జేతులతో నెత్తికొని తనముఖమును, నాశికను, గర్ణపుటములను నిండించుకొనియెను. అప్పు డింద్రుఁ డాఫేనమధ్యమునుండి రహస్యముగా వజ్రాయుధమును సృష్టిగావించెను. వజ్రాయుధ మప్పుడు నురుగులోఁ జుట్టి నముచినాసికను గొంతుకను నడ్డముపడియెను. అతఁడును మృత్యుముఖమునఁబడియెను. ఇంద్రుఁ డీహత్యగావించుటయందుఁ దాను మొట్టమొదట నిచ్చినవాగ్దానమును మీఱెను. అందుచే నాతనికి బ్రహ్మహత్యాదోషము సంభవించెను. తరువాత నింద్రుఁడు పుణ్యతీర్థస్నానములచేఁ బాపమునుండి నిర్ముక్తి నొందెను.

అప్పుడు నముచిసోదరులగు శుంభనిశుంభు లను వీరవరు లిరు

పురును, మహాయుద్ధసన్నద్ధులై సురలను యాతనలపాలు గావించుటకు బయలుదేఱిరి. అప్పుడు దేవతలును దేవేంద్రుని యధినాయకత్వముక్రింద యుద్ధమున కారంభించిరి. అచిరకాలములోనే ఘోరయుద్ధ మారంభ మయ్యెను. యుద్ధమునందా దైత్యవరు లిరువురచేతిలోను వాహన సమేతులై దేవతలు సంపూర్ణపరాజితు లైరి. ఈయుద్ధమున నింద్రుని యైరావతమును, యమునిమహిషమును, వరుణునిమణియును, మాధవుని ధరిత్రిమును గదయును, అపహృతము లయ్యెను. శంఖపద్మాదినిధులన్నియు దానవులస్వాధీనము చేసికొనిరి. ఓనారదా! ఈయుద్ధమునకు ఫల మేమనఁగా, త్రిలోకములలోని సమస్తమును శుంభనిశుంభులకు వశీభూతము లయ్యెను. ఏనరకు దైత్యులైన శుంభనిశుంభులు భూలోకమునకు దిగి రక్తబీజుఁడనుమహాసురుని జూచి—“ నీ వెవ్వఁడవు ?” అని యడిగిరి.

రక్తబీజుఁ డిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. “ నేనొక దైత్యుఁడను. నేను పూర్వము మహిషాసురునకు మంత్రిగా నుండెడివాఁడను. నాపేరు రక్తబీజుఁడు. నేను మహావీర్యశాలి ననియు, మహాభుజశాలి ననియు విఖ్యాతి గాంచితిని. చండముండులను పేరుగల యిద్దరు వీరులు రమ్యాకారములు గలవారు మహిషాసురునకు నమాత్యులుగా నుండిరి. కాని యామహాభుజులైన వీరు లిరువును దేవికి భయమంది జలనిమగ్నులై యుండిరి. మాకుఁ బ్రభువుగా నుండెడి మహిషాసురుఁడు మహాదేవిచే విశాలవింధ్యాచలమునందు నిహతుఁ డయ్యెను. ఇఁక మీరుభయులు నెవ్వరితనయులో మీనామము లెవ్వియో, మఱియు మహాశయు లైన మీమీవీర్యప్రభావము లెట్టివో సమస్తమును మా కెఱింగింపుఁడు.”

శుంభుఁ డిట్లనియెను. “ నేను “దను” గర్భజాతుఁడను. శుం

భుఁడను ప్రసిద్ధనామము గలవాఁడను. ఇఁక నీతఁడు నాకనిష్ఠభ్రాత. ఈతనిపేరు నిశుంభుఁడు. ఈనిశుంభునిచేతిలో నింద్రునిదర్ప మణఁగి పోయెను. యుద్ధభూమియం దింద్రుఁడు, రుద్రుఁడు, నాదిత్యుఁడు మొదలగు యుద్ధార్థులైనదేవత లందఱు నీతనిచేతిలోఁ బలుమాఱులు పరాజితులైరి. వీరుగాక మరియు నెందఱువీరశ్రేష్ఠులు యుద్ధమున వీనిచే నవనతులైనారో చెప్పశక్యమే గాదు. సరియే దానికేమిగాని, మహిషాసురుఁ డెట్లు నిహతుఁ డయ్యెనో చెప్పుము? మే మిరువురమును ససైన్యముగా నామహిషహంతను వినాశ మొనరింపఁగలము."

వారిరుపక్షములవారును నర్మదానదీతీరమున నుండి యీవిధముగా సంభాషించుకొనుచుండిరి. తరువాతఁ జండముండులనుదానవు లిరువురు జలములనుండి లేచివచ్చి రక్తబీజుని గలిసికొనిరి. వారప్పుడు రక్తబీజుని జూచి "వీరెవ్వరు నీముందు నిలుచున్నారు?" అని యడిగిరి. రక్తబీజుఁ డప్పుడు "ఈయన సురమర్దనుఁడైనఁ శుంభుఁడు. ఈ రెండవవీరుఁ డీతనికి సోదరుఁడు నిశుంభుఁడు. ఈవీరుల నిరువురి నాశ్రయించినచో నిశ్చయముగా నాత్రిభువనరత్నభూతయైన మహిషమర్దనిని మనము మర్దింపఁగలము." అని చండముండులకుఁ జెప్పెను. చండుఁ డిట్లనియెను. "నీవిట్లు చెప్పుట న్యాయము గాదు. ఏమన! నీ విప్పుడు రత్నమును బొందుటకుఁ దగవు. రాజైనవాఁ డెవ్వఁడో యాతఁడే రత్నభోగమునకు యోగ్యుఁడు. నిజముగా శుంభునకే ఆస్త్రీ రత్నము నొసగఁదగును." ఇట్లు స్థిరపఱచుకొని శుంభనిశుంభులవద్ద, రూపయౌవనవతియుఁ గైశికియై పునరుద్భావము నొందినదియు నైన యాదేవివృత్తాంతము వివరించి చెప్పిరి. అప్పుడు శుంభుఁడు తనదూతయైన సుగ్రీవుఁడను దానవుని వింధ్యవాసినియైన కౌశికవద్దకుఁ బుత్తెంచెను. శుంభునియాజ్ఞచే మహాసురుఁడైన సుగ్రీవుఁడు దేవిసన్నిధి కేఁగి

యామెతో సంభాషించి క్రోధాన్వితుఁడై తిరిగి వచ్చి శుంభనిశుంభుల తో నిట్లనెను. "ఓదైత్యరాజులారా! మీయాజ్ఞానుసారముగా నిప్పుడు నేను దేవి సమీపమున కేఁగి యిట్లు చెప్పితిని. "ఓభాగ్యవతీ! దానవు లందఱిలోను విఖ్యాతుఁడైనశుంభుఁడు శ్రేష్ఠుఁడు. ఆతఁడు మమ్ము నీవద్దకుఁ బంపినాఁడు. ఏలన? ఆతఁడు చెప్పిన యీమాటలు వినుము. "ఓసుందరీ! నేను త్రిలోకములకుఁ బ్రభుఁడను. స్వర్గ, పాతాళ, భూతలములలో నేశ్రేష్ఠపదార్థ మున్నను, నేయుత్తమరత్న మున్నను, అవి యన్నియు నిత్యము నాయింట విరాజిల్లవలసినవే. ఓకృశోదరీ! చండముండులు నాయెదుట నిన్ను రత్నస్వరూప వని వర్ణించి యున్నారు. అందుచే నీవు నన్నుఁగాని నాభ్రాతయైన నిశుంభునిగాని భజింపుము." అని చెప్పితిని. దేవి నామాటలు విని నవ్వుచు నిట్లుత్తర మిచ్చెను. "ఓసుగ్రీవా! నాసంగతి వినుము. శుంభుఁడే త్రిలోకపతి యనియు, నాతఁడు జగములలోని సమస్తరత్నముల ననుభవించుటకు యోగ్యుఁ డనియు నీవు చెప్పినమాటలు సత్యమే. కాని నేనంతయు దుర్వినీతురాలను. అందుచేత బహుకాలమునుండి లోలోన నొకసంకల్పమును బెంపొందించుకొనుచు వచ్చుచుంటిని. నాసంకల్పము వినుము. ఎవ్వఁడు నాతో యుద్ధముచేసి నన్ను జయింపఁగలుగుచున్నాఁడో వారినే నేను వరియింపవలయు నని యుంటిని. కనుక నాతఁడే నాభర్త కాఁగలఁడు" దేవి చెప్పిన యీగర్వితవాక్యముల నాలకించి నే నిట్లంటిని. "దేవీ! నీవు దర్పితురాలవై యుంటివి. ఎవ్వఁడు సకలసురాసురులను జయించెనో అది నీవు వినియే యుంటివి. అట్టివాఁడు నిన్ను జయింపఁజాలఁడా? అందుచే నేమియు నాలోచింపక లెమ్ము. నావెంట రమ్ము." అని నేను బలుకఁగా విని దేవి యిట్లనియెను. "నేనేదేని సంకల్పమును జేసికొనినపుడు దానినిగూర్చి ముం

దుగనే చక్కఁగా నాలోచించుకొని యప్పుడు స్థిరపడుకొందును గాని, తరువాత నిఁక దానినిగూర్చి యోచింపను. కావున నీవు మాటాడక వెడలుము. శుంభునివద్ద కేఁగి యీవృత్తాంత మంతయు నెఱింగింపుము." అని ఓమహాసురా! ఆమె యిట్లు చెప్పఁగా విని నేనింక నామె కేమియుఁ బ్రత్యుత్తర మీయక తిన్నగా నీసన్నిధికే తెంచితిని. ఆదేవి కోటికోటియగ్నులతోఁ దుల్యమైన తేజముగల దని నీవు గ్రహింపుము. కర్తవ్య మేమొ నిశ్చయించుకొనుము."

శుంభుఁ డీమాటలు విని ధూమ్రలోచనుఁ డనునొక రాక్షసుని బిలిచి "ఓధూమ్రాక్షా! నీవు శీఘ్రముగా నేఁగి దుష్టదర్పితురాలైన యాదేవిని జుట్టు పట్టుకొని యపరాధినియైన దాసినివలె నిచ్చటి కీడ్చుకొనిరమ్ము. ఆమెపక్షమున మహాబలుఁడైనవాఁ డెవ్వఁడైన నీ కడ్డము రాఁజూచినచో వాఁడు పితామహుఁ డగుబ్రహ్మయైనను సరియే నిర్విచారముగా వాని నామెపక్షమునఁ దక్షణమే ఖండించివేయుము." అని యాజ్ఞాపించెను. తేజస్వియైన ధూమ్రాక్షుఁడు శుంభునియాజ్ఞ యైనంతమాత్రనే ఆఱునూఱులయక్షౌహిణుల దైత్యసేనలను వెంటఁబెట్టుకొని వింధ్యాచలమునకు బయలుదేఱెను. అక్కడ కేఁగి దుర్గాదేవిని జూచి వెంటనే ఘూర్ణితనేత్రుఁడై యిట్లనియెను. "ఓమూఢకౌశికీ! శీఘ్రముగా లేచివచ్చి భర్తను సేవింపుము. అది నీకిష్టము లేదా? అట్లయినచో బలవంతముగాఁ జుట్టుపట్టుకొని నీచశిక్షలతో నీడ్చికొని పోఁగలను." అప్పుడు దేవి యిట్లనియెను. "నీవు నన్ను బలాత్కరించి తీసికొనిపోవుటకు శుంభునివద్దనుండి వచ్చితివి. ఇట్టియెడల నబలనైన నే నింకేమి చేయఁగలను? కావున నీయిష్ట మెట్లో అట్లే చేయుము."

పులస్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు—అంబికాదేవి ధూమ్రలోచను

నితో నిట్లుచెప్పి భయంకరమైన హుంకారముఁజేయుచుఁ దుత్రిణమే
యాధూమ్రాక్షుని భస్మీభూతము గావించెను. ధూమ్రలోచనుఁడు
వాహనబలసమేతముగాఁ గౌశికిచే భస్మమైపోయెను. అప్పుడు సకల
జగములనుండియు భయంకరములైన హాహాకారధ్వనులు బయలుదే
ఱెను. ఆ యుద్ధితమహాధ్వని శుంభునికర్ణములలోఁ బ్రవేశించెను.
అప్పుడు శుంభుఁడు మహాసురులైన చండముండులను, బలిశ్రేష్ఠుఁడైన
రురుని యుద్ధయాత్రకు సన్నద్ధులఁ గావించెను. వారును శస్త్రాతిశస్త్ర
ములతో యుద్ధార్థులై బయలుదేఱి వింధ్యాచలమునకు వచ్చిరి. ఈ
ముగ్వురుమహాసురులయాధిపత్యముక్రిందను అసంఖ్యగజాశ్వరథసంకుల
మైన భయంకరదనుజవాహిని యాకస్మికముగాఁ గౌశికిని ముట్టడించు
టకు వింధ్యాచలమునఁ బ్రవేశించెను. అప్పు డా యసంఖ్యాకముగా
వచ్చుచున్న రిపుబలమునుజూచి దేవీవాహనమైన సింహము తన కేసర
చ్ఛటలను గంపింపఁజేయుచు రణరంగమున దానవబలమును జీల్చుట
కారంభించెను. దానవసేనలో ననేకులు గిరికందరచారియైన యాకేసరి
కరప్రహారములచేతను, మఱికొందఱు దాని ముఖగ్రాసముచేతను, నింకఁ
గొందఱు దాని దంతవిదారణములచేతను, వేఱొక కొందఱు దాని నఖ
రములచేతను, గొందఱు దాని వక్షోవితాడనములచేతను విధ్వస్తులు
గాఁజొచ్చిరి. ఈవిధముగా నసంఖ్యదానవులు సింహముచేతిలోనే
నిహతులైపోయిరి. ఈసమయములో దేవి కనుచరమైన భూతవర్గము
బహుదానవుల జీవసంహార మొనరించెను. తమ సైన్యబలమంతయు
విపన్నముగుటఁ జూచి క్రోధాన్వితు లగుచున్న చండముండులయుధర
హ్రింతము లదరిపోఁజొచ్చెను. వారప్పుడు పతంగములు పావకాభిము
ఖము లైనట్లు మహావేగముతో దుర్గ కభిముఖులు గాఁజొచ్చిరి. దేవి
యైన పరమేశ్వరి వారట్లు తన్నెదిరించుటఁ జూచి క్రోధభరముచేఁ గ

సుభాములు మూంకుముడతలు పడునట్లుగా ముడుచుకొనియెను. భ్రూ కుటీకుటిలమైన యా దేవిలలాటఫలకమునుండి యప్పుడు కరాళవదనయు యోగినియు నైన కాళి యావిర్భవించెను. ఆమె హస్తములయందు ఖట్వాంగములును, కాలాగ్రములు, చలిప్రచండములు నైన యొర దీసినకత్తులును ధరించి యుండెను. నిహతులైన నృపతుల మస్తకము లన్నియు మాలలుగా నామెగళదేశమున వ్రేలాడుచుండెను. ఆమె రణక్షేత్రమునందు దుటికి యసంఖ్యదానవులను ఖడ్గఘాతములచేతను, ఖట్వాంగములచేతను విదారితులను గావించుచు, నత్యధికక్రోధా క్రాంతయై గజాశ్వరథసహితముగా శత్రువర్గమును సంహరించివేసెను. తరువాత నంబికాదేవి చర్మాంకుశముద్గరఘంటికాదియంత్రములతో శత్రుపక్షకుంజరవదనములను గ్రుచ్చుచు, చక్రకూబరరథాశ్వనారసులతో యోధుల వదనవివరములను గ్రుచ్చునుఁ జక్కగా మెసంగించుచుండెను. అప్పుడామె కొందఱిని నేలపాలులచేసెను, మఱి కొందఱిని గ్రీవాభేదనముచేసెను, ఇకఁ గొందఱిని శాపవ్యయముచేతను నాక్రమించి కృతాంతమందిరమునకు పంపులను చేయుచుండెను.

రురుదానవుఁడప్పుడు సేనాపతులతో సేనాదళమును దేవి భక్షించివేయుటఁ జూచి మహాక్రోధముతో దేవి కెదురుగాఁ బరువెత్తివచ్చెను. చండుఁడయ్యుష్ట్రవ్యాహారి మంతియు నీక్షించుచుండెను. అప్పుడు దేవి యాపుచేసుకున్న రురునిమస్తకమును ఖట్వాంగముచేఁ గొట్టెను. విచ్ఛిన్నమూలమైన పాదపమువలె నప్పుడారుద్రుత్యుని శిరము వేగి యాకేఁడు భూతలమునఁ బడిపోయెను. అట్లు పడిపోయిన యాతనిని జూచి యప్పుడు దేవి పశువునుంబోలె యాతనిదేహచర్మ మంతయు నొలిచివేసి యాతని దనజటలకు వ్రేలాడఁగట్టుకొనియెను, కాని వానిలో నొకజటమాత్రము బంధింపఁబడలేదు. అప్పుడామె

యా వ్రేలాడుచున్న జట నూడఁబెఱికి భూమిపై విసరెను. ముహూర్త కాలములోనే యాజట భయంకరమూర్తిగాఁ బరిణమించెను. ఆమూర్తి సగము శుక్లవర్ణమును, సగము కృష్ణవర్ణమును ధరించి యుండెను. ఆమె కేశపాశము శైలాభ్యక్తమై యుండెను. ఆమూర్తి యావిర్భవింపఁగానే 'నేనొక మహాసురుని వినాశమొనరించెదను.' అని కేకలువేయుచు బయలుదేరెను. దేవి యామెకుఁ 'జండమారి' యని పేరుంచెను. క్రమముగా నామె చండమారి యను పేరునఁ బ్రఖ్యాత యయ్యెను. దేవి యప్పుడామెను జూచి "ఓసుభగురాలా! నముప్రము. చండముండుల నిచ్చటికిఁ దీసికొని రమ్ము. నేను వారిని స్వహస్తములతోనే నిహతుని గావింపవలెను, అందుచే వారి నిటకుఁ దెచ్చుటమాత్రమె నీకుఁ గర్తవ్యము." అని యాజ్ఞాపించెను. దేవియనుజ్ఞచేఁ జండమారి చండముండాసురులవంకకుఁ బరువెత్తివచ్చెను. అప్పుడు చండముండులు భయార్తులై దక్షిణదిశకుఁ బారిపోయిరి. చండమారి గరుత్మంతునితోఁ దుల్యమైన వేగముగల గర్దభము నెక్కి విస్రస్తవసనయై యాయసురుల నిరువురను వెన్నంటి పరువెత్తివచ్చెను. అసురద్వయ మెచ్చటెచ్చటికిఁ బరుగులెత్తుచుండిరో యచ్చటచ్చటకెల్ల నాశివాదేవియుఁ బరువులెత్తుచు వచ్చెను. అట్లు పరుగెత్తునప్పుడామె యమవాహనమైన పుండ్రీమహిషముకొమ్ము నూడఁబెఱికి భుజంగనిభమైన యాకొమ్మును చేతఁ బట్టుకొని దానవసేనతోఁ బరుగెత్తుచుండెను. అప్పుడు చండముండులు భూతలమును వదలి యాకాశమార్గమునఁ బరుగెత్తఁ జొచ్చిరి. ఆమహేశ్వరియు రాసభారోహణమున నతివేగముగా వారిని వెంబడించెను. మార్గమధ్యమునందు గరుడుఁడు పన్నగపతియైన కర్కోటకునితో నామె కెదురయ్యెను. అది చూచి యామెదేహమంతయు హర్షరోమాంచిత మయ్యెను. గరుడుఁ డప్పుడు భయా

ర్త్యుఁడై మాంసపిండమువలె ముడుచుకొనిపోయెను. భయంకరమునైన యాతనితెక్కలన్నియు వాలిపోయెను. దేవి యాగరుడుని పతితపక్షముల నూడదీసికొని కర్కోటకుని జేతఁ బట్టుకొని యత్యంతవేగముతో నాభయాతురులునైన చండముండుల ననుసరించి పరుగెత్తెను. అప్పుడామె చండముండాసురులను బట్టుకొని కర్కోటకునిచే బంధించి వింధ్యపర్వతమునకుఁ బరుగెత్తెను. అట్లేఁగి యామె కౌశికివద్ద సమస్తవృత్తాంతము నెఱింగించి, భయంకరకోశమును గ్రహించి, దానవేంద్రుల మస్తకశ్రేణులను, సుందరమునైన గరుడపక్షములచే రచింపఁబడిన నిరుపమాలలను మృగేంద్రచర్మఘ్ఘురయైన చండికకు సమర్పించెను. తరువాతఁ దాను గరుడపక్షరచితమైన యింకొకమాలను మస్తకమునకుఁ జుట్టుకొని దానవరుధిరమను పేయమును పానముచేయుట కారంభించెను. ఇఁక నిక్కడ దుర్గాదేవి యసురనేతలైన చండముండులను బట్టి రోషభరముతో వారిమస్తకములను విచ్ఛేదన మొనరించెను. అప్పు డసురమస్తకముచే దేవి కొకశిఖరము సిద్ధముచేయఁబడినది. తరువాత నామె శర్వసితోఁగూడఁ గౌశికివద్ద కేతెంచెను. అప్పుడు కౌశికిని జూచి యామె యిట్లనెను. దేవి! ఈయుత్తమశిఖరమును స్వీకరింపుము. ఇది దైత్యద్వయమస్తకములచే సిద్ధముచేయఁబడినదియును, నాగరాజుచేఁ బరివేష్టితమైనదియును నై యున్నది." చాముండ యాశేఖరమును గ్రహించి తలపై ధరించి యామె కిట్లనెను—"నీమాలమున దుష్టకార్యము నెఱవేర్పఁబడినది. నీవు చండముండుల మస్తకములచే నేర్పఱుపఁబడిన శేఖరమును ధరించితివి. ఈకారణమున నీవు జగత్తులలో 'చాముండ' యను నామముచేఁ బ్రసిద్ధురాల వయ్యెదవు." ఆమె యిట్లు చండముండుల ముండమాలను ధరించిన యాత్రిలోచనకుఁ జెప్పి ప్రీతిభాజనురాలైన మాదిగంబరురాలి కిట్లనెను—

"నీవీశత్రుసైన్యమును సమగ్రముగా సంహరింపుము." అని యిట్లామె పలుకఁగా నాదేవి వెంటనే శరాసనమును, విషాణకోటియుఁ బట్టుకొని ప్రచండరిపుబలమును సంహరించుచు నందందుఁ దిరుగుచు మిగిలిన యసురుల [illegible]కలను ఖండించుచుండెను.

—♦ శుంభనిశుంభవధ. ♦—

శుంభనిశుంభుల [illegible] మాత్యులు—చండముండాదులు నిహతులు గాఁగానే దైత్యసైన్యము [illegible] రణరంగమును భంగి మొదట పలాయనముఁ [illegible] అది చూచి శుంభుఁడు మహాసురుఁడైన రక్తబీజుని [illegible] రక్తబీజుఁడును [illegible]యుష్టిహింత [illegible] అప్పుడు మహేశ్వరి యైనచండిక [illegible] గూడ నొకభీషణసింహనాదము [illegible] ఆనాదము [illegible] మెముఖవివరమునుండి 'బ్రహ్మాణి' యావిర్భవించెను. అదియు అక్షసూత్రముతోను, కమండలుకరముతోను, హంసవిమానారోహయై యుండెను. క్షణకాలములోనే త్రిశూలినియుఁ, ద్రినయనయు, వృషభారూఢయు, మహాభుజంగభూషిణియు, ఘోరదంష్ట్రినియుఁ, గుండలినియు నైన మాహేశ్వరి ప్రాదుర్భావము నొందెను. తరువాత మయూరపింఛధారిణియు శక్తిశాలినియు నైన కౌమారి యావిర్భవించెను. ఓ దేవర్షీ! ఈకౌమారీశక్తి మయూరవరవాహనముపై విరాజిల్లుచుండెను. తరువాత దేవి బాహుయుగ్మమునుండి శంఖచక్రగదాసిధారిణియు, గరుడారూఢయు, శార్ఙ్గబాణధారిణియు నైన వైష్ణవీశక్తి సముద్భవించెను. తరువాత నామె దంష్ట్రములనుండి భూతలవిదారిణియు, మహోగ్రమునలహస్తయు నైన భీకర పుట్టెను. ఆమెపృష్ఠదేశమునుండి నాగవాసిని యైన వారాహి

యుద్భవించెను. ఆమె కేసరములు విక్షేపముచేసి గ్రహనక్షత్రములను తారకారాజిని చెదరఁగొట్టుచుండెను. నఖరశాలినియు, దారుణస్వభావయు నైన నారసింహి యామెహృదయమునుండి యావిర్భవించెను. ఈశక్తు లన్నియు నసురసంహారమున నుత్సహింపఁగా చండిక నిర్భయముగా మరల శత్రుసైన్యము నుద్దేశించి మాటిమాటికి సింహనాదము చేయఁజొచ్చెను. ఈభయావహమైననాదమునుండి భువనమంతయుఁ బరిపూరితమైపోయెను. తరువాత దేవదేవుఁడైనశూలపాణి—త్రిలోచనుఁ డచ్చటకు విచ్చేసెను. అతఁ డచ్చటకు వచ్చి యంబిక కభివాదనపూర్వకముగా నిట్లనియెను—ఓయంబికా! నేను వచ్చియున్నాను. ఓదుర్గా! నే నేమిచేయవలయునో యాజ్ఞాపింపుము. దేవదేవుఁ డిట్లనుచుండఁగా, దేవిదేహమునుండి యుద్భవించి శివశక్తి యచ్చటకువచ్చి యిట్లనియెను.

శంకరా! నీవు దూతకార్యము గైకొని శుంభనిశుంభులకడ కేఁగి యిట్లు చెప్పుము—“మీకు బ్రతుకునం దాశయున్నచో, నో దురాచారులారా! వేగముగా మీరు సప్తమరసాతలమునకుఁ బారిపొండు వాసవుఁడు మరల స్వర్గరాజ్యమును బొందును, దేవతలు వ్యథాహీను లగుదురు. బ్రాహ్మణాదివర్ణములు మరల యజ్ఞానుష్ఠానముల నిర్భయముగా సాగింతురు. లేక మీరు బలగర్వితులై యుద్ధక్రియ కేయభిలషించినచో వ్యగ్రచిత్తులరై యుద్ధమునకు రండు. నేను (శివ) తప్పక మిమ్ము నిహతులను గావించెదను.” ఓనారదా! శివ శివున కిట్లు దౌత్యకార్యము నియోగించెనుగాన నాటనుండియు నాతఁడు శివదూతినామముతోఁ బ్రఖ్యాతుఁ డయ్యెను. తరువాత శుంభుఁడు మొదలగు దానవులందఱును ఆగర్వితశంకరునిమాటలు విని హుంకారములుచేయుచుఁ గాత్యాయనియున్నచోటి కేతెంచిరి. తరువాత శత్ర

శతశరములును, శక్తి, అంకుశము, పరశ్వధము, శూలము, భిండివాలము, పట్టిశము, పరిఘ, అనునాయుధములను వారు దేవియెడలఁ బ్రయోగింపఁ దొడంగిరి. అప్పుడు దేవియైన యంబికయు శ్రీఘ్రశరాసనినిర్ముక్తమునైన శరసమూహములను బ్రయోగించి వారిబాహువులతోఁ గూడ వారిహస్తములను విచ్ఛేదనము గావించుచుండెను. మఱియు రణచండవిక్రములైన యామహాదేవి శతశతములుగా బాణములు ప్రయోగించుచు ననంఖ్యాకులగు మహాసురులను కృతాంతమందిరమున కంపుచుండెను. చండమారి త్రిశూలాఘాతములచేఁ గొందఱు దానవులు నిహతులగుచుండిరి. కౌశికి స్వయముగాఁ గట్వాంగాఘాతములచేఁ గొందఱు దానవులను శమనాగారమున కంపుచుండెను. దేవి వైష్ణవశ్రీహస్త ప్రబలబలమును వినియోగపఱచి ముఖ్యులైన బహుదానవుల ప్రభావగౌరవమును భంగపఱచుచుండెను. దానవసేనలోఁ గొందఱు కొందఱు శూలాఘాతములచే విదారితు లగుచుండిరి. మఱియుఁ గొందఱుకొందరు వైష్ణవీశరజ్వాలలలో దగ్ధులై భస్మీభూతుల లగుచుండిరి. అప్పుడు కౌమారి శక్తిప్రయోగములచేతను, చండీకులిశవిక్షేపములచేతను, వారాహీచక్రాఘాతములచేతను దానవదేహవిదారితమైపోవుచుండెను. నారసింహీ నఖాఘాతములచే బహుదానవుల వక్షోభాగములు చీల్పఁబడుచుండెను. రుద్రదూతి యట్టహాసములచే ననేకదానవుల భయలీలలు సాంగము అగుచుండెను. అప్పుడు రుద్రుఁడు త్రిశూలముచే బహుదానవులను దుద ముట్టించెను. గజాననుని పరశ్వధ ప్రహారములచేతఁగూడ ననేకదానవులు యమాలయమున కంపఁబడిరి. దేవి యీవిధముగా వివిధరూపములను ధరించి ముఖ్యముఖ్యదానవులను జీల్చుచుండెను. ఎందరెందరుదానవులు భూతలమునఁ బడిపోవుచుండిరో యంపరంపఱను, ఘాతవర్గములు తగ్గణమే భక్షించి వేయు

చుండెను. వారును భూతభక్షితులై యెడతెగక యమాలయమునకుఁ బ్రయాణములు సేయుచుండిరి. బ్రహ్మిప్రభృతిమాతృదేవతలు మహాసురులను సంహరించుట కుద్యతలుగాఁగానే వారు విపదాకులులై వీడిపడిన కేశకలాపములతో, భీతిచంచలములైన నేత్రములతో బరువిడి రక్తబీజుని శరణుచొచ్చిరి. రక్తబీజుఁడును రోషపూరితుఁడై పెనపులదర హుంకరించుచు నొకప్రశస్తమైన యస్త్రమును జేతఁబట్టుకొని మాతృగణమును, భూతగణమును, నలుదెసలనుండి బాధింపఁజొచ్చెను. వాఁ డట్లు వచ్చుచుండుటఁ జూచి మాతృగణము సుతీక్ష్ణశరనికరముచే వర్షమును గురియింపఁజొచ్చెను. అప్పుడు రక్తబీజునిరక్తము బిందుబిందువులుగా భూమిపైఁ బడఁజొచ్చెను. అప్పు డారక్తబిందువులనుండి వెంటనే బిందువులకొక్కొక్కఁడుగా రక్కసు లనేకు లుత్పన్నులైరి. అది చూచి చండమారియు నంబికయు నిట్లాలోచించుకొనిరి—ముందుగా వీనిని నంహరించుట కర్తవ్యము. ఓచండీ! నీవు బాడబాగ్నిసన్నిభమైన నీముఖవివరమును దెఱచికొని యీమహాసురుని రుధిరప్రవాహముఁ బానముచేయుట కారంభింపుము ”

అదివిని యాచర్మముండ, యావరదా దేవి తనకరాళవదనమును విశాలము గావించి యొకపెదవిచే నాకాశమును రెండవపెదవిచే భూమిని నాక్రమించి నిలుచుండెను. అప్పు డంబిక తనశత్రువైన రక్తబీజునిజుట్టు పట్టుకొని తనవదనగహ్వరములోని కీడ్చి శూలముచే వాని వక్షమును జీల్చెను. అప్పుడు శత్రువక్షమునుండి నిర్గతమగుచున్న రక్తమంతయు దేవివదనవివరమునందే పడఁజొచ్చెను. ఈవిధముగా రక్తబీజుని రక్తమంతయు విశోషితము కాఁగానే యాతఁడు హీనబలుఁడై పడిపోయెను. తరువాత దేవి జామీకరమయమైన చక్రముచే హీనబలుఁడైన యాశత్రువును శతఖండములుగా విభాగించి పారవేసెను.

ఈవిధముగా దానవసేనాని నిహతుండు కాఁగానే యసురులందఱుఁ గరుణభావములతోఁ జీత్కారములు చేయఁజొచ్చిరి. అప్పుడు దానవసేనలోనుండి— "హా తాతా! హా భ్రాతా! యెక్కడ కేఁగితివి? ఒక్కనిముస మాగుము" అను నాలాపములతో రోదనములు బయలుదేఱెను. మృడానిహస్తమునం దింకను బహుదానవులు నిహతులై నగ్నావస్థయందు భూతలమునఁ బడి పొరలుచుండిరి. వారి కేశకలాపములు భూరజముచే బ్రుంగుడుపడియుండెను. వారిదేహచర్మములు విశీర్ణములై యుండెను. అట్టివారిని జూచి తక్కినరక్కసులు గిరివరము నెక్కి పారిపోయిరి. దానవేంద్రుఁడైన నిశుంభుఁ డప్పుడు తనసైన్యబలముయొక్క చర్మవర్మములును, భూమశాయుధములును విశీర్ణములై యుండుటఁ జూచి విపులచక్రాక్షయుక్తమైన రథము నారోహించి, క్రోధభరముచే శిరఃకంపనము సేయుచు మృడానికభిముఖముగాఁ బరుగెత్తుకొచ్చెను. ఈనిశుంభదానవుని కరమునందు ఖడ్గమును, దేహమునందు భాస్వరవర్మము నుండెను. అతఁ డప్పుడు దేవీరూపమును జూచి మోహితుఁడై కామజ్వరపీడితుఁడై చిత్రించినబొమ్మవలెఁ గదలక మెదలక నిలిచిపోవచ్చెను. సురశత్రుఁడైన యాదానవుఁ డట్లు స్తంభితుఁ డగుటఁ జూచి దేవి హాస్యపూర్వకముగా నిట్లనియెను.

"ఓహో! నీవిట్టితేజముతోడనేనా దేవతలను జయించితివి! మఱియు నిట్టిబలప్రభావముతోడనేనా నన్ను బ్రార్థించుచున్నావు?" ఆమాటలు విని వాగ్మివరుఁడైన దానవుఁ డప్పుడు కౌశికి నీక్షించుచు నించుకసేపు నిలువఁబడి యాలోచించి యిట్లు పలికెను. "ఓభీరుబాలా! నీదేహ మతికోమలమైనది. సలిలమునకు ఆమపత్రమువలె నా బాణవర్షమునకు శతధాభిన్నములై పోఁగలదు. ఓసుందరీ! యీచింత చేతనే నీపై బాణప్రయోగము చేయుటకు నామన సొప్పకున్నది.

ఓవిశాలనయనా! నిజముగా నీవు నన్ను భజింపుము. నాఖడ్గాఘాతములు సహించుట కింద్రుఁడుగూడ స్వయముగా సమర్థుఁడు గాఁడని తెలిసికొనుము. అందుచే యుద్ధవ్యాపారమునుండి మనసును మరలింపు. ఆలస్యముచేయక నాకు భార్యవు గమ్ము."

ఓమునీంద్రా! యోగేశ్వరి నిశుంభుఁడు పలికిన యీపలుకులు విని హాస్యపూర్వకముగా భావగంభీరవాక్యములతో నాతనికి మరల నిట్లనియెను. "ఓవీరా! నేను యుద్ధమునందుఁ బరాజితురాలను గానిదే యెవ్వనికిని భార్యను గాఁజాలను. నీవు నన్ను భార్యగాఁ బరిగ్రహింపఁగోరుచున్నచో, సంగ్రామమున నన్ను జయింపుము."

ఓనారదా! కౌశికి యిట్లు పలుకఁగానే నిశుంభదానవుఁడు ఖడ్గమును త్రిప్పుచు నత్యంతవేగముగా నామెపై విసరెను. దేవి యప్పుడు దానవప్రేరితమైన యాయస్త్రము నారుబాణములచేఁ జర్మసహితముగా విచ్ఛేదన మొనరించెను. అప్పుడక్కడ నొక యద్భుతవ్యాపారము జరిగినది. చర్మసహితముగా ఖడ్గము విచ్ఛేదము కాఁగానే వాయువేగమైన మహాసురుఁడు గదను జేఁబూని కౌశికిపైఁ బడెను. దానవుఁడు దేవిని సమీపించియు సమీపింపనంతలోనే దేవి యాతని యాలింగితదృఢబాహువులను క్షురప్రమను నస్త్రముచేఁ దునియలు గావించెను. అప్పు డాభయంకరసురశత్రువైన ప్రచండదానవుఁడు భూపతితుఁడు కాఁగానే చండీప్రముఖమాతృగణము హర్షముతోఁ గిలకిలారావము లొనరింపఁజొచ్చిరి. శత్రుజయముచే సంతుష్టులై యింద్రాదిదేవత లాకాశపథమునుండి యుచ్చస్వరముతో నిట్లు పలికిరి. "దేవీ! విజయీ! నీవు జయయుక్తవు గమ్ము." భూతగణ మప్పుడు నాల్గుదెసలనుండియుఁ జయఘోషము లొనరింపఁజొచ్చెను. దేవతలు కాత్యాయినిపైఁ బుష్పవృష్టి గురియింపఁజొచ్చిరి.

ఓ మహామునీ ! నిశుంభుఁడు నిపతితుఁడుగాఁగానే జ్యేష్ఠుఁడైన శుంభుఁడు క్రోధపూరితుఁడై బృందారక మను గజమెక్కి పాశమను నాయుధమును జేతఁబూని రణాంగణమునఁ బ్రవేశించెను. దానవపతి యిట్లు గజారోహకుఁడై వచ్చుటఁజూచి దేవియర్ధచంద్రాకారబాణముల నాలుగింటినిగైకొని, లీలాహాసము కొనరించుచు క్షురప్రబాణముచే దనుజవాహనమైన ద్విపేంద్రమును పాదద్వయము ఖండించెను. మఱి రెండుబాణములచే దానికుంభస్థలములుఁజీల్చి పడఁజేసెను. పాదద్వయముఖండితముగాఁగానే వాసవవజ్రాహతమైన శైలశృంగమువలె గజము గతజీవముకాఁగానే శుంభుఁడు దానిపైనుండి పడిపోయెను. తత్క్షణమే శివాదేవి బాణాఘాతముచే నాతని కుండలమండితమస్తకమును ఖండించివేసెను. మస్తకము విచ్ఛిన్నముగాఁగానే దైత్యుఁ డప్పుడు కుంజరముతోఁగూడ మృతినొందెను. సురాసురశత్రునైన శుంభనిశుంభులు దేవిచే నిహతులైరని విని యింద్రసూర్యవాయు ప్రముఖులైన దేవతలందఱు నప్పు డచ్చట కరుదెంచి వినయవినమ్రులై దేవినుద్దేశించి శ్రుతిమధురమైన స్తోత్రపారమును గావింపఁజొచ్చిరి— “ ఓ పాపనాశినీ! భగవతీ ! నీకు మేము నమస్కరించుచున్నాము. ఓ సురశత్రుదర్పఘాతినీ, హరిహయరాజ్యదాయినీ, మఖభంగకారిణీ ! నీకు మేము నమస్కరించుచున్నాము. ఓసురారిభయంకరీ, ఇంద్రవందితా, మహిషమర్దినీ, హరిహరాదిస్తుతా ! నీకు మేము పలుమాఱు నమస్కరించుచున్నాము. ఓయష్టాదశబాహుశాలిని, శుంభనిశుంభనిషూదనీ, ఆర్తినాశినీ, త్రిశూలినీ, నారాయణీ, చక్రధారిణీ ! నీకు నమస్కరించుచున్నాము. ఓవారాహీ, ధరాధరా, నారసింహీ ! నీకు సర్వదా ప్రణామము లొనరించుచున్నాము. ఓకౌమారీ, మయూరవాహినీ, వజ్రధరా ! నీకొఱకు మేము పునఃపునఃప్రణామము లొనరించుచున్నాము.

ఓపైతామహీ, హంసవాహనా, మాలావికటా, సుకేశినీ, వాసవప్భృష్ఠచారిణీ, జగన్మాయే ! నీకు మాయశేష నమస్కారములు. ఓవిశ్వేశ్వరీ, నీకు నమస్కారములు. నీవు రక్షింపుము, మఱియు దేవద్విజశత్రువులను సంహరింపుము. ఓసర్వమయివైనత్రినేత్రా ! నీకుఁ బునః పునఃప్రణామములు. ఓవరదా ! నీవు ప్రసన్నురాలవు గమ్మ. నీవు బ్రహ్మాణివి, శ్రేష్ఠవాహనారోహణకారిణివి ! నీవు సుందరవదనశాలినీ వారాహివి, గరుడవాహినివి, శార్ఙ్గధారిణివైష్ణవివి, అతిదుర్నిరీక్ష్య నారసింహివి, ఘుర్ఘురితశబ్దకారిణివి, కులిశశాలినివి, ఐంద్రివి, నీవు చండముండామారీ శవవాహినీ యోగినీ యోగసిద్ధవు. ఓత్రినయనే, భగవతీ ! నీకు నమస్కారము. అహరహమునానతమస్తకులై యెవ్వరు నీచరణయుగళము నాశ్రయించుచున్నారో, బలికుసుమహస్తులై యెవ్వరు నీస్తుతిపరాయణులగుచున్నారో వారి కెప్పుడును నశుభములు సంభవింపవు. ”

సురశ్రేష్ఠు లీస్తుతి నొనరింపఁగా, సురశత్రువినాశినియైనదేవి మందహాస మొనరించుచు సురసిద్ధమహర్షివర్గమున కిట్లనియెను—నేను మీప్రసాదమువలన సంగరక్షేత్రమందు సురశత్రువుల నద్భుతరీతిని బరాజితులఁ గావించితిని. ఇప్పుడు మీ రందఱును నాకొఱకుఁగావించిన యీస్తోత్రపాఠమును ముందుముందు నరశ్రేష్ఠులెవ్వరైన భక్తియుక్తులై పఠించినచో వారికెప్పుడును దుస్స్వప్నభయము గలుగదు. అది యటుంచి నన్ను మీరు మఱియొకవరముఁ గోరుఁడు” అని దేవి పలుకఁగా దేవతలు మరల నిట్లనిరి—దేవీ ! నీవు మాకు వరదానముచేయఁదలఁచినచో, ఓహుతాశనతుల్యశరీరా ! దేవద్విజగోశిశుసమూహమునకు హితవుచేయుటకొఱకు నీవు మరల నొకమాఱు దేవరిపులం దఱను దగ్ధముచేయవలెను. దేవి మరల నిట్లనియెను—నేను నందగృ

హామన యశోదగర్భమునఁబుట్టి మరల నొకమాఱు సురశత్రువులను సంహరింపఁగలను. తరువాత దశనప్రహారములచే శుంభనిశుంభ, లవణులు నావలన నిహతులగుదురు. ఓసురవరులారా ! మరలఁ గలియుగమందు లోకు లనశనులగుట చూచి నేను శతక్రతువను వానిగృహమున మారీరూపమునఁ బుట్టి శాకసంకరమూలమున సురసమూహమును భరింపఁగలను. ఓసురలారా ! విపత్తులగువారిని విక్షతులను గావించి ఋషులపరిరక్షణార్థము వింధ్యాచలమునం దావిర్భవించెదను. దుష్టబుద్ధులగు దైత్యులను వినష్టులుగావించి మరల జయమొందెదను, ఓదేవతలారా ! మహాసురుఁడైన యరుణాసురుఁ డెప్పు డుద్భవించునో, అప్పుడు సర్వదేవతలహితముకొఱకు నే నావిర్భవింపఁగలను. అట్లావిర్భవించి మహాళిరూపమున వానిప్రాణములను హరించి మరల స్వర్గమున కేఁగఁగలను ”

పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పుచున్నాఁడు—వరదాయినియైన కాత్యాయిని సురగణమున కిట్లు చెప్పి ద్విజులకుఁ బ్రణామములు గావించెను. తరువాత భూతసమూహమునకు సెలవొసంగి తానాకాశమార్గమున వెడలిపోయెను. సిద్ధగణము నామెను వెంబడించెను. దేవియొక్క యీపరమపవిత్రమైన పౌరాణికాఖ్యానము పురుషులకు మంగళజనకము. ఈజయాఖ్యానము రాక్షసవినాశన సమర్థమైనదని భగవానుఁడు స్వయముగాఁ జెప్పియున్నాఁడు. నిజముగా సంయతచిత్తులై యందఱు నీకథ వినుట కర్తవ్యము.

—♦ కార్తికేయోత్పత్తి ♦—

నారదుఁ డడుగుచున్నాఁడు—ఓసువ్రతా ! సుప్రసిద్ధ మహిషక్రౌంచులను స్కందుఁ డెట్లు విదారణ మొనరించెను ? ఓయనుపమద్యుతీ ! బ్రాహ్మణా ! నాకావృత్తాంతమంతయు వివరించి చెప్పుము. పుల

స్త్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు— "నారదా! ఆకర్ణింపుము. నేను కుమారకార్తికేయుని యశోవర్ధనమైన పురాతనపుణ్యకథను నీకు వివరించి చెప్పెదను. హుతాశనుఁడు పినాకిశుక్రమును పానముచేసెను. కాని ఓబ్రహ్మర్షీ! ఆశుక్ర మాతని నాక్రమించుటచే నాతఁడు మందతేజుఁడై పోయెను. తరువాత ననుపమదీప్తిశాలి యగు ననలుఁడు దేవతల సమీపమున కేఁగెను. తరువాత నక్కడనుండి దేవతలప్రేరణచే బ్రహ్మభవనమున కేఁగెను. ఆతఁడు వచ్చునప్పుడు మార్గమధ్యమమునం దాతనికిఁ "కుటిల" కనఁబడియెను. ఆకుటిలను జూచి యాతఁడు "ఓకుటిలా! మహేశ్వరుఁడు సుదుర్ధరమైన ఈతేజమును విడిచి యున్నాఁడు. ఈతేజఃప్రభావముచే నిఖిలభువనములు ననాయాసముగా దగ్ధములు కాఁగలవు. అందుచే నీవు దీనిని ధరింపుము. ఇందుచే నీకొక సర్వజనస్తోత్రపాత్రుడైన పుత్త్రుఁడు జన్మింపఁగలఁడు."

అగ్నిదేవుని యీమాటలవలనఁ గుటిలకుఁ దనపూర్వసంకల్ప మొకటి తనమనసులో జ్ఞప్తికి వచ్చెను. ఆమె యప్పుడు విస్తారమైన జలమయమూర్తిని ధరించి విరాజిల్లుచు వహ్నికిట్లనియెను. "నాజలములయం దాతేజము నుంచుము." తరువాత నాశైవతేజము జలమునం దుంచఁబడఁగా దేవియైన కుటిల దానిని ధరించెను. భగవానుఁడైన హుతాశనుఁ డప్పుడు కామచారియై యథేచ్ఛముగా సంచరింపఁజొచ్చెను. హవ్యవాహనుఁడు మొట్టమొదటఁ బంచసహస్రవర్షములా శైవతేజమును ధరించియుండెను. అట్లు ధరించియున్నకాలమునం దాయగ్నిదేవుని కాతేజఃప్రభావముచే మాంస, అస్థి, రుధిర, మేదో, మజ్జా, రోమ, శ్మశ్రు, నేత్రప్రభృతు లన్నియు హిరణ్మయాకారములు ధరించెను. అందుచే నాతఁడు లోకములో హిరణ్యరేతుఁ డనుపేరఁ బ్రసిద్ధుఁ డయ్యెను. తరువాతఁ గుటిల పంచసహస్రవర్షములా

తేజమును ధరించి, యొక యనలాకారమైన గర్భమును దాల్చెను. అట్లుండి యామె బ్రహ్మలోకమున కేఁగెను. బ్రహ్మ యామహాపగయైన కుటిల తృప్తిమతియై యుండుట చూచి “ నీకు గర్భ మెట్లు గలిగె” నని యడిగెను. కుటిల యిట్లనియెను. “ ఓసత్తమా! పూర్వము వహ్ని శివతేజమును పానము చేసెనుగదా! తరువాత నాతఁడా తేజమును భరించుటకు సమర్థుఁడుగాక నాయందు దాని నుంచివేసెను. ఓపితామహా! అప్పటినుండియు నేను నేఁటివఱకుఁ బంచసహస్రవర్షములుగా దానిని భరించుచుంటిని. కాని దాని కిప్పుడు కాలము వచ్చినది. అయినను అది వెడలఁబడకున్నది.” అని కుటిల చెప్పఁగా విని బ్రహ్మ—ఓసుశ్రోణీ! నీవు ఉదయాచలమున కేఁగుము. అక్కడ శతయోజనవైశాల్యముగల యొకభయంకరశరవణ మున్నది. నీవావనమున కేఁగి విశాలగిరిసానువునందుఁ బ్రసవింపుము. తరువాత దశసహస్రవర్షములకుఁ బైని దానివలన నొకపుత్రుఁ డుత్పన్నమగును.” అని చెప్పెను.

గిరినందినియైన కుటిల యక్కడనుండి బయలుదేఱి బ్రహ్మ చెప్పిన ట్లేఁగి యచ్చట ముఖద్వారమున గర్భపరిత్యాగముఁ గావించెను. అట్లు ప్రసవించినతరువాత నామె వెంటనే సురల బ్రహ్మభవనమున కరుదెంచి యప్పుడు మంత్రిబలముచేఁ దిరిగి జలమూర్తిని ధరించెను. ఇక్కడ శైవతేజఃప్రభావముచే నావిశాలశరవణమునందలి వృక్షములుఁ, బక్షులు, మృగములు మొదలగు నన్నియు స్వర్ణమయములై ప్రకాశించుచుండెను. అనంతరము పదివందలసంవత్సరములు నిండఁగానే కమలనేత్రుఁడును బాలార్కదీప్తుఁడు నగునొక బాలకుఁ డుత్పన్నమయ్యెను. సర్వైశ్వర్యముల కాధారుఁడైన యాబాలకుఁ డాదివ్యశరవణమునం దుత్తానశాయియై యంగుష్ఠము నోటఁ బెట్టుకొని ఘన

రాజగంభీరమైన నినాదముతో రోదనముచేయఁజొచ్చెను. ఈసమయమునందు దివ్యతేజస్విను లగు నాఱుగురు కాంతలు—కృత్తికలనువారు స్వేచ్ఛానుసారముగాఁ దిరుగుచుఁ దిరుగుచు శరవణమునందున్న బాలకుని జూచిరి. చూచినంతనే వారు కృపాకులస్వాంతులై యాస్కందుఁ డున్నచోటి కరిగిరి. అట్లేఁగి వా రాకుమారునకు ‹‹ నేను ముందుగాఁ బాలిచ్చెద, నేను ముందుగాఁ బాలిచ్చెద ” నని పరస్పరచీత్కారములు చేయఁజొచ్చిరి. బాలకుఁడైన స్కందు డప్పుడు వారట్లు వివాదపడుచుండుటఁ జూచి వెంటనే షణ్ముఖములను ధరించెను. అంతటఁ గృత్తికలందఱును స్నేహవశగ్లై యార్గురు నాఱుముఖములఁ బాలిచ్చుచు నాతని బెంచుచుండిరి. వారిభరణపోషణములచే బాలకుఁడు వర్ధిల్లుచుండెను. అప్పనుండియు నాబలిష్ఠబాలుఁడు కార్తికేయుఁ డను పేర విఖ్యాతుఁడగుచుండెను. ఓబ్రహ్మర్షీ! ఈసమయమునఁ గమలయోని పావకు నిట్లని ప్రశ్నించెను.

‹‹ పావకా! నీపుత్రుఁడైన గుహుఁ డిప్పు డెట్టియాకారమున వర్ధిల్లుచున్నాఁడు ? ” అని అగ్నిదేవుఁ డప్పుడు బ్రహ్మదేవుని మాటవలనఁ దనపుత్రువృత్తాంతముఁ దెలిసికొనియు నాతనితో ‹‹గుహుఁ డెవ్వరో నే నెఱుఁగను. ” అని పలికెను. అప్పుడు భగవానుఁడైన బ్రహ్మ ప్రీతితో నిట్లనియెను. ‹‹ మొట్టమొదట నీవు శాంభవతేజమును బానముచేసి యుంటివి. ఆతేజమునుండి త్రిలోకపతియైన యొకకుమారుఁడు శరవణమునందు జన్మించియున్నాఁడు. ” అని పితామహుఁడు పలుకగానే యగ్నిదేవుఁ డతిత్వరితముగా నేఁగి వేగవంతమైనమేషము నొకదాని నారోహించి బయలుదేఱి వెడలిపోయెను. ఆతఁ డట్లేఁగుచుండఁగా మార్గములోఁ గుటిల యాతనిని జూచి ‹‹ కపీ! నీవింత త్వరితముగా నేఁగుచున్నా వెక్కడకు ? ” అని ప్రశ్నించెను. అందుల

కాతఁడు — "శరవణమునందు శిశువు జన్మించెను. నే నాపుత్త్రుని జూచుటకై వెడలుచున్నాను." అని చెప్పెను. కుటిల "ఆపుత్త్రుఁడు నాపుత్త్రుఁడే గదా!" అనియెను. పావకుఁడు "కాదు. ఆపుత్త్రుఁడు నాపుత్త్రుఁడే" అనియెను. ఇట్లిద్దఱకును వివాదము సంభవించెను. ఆసమయమందు స్వేచ్ఛావిహారియైన జనార్దనుఁడు వారిద్దఱు నట్లువివాదపడుచుండుటఁ జూచి "ఏల మీరిట్లు వివాదముఁ జెందుచుంటిరి?" అని యడిగెను. అప్పుడు వారుభయులు "శైవశుక్రసంభూతుఁడైన శిశువుకొఱకు వివాదపడుచుంటి" మని చెప్పిరి. జనార్దనుఁ డప్పుడు వారివివాదమును బరిష్కరించుట కిట్లు చెప్పెను. "మీరు త్రిపురహరునిదగ్గఱ కేఁగుఁడు. ఆతఁ డెట్లు చెప్పునో నిస్సందేహముగా నట్లు చేయుఁడు." ఓనారదా! వాసుదేవుఁడును వారితో హరాంతికమున కేఁగి యాపుత్త్రుఁ డెవరికిఁ జెందుట న్యాయమగునో చెప్పు మని కోరెను. రుద్రుఁడు వారిమాటలు విని యత్యంతప్రముదితాంతరంగుఁడై పూర్ణపులకాంకురితగాత్రుఁడై గిరినందిని నీక్షించి "ఓహో! ఎంతటిభాగ్య మెంతటిభాగ్యము!" అని పలికెను. అప్పు డంబిక శివు నీక్షించుచు "దేవా! రండు. మన మాశిశువువద్ద కేఁగుదము. ఆతనినే ప్రశ్నింతము. తరువాత నాబాలకుఁ డెవ్వని నాశ్రయించునో వారికే పుత్త్రుఁ డగునని స్థిరపఱుపవచ్చును." అనియెను. వృషధ్వజుఁడు పార్వతి పలుకులకు సమ్మతించెను. తరువాత నుమాదేవిని, కుటిలాదేవిని, పావకుని వెంటఁబెట్టుకొని యాశరవణమున కేఁగెను. వారచ్చటి కేఁగునప్పటి కాశిశువు కృత్తికలయొడిలో శయనించి యుండెను.

పిమ్మట వారివారిస్నేహపూర్వకాభిప్రాయములను దెలిసికొని, యోగబలముచే నాషడాననుఁడు చతుర్మూర్తియయ్యెను. అందుఁ గుమారమూర్తితో శంకరుని, విశాఖమూర్తితోఁ బార్వతిని, శాఖమూర్తి

ముతోఁ గుటిలను, నైగమేషరూపముతో నగ్నిదేవుని నాశ్రయించెను. అప్పుడు రుద్రుఁడు, పార్వతియు, గుటిలయు, నగ్నియుగూడఁ బరమ ప్రీతియుతులైరి. అప్పుడు కృత్తికలు—'ఈషడాననుఁడు హరనందనుఁడా?' అని యడిగిరి. హరుఁ డప్పుడు హృష్టచిత్తముతోఁ గృత్తికలను జూచి—ఓకృత్తికలారా! ఈశిశువు కార్తికేయుఁ డనునామముతో మీపుత్రుఁడే యగును. ఇది గాక కుటిలకుఁ గుమారుఁ డనియు, గౌరికి స్కందుఁ డనియు, నాకు గుహుఁ డనియు, హుతాశనునకు మహాసేనుఁ డనియు నామములతో నీపుత్రుఁడు ప్రఖ్యాతుఁ డగుటకు నిర్దేశింపఁబడెను. ఈశరవణమునకు సారస్వతాఖ్యతోఁ బుత్రుఁడై ప్రసిద్ధి నొందఁగలఁడు. మహాయోగియైన యీపుత్రుఁ డీవిధముగా లోకప్రసిద్ధుఁడై షడంశత్వహేతువుచే షడాననుఁ డని విఖ్యాతిఁ గాంచును."

అని శూలపాణియైన భగవంతుఁడు వారి కెఱింగించి యప్పుడు పితామహుని దేవతలను స్మరించెను. తత్క్షణమే దేవతలందఱు నతిత్వరితముగా నచ్చటి కరుదెంచి హరపార్వతులకుఁ బ్రణిపాతములొనరించి సంప్రీతభావములతోఁ గుటిలను, హుతాశనుని, కృత్తికలను దిలకించిరి. తరువాత నా షణ్ముఖకుమారుని జూచిరి. ఆ బాలకుఁడు దుర్నిరీక్ష్యతేజముతోను, సూర్యసన్నిభమైన దేహప్రభలతో డను వారి కగపడియెను. అతఁడు తనతేజఃప్రభలచే దేవత లందఱకన్నులను మిఱుమిట్లుగొలుపుచుండెను. దేవతలందఱు నప్పుడు కౌతుకాక్రాంతులై యిట్లు పలుకఁజొచ్చిరి—ఓయగ్నిదేవా! నీవు దేవకార్యమును నెఱవేర్చితివి. ఇఁక మన మిప్పుడే, మాహాత్మ్యమండితమును నవ్యయమునగు కురుక్షేత్రమునకును, సరస్వతీతీర్థమునకును వెడలి షడాననున కభిషేక మొనరింపవలయును. ఓదేవగంధర్వకిన్నరులారా! ఈతఁడే మనకు సేనాపతియై దారుణస్వభావులగు మహిషాసురతారకాసురులను నిహతులను గావింపఁ

గలఁడు." అని దేవతలు పలుకఁగా దేవదేవుఁడు వారి ప్రస్తావమునకు సమ్మతించెను.

అప్పుడు సురలందఱు తేచి కుమారస్వామిని వెంటఁబెట్టుకొని మహాఫలజనకమైన కురుక్షేత్రమునకు బయలుదేఱిరి. అక్కడి కేఁగి మునిబృందముతో నింద్రుఁడు, రుద్రుఁడు, బ్రహ్మ, జనార్దనుఁడు మొదలగు సమస్తదేవతలును గుహస్వామి కభిషేకము నాచరించుటకు సకలప్రయత్నముల నాసక్తితోఁ జేయఁజొచ్చిరి. తరువాత హరుఁడు నచ్యుతుఁడు మొదలగు దేవతాశ్రేష్ఠులు సప్తసాగరజలములచేతను, నదీజలములచేతను, బహువిధౌషధులవలన సహస్రసహస్రవిధముల నాతని కభిషేకము గావించిరి. దివ్యరూపధారియైన దేవసేనాని కభిషేకము గావించుట పూర్తియయ్యెను. గంధర్వులును ఋషులును గానము లొనరింపఁజొచ్చిరి. అప్సరోనికరములు నృత్యములు సేయఁజొచ్చెను. అభిషిక్తుఁడైన కుమారునిఁ జూచి గిరిబాల స్నేహాభరముచే స్కందు నొడిలోఁ జేర్చుకొని పలుమాఱు ముద్దులాడఁజొచ్చెను. పూర్వకాలమునందు దేవమాతయైన యదితి యింద్రునిమోమును ముద్దాడుచున్నప్పు డెట్లుండెనో, అట్లే కార్తికేయుని యభిషిక్తవదనము నాఘ్రాణించుచున్న యీగిరిరాజనందిని విరాజిల్లఁజొచ్చెను. అభిషిక్తుఁడైన తనపుత్రునిజూచి మహాదేవుఁ డప్పుడు పరమప్రీతుఁ డయ్యెను. పావకుఁడును, కృత్తికలును, కీర్తిమతియైన కుటిలయుగూడఁ దమయంతరంగములయందు హర్షాతిశయము నొందిరి.

తరువాత మహాదేవుఁడు సేనాధిపతిగా నభిషిక్తుఁడైన గుహునిఁ జూచి, శక్రసమానపరాక్రమవంతులగు నల్వురుప్రమథుల నాతనికి సాహాయ్యముగా నియోగించెను. ఈప్రమథులు నల్వురను గ్రమముగా ఘంటాకర్ణుఁడు, లోహితాక్షుఁడు, నందిషేణుఁడు, కుముదమాలి యను

నామములు గలవు. వీరునల్వురును సుప్రసిద్ధులు, నతిభయంకరులు నైనవారు. ఓనారదా! స్కందునకు సాహాయ్యముగా హరుఁడు ప్రమథగణము నొసంగుట చూచి బ్రహ్మమొదలగు దేవతలందఱును దమతమగణములనుగూడఁ గుమారస్వామి కొసంగిరి. వానిలో బ్రహ్మయొసంగినది స్థాణుగణమని ప్రసిద్ధిగలది. విష్ణువొసంగినవి—విక్రమ, సంక్రమ, పరాక్రమములనుపేరులుగల మూఁడుగణములు. ఇవిగాక శక్రుఁడు—ఉత్క్రోశము పంకజము, రవి—దండము కపింజలము; చంద్రుఁడు—మణి వసుమణి; అశ్వినీకుమారులు—వత్స నంది; హుతాశనుఁడు—జ్యోతి జ్వాలాజిహ్వుఁడు; విధాత—కుంద ముకుంద కుసుమ; నామకగణములను గార్తికేయునకు ననుచరములుగా నొసంగిరి. తరువాత త్వష్ట—చక్ర, అనుచక్రులను, వేధ—నిస్థిర సుస్థిరులను; పూష—మహాబల పాణిత్యజ కాలికులను; హిమవంతుఁడు—ప్రమథోత్తములైన స్వర్ణమాల్య ఘనాహ్వాలను, ఉన్నతవింధ్యగిరి—అతికృష్ణ హర్యశ్వములను, వరుణుఁడు—సువర్చస, అతివర్చసులను, నాగగణము—సంగ్రహ విగ్రహ జయ పరాజయులను, అంబిక—ఉన్మాద శంకుకర్ణ పుష్పదంతులను, వాయువు—ఘస, అతిఘసులను, సూర్యుఁడు—పరిఘ వటక భీమ దాహ, అతిదాహములను, యముఁడు—ప్రమథ ఉన్మాథ కాలసేన మహాముఖ తాలపత్ర కాలజంఘులను, ధాత—సువ్రత శుభకర్మలను గణేశ్వరద్వయమును, షడాననునకనుచరులుగా నర్పించిరి. ఓద్విజోత్తమా! తరువాత యక్షులు—అనంత శంకుపీర నికుంభ కుముద అంబుజ ఏకాక్ష కునటీ చక్షు కిరీటీ కలశోదర సూచీవక్త్ర కోకనద ప్రహాస ప్రియక అచ్యుతనామములుగల పంచదశగణమును గుహునిసాహాయ్యార్థ మర్పించిరి. తరువాతఁ గాళింది కలకందను సమర్పించెను. నర్మద రణోత్కటు నర్పించెను. ఈవిధముగా గోడ్వ

లం సింధువు కూర్మ్రిని, తమస అద్రి కంపకులను, శీత సహస్రబాహుని, వంజుల స్మితోదరుని, మందాకిని గంధుని, విపాశ ప్రియంకరుని, ఐరావతి చతుర్దంష్ట్రుని, వితండ షోడశుని, కౌశికి మార్జనిని, గౌతమి క్రియకౌంచులను, బాహుద శతశీర్షుని, బాహు గోనందనందకులను, భీమరథి భీముని, సరయువు వేగారిని, కాళి అష్టబాహుని, గండకీ సుబాహుని, మహానది చిత్రదేవుని, శిప్ర చిత్రరథుని, కుహువు కువలయుని, మధూదిక మధువర్ణుని, ధూతపాప జంబుకుని, వేత్ర శ్వేతాననుని, వేణ స్తుతుని, రేవ సాగరవేగిని, పారిభావ అర్ధసహుని, కాంచన కనకేక్షణుని, విమల గృధ్రవక్త్రుని, మనోహర చారుపాత్రుని, ధృతపాప మహారావుని, కర్ణ విద్రుమసన్నిభుని, ఓఘవతి సుప్రసాదుని, సువేణుని, జిష్ణుని; విశాల యజ్ఞబాహుని, ఈవిధముగా సకలసరోవరములును దమతమగణములను గార్త్తికేయున కనుచరులుగా నొసంగెను. కుటిల ఇంద్రతుల్యపరాక్రములైన తనతనయులను ముప్పదిగణములవారి నొసఁగెను. జటాధర—కరాళ సితకేశ, కృష్ణకేశ, మేఘనాద, చతుర్దంష్ట్ర, విద్యుజ్జిహ్వ, దశానన, సోమాప్యాయన, ఉగ్ర, దేవదేవయాజి, నామకగణములను సమర్పించెను. హంసాస్య, కుండజఠర, ముద్గగ్రీవ, హయానన, కర్మగ్రీవ లను నీపంచగణములను కృత్తికలు పుత్రునకు నొసంగిరి. ఋషులు స్కందునకు—స్థాణుజంఘ, కుంభవక్త్ర, లోహజంఘ, మహానన, పిండాకనామకపంచగణము నొసంగిరి. పృథూదకతీర్థము—నాగజిహ్వ, చంద్రభాస, పాణికూర్మ, అశిక్షుక, చాపవక్త్ర, జంబుకనామకులను కుమారునకు ననుచరులుగా నొసంగెను. చక్రతీర్థము—సుచక్రాఖ్యుని, గయాశిరుని మకరాఖ్యుని నొసంగెను. కనఖలము—పంచశివనామకగణము నొసంగెను. ఇవిగాక బ్రహ్మదత్తము—అజశిరుని, పుష్కరము—బాహుశాలకుని,

మానసతీర్థము—సౌర్వాజసుని, మహిషికుని, పింగలకుని నొసంగెను. శౌశవసతీర్థము ధుమ్రి నొసంగెను. మాతృగణము కొన్నిముఖ్యగణముల నొసంగెను. సోమతీర్థము—వసుదాముకుని, పభిభాసతీర్థము—నందిసిని, ఇంద్రతీర్థము—విశోకకుని, ఉదపానతీర్థము—ఘనస్వనను, సప్తసారస్వతము—అద్భుతాకారమాతృగణమును నొసంగెను. నాగతీర్థము—గిరితప్రియమైన మాధవిని, తీర్థనేమిని, స్మితాననను, ఏకచూడను నొసంగెను. కురుక్షేత్రము—కలాన్వదను,—బ్రహ్మయోని—నండశీతను; భద్రకాళి—త్రివిష్టపను; ద్విరదపావన—కొండిని, సేంశిని, సోమభోండిని సమర్పించెను. మానసహ్రదము— శాలికను, శతనంద—శతఘంటోలూఖమేఖలలను; బదరికాశ్రమము—పద్మావతి, మాధవీద్వయమును, దేవి—ఏకచూడా, సుమహా, కుముదమాలను,—ఉత్తార్ఖని—వేదమంత్రిను; కేదారము—మాతృగణమును నొసంగెను. రౌద్రమహాలయము— సునక్షత్రను, కలూాలను, సుప్రభాతను, సుమంగళను, దేవమిత్రను, చిత్రసేనను నొసంగెను. ప్రయాగ—కోటరను, ఊర్ధ్వవేణిని, శ్రీమతిని నొసంగెను. బాహువుత్రిక—పలితను, కమలాక్షినినొసంగెను. సర్వపావవిమోచన—సుషమను, మధుసింగను, క్షాంతిని, దహదహను, ఖేటకరను, సంతానికను, వికలను, క్రముకను, వరవాసినిని, జలేశ్వరిని, కుక్కుటికను నొసంగెను. సుదామను, లోహమేఖలను, వపుష్మతిని, ఉల్ముఖాక్షిని, కోకనామను, మహాసనిని, రౌద్రిను, కర్కటికను, తుండను, శ్వేతతీర్థము దానమొసంగెను. ఈసకలగణానుచరులను, మాతృకానుచరులను జూచి గరుడుఁడు తనసుతులైన—మహావేగ, మయూరకులను, అరుణుఁడు తనతనయుఁడైన తామ్రచూడుని నొసంగిరి. ఈవిధముగ హుతాశనుడు —శక్తిని, అద్రిసుత—విస్త్రమును, బృహస్పతి—దండమును, ను

టిల—కమండలువును, హరి—మాలను, శూలధరుండైన హరుండు—పతాకను, ఇంద్రుఁడు—కంఠహారమును నర్పించిరి. అప్పు డామహాబలశాలి యైనషడాననుని గణసమూహమును, ముఖ్యమైన మాతృగణమును బరివేష్టించి యనుసరింపఁగా నాతఁడు మయూరవాహనము నధిరోహించి మహాశక్తిధారియై, మహాదేవునిచే దేవసేనాపతిగా నియోజితుండై సూర్యునివలె విరాజిల్లఁజొచ్చెను.

—♦{ మహిషాసురతారకాసురుల యుపాఖ్యాన ప్రసంగమునందు క్రౌంచభేదవర్ణనము }♦—

పులస్త్యుఁడు చెప్పందొడంగెను—కుమారస్వామి సేనాధిపతిగా దేవతలచే నభిషేకింపఁబడి, భవునికి, పార్వతికి, పావకునికి, కుటిలకు, కృత్తికలకు బ్రహ్మకును భక్తితో నిట్లు నమస్కరించి పలికెను—దేవియైన భగవతికి నేను నమస్కరించుచున్నాను. ఓ సంగ్రామభయంకర! మీకును నానమస్కారములు. నేను దేవశత్రువులైన మహిషతారకాసురులను మీప్రసాదముచే జయింపఁగలను. ఓ సురవరులారా! నేను బాలుఁడను, మీకొఱకేమిచేయవలయునో యది చక్కఁగా నెఱుంగనివాఁడను. మీరును బ్రహ్మయు నేకీభవించి యిప్పుడు నే నేమి చేయవలయునో నా కనుజ్ఞ ననుగ్రహింపుఁడు." అని కుమారస్వామి పలుకఁగా దేవత లందఱును గుమారునిమోము వీక్షించుచు భయరహితులైరి. ఇఁక నీవంక శంకరుఁడును బుత్త్రస్నేహవశుఁడై లేచి ప్రజాపతిని వెంటఁబెట్టుకొని యాతనిదక్షిణహస్తమును బట్టుకొని స్కందుని దగ్గఱ కేగెంచెను. తరువాత నుమాదేవి తనకుమారుని జూచి—ఓ పుత్త్ర! శత్రుసంహారకుఁడవైన నాకుమారా! ఇదిగో, నీ వీవిష్ణుని జగద్వంద్యపాదద్వంద్వమునకుఁ బ్రణిపాతము లొనరింపుము" అని పలి

కెను. కార్త్తికేయుఁ డప్పుడు నప్పురుషుఁ దల్లిని జూచి « అమ్మా ! నీ వి ట్లాదరణపూర్వకముగా నాయట్టివానిని నమస్కరింపు మని యనుజ్ఞ యిచ్చుచుంటివిగదా, యీయన యెవ్వరు ? " అని యడిగెను. ఆతల్లి యప్పు డిట్లనియెను. « వత్సా ! నీకర్త్తవ్యకార్యము పరిసమాప్తమైన తరువాత మహాత్ముఁడైన యీగరుడధ్వజుని వృత్తాంతమును భగవానుఁడైన పద్మజుఁడు నీకడఁ గీర్తింపఁగలఁడు. నాయనా ! ఈవిష్ణులోకంబెఁ దామగాని యేయితరదేహధారులు గాని ప్రధానతములు గా రని మహాత్రిమ మాతండ్రిగారు నా కెఱింగించియున్నారు. " అని తల్లి తెలుపఁగాఁ గుమారుఁ డప్పుడు జనార్దనునకుఁ బ్రణిపాతము లొనరించి కృతాంజలిపుటుఁడై యట్టయెదుట నిలిచి యచ్యుతునియనుజ్ఞఁ గోరెను. స్కందుఁ డట్లంజలిపుటుఁడై నిలిచియుండుటఁ జూచి భూతభావనుఁడైన భగవంతుఁ డాతనికి మంగళ మగుకొఱకు స్వస్త్యయనము గావించి యనుజ్ఞ నొసంగెను. అని పులస్త్యుఁడు చెప్పఁగా నారదుఁడు మరల—"విప్రోత్తమా ! గరుడధ్వజుఁడు శిఖిధ్వజునికొఱకుఁ గావించిన యాపవిత్రమైన స్వస్త్యయనమును గూర్చి నాకు విశదముగా నెఱింగింపు" మని కోరెను. అంతటఁ బులస్త్యుఁ డిట్లు పలికెను.

భగవానుఁడైన హరి స్కందునకు జయమును మహిషాసురునకు వధయుఁ గలుగునిమిత్తమై యెట్టిపుణ్యస్వస్త్యయనము నిర్దేశించెనో దానిని జెప్పెద నాకర్ణింపుము. స్వస్తి ! రజోగుణావలంబియుఁ బద్మయోనియు నైన బ్రహ్మ నీకు శుభము నొసంగుఁగాక. చక్రాంకితకరుఁడు ననాదినిధనుఁడు నైన విష్ణువు నీకు స్వస్తివిధానము చేయుఁగాక. వృషధ్వజుఁడైన శంకరుఁడు శాంకరితోఁగూడ నీకు శుభము నాచరించుఁగాక. ఓశిఖివాహనా ! పావకుఁడు నీకు శుభముఁ జేయుఁగాక. దివాకరుఁడు నీకు మంగళకరుఁ డగుఁగాక. సోముఁడు, భౌముఁడు,

బుధుఁడు, బృహస్పతి, శుక్రుఁడు, శనైశ్చరుఁడు, వీరందఱుఁ బ్రత్యేకప్రత్యేకముగా సర్వదా నీకు మంగళవిధానకరు లగుదురుగాక. మరీచి, అత్రి, పులహుఁడు, పులస్త్యుఁడు, క్రతువు, వసిష్ఠుఁడు, భృగుఁడు, అంగిరుఁడు, స్వర్గమునందున్న సప్తఋషులును నీమంగళవిధానమునకై ప్రయత్నము లొనరింతురుగాక. విశ్వేదేవగణము, అశ్వనీకుమారద్వయము, సాధ్యగణము, మరుద్గణము, అగ్నిత్రయము, ద్వాదశాదిత్యులు, ఏకాదశరుద్రులు, మఱియు యక్షగణము, పిశాచగణము, వసువర్గము, కిన్నరనిచయము, నాగగణము, సుపర్ణగణము, సరిద్గణము, సరసీగణము, సకలపుణ్యతీర్థములు, హ్రదగణము, సముద్రగణము, మహాబలభూతగణము, గణాధిపగణమును బ్రత్యేకప్రత్యేకముగా నీకు శుభ మొనఁగూర్చుటయందు నిరంతరమును గృషిచేయుచుందురుగాక. మఱియు ద్విపాద, చతుష్పాద, బహుపాద, అపాదశత్రుసంకటమునుండి నీవు నిరాపదుఁడ వగుదువుగాక. వజ్రి నీకుఁ దూర్పుదెసను రక్షకుఁడగుగాక. దండనాయకుఁడు దక్షిణదిశను, వరుణుఁడు ప్రతీచీదిశను, యక్షాధిపతి యుత్తరదిశను, వహ్ని దక్షిణపూర్వదిక్కునను, కుబేరుఁడు దక్షిణపశ్చిమదిక్కునను, వాయువు ప్రతీచ్యుత్తరదిశను, శివుఁడు పూర్వోత్తరదిశను నీకు రక్షకులుగా నుందురుగాక. ధ్రువుఁ డూర్ధ్వదిశయందును, ధరాధరము అధోదిశయందును, ముసలియు, వజ్రియు, లాంగలియు, ధనుర్ధారియు మధ్యభాగమునందును నీకు రక్షకులుగా నుందురుగాక. ఇదిగాక సాగరమునందు వరాహమూర్తి, దుర్గమునందు నరకేసరియు రక్షకులుగా నుందురుగాక. సామవేదధ్వనిమైన శ్రీమన్మాధవుఁడు సర్వదిక్కులయందును సర్వత్ర నిన్ను రక్షించుచుందును గాక." అని శ్రీహరియిట్లు స్వస్త్యయనము గావించినతరువాత శక్తిధరుఁడైనకుమారుఁ డగ్రేసరుఁ డయ్యెను. అతఁడప్పుడు సురవర్గము

నకుఁ బ్రణిపాతము లొనరించి భూతలమునుండి యాకాశమార్గమునకు లేచెను. వెంటనే సమస్తప్రమథగణములును, దేవగణములును, దేవర్షిగణములును, కామరూపులైన విహంగమగణములును, సకలమును గుహకుమారస్వామి ననుసరించెను. ఈసమయమునందు మాతృగణము లన్నియును బలవంతుఁడైన స్కందునితో మహాసురులను నిహతులను గావించుకొనుటకు నభోమార్గమున బయలుదేరెను. తరువాత సుదీర్ఘమార్గమునఁ బర్యటనముచేయుచు స్కందుఁడు తనవెంటవచ్చుచున్న యనుచరులను జూచి—ఓమహావీరులారా! మీ రందఱు నిప్పుడు భూతలమునకు దిగుఁడు." అని చెప్పెను. అది వినియందఱును భూమికి దిగి చేరువగా నున్న యొకపర్వతము నారోహించి భయంకరమైన సింహనాదము గావించిరి. ఆసింహనాదము సమగ్రభూతలమును, నభస్స్థలమును బరిపూరితములఁ గావించి సాగరమార్గమునుండి దానవాలయమైన పాతాళములోఁ బ్రవేశించెను. అప్పుడు మహిషుఁడు, తారకుఁడు, విరోచనుఁడు, కుంభనికుంభులు మొదలగు దానవు లందఱు వజ్రపాతోపమమైన యాభీకరగంభీరసింహనాదము నాలించి "ఏమిది!" యని యాలోచించుచు వెంటనే యంధకాసురునివద్ద కేఁగిరి. ఓనారదా! ఈదానవపుంగవు లందఱు నంధకునితోఁగూడి యుద్వేగమానసులై యాభీషణశబ్దమునుగూర్చి యాలోచింపఁదొడంగిరి. వారు రహస్యాలోచనయందుఁ బ్రవేశింపఁగానే పాతాళకేతుఁ డనుపేరు గల శూకరాననుఁ డగు దైత్యశ్రేష్ఠుఁ డొకఁడు రసాతలమునుండి వారందఱవద్దకు నేతెంచెను. పాతాళకేతుని శరీరమంతయు బాణవిద్ధమైయుండెను, అతఁడు మిక్కిలి బాధపడుచుండెను. అతఁడు నిమిషనిమిషమునకు వడఁకుచు నంధకాసురుని సమీపించి యతిదీనస్వరముతో నిట్లనియెను—"ఓదైత్యేంద్రా! నేను గాలవమునియాశ్రమమున కేఁగితిని.

అచ్చట కేఁగి నా బలమంతయుఁ జూపుచు నాతనియాశ్రమము ధ్వంసము సేయుటకుఁ బ్రయత్నించితిని, నేను సూకరాకారముతో నాయాశ్రమమునం దెప్పుడు ప్రవేశించితినో యప్పుడే యెవ్వరోగాని యాశ్చర్యముగా నా కెఱుకపడకుండఁగనే నా వెనుకనుండి నా దేహమున శరనిక్షేపము గావించిరి. ఓరాజా ! ఆశరములు నాకొంకులలో గ్రుచ్చుకొనిపోయెను. నేను భయార్తుఁడనై మహావేగమున నయ్యాశ్రమమునండి పలాయన మొనరించితిని. కాని యాబాణ విక్షేపకారిమాత్రము నన్ను వెంబడించియే పరుగెత్తఁజొచ్చెను. నేను నా వెనుకదిక్కునందు గుఱ్ఱపుడెక్కలచప్పుడును వినుచునే యుంటిని, అతఁడు నా వెనుకనుండి "నిలువునిలువు" మని కేకలువేయఁజొచ్చెను. కాని నే నాతనికి భయపడి దక్షిణార్ణవములోఁ బ్రవేశించితిని. అప్పు డాసముద్రతీరమునందు వివిధాకారులును నానావేషధారులు నగు నరులు నాకుఁ గనఁబడిరి. వారిలోఁ గొందఱు మేఘగర్జనములు చేయుచుండిరి, కొందఱు వారిధ్వనికిఁ బ్రతిధ్వనులు చేయుచుండిరి. మఱికొందఱుజనులు— "మేము నిశ్చయముగా మహిషాసురుని నిహతునిఁ గావించెదము" అనుచుండిరి. మఱికొందఱు తేజస్వులు— "మేము తారకాసురునిఁ దప్పక వినాశ మొనరింతుము" అని యఱచుచుండిరి. ఓయసురేశ్వరా ! ఈ మాట లన్నియు వినుటచే నాకు మఱియు నత్యధికమైనభయము కల్గినది. నేను భయాతురుఁడనై మహార్ణవమును విడిచి యొకభూవివరములోఁ జొచ్చితిని. అక్కడఁగూడ నా బలవంతుఁడైన పురుషుఁడు నన్ననుసరించెను. నే నాతనివలనిభయముచే నా హిరణ్యపురమును వదలి యిప్పుడు నీసమక్షమునకు వచ్చి చేరితిని. నిజముగా నీవు నాయెడల ననుగ్రహముఁ జూపవలయును." అని పాతాళకేతుఁడు పలుకఁగా విని యంధకాసురుఁడు మేఘగంభీరనినాదముతో నిట్లు పలికెను.—నీ

కేమియు భయములేదు, నేను నిశ్చయముగా నిన్ను రక్షింతును"— తరువాత మహిషుఁడు, తారకుఁడు, ఉగ్రుఁడు, బలినందనుఁడు, బాణుఁడు మొదలగు దానవవీరు లనేకులు అంధకాసురునితో నేమియుఁ బలుకకయే తమతమ అనుచరవర్గములతో బయలుదేరి యుద్ధార్థులై భూతలమునకు వచ్చిరి.

ఓ మునిశ్రేష్ఠా! ఆనానారూపాకారులైన స్కందునిగణములు మహానందము నెదుర్కొనుటకుండి యామహాసింహనాదమును గావించిరో యపుడు [illegible] యూథపతులందరును దమతమబలవాహనములతోను, నానాశస్త్రాస్త్రములతోను వచ్చి చేరిరి. దైత్యసేనాపతియైన మహిషుఁడు [illegible] నియనుచరవర్గము నవలోకించి యాకస్మికముగా మహాక్రోధముతోఁ బరువెత్తఁజొచ్చెను. బలవంతుఁడైన స్థాణుఁడు మహాక్రోధముతో ముందుండెను. పరిఘహస్తుఁడై నిలుచుకొనియున్న యూథపతుఁడు దప్పుడు దతికర్ణుఁడు శవాకారమైన రుద్రునివలె శత్రుబలమును మర్దింపఁజొచ్చెను. అతఁ డావిధముగా హత్య యొనరించుచుండుటఁ జూచి గణశ్రేష్ఠుఁడైన కలశోదరుఁడు కుఠారహస్తుఁడై మహాసురులందఱను నిహతులం గావింపఁజొచ్చెను. భయంకరులైన జ్వాలాముఖు లను ఘోరస్వరూప రథాశ్వగజములతో నసురులను జేతఁబట్టుకొని తమవిస్తృతవదనములతోఁ బడవేసికొనఁజొచ్చిరి. దండకుఁడు మహాశుద్ధుఁడై పాశహస్తుఁడైన యొకానొకమహాసురుని బాహాబలముతో మహార్ణమునఁ బడవేసెను. పౌరుషహీనుఁడైన రాజును మంత్రి యేవిధముగా వినాశము చెందునో, ఆవిధముగా [illegible] మహాసంగ్రామమందు గణనిర్గతులు హాలాహలములచే [illegible] గావించిరి. ఖడ్గచర్మధారియైన గణేశుఁడు— పుష్పదంతుఁ డనునాతఁడు, దానవులదేహములు ద్విధా, త్రిధా, శతధా ఖండఖండములు గావించి విసరివేయుచుండెను. దంష్ట్రాయుధులును

పింగళుఁడు సేనాముఖములకుఁ బరుగెత్తుచుండెను, ఆయాదిక్కులయం దు దానవులయొక్క శవములు పెక్కులుగాఁ గనఁబడఁజొచ్చె ను. గణశ్రేష్ఠుఁడు వీరుఁడునైన సహస్రనయనుఁడు శూలమును ద్రిప్పు చు సర్వగజసంఘములతో బహుదానవులను నిహతులను గావించుచుం డెను. భీమ యను పేరుగల యొకభయంకరగణము వాసవుఁడు వజ్రా యుధముచే శైలములఁ గూల్చినట్లు భీషణశిలావర్షముచే సేనాపతితోఁ గూడ బహుదానవులను గూలనేసెను. పంచశిఖాశాలియు, బలిష్ఠ మును, ప్రచండాకృతియు, శకటచక్రమను పేరుగలదియు నైన యొకవృ షభగణము భయంకరమైన వాలాగ్రమును ద్రిప్పుచు మహాబలముతో రిపుదమను విమర్దన మొనరింపఁజొచ్చెను. గణశ్రేష్ఠుండైన గిరిభేది అనతిలక్షప్రహారములచే నారోహకులతోఁగూడఁ గుంజరములను, గుఱ్ఱము లతోఁగూడ రథములను మహావేగమున భస్మీభూత మొనరింపఁజొ చ్చెను. ఓమునీ! నాడీజంఘనామకగణము ముష్టిజానువులచేతను వ జ్రతుల్యతలాఘాతములచేతను దానవసైన్యమును విధ్వస్తముగావించెను. సంగ్రామము, హయగ్రీవము సను గణద్వయము దైత్యగణమును వాహనసహితముగాఁ దమకాలు ఘట్టించి వినాశమొనరించె ను. తరువాత [illegible] రశ్ములచేతను కలిప్రియుఁడు శృంగాఘాతములచే [illegible] శతసహస్రసంఖ్యాకులైన బహుదాన వులను విదారింపఁ గావించెను. ఇంక నిక్కడ అసురసేనాపతియైన మహిషా[illegible], దమనుఁడు నంతియును సర్వగణాధి పులచే విముక్తమైన [illegible] వారికెక్కునుగాఁ బరుగెత్తఁజొ చ్చిరి. ఈమాఱు ప్రమథగణములు దానవులతోఁ [illegible] నిహతులుగాఁజొచ్చిరి. గణాధిపగణము లన్ని [illegible] లతో నలుదెసలనుండి దానవసైన్యముల బంధయుద్ధమొనరింపఁజొచ్చెను.

హంసాస్య మనుపేరుగల యొకగణము మహిషాసురు నప్పుడు పట్టి ఘాతములచే నొప్పింపఁజొచ్చెను. ఇట్లే షోడశాస్య మనుగణము త్రిశూలముచేతను, శతశీర్షము అసిశ్రేష్ఠములచేతను, శుక్రతాయువు గదలచేతను, విశోకగణము ముసలాయుధములచేతను, బంధుదత్తము శూలములచేతను మహిషాసురునిమస్తకము మర్దింపఁజొచ్చెను. వీరుగాక షడాననుని తక్కినపరివర్గణములును శూల, శక్తి, ఋష్టి, పట్టిసములచే నాతనిని యుద్ధములోఁ బొడుచుచుండిరి. కాని మహిషాసురుఁడు మైనాకపర్వతమువలె నించుకయుఁ జలించుటమాత్రము లేదు. భద్రకాళి, ఉలూఖల, అనేకచూడ — వీరందఱు నుత్కృష్టాస్త్రములచేఁ దారకాసురునిఁ దాడితునిఁ గావించుచుండిరి. ప్రమథగణముచేతను, మాతృగణముచేతను ఈ మహాసురులు భయులుఁదాడితులగుచున్నమాట నిజమే కాని వారు భయులు నించుకంతయు బాధితులగుట లేదు. మహిషాసురుఁడు ప్రమథగణములను గదాప్రహారములచేఁ బరాజితులనుగావించియు క్రుద్ధాత్ముఁడై వేగముగాఁ గుమారుని కభిముఖముగాఁ బరుగెత్తఁజొచ్చెను. దైత్యుఁడైన మహిషుఁ డట్లురుదెంచుచుండుటఁ జూచి స్కందునిపక్షమువాఁడైన సుచక్రాక్షుఁడు క్రోధభరుఁడై చక్రాయుధమును ద్రిప్పుచు నాతనిరాకకడ్డుదగిలెను. అప్పుడా మహారథులైన గణాధిపతులును, అసురులును జలపడి గదాయుధములతోను జక్రాయుధములతోను సుందరమైన సమరవ్యాపారమును జేయఁజొచ్చిరి. మహిషాసురుఁడు గణాధిపుల మస్తకములపై గదాఘాతము లొనరించెను. సుచక్రాక్షుఁడు తనచక్రమును దానవపతిపైని విసరెను. తీక్ష్ణాగ్రయుతమైన యాచక్రము మహిషునిగదను విచ్ఛేదమొనరించి యాతని కెదురుగాఁ బరుగెత్తుచు నాతని సమీపింపఁగానే దానవగణము "మహిషాసురుఁడు నిహతుఁడయ్యె" నని చీత్కారములు గావింపఁజొచ్చె

ను. అది విని బాణాసురుఁడు పాశమును బట్టుకొని యతివేగముగాఁ బరుగిడఁజొచ్చెను. అట్లేఁగి బాణాసురుఁడు పంచముష్టిశతముచేఁ జక్రాయుధము నాఘాతము గావించి పంచబాహుశతముచే సుచక్రాక్షుని బంధించెను. బాణాసురుఁడు సుచక్రసంపన్నుండైన సుచక్రుని బంధించుటఁ జూచి మహాబలుఁడైన మకరాక్షుఁడు గదాహస్తుఁడై యాతని కెదురుగాఁ బరుగెత్తి యాతనితలపైఁ బెద్ద గదాఘాతముఁ గావించెను. మహామతియైన బాణాసురుఁ డిట్లాఘాతము నొంది లజ్జించినవాఁడై వెంటనే రణక్షేత్రమును వదలి శాలిగ్రామమున కేఁగెను. ఈవిధముగా మకరాక్షునిచేఁ గొట్టఁబడి బాణాసురుఁడు పరాఙ్ముఖుఁ డయ్యెను. ఓసురతాపసా! ఆసమయమునందు దైత్యబల మంతయు విమర్దితముగాఁ జొచ్చెను. గణేశగణము దైత్యబలము నంతను విధ్వస్తముఁ జేసి యతిక్రోధముతో యుద్ధమున శత్రుసైన్యమును వితాడిత మొనరింపఁజొచ్చెను. అప్పుడు మహాబలుఁడైన తారకాసురుఁడు తనసైన్య మంతయు రణరంగమున భగ్న మగుటఁ జూచి చేతితో ఖడ్గమును ద్రిప్పుచు గణేశ్వరులను జెండాడుట కారంభించెను. తరువాత నయ్యప్రతిమమైన ఖడ్గప్రహారముచే హంసవక్త్రప్రముఖగణేశగణమును, మాతృగణమును, రణమునందుఁ బరాజితములై భయవిహ్వలచిత్తములతో స్కందునిశరణు చొచ్చెను. మహేశ్వరనందనుఁడైన స్కందుఁ డప్పుడు గణము లన్నియు భగ్నము లగుటయుఁ దారకాసురుఁడు బాణహస్తుఁడై పరుగెత్తి వచ్చుచుండుటయుఁ జూచి శక్తిప్రహారములచే నాతనిహృదయమును విదగ్ధముగావించెను. అందుచేఁ దారకాసురుఁడు మర్మాంతికమైన బాధ నొందుచు భూమిపైఁ బడిపోయెను.

ఓమహర్షీ! తనసోదరుఁడైన తారకాసురుఁ డట్లు భగ్నగర్వు

డై నిహతుం డగుటం జూచి మహిషాసురుం డప్పు [illegible]
డయ్యెను. మఱియు నాదురాత్ముం డప్పుడు రణాంగణమును వదలి
హిమాలయశైలములకుం బలాయితుం డయ్యెను. తరువాత బాణా
సురుండు తారకుం డట్లు నిహతుం డగుటయు, మహిషుండు భయార్తుం
డై పలాయితుం డగుటయు, గణసమూహములచే దానవసైన్యదళ [illegible]
యు విధ్వస్త మగుటయుం జూచి భయభ్రాంతుం [illegible] పాతాళగర్భ [illegible]
దాఁగికొనియెను. ఇక్కడఁ దారకాసురుని రణమున [illegible] సంహరించి
కార్తికేయుండు శక్తిధరుండై శిఖండమాలి [illegible] మయూరవాహనము
నధిరోహించి మహిషాసురుని సంహరించుటకు వేగముగాఁ బరుగె
త్తఁజొచ్చెను. వరశక్తిహస్తుండై శిఖిధ్వజుండైన స్కందుండు తన [illegible]
వెంటనే పరుగెత్తి వచ్చుచుండుటఁ జూచి మహిషుం డప్పుడు హిమా
లయకైలాసాదిపర్వతములను వదలి క్రౌంచపర్వతమున కేఁగి [illegible]
తగుహాలలోఁ బ్రవేశించెను. మహిషుం డక్కడఁ బ్రవిష్టుం డగుటచే
భగవానుండును భవాత్మజుండు నైన గుహుండు [illegible]
నాపరిదేశమును గాచుకొని [illegible] "అయ్యో! బంధుహత్య [illegible]
చుట యెట్లు?" అని భావించుచు విచారభారాక్రాంతుఁ [illegible]
ను. అప్పుడు పద్మయోనియు, మురారియు, సురపతియు వచ్చి [illegible]
దెంచి యిట్లనిరి. "కుమారా! [illegible] చే [illegible]
గూడ మహిషుని విదారింపంగ వించి దేవకార్యము నెరవేర్పుము."
అని పలుకఁగాఁ గార్తికేయుండు ప్రియవాక్యములను [illegible]
లుకులు విని [illegible] నిట్లనియెను. [illegible]
మును, నాకు [illegible], [illegible] భ్రాతృపుత్రుండును [illegible] నే
నెట్లు వధింపఁగలను? వేదవిదులైన మహర్షులు [illegible] చేయు
చుందురో, [illegible] యనుష్ఠానముచే సర్వపాపులకును [illegible]

గలుగుచున్నదో, ఆపురాతనమైన శ్రుతి—గోవులు, బ్రాహ్మణులు, వృద్ధులు, సమర్థులు, బాలకులు, బాంధవజనులు, స్నేహితులను కృతాపరాధులైనను వారును, స్త్రీలును, ఆచార్యపరిపూర్ణగురుసాంప్రదాయమువారును, అవధ్యులని యిట్లు ప్రసిద్ధముగాఁ జెప్పుచున్నది. ఓ సురేంద్రపరివారా! నే నిట్టి శ్రేష్ఠమైన ధర్మతత్త్వమును తెలిసికొనుండియు నూతు పే ముని హత్యగావింపఁజాలను. దైత్యుఁ డాగుహనుండి యీవలకు వచ్చినచో నక్షణమే వానిని శస్త్రప్రహారముచే సంహారము గావించెదను." అని కార్తికేయుఁడు పలుకఁగా నో మహర్షీ! భగవానుఁడైన యింద్రుఁడు కుమారునియీమాటలను విని మనస్సులో నొక రహస్యాలోచనము గావించుకొని కుమారుని కిట్లనియెను.

కుమారా! నీవు నాకంటెను బుద్ధిమంతుఁడవుగావు, నిశ్చయముగా నేమకొఱకిట్లు చెప్పుచున్నావు? భగవానుఁడైన హరి పూర్వమునం దేమి చెప్పియుండెనో వినుము. శాస్త్రములయందును విమాంసింపఁబడిన విధమేమనగా—ఒక్కనికొఱకు బహుజనుల ప్రాణములు వినాశ మొందింపఁగూడదు, మఱియు బహుజనులకొఱకు నొక్కనిప్రాణము వినాశ మొందించుటవలనఁ బాపముగాని, యపరాధముగాని గాదు. ఓ పావకినందనా! నే నీశాస్త్రవాక్యములను వినియే సంధిగావించి సహోదరుఁడైన నముచిని నిహతుని గావించితిని. అందుచే నీవును బహుజనోపకారముకొఱకు మహిషాసురుని నిర్జించినశక్తితోఁగూడఁ బాపకారియగు నతనిఁ గావించి పావకదత్తమైన శక్తిని బ్రయోగించి సంహరింపుము." ఇంద్రుఁ డిట్లు పలుకఁగా విని క్రోధాయుతుఁడై రక్తనేత్రుఁడై కంపితగాత్రములతోఁ గూడ కుమారస్వామి యిట్లు పలికెను—ఓరీ! మూఢుఁడవైన వృత్రారీ! నీదేహమునందును, బాహువులయందును నేమాత్రము బలముగలదు? నన్నిట్లు

నీ పేల తిరస్కరించుచున్నావు! విశేషించి జగత్తులలో నీవొక్కఁడవే బుద్ధిమంతుఁడవా యేమి?" ఇట్లు కుమారుఁడు పలుకఁగా సహస్రాక్షుఁడు మరల నిట్లనియెను—ఓగుహా! నేను స్వతస్సిద్ధముగా బలవంతుఁడను." అని యింద్రుఁ డనఁగా గుహుఁడు మరల నిట్లనియెను—మంచిది, నీవే బలవంతుఁడవైనచో నిటు రమ్ము, నాతో యుద్ధము గావింపుము. ఈమాటలు విని యింద్రుఁడు—"ఓకార్తికేయా! మనయిద్దఱిలో నెవ్వరీ క్రౌంచపర్వతమున కతిశీఘ్రముగాఁ బ్రదక్షిణముచేసి రాఁగల్గుచున్నారో వారే బలాధికు లని నిశ్చయింతము." అని పలికెను. స్కందుఁడామాటలు విని వెంటనే మయూరవాహనమును డిగి పాదచారియై క్రౌంచపర్వతప్రదక్షిణమునకు బయలుదేఱెను. ఇంద్రుఁడును నగేంద్రమును దిగి కాలినడకచే నించుకదూర మేఁగి మరల నెప్పటిచోటునకు వచ్చి కూరుచుండెను. ఈలోపున స్కందుఁడు ప్రదక్షిణముగావించి వచ్చి యాతనిని జూచి యిట్లనియెను—"మూఢుఁడా! ఏమి నీ వింకను నిచ్చటనే యున్నావు?" అని కుమారుఁడు పలుకఁగా నప్పు డింద్రుఁడు కౌటిల్యమును జూపుచు నిట్లుత్తర మిచ్చెను—"నేను మొదటనే ప్రదక్షిణముచేసి వచ్చితిని, నీవు తరువాతఁ బ్రదక్షిణము చేసితివి." అని యింద్రుఁ డనఁగాఁ గుమారుఁడు—"నేను ముందుగాఁ బ్రదక్షిణము గావించితిని, నీవు ప్రదక్షిణమే చేయలేదు" అని గద్దించిపలికెను. అప్పుడు వా రిరువురు నేను ముందుగాఁ జేసితిని, నేను ముందుగాఁ జేసితి నని పరస్పరవివాదమున కారంభించిరి. చివరకు వారు తమవివాదము బరిష్కరించుటకు హరిహరబ్రహ్మలవద్ద కేతెంచి వారితో వృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పుకొనిరి. తరువాత హరి స్కందున కిట్లనియెను—"నీవు క్రౌంచపర్వతమువద్ద కేఁగి యావిషయమై యాపర్వతమును బ్రశ్నింపుము. అది యేమి చెప్పునో దానినిబట్టి

ముందుగా నెవరు ప్రదక్షిణ మొనరించిరో స్థిరబుద్ధివై చెప్పుము, మా
లో నెవరు బలవంతులో యది యుఁ దెలిసికొన నగును" ఇట్లు మాధ
వుఁడు పలుకఁగా పావకనందనుఁడు విని, క్రౌంచసమీపమున కేఁగి—
"క్రౌంచ! నీవు చెప్పుము, మాలో ముందుగాఁ బ్రదక్షిణ మాచరించిన
వా రెవ్వరు?" అని యడిగెను. క్రౌంచ మప్పుడు—"మహామతియైన
యింద్రుఁడు నాకు మొదటఁ బ్రదక్షిణ మొనరించెను, తరువాత నీవు
ప్రదక్షిణము గావించితివి" అని సమాధానము చెప్పెను. క్రౌంచప
ర్వత మిట్లు చెప్పఁగాఁ గార్తికేయునికిఁ గ్రోధముచే నధరము ప్రకంపిం
పఁజొచ్చెను; అతఁ డపుడు క్రౌంచ మొనరించిన యీకపటవ్యాపార
మునకుఁ గోపించి తత్క్షణమే శక్తిప్రహారముచే మహిషునితోఁ గూడఁ
గ్రౌంచపర్వతమును సంహారముచేసెను. పుత్రుఁడు నిహతుఁడు కాఁ
గానే గిరిరాజనందనుఁడును, బలవంతుఁడునైన సుబాహుఁడు తత్క్షణ
మే వేగముగాఁ బలాయితుఁడయ్యెను. ఇఁక నిక్కడ బ్రహ్మ, ఇంద్రుఁ
డు, రుద్రుఁడు, మరుత్తులు, అశ్వినీకుమారులు మొదలగు దేవతలంద
ఱు గుహునిచే మహిషుఁడు నిహతుఁ డగుటఁ జూచి నిశ్చింతగా స్వర్గ
ధామమున కేఁగిరి. తరువాత బలవంతుఁడైన కుమారస్వామి తనమా
తులునిఁ జూచి యాతని వధించుటకు శక్తి యను నస్త్రమును బైకెత్తె
ను. కాని విష్ణు వాతనిని బాహువులతోఁ గౌఁగిలించుకొని "గురు
హత్యచేయకుము" అని చెప్పుచు నివారించెను. ఈసమయమునందు
హిమాలయ మచ్చటి కరుదెంచి సునాభునిచేతిని బట్టుకొని వెడలిపో
యెను. భగవానుఁడైన హరియు శిఖిధ్వజుఁడైన కుమారుని సత్వ
రముగా స్వర్గమునకుఁ గొనిపోయెను. తరువాత గుహుఁడు సురపతియై
న హరిని జూచి—భగవానుఁడా! మోహగ్రస్తుఁడ నగుటచే నావివేక
ము వినష్టమైపోయెను, అందుచే నేను మాతులేయభ్రాతను సంహరిం

చుకొంటిని. ఏమైనను సరియే, యీయుపకారార్యమునకుఁ బ్రాయశ్చి త్తముగా నే నిప్పుడు నాదేహమును శోషిల్లఁజేసెదను." అని విన్న వించెను. విష్ణు వప్పుడు—“ఓహో కుమారా! నీ విప్పుడు పాపవా రమును, దీర్ఘవరమును నగు పృథూదకమునకు నెడలుము, అచ్చటి కేఁగి యోఘవతీనదీజలములో స్నానముచేసి యక్కడ భక్తిపూర్వక ముగా మహేశ్వరదర్శనము గావించుకొనినచో నీవు సూర్యసమాన ప్రభాశాలివి గాఁగలవు." అని పలికెను. కుమారుఁ డప్పుడు విష్ణుని యాజ్ఞచొప్పునఁ బృథూదకమున కేఁగి మహాదేవుని సందర్శించి య క్కడ స్నానము దేవగణార్చనము గావించి సూర్యసమప్రభాసంప న్నుఁడై మహాదేవనికేతనమైన కైలాసధామమునకు వెడలెను. అప్పు డు సుచక్రుఁ డనుగణేశుఁడు మహాశ్రమమునం దుండి వాయుమా త్రభోజనుఁడై తపస్సుచేయుచు మహాదేవునారాధించుచుండెను. మ హాదేవుఁడు సంతుష్టుఁడై యాతనికి వరము లొసంగుట కుద్యతుఁ డ య్యెను. అప్పుడు సుచక్రుఁడు మహాదేవునివద్ద నస్త్రములు పొందఁ గోరి యాతని నిట్లు ప్రార్థించెను—“దేవా! క్రౌంచధ్వంసకారియు, తపతుల్యహస్తసంపన్నుఁడు నైన కార్తికేయుఁడు, బాణాసురుని బా హువు లన్నియు నెట్లు భేదింపఁగలఁడో యట్లుగా నాతనికి నీవు వర మొసంగుము." అని సుచక్రుఁడు ప్రార్థింపఁగా మహాదేవుఁ డాతనిని జూచి—“మంచిది నీ వేఁగుము, నీవు కోరినవరమునే నే నొసగింతి ని. ఈచక్రాయుధముచేతనే బాణాసురుని యతిప్రవృద్ధమైన యా బా హువనము విచ్ఛేదము కాఁగలదు; ఈవిషయములో నిఁక నాలోచింప వలసిన దేమియు లేదు." అని చెప్పెను. త్రిపురహరుఁ డిట్లు వరము నొసంగఁగానే గణేశుఁడు స్కందునిసమీపమున కేఁగెను. అట్లేఁగి యాతఁ డాతనిపాదద్వంద్వమునకు వందనము లొనరించి సంతుష్టహృ

దయముతో మహాదేవుఁ డనుగ్రహించినవిషయమునుగూర్చి నివేదించెను. త్రిలోచనసుతుఁడైన స్కందుఁడు తనశక్తిప్రహారముచే మహిషాసురునిఁ గ్రౌంచుని విదారితులఁ గావించి యెట్లు నిహతులఁ జేసెనో, అది మీకడఁ గీర్తింపఁబడినది, ఈవృత్తాంతము నెవ్వరు పఠింతురో వారిపాపములు వినష్టములై వారిపుణ్యములు వర్ధిల్లఁగలవు.

అంధకాసురపరాజయము

నారదుఁ డడుగుచున్నాఁడు— "అప్పుడు దైత్యులు రహస్యాలోచనమునఁ బ్రవిష్టులై యుండఁగా వారిసమీపమున కొకయసురవరుఁడు శరాహతుఁడై వచ్చెనుగదా! ఆతని నట్లు బాణవిద్ధునిఁ గావించినవా రెవ్వరు?" అని నారదుఁ డడుగఁగాఁ బులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పందొడంగెను— "ఓమహాత్మా! రఘువంశమున రిపుజిత్తను పేరుగలయొక రాజుగలఁడు, ఆతనిపుత్త్రునిపేరు ఋతధ్వజుఁడు. ఋతధ్వజుఁడు మహాత్ముఁడు, శూరుఁడు, శత్రుఘ్నుఁడు, బలవంతుఁడు, నిత్యసంతుష్టచిత్తుఁడు నై యుండెను. ఆతఁడు విప్రులయు, దీనులయు, బంధులయు, ననాథులయు దుఃఖములు తొలఁగించుటకు నిరంతరాసక్తుఁడై యుండువాఁడు. ఆమహారాజైన ఋతధ్వజుఁడు గాలవునికార్యసిద్ధికొఱకు నశ్వారోహణ మొనరించి యర్ధచంద్రబాణముచేఁ బాతాళకేతునివెన్నుఁబొడిచెను." అని పులస్త్యుఁడు చెప్పఁగా, నారదుఁడు— "ఓసత్తమా! ఆమహారాజెందుకొఱకు గాలవునికార్యము సాధించెను, ఎందుకొఱకు వెంటనే దైత్యుని శరాహతునిఁ జేసెను?" అని యడిగెను.

పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడంగెను. "పూర్వకాలమునందు గాలవుఁడు తనప్రసిద్ధాశ్రమమునందుండి తప మొనరించుకొనుచుండెను. అప్పుడు పాతాళకేతుఁడు మూర్ఖత్వముచే నాతనికిఁ దపోవిఘ్నమును,

సమాధిభంగమునుగావించుచుండెను. మహాత్ముఁడైన గాలవుఁడు వానిని భస్మీపటలముచేయఁగలడు; కాని యాతఁడట్లు తనతపస్సును వ్యయమొనరించుట కిష్టపడఁడాయెను. అప్పు డామహర్షి యాకాశము వంకకుఁ జూచుచు దీర్ఘమైన యొకవేఁడినిట్టూర్పును విడిచెను. వెంటనే యంబరతలమునుండి యొకయశ్వరాజము దిగివచ్చెను, దానివెనుకనే యశరీరవాణి—"ఈబలవత్తురంగ మొక్కమాఱుగా సహస్రయోజనములు పఱుగెత్తఁగలదు" అని పలికెను. గాలవుఁ డాపలుకు విని తురంగమును స్వీకరించి, శస్త్రధారియైయున్న ఋతధ్వజునకు వ్యవహారార్థము దాని నొసంగెను. తరువాత నాతఁడు మరలఁ దపస్సునఁ బ్రవేశించెను. తరువాత రాజు దైత్యునిసమీపించి వానిని సమాహతునిఁగావించెను." పులస్త్యుఁడు చెప్పఁగా నారదుఁడు—"ఓసువ్రతా! ఆకాశపథమునం దుండి యెవ్వ రాయశ్వమును బంపినారు, ఆకాశవాణి యట్లేల యావిర్భవించెను?" అని యడిగెను. పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పుచున్నాఁడు—"మహేంద్రునిగాయకుఁడు విశ్వావసుఁడనుగంధర్వరాజు విలక్షణబలశాలియు, యశస్వియు నై యుండెను. అతఁడు తనకన్యనిమిత్తమై ఋతధ్వజునిపనికొఱకుఁ దురంగమును భూతలమునకుఁ బంపెను." అని పులస్త్యుఁడు చెప్పఁగా నారదుఁడు—"గంధర్వరాజైన విశ్వావసునిచేఁ బంపఁబడిన మహావేగశాలియైన యాయశ్వమువలన నెట్టికార్యము సాధింపఁబడెను. నృపాత్మజుఁడైన కువలయాశ్వునకుఁ దానిచే నేయుద్దేశముసిద్ధించెను?" అని యడిగెను. అప్పుడు పులస్త్యుఁడు మరల నిట్లుచెప్పఁదొడంగెను—

విశ్వావసువకు మదాలస యను పేరుగలయొకకుమార్తె గలదు. ఆకన్య స్వాభావికముగానే మదాలస. మదాలస త్రైలోక్యదుర్లభములగుగుణశీలములకును, సౌభాగ్యలావణ్యలీలలకును ఖనియై శశికాంతి

వంటి సుందరాకృతి గలిగియుండెను. ఇట్టిమదాలస యొకదినమున నందనోద్యానమునందు విహారముసేయుచుండెను. ఇట్లుండఁగా దేవరిపు...న పాతాళకేతుఁ డాతన్విని జూచి తత్క్షణమే యపహరించుకొనిపోయెను. ఆమదాలస నుద్ధరించుకొనుటకే యాయశ్వము ఋతధ్వజున కొసఁగఁబడెను. నృపనందనుఁడైన ఋతధ్వజుఁడు దేవశత్రువైన పాతాళకేతుని నిహతునిఁ జేసి యవ్వరారోహయైన వరవర్ణినిని బొందెను. తరువాత శచీసహవాసమున నింద్రుఁడుంబోలె నృపనందనుఁ డామృగనేత్రిసంసర్గమునఁ గాలము సుఖముగాఁ బుచ్చుచుండెను." అని పులస్త్యుఁడు చెప్పఁగా నారదుఁడు మరల—"మహాసురులైన మహిషతారకు లిట్లు నిరస్తులు గాఁగానే హిరణ్యాక్షునందనుఁడును, ధీమంతుఁడు నగు నంధకుఁడు మరల నేవిధముగాఁ గార్యానుష్ఠానమునకుఁ గడంగెను ?" అని యడిగెను. పులస్త్యుఁ డిట్లు చెప్పఁదొడంగెను—రణరంగమునఁ దారకమహిషాసురులు నిహతులగుటఁ జూచి దేవసైన్యహాంతయైన యంధకాసురుఁడు దుర్బుద్ధివశమునఁ గ్రుద్ధుఁడై పోయెను. తరువాత నాతఁ డల్పసంఖ్యాకులగు ననుచరులను, సహచరులను వెంటఁ బెట్టుకొని పరిఘాయుధహస్తుఁడై పాతాళమునుండి బయలుదేఱి భూతలమునకు వచ్చెను. అట్లు వచ్చి యాతఁడు సుందరకందరమండితమైన మందరభూధరమునకేఁగి యచ్చట సఖమధ్యసమాసీనయైయున్న గిరికుమారి గౌరిని గాంచెను. అనవద్యాంగసుందరియైన గిరినందని నయ్యరణ్యములోఁ జూచి యాకస్మికముగా వాఁడు కామబాణజర్జరితుఁడై పోయెను. కామాంధముగ్ధుఁడైన యాయసురుఁ డప్పుడు తనలో నిట్లనుకొనియెను—"ఓహో ! ఎవ్వరిలలనయో, సర్వాంగమనోహారిణియైన యీసుందరీమణి యిట్లు వనవిహారముసేయుచున్నది? ఈసుందరి నాయంతఃపురమున విహరింపకున్నచో, నేను నిష్ఫలజీవనము గలవాఁడ

నగుచున్నది. నే నీతనుమధ్య నాలింగనము గావించుకొనకున్న నాజన్మ
ము వ్యర్థము, ఇఁక నాస్థిరజీవనమువలనఁ బ్రయోజన మేమున్నది?
ఈకృష్ణవేణియైన స్త్రీరత్నమును నా కెవ్వఁడు జతగూర్పఁగలఁడో, వాఁడే
నాబాంధవుఁడు, వాఁడే నాయుపకారుఁడు, వాఁడే నాసోదరుఁడు,
వాఁడే నాహితకారుఁడు." అని ప్రత్యేకంబుగ నయ్యంధకుఁ డ
నుకొనుచుండఁగా బుద్ధిసాగరుఁడైన ప్రహ్లాదుఁడు తనరెండుకర్ణములును
గరములతో మూసికొని శిరఃకంపన మొనరించుచు నాతనిఁ జూచి—
ఓదైత్యవరా! అశుభంతమాత్రము తలంపకుము, ఏలన? నీజనని
సాక్షాత్త్రిజగన్మాత, శైలరాజపుత్త్రియైన శంకరునికి నిజధర్మపత్ని. నీ వె
ప్పుడు నిట్టిదుర్బుద్ధి కలిగి మెలఁగకుము. దీనివలన వెంటనే వంశనాశ
ము సంభవింపఁగలదు. ఇది యంతియుఁగాక, యీమె నీకుఁ బరదా
ర. పరదారస్పర్శవలన రసాతలమున మగ్నుఁడవు గాకుము. సజ్జనుల
కైనను, దుర్జనులకైనను సరియే. పరదారాపేక్ష యందఱకును నింద
నీయమైన దుష్కార్యము. నీశత్రువులుగూడ నిట్టికుత్సితకార్యముల
యందు లిప్తులగుదురుగదా! ఓదైత్యరాజా! ఈవిషయమున గాధి
రాజు మున్ను గీతించినశ్లోకమును నీవు వినలేదా? ఆతఁ డొకప్పుడు
తనసైన్యములు శత్రువులకోడి రణరంగమునుండి పలాయితము లగు
చుండఁగాఁ దనసైన్యమును జూచి, పథ్యమును, దధ్యమును, లోక
హితకరమునగు నీక్రింది వాక్యరత్నము నుపదేశించెను. వత్సా! విను
ము—ప్రాణత్యాగమైన సేయవచ్చును, గాని పరహింసలో మాత్ర
ము ప్రవేశింపరాదు. మౌనియై యుండిన నుండవచ్చునుగాని, యస
త్యవాక్యము మాత్రము ప్రయోగింపరాదు. పురుషత్వహీనుఁడై యుం
డుటయైన మంచిదిగాని, పరస్త్రీగమన మెంతమాత్రము సేయరాదు;
భిక్షాజీవనముసేయుట యైనను శ్రేష్ఠముగాని, పరధనహరణమున కె

ప్పుడును బ్రత్నింపరాదు." అని ప్రహ్లాదుఁ డుపదేశించెను. కాని కామార్తుఁడును, క్రోధాంధుఁడు నగు నంధకాసురుఁడు మాత్ర మా యుపదేశమువలన నివృత్తుఁడుగా లేకపోయెను, ఆతఁ డప్పుడు——" ఈ మెయ్యే, ఆశత్రుజనని ?" అని యనుకొనుచు నామె కెదురుగాఁ బరుగెత్తఁజొచ్చెను. అప్పుడు తక్కిన దైత్యులుగూడ యంత్రనిర్ముక్తములగు నుపలఖండములవలె నాతనివెనుకనే పరువెత్తఁజొచ్చిరి. తరువాత నందీశ్వరుఁడు వజ్రాయుధమును జేతఁబట్టుకొని దైత్యుల నఱుమాడఁజొచ్చెను. మయుఁడు, తారకుఁడు మొదలగు దైత్యులు నందీశ్వరునిచే నివారితులై, తాపితులై యాతనివజ్రతుల్యప్రహారములచే నాహతులై సభయులై సత్వరముగా దశదిశలకుఁ బలాయితులైరి. అంధకాసురుఁ డప్పు డీవిధముగా దైత్యముఖ్యులు నందీశ్వరునిచే విదారితులగుచుండుటఁ జూచి పరిఘ చేకొని యాతని పృష్ఠదేశమున నాఘాత మొనరించెను. నందీశ్వరుఁ డప్పుడు భూమిపైఁ బడిపోవుటయు, నంధకాసురుఁడు తనవంకకుఁ బరుగెత్తివచ్చుచుండుటయుఁ జూచి యాగిరిబాల యాదుర్వృత్తునివలనిభయముచే నప్పుడు తాను శతరూప యయ్యెను. అంధకాసురుఁ డప్పు డాదేవిగణములోఁ బడి నలుదెసలఁ బరిభ్రమించుచుండెను. అరణ్యములో నాఁడేనుఁగులగుంపుమఁ బడి భ్రమించెడు మదలోలవ్యక్తుఁడైన కరీంద్రుఁ డెట్లుండునో, యట్టియవస్థయే యప్పు డంధకాసురునకును సంభవించెను. ఆదేవిగణములో గిరిబాల యెవ్వరో యాతఁడు తెలిసికొనఁజాలకపోవుచుండెను. ఈవిషయమున నాశ్చర్య మేమియును లేదు. ఏమన, జాత్యంధుఁడు, రాగాంధుఁడు, మదోన్మత్తుఁడు, లోభాక్రాంతుఁడు, ననునీశులెవ్వరికిని నింముకయు యథార్థధర్మశక్తి యుండదు. నిజముగా నంధకాసురుఁ డప్పుడు గిరిబాలను గనుఁగొనుట కెంతప్రయత్నించియు నాతఁ డామెను దెలిసికొ

నలేకపోయెను. అప్పు డాదేవీసమూహ మంతయు యువతీసమూహ మనియే భావించుకొని యాతఁడు పరువెత్తఁజొచ్చెను. కాని యాతఁడు వారిని బట్టుకొనఁ జాలకపోయెను. తరువాత దేవీరూపశతమువలన నాయంధకదురాత్ముఁడు పరాభూతుఁడయ్యెను. దేవి యప్పు డత్యుత్తమాస్త్రమును బట్టుకొని యంధకుని మర్దించెను. అంధకుఁ డస్త్రఘాతముచే భూపతితుఁ డయ్యెను. అది చూచి శతరూప యైనదేవి యచ్చటనుండి నిష్క్రమించి యంతర్హితురా లయ్యెను. ఇఁక నిక్కడ దైత్యులును, దానవసేనాపతులును నంధకుఁడు నేలఁగూలుటఁ జూచి గంభీరసింహనాదముఁ జేయుచు రణాభిలాషులై పరువిడఁజొచ్చిరి. ఆపరుగెత్తుచున్న దానవులకోలాహలమును విని గణేశ్వరుఁడు యుద్ధమును గోరి బయలుదేఱెను. ఆతఁడు వజ్రాయుధమును ధరించిన కుపితవాసవుని వలెఁ జూపుమాత్రముననే దానవులను బరాజితులను గావించి యంబికకడకుఁ దిరిగివచ్చి యామెమంగళమయపాదద్వంద్వమునకు వందనమాచరించెను. అంబికాదేవి యప్పుడు తనమూర్తు లన్నిఁటిని జూచి—"మీరు మీయిచ్ఛానుసారముగా వెడలిపోవచ్చును, మీరు మర్త్యులచేఁ బూజ్యమాన లగుచు భూమిపై నివసింపుఁడు. ఉద్యానములు, వనములు, వనస్పతులు, సకలజాతులవృక్షములును మీకు వసతులు గాఁగలవు. మీరు నిశ్చింతచిత్తములతో నాయాస్థానములకేఁగుఁడు." అని గిరిబాలయైన యంబిక వారితోఁ బలుకఁగా వారును గిరిజకు సాష్టాంగనమస్కారములు గావించి నానాదిక్కులకు వెడలిపోయిరి. కిన్నరు లప్పుడు వారిని స్తవమొనరించిరి. తరువాత నంధకునకు స్పృహ కలుగఁగా నచ్చట నద్రినందినిగాని నందికేశ్వరుఁడుగాని వాని కగపడలేదు సరిగదా తనసైన్యదళములు నిర్జితములై యుండుట య్యతని కగపడియెను. వెంటనే యాతఁడు పాతాళమునకుఁ బలాయ

నమొనరించెను. అంధకుఁ డట్లు పాతాళమునఁ బ్రవేశించి దివసములయం దాహారమును వర్జించెను. కామబాణజర్జరితుఁ డగుచుండుటచే రాత్రులయం దాతనికి నిద్రపట్టకుండెను. ఆతఁడు నిరంతరముఁ గామశరభిన్నుఁ డగుచు గౌరిని స్మరించుచుండెను.

—♦ మురదానవచరిత్రము ♦—

పిమ్మట నారదుఁడు—మహర్షీ! అంబికాదేవి నందీశ్వరుని వెంటఁ బెట్టుకొని యంధకాసురునితో రణమొనరించునప్పుడు శంకరుఁ డెచ్చోట నుండెను? ఈవృత్తాంతము నా కెఱిఁగింపుము" అని యడుగఁగాఁ, బులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడంగెను—

భగవానుఁడైన భవుఁడు సహస్రవర్షపర్యంతము నట్లు మహామోహనిరతుఁడై యుండుటచే, నప్పటినుండియు నాతఁడు నిస్తేజుఁడై, హీనవీర్యుఁడై, లజ్జితుఁ డయ్యెను. అందుచే మహేశ్వరుఁడు తపస్సుఁ గావించుట కుద్యక్తుఁడయ్యెను. మహాబుద్ధిశాలియైన భగవానుఁ డప్పుడు మహావ్రతము నొకదాని ననుసరింపు మని చెప్పి యంబిక నోదార్చి శైలప్రభృతుల నామెకు రక్షకులుగా నియోగించి మహాతలమున విహరింపఁజొచ్చెను. ఆతనిగ్రీవము మహాముద్రార్పితమై మహానాగములచేఁ జుట్టుకొనఁబడియుండెను. ఆతఁడు కటిప్రదేశమున మహాశంఖమేఖలను ధరించెను. ఆతనిదక్షిణహస్తమునందుఁ గపాలమును, నాతనివామహస్తమునఁ గమండలువు నుండెను. ఆతఁడు వృక్షములందుఁ, బర్వతములందుఁ, బర్వతసానువులయందు, నదనదీప్రభృతులయందు నొక్కొక్కదినము నివసించుచుండెను. త్రైలోక్యములును సమగ్రములుగా నాతనికి విహారస్థానము లయ్యెను. ఆతఁడు ఫల, మూల, జల, వాయుమాత్రాహారుఁడై క్రమముగా శతవర్షములు

గడపెను. ఒకప్పుడు, విశాలహిమాలయమునందలి రమణీయశిలాతలమున వసించుచు మహేశ్వరుఁ డొక బిరడను ముఖవివరమునం దుంచుకొని యొక్కమాఱుగా నిటుచ్ఛ్వాసుఁ డయ్యెను. తరువాత నా బిరడ పరమేష్ఠియైన శంకరుని కపాలమును విదారించుకొని యుజ్జ్వలాకారము లగు నాతనిజడలనడుమునుండి భూతలమునం బడియెను. అప్పుడా బిరడాపతనమువలనఁ బర్వతము విదారితమై భూసమాన మయ్యెను. ఆస్థలము తీర్థశ్రేష్ఠ మనియుఁ బవిత్రకేదార మనియుఁ బ్రఖ్యాతి గలదయ్యెను. తరువాత వృషధ్వజుఁడైన హరుఁడు కేదారతీర్థమున కిట్లు పుణ్యవర్ధనకరంబులును, పాపహరంబులును, మోక్షసాధకములునగు వరంబుల నొసంగెను—ఓ పుణ్యకేదారమా! సకలమానవులు నీతీర్థములయందుండు జలపానముచేసి, సంయతులై, మధుమాంసనివృత్తులును బ్రహ్మచారులును, పరాన్నపరాఙ్ముఖులును నై యాఱుమాసములిట్లు వ్రతధారణచేసిన చో, వారికి నిశ్చయముగా హృదయపంకజమందా శివలింగము విరాజితము కాఁగలదు. ఎవ్వరిహృదయకమలమునందెప్పుడును శివలింగము విరాజమాన మగుచుండునో, వా రెప్పుడును పాపకార్యముల నుత్సహింపరు. వారు తమపితృపురుషుల నుద్దేశించి యనుష్ఠించినశ్రాద్ధము నిశ్చయముగా నక్షయము కాఁగలదు. ఈ కేదారతీర్థమునందు స్నానము, దానము, తపము, హోమము, జపము మొదలగునే సత్క్రియ లాచరించినను, అవి యన్నియు నక్షయములు గాఁగలవు. ఇచ్చట మరణించినవారి కిఁకఁ బునర్జన్మభయము లేదు." అని త్రిలోచనుఁ డిట్లు వరముల నొసంగెను. సాక్షాద్భగవద్వాక్యానుసారముగా కేదారతీర్థము మానవుల కాయాపవిత్రఫలముల నొసంగుచుండెను. హరుఁడు కేదారమున కిట్లు వరముల నొసంగి యచ్చటనుండ బయలుదేఱి, పాపనాశినియు, భానునందనియు నైన కాళిందీనదికి

స్నానార్థమై వెడలెను. అతఁడు కాళిందీమహాజలమునందు దిగి మునిఁగి జలములోనుండియే "ద్రుపదాది" గాయత్రీమంత్రములను జపించుచుండెను. మహేశ్వరుఁడైన శంకరుఁడు దివ్యసరస్వతీజలములయందు నిమగ్నుఁడైనతరువాత నర్థసంవత్సరము గడచిపోయినది. అయినను నాతఁడుజలములనుండి పైకి రాలేదు. కాని యీసమయమునందు బ్రహ్మయు, చతుర్దశభువనములును, సప్తసాగరములును విచలితములై పోయెను. నక్షత్రము లన్నియుఁ దారకారాజితో వసుమతిపైఁ బడఁజొచ్చెను. ఇంద్రప్రముఖదేవబృందము తమతమపీఠములనుండి చలించిపోఁజొచ్చిరి. జగన్మంగళము గలుగుఁగాక యని మహార్షులు జపపరాయణులు గాఁజొచ్చిరి. దేవత లందఱును నంతరంగములయందుఁ గోపము గల్గినవారై యిందులకుఁ గారణమేమో బ్రహ్మ నడిగి తెలిసికొనవలయు నని నిశ్చయించుకొని యందఱు నేకమై బ్రహ్మసన్నిధి కేఁగి—"దేవా! లోకము లన్నియు సంక్షోభితములై పోవుచున్న వేమి? ఇవి నిలుచునా లేదా యని సంశయము కలుగుచున్నది." అని విన్నవించుకొనిరి. పద్మగర్భుఁ డప్పుడు దేవతలను జూచి యిట్లు చెప్పెను—"ఇందులకుఁ గారణ మేమో నే నరయఁ జాలకున్నాను, లెండు, మనమందఱము చక్రపాణిసన్నిధి కేఁగి యీ సంగతి నడిగి తెలిసికొందము." అని పితామహుఁడు వలుకఁగానే యింద్రాదిదేవత లందఱు బ్రహ్మ నగ్రవర్తిగాఁ జేసికొని మురారిసదనమునకుఁ బ్రయాణమైరి.

పులస్త్యుఁ డిట్లు చెప్పఁగా నారదుఁడు—"ఓ దేవర్షీ! నీవిప్పుడు చెప్పినమురారి యెవ్వరు? దేవ, యక్ష, కిన్నర, దైత్య, రాక్షస, పార్థివప్రభృతు లందఱిలో నాతఁ డెవ్వరో నా కెఱిఁగింపుము" అని యడిగెను. పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పందొడంగెను—"సత్త్వ, రజ,

స్తములను మూఁడుగుణములకు నాధారభూతుఁడైనవాఁడును, మఱి యు, గుణవంతుఁడయ్యు నిర్గుణుఁడైనవాఁడును నెవ్వఁడో, ఆసర్వగామియు, సర్వవ్యాపియు, మధుసూదనుఁడునే మురారి." అని పులస్త్యుఁడు చెప్పఁగా నారదుఁడు—"మురుఁ డను పేరుగల ప్రసిద్ధాసురుఁ డెవ్వఁడు? అతఁ డెవ్వనిపుత్రుఁడు? విష్ణుఁ డాతని నేకారణముచే రణమున నిహతునిఁ జేసెను? ఇవి యన్నియు నా కెఱింగింపుము!" అని యడుగఁగాఁ బులస్త్యుఁడు మరల నిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు—"ఆలకింపుము, నేను సురాసురులయుద్ధవ్యాపారమును వర్ణించెదను. నీవు దేనినిగూర్చి యడుగుచున్నావో, ఆవృత్తాంతము మిక్కిలి విచిత్రమైనదియుఁ, బుణ్యప్రదమైనదియుఁ, బాపహరమైనదియును. పూర్వకాలమునఁ గశ్యపునికుమారుఁడుగా మురుఁ డనుదైత్యుఁ డుద్భవించెను. అప్పుడు యుద్ధములో దితినందనులు సురశ్రేష్ఠులచే నోడింపఁబడిరి. మురాసురుఁ డప్పుడు మరణమునకు భయపడి విభుఁడైన బ్రహ్మ నారాధింపఁదొడంగెను. తరువాత బ్రహ్మ సంతుష్టుఁడై యాతనికి వరమీయఁదలఁచి—"వత్సా! వరమును గోరుము" అనియెను. అప్పుడు మురదైత్యుఁడు పితామహునివద్ద నిలిచి—"ఓవిభూ! యుద్ధక్షేత్రమునందు నే నెవ్వరెవ్వరినిఁ జేతితోఁ దాకుదునో, వారందఱును నమరులైనను సరియే తత్క్షణము మరణమునొందవలయును." అని వరము వేడిగెను. లోకపితామహుఁడైన బ్రహ్మ యాతనియభీష్టవరము నొసంగెను. మహాతేజుఁడును, మహాబలుఁడు నైన మురాసురుఁ డప్పుడు వరముల నొంది సురశైలమున కరుదెంచెను. అచ్చటి కేతెంచి యాతఁడు వరము నొందినవృత్తాంతమును దేవ, యక్ష, కిన్నర, గంధర్వులకు విశదపఱచెను. అందుచే నిఁక నెవ్వరును వానితో యుద్ధమునకు సన్నద్ధులు గాఁజాలకుండిరి. అప్పుడు మురాసురుఁడు గోముఖుఁడై అమ

రావతీపట్టనము నాక్రమించుకొని యిందుని యుద్ధమునకు రమ్మని
యాహ్వానించెను. కాని పురందరుఁ డాతనితో యుద్ధముచేయుటకు సమ్మతింపఁడాయెను. తరువాత మురుఁడు, అమరావతిలోఁ బ్రవేశించెను. ఆతఁ డట్లు ప్రవేశించునప్పు డెవ్వరుగాని యాతని నివారించుటకు సాహసింపఁజాలరైరి. మురాసురుఁడు తిన్నఁగా నిందునిభవనమున కేఁగి యిందు నీక్షించి—"ఓసహస్రాక్షా! నాతో యుద్ధమునకు రమ్ము, రాఁజాలనిచో స్వర్గమును వదలిపొమ్ము." అని పలికెను.

ఓనారదా! దైత్యుఁ డిట్లు పలుకుచున్నప్పుడే సహస్రాక్షుఁడు స్వర్గరాజ్యమును బరిత్యజించి తత్క్షణమే భూతలమునకు వెడలిపోయెను. ఇంద్రునివజ్రమును, ఐరావతమును శత్రుహస్తమునఁ బడిపోయెను. ఇంద్రునిపుత్రికళత్రాదులును దేవతలతోఁ గాళిందిదక్షిణతీరమున నొకపురమును నిర్మించికొనిరి. మురదైత్యుఁడు స్వర్గాధికారమును జేయుచు విపులభోగరాశి ననుభోగించుచుండెను. మయుఁడు, తారకుఁడు మొదలగు ప్రచండస్వభావులగు ముఖ్యదానవులు, ఈసమయమునందు మురాసురు నాశ్రయించి స్వర్గవాసులగు నిశ్చింతసంపన్నులవలె నానాప్రకారములగు నామోదప్రమోదములతోఁ గాలముఁగడుపుచుండిరి. ఒకప్పుడు మురమహాసురుఁడు మహాబలమునఁ గరుడించి సరయూనదీసమీపమున కేనుఁగు నెక్కివచ్చెను. ఆసమయమున, సూర్యవంశసంభవుఁడును వీర్యవంతుఁడు నగు రఘుమహారాజు యజ్ఞదీక్షితుఁడై యుండెను. అది చూచి మురదైత్యుఁ డచ్చటకేఁగి—"రాజా! నాతో యుద్ధముచేయుము. యుద్ధమునకు [illegible] నానిశ్చయము, చేయుటకు [illegible] లేదు." అని పలికెను.

అప్పుడు మహామతియు మహాతేజుఁడును దపోనిధియు మిత్రా

వరుణపుత్రుఁడు నైన వసిష్ఠుఁడు దైత్యసమీపమున కేతెంచి—ఓదైత్యశ్రేష్ఠా! మానవు లందఱునునీకుఁ బరాజితులైయే యున్నవారు. వారిని మరల జయింపవలసినయావశ్యక మెంతమాత్రమును లేదుగదా! నీవద్దఁ బరాజయము నొందితి మని యంగీకరింపనివా రెవ్వరో వారిని ముందుగా జయింపుము. యుద్ధమునందు నీకిచ్ఛపొడమినచో యమునితో రణమొనరించి యాతనిఁ బరాజితుని గావింపుము. ఓమహాసురా! ఆయముఁ డతిబలవంతుఁడు, ఆతఁడు నీశాసనమును మీఱి నడచువాఁడు. ఆతని నీవు జయింపఁగల్గినచో సకలభూతలమును నీకు వశీభూతమగుచున్నది.” అని పలికెను. ఆదనుజశ్రేష్ఠుఁ డప్పు డావసిష్ఠవాక్యములను విని దండధరుఁడైన ధర్మరాజును జయించుటకై బయలుదేఱెను. యముఁ డప్పు డాతఁ డరుదెంచుచుండుట విని సమరమునం దాతఁ డసాధ్యుఁ డని తెలిసికొని మహిషవాహనము నధిరోహించి కేశవునిసన్నిధి కేగెను. అట్లేఁగి యాతఁడు కేశవునకు వందనాదికము లాచరించి మురదైత్యునికార్యకలాప మంతయు నివేదించెను. కేశవుఁ డప్పు డాతనిఁ గని—“నీ విప్పుడు వెడలిపోయి, యాతని నెట్లయిన నిచ్చటికిఁ బంపివేయుము.” అని చెప్పెను. యమరాజు వాసుదేవునియనుజ్ఞ విని త్వరపడఁజొచ్చెను. మురదైత్యుఁడును నింతలో నగభేదినగరమునఁ బ్రవేశించెను. ఆతఁడు వచ్చుటఁ జూచి యముఁడు—“ఓదానవేశ్వరా! మురా! నీ కేమికావలయునో చెప్పుము. నేను నీకు దాని నొసంగెదను” అని పలికెను. మురదైత్యుఁడు—“ఓయమా! నీవు ప్రజాసంహారకార్యమును వదలికొనుము. నీవు నాయాదేశము ననుసరించి వర్తింపవేని యుచితకాలములోనే నీమస్తకమును దెగవ్రేసి భూమిలోఁ బాఁతించెదను.” అని చెప్పెను. ధర్మరాజు—“నీవు సంహారకర్తవై నన్ను రక్షింపఁగల్గినచో నేను దప్పక

నీయాదేశమును బాలించెదను." అని పలికెను. మురాసురుఁ డప్పుడు—"నీకంటెను ముఖ్యుఁడైనవాఁ డెవ్వఁడున్నాఁడో చెప్పుము; నేను నిశ్చయముగాఁ బరాజయమునొందింపఁగలను." అని పలికెను. యముఁ డప్పుడు—"శంఖచక్రగదాధరుఁడైన విష్ణుఁడు నాకంటెఁ బ్రధానుఁడు. ఆతనినివాసస్థలము శ్వేతద్వీపము. ఆతఁడే నన్నుసంయమితునిఁ జేయుచుండువాఁడు." అని పలికెను. దైత్యవరుఁడైన మురుఁ డప్పుడు యమునిఁ జూచి—"ఆతఁ డిప్పు డెక్కడ నున్నవాఁడో చెప్పుము. నేను స్వయముగా నచ్చటి కేఁగి స్వహస్తములతో నాతని నిగ్రహించెదను." అని చెప్పెను. యముఁడు మురునిఁజూచి—"నీవు జీవోదసాగరమున కేఁగుము, భగవంతుఁడైన విష్ణు వచ్చట నుండును." అని చెప్పఁగా విని మురుఁడు—"యమా! సరియే, నేను కేశవునివద్ద కేఁగుచున్నాను. కాని, నేను వచ్చునంతదాక నీవు ధర్మపరాయణులైన మానవులను నిగ్రహింపకుము." అని చెప్పి మురాసురుఁ డప్పుడు శేషపర్యంకశాయియుఁ జతుర్మూర్తియు నైన జనార్దనుఁ డెక్కడ విరాజిల్లుచున్నాఁడో, ఆజీవాబ్ధి కభిముఖముగాఁ బ్రయాణమై వెడలెను. అని పులస్త్యుఁడు చెప్పఁగా నారదుఁడు పులస్త్యునిఁ జూచి—"ఒక్కఁడును, సర్వవ్యాపియు, నవ్యయమూర్తియు నైన విష్ణుఁడు మరలఁ జతుర్మూర్తి యని చెప్పితివేల? అది యేమో నాకెఱింగింపుము." అని యడిగెను. పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడంగెను—

ఓమునీ! విష్ణువు సర్వవ్యాపియు, నవ్యక్తమూర్తియు, నవ్యయుఁడు నయ్యు నేకారణముచే నాతఁడు చతుర్మూర్తిగా నిర్దేశింపఁబడెనో, చెప్పెద నాకర్ణింపుము. సుదేవాఖ్యుఁడు పరమపద మనియు, నవ్యక్తుఁ డనియు, అప్రతర్క్యుఁ డనియు, అనిర్దేశ్యుఁ డనియు, శుక్లుఁ డనియు, శాంతుఁ డనియు, ద్వాదశపత్రకుఁ డనియుఁ బ్రసిద్ధికలదు."

అనఁగా నారదుఁడు మరల— "ఓ మహాముని! శుక్ల, శాంత, అపరి
తర్క్య, అనిర్దిష్టప్రభృతు లెట్లయ్యెను. విష్ణుని సంబంధమున ద్వాదశ
పత్రిము లేమెమి? నా కెఱింగింపుము" అని యడిగెను. అప్పుడు
పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడంగెను— "పరమేష్ఠిచేఁ జెప్పఁబడిన
రహస్యకథ నాకర్ణింపుము. ఇది మొట్టమొదట సనత్కుమారుఁడు విని
యెను. తరువాత నాతఁడే నా కెఱింగించెను." అని పులస్త్యుఁడు చె
ప్పఁగా విని నారదుఁడు— "బ్రహ్మవలన వినినట్టియు, సిద్ధవినుతుండై
నట్టియు నా సనత్కుమారుఁ డెవ్వరు?" అని యడిగెను. పులస్త్యుఁడు
నారదునితో మరల నిట్లనియెను— ధర్మునిభార్యయగు ' అహింస ' ఆ
యహింసకు నల్వురు పుత్రులు కలిగిరి. ఓ మునిశ్రేష్ఠా! ఆ పుత్రు
లందఱును యోగవిద్యాభిరతులై యుండిరి. వారందఱిలోఁ బెద్దవాఁ
డు సనత్కుమారుఁడు, రెండవపుత్రుఁడు సనాతనుఁడు, మూఁడవవాఁ
డు సనకుఁడు, నాలవవాఁడు సనందనుఁడు. కపిలుఁ డనువాఁడు సాం
ఖ్యయుక్తుఁడును దపస్సునకాధారభూతుఁడు నై యుండెను. ఆతని శ్రే
ష్ఠత్వముఁ జూచి, సనత్కుమారుఁడు తాను జ్యేష్ఠుఁడయ్యుఁ గనిష్ఠునకుఁ
దన యున్నస్థానము నొసంగెను. ఆతఁడు కపిలాదులకు మానసగుహ్య
మహాయోగము నొసంగెను. ఒకప్పుడు సనత్కుమారుఁడు బ్రహ్మస
న్నిధి కేఁగి యోగజ్ఞానవిషయమై జిజ్ఞాస గావింపఁగాఁ బ్రజాపతియైన
పద్మజన్ముఁడు సనత్కుమారున కిట్లు చెప్పెను— "ఓ సాధూ! నీవు
సాంఖ్యయోగి వైతివి. నావద్దఁ బుత్రునివలె జ్ఞానతత్త్వమును వినవల
యును, అందుచే నేను జెప్పినట్లు చేయుము. నేను నీకు దాని నుపదే
శించెదను." అని చెప్పఁగా సనత్కుమారుఁ డిట్లనియెను—ఓ విభో!
నేను నీకు శిష్యుఁడ నెప్పుడైతినో, అప్పుడే పుత్రుఁడ నైతిని. ఏమన?
ఓ పితామహా! శిష్యునకును బుత్రునకును నడుమ విశేషత్వ మేమి

యము లేదు." మరల బ్రహ్మ యిట్లనియెను—"ఓ ధర్మసుతా! ధర్మకర్మసంఘటన భేదముచే శిష్యునకును బుత్రునకును విశేషత్వము గలదు. దానిని నీకెఱింగించెద నాకర్ణింపుము.

పున్నామనరకమునుండి రక్షించువాఁడగుటచే నాతనిఁ బుత్త్రుఁడనియు; శేషమును—అనఁగాఁ బాపమును హరించువాఁడు గనుక శిష్యుఁడనియు వారిరువురుఁ జెప్పఁబడిరి. వేదము లిట్లే వచించుచున్నవి." అని బ్రహ్మ పలుకఁగా నారదుఁడు—"ఓదేవా! పుత్త్రుఁడు తండ్రిని బున్నామనరకమునుండి పరిత్రాణనమొనరించుచున్నాఁడంటివి, ఆపున్నామనరక మనునది యేమి? శిష్యునిచే హరింపఁబడెడి యాశేషము—అనఁగాఁ బాప మన నేది? ఇది యంతయు సవిస్తరముగా నాకెఱింగింపఁగోరుచున్నాను." అని యడిగెను. బ్రహ్మ యప్పుడు మరల నిట్లు చెప్పెను—మహర్షి! నేను నీయొద్దఁ బరమపవిత్రమును, బ్రాచీనము నైన యాఖ్యానమును గీర్తించుచున్నాను. అది యోగాంగసంపన్నము, మృత్యుభయవినాశకము నైనది. దానివలనఁ బాపము శాంతించును.

—♦ మురదానవవధ ♦—

బ్రహ్మ చెప్పుచున్నాఁడు—"పరస్త్రీగమనము, పాపాత్ముల సహవాసము, ఎల్లవారియెడలను బరుషస్వభావము గల్గియుండుట, ఈ మూఁడును మొదటినరకము. ఫలములనుదొంగిలించుట,నిష్ఫలముగాఁ దిరుగుట, వృక్షజాతులను భేదించుట, యనునది రెండవనరకము. హేయదవ్యమును స్వీకరించుట, అవధ్యులను వధించుట—బంధించుట, బాంధవులతో వివాదపడుట, ఇవి యన్నియు మూఁడవనరక మని ప్రసిద్ధి. సంసారసుఖవిచ్ఛేదకరమును, సర్వభూతభయప్రదమును నగు స్వ

ధర్మవిచ్యుతి-చతుర్దశనరకము. హింస, మిత్రులయెడలఁ గుటిలభావము చూపుట, అసత్యవాక్యప్రయోగము, ప్రత్యేకమిష్టాశనము, ననునవి పంచమనరకము. ఫలాదుల నపహరించుట, పరులను నిగ్రహించుట, యోగమునందు విఘ్నమును గలిగించుట, యానయుగ్మమును హరించుట, అనునవి షష్ఠనరకము. మోహావశమున రాజభోగమును హరించుట, రాజపత్నీగమనము సేయుట, రాజున కహితముగా సంచరించుట, అనునవి సప్తమనరకము. లుబ్ధత్వము, లోలుపత్వము, లభించిన ధర్మార్థములను నాశము చేయుట, అనునవి యష్టమనరకము. బ్రహ్మస్వమును హరించుట, బ్రాహ్మణులను నిందించుట, బాంధవులతో విరోధము పెట్టుకొనుట, అనునవి నవమనరకము. శిష్టాచారవిలోపము, శిష్టజనవిద్వేషము, శిశువధము, శాస్త్రచౌర్యము, ధర్మచౌర్యము, అనునవి దశమనరకము. షడంగసంహారము, షాడ్గుణ్యప్రతిషేధము, ననుతెంచును ఏకాదశనరక మని సాధువు లందురు. సాధుజననిందయు, నిరంతరచౌర్యాచరణమును, అకార్యకరణమును, సంసారపరివర్జనమును, అనునవి యన్నియు ద్వాదశనరక మని చెప్పఁబడెను. ధర్మము, నర్థముఁ, గామమును ద్రుంచివేయుట, అపవర్గమును దుర్వినియోగముచేయుట, సంవిదులను సంవేదన మొందించుట, మొదలగునవి త్రయోదశనరకము. ధర్మహీనులైన కృపణులను వర్జింపకుండుట, అగ్ని నిచ్చుట మొదలగునవి చతుర్దశనరకము. ఈనరక మత్యంతగర్హితమైనది. అజ్ఞానము, అసూయాప్రకాశము, అశుభము, అశౌచము, అసత్యవాక్ప్రయోగము ననునవి పంచదశనరకము. ఆలస్యము, క్రోధము, ఆతతాయిత్వము, పరగృహమునకు నిప్పుముట్టించుట, పరస్త్రీలను గోరుట, శాస్త్రములయం దీష్యాభావము, శాస్త్రము తెలియుననుగర్వము, నవి షోడశనరకము. ఈనరకము విశేషనిందితమైనది. ఈచెప్పఁబడిన

పున్నామాది పాపసమూహములయందు మగ్నుఁడై మానవుఁడు పుత్రోత్పాదనముచే జగత్పతియైన జనార్దనుని బ్రీతినొందింపఁగల్గినచో, నాతఁడు సంతుష్టుఁడై శుభదృష్టులఁ బరపి పుత్రరూపమున వానిఘోరతరపున్నామనరకమును వినాశ మొనరించుచున్నాఁడు. ఓధర్మసుతా! ఈకారముచేతనే పుత్రనామము నిరూపితమైనది. ఆతరువాత శేషపాపలక్షణములు వినుము. దేవ, ఋషి, భూత, నర, పితృదేవతల నుద్దేశించి యొసఁగఁబడిన ధనమును గాంక్షించుట, పరధనాసక్తి, సర్వవర్ణములయందు నేకత్వము, ఓంకారమునుండి నివృత్తి, పాపాత్ములను స్మరించుట, గురుజననింద, అగమ్యాగమనము, ఘృతాదివిక్రయము, చండాలాదిపరిగ్రహము, తనదోషమును గప్పిపుచ్చుకొని పరదోషమును బయలుపుచ్చుట, మాత్సర్యము, వాగ్దుష్టత్వము, నిష్ఠురత, అధర్మపరులైనవారినామగ్రహణము, దారుణత్వము, అధర్మసేవ, మొదలగునవన్నియు నరకావహములైనవి. ఈపాపపరంపరలయందుఁ దగులొన్నని జ్ఞానగురుఁడైన శంకరుని సంప్రీతినొందింపఁగల్గినచో శేషపాపములు సమూలముగా నిరస్తము లగుచున్నవి. ఇవిగాక కాయిక, వాచిక, మానసికపాపములును, పితృమాతృభ్రాతృకృతదోషములును, బాంధవాశ్రితకృతదోషములును, ఇహజన్మకృతములైన సకలదోషములును విలయము నొందుచున్నవి. పుత్ర, శిష్యధర్మము లివియే. ఇందులకు విపరీతము సంభవిల్లినచో, పదక్రమమును విపరీతమై యుండును. నిజముగ విజ్ఞుఁడైన పుత్రుఁడు శిష్యవిధానమునుగూడఁ జేయఁగలఁడు. శిష్యులప్రయోజనమునుగూడ స్వీకరింపఁగల్గిన పుత్రుఁడు శిష్యునికంటె శ్రేష్ఠతరుఁ డగుచున్నాఁడు. శిష్యుఁడు శేషపాపమునుండియే యుద్ధరింపఁగలఁడుగాని, పుత్రుఁడు సకలపాపములకును బరిత్రాత.

అని బ్రహ్మ చెప్పఁగాఁ దపోధనుఁడైన సనత్కుమారుఁ డిట్లనె

విని మరల—"దేవా! ముమ్మాటికి సత్యము జెప్పుచున్నాను. నేను నీపుత్రుఁడను. అందుచే నాకు యోగవిషయమైన యుపదేశము నొసంగుము." అని ప్రార్థించెను. మహాయోగసంపన్నుఁడైన బ్రహ్మ యప్పు డిట్లనియెను—నీతల్లిదండ్రులు నిన్ను నాచేతిలో నుంచినచో నేను నీకు యోగోపదేశము చేయఁగలను. ఏమన? అప్పుడే నీవు నాకు నిజముగా దాయాదివిగాఁగలవు. సనత్కుమారుఁడు మరల బ్రహ్మను జూచి—అది యెట్లో దాయాది నెట్లగుదునో విశదముగాఁ జెప్పు" మని యడిగెను. సాధుశ్రేష్ఠుఁడైన సనత్కుమారుఁ డిట్లు పలుకఁగా విని భగవానుఁడైన పితామహుఁడు మందహాసవదనుఁడై యిట్లనియెను. "వత్సా! వినుము. దాయాదు లాఱువిధము లని చెప్పఁబడినది. ఎట్లన—ఔరసుఁడు, క్షేత్రజుఁడు, దత్తుఁడు, కృత్రిముఁడు, గూఢోత్పన్నుఁడు, అపవిద్ధుఁడు నని. ఋణ, పిండ, ధన, క్రియా, గోత్రసామ్య, కులవృత్తి, శాశ్వతప్రతిష్ఠ లన్నియుఁ బైని జెప్పఁబడిన యార్గురుపుత్రులపై నిర్దిష్టము లయ్యెను. వీరుగాక మఱియు నాఱువిధములైన పుత్రులు చెప్పఁబడియున్నారు. ఎట్లన? కానీనుఁడు, సహోఢుఁడు, క్రీతుఁడు, పౌనర్భవుఁడు, స్వయందత్తుఁడు, పారశవుఁడు నని వీరిమొదల ఋణ, పిండప్రభృతులైన ప్రసంగము లేమియుఁ జెప్పఁబడలేదు. వీరు గోత్రనామధారులుఁ గలసమ్మతులుమాత్ర మగుదురు." అని బ్రహ్మ చెప్పఁగా విని సనత్కుమారుఁడు మరల నిట్లనియెను. "బ్రహ్మా! ఈపుత్రులవిషయమైన విశేషములు వివరణముగా నా కెఱింగింపుము" అని యడుగఁగా సురేశ్వరుఁడైన బ్రహ్మ యిట్లనియెను—ఓపుత్రా! విశేషములు వివరించెద నాకర్ణింపుము. తండ్రి ప్రతిబింబరూపమున స్వయముగా నుత్పన్నుఁడైన పుత్రుఁ డెవఁడో వాఁడే యౌరసుఁడు పతి క్లీబుఁడుగాని, ఉన్మత్తుఁడుగాని, వ్యసనాసక్తుఁడుగాని యైనప్పుడు

పత్ని యందాతనియనుజ్ఞచే నితరు లెవ్వరివలననైనఁ గనినపుత్రుఁడు. క్షేత్రజ్ఞుఁ డని పిలువఁబడుచున్నాఁడు. తల్లిదండ్రి యనుమతిచే నితరులకు దత్తముచేయఁబడిన పుత్రుఁడు దత్తపుత్రుఁ డని ప్రసిద్ధి నొందుచున్నాఁడు. మిత్రునిచే నీయఁబడిన మిత్రునిపుత్రుఁడు కృత్రిమపుత్రుఁ డని చెప్పఁబడును. స్వగృహమునం దైన నాతనితండ్రి యెవ్వరో యెవ్వరికిఁ దెలియఁబడకుండఁ బుట్టినపుత్రుఁడు గూఢోత్పన్నుఁడు. ఇవి యేవియుఁగాక బయట నుండి తాను దెచ్చుకొనినపుత్రుఁడు, అపవిద్ధుఁ డనఁబడును. కన్యగా నున్నస్త్రీకిఁ గలిగినపుత్రుఁడు కానీనుఁ డనఁబడును. గర్భవతిగా నుండి వివాహితురాలైన స్త్రీకిఁ బుట్టినపుత్రుఁడు సహోఢుఁ డని చెప్పఁబడును. ధన మిచ్చి కొనితెచ్చుకొనినపుత్రుఁడు క్రీతుఁ డనఁబడును. ఒకని కిచ్చి వివాహముచేసిన స్త్రీని, మరల నింకొకని కీయఁగా నామె కప్పుడు కలిగినపుత్రుఁడు పౌనర్భవుఁ డనిపించుకొనును. దుర్భిక్షకాలమునందుఁగాని, వ్యసనకాలమునందుఁగాని, మఱియు నితరకారణముచేఁగాని యేవ్యక్తి తన్నుఁ దా నర్పించుకొనుచున్నాఁడో యాతఁడు స్వయందత్తుఁ డని చెప్పఁబడును. వివాహితగాని, అవివాహిత గానియైన శూద్రస్త్రీగర్భమందు బ్రాహ్మణునివలన నుత్పన్నుఁడైనపుత్రుఁడు పారశవుఁ డని పిలువఁబడుచున్నాఁడు. ఓవత్సా! ఈకారణములచే నీవు స్వయముగా నాత్మదానమునకధికారివి గావు. అందుచే శీఘ్రముగా నేఁగి నీతల్లిదండ్రులను పిలిచికొనిరమ్ము." అని బ్రహ్మ చెప్పఁగా ననంతరము సనత్కుమారుఁడు తన తల్లిదండ్రులను సంస్మరించెను. ఆతఁడు స్మరించినంతమాత్రమున నాదేవదంపతులు [illegible] యచ్చటి కరుదెంచిరి. తరువాత వారు [illegible] జూచి—"దేవా! మాకాజ్ఞ యేమో యొసంగు" మని యడిగిరి. సనత్కు

మారుఁ డనంతరము సుఖాసీనులై యున్న మాతాపితలను జూచి—"నేను యోగివిషయమున నుపదేశ మొసంగుమని భగవానుఁడైన బ్రహ్మను బ్రార్థించియుంటిని. కాని యాయన నన్నుఁ దనపుత్రుని గమ్మని యాజ్ఞచేసెను. అందుచే మీరు నన్నుఁ దదీయహస్తములకుఁ బుత్రునిఁగా నర్పణసేయుఁడు." అని ప్రార్థించెను.

పుత్రుని యీమాటలను విని యోగగురుఁడైన బ్రహ్మను జూచి యామాతాపితలు—"భగవంతుఁడా! సనత్కుమారుఁ డింతవఱకు మాపుత్రుఁడుగా నుండెను. కాని యీదినమునుండియు నీతఁడు నీపుత్రుఁడే యయ్యెను." అని చెప్పి బ్రహ్మ కాతని నర్పించి వారు వచ్చినదారినే స్వర్గమున కేఁగిరి. అప్పుడు పితామహుఁడు వినితపుత్రుఁడైన యాసనత్కుమారునకు ద్వాదశపత్రక యోగము నుపదేశించి యిట్లు చెప్పెను—ఓంకారము దీనికి శిఖ, మేషము శిరోదేశమున విరాజిత మగుచుండును. దీనికి వైశాఖమాసము ప్రథమపత్రము. నకారము ముఖమునందుండును, వృష మచ్చట విరాజమాన మగుచుండును. జ్యేష్ఠమాసము దానిద్వితీయపత్రము. మోకారము దానిభుజయుగళము, మిథునము దానియందు విరాజమాన మగుచుండును. విఖ్యాతమైన యాషాఢమాసము దానితృతీయపత్రమని కీర్తింపఁబడినది. భకారము దానినేత్రయుగళము, కర్కటము దానియందుండును, శ్రావణమాసము దానిచతుర్థపత్రమని చెప్పఁబడుచున్నది. గకారము హృదయమని చెప్పఁబడినది. సింహము దానియందుండును, మఱియు భాద్రపదమాసము దానిపంచమపత్రమని వర్ణితమైనది. వకారము కవచమని నిర్దిష్టమైనది. కన్య దానియం దధిష్ఠితమైనది. ఆశ్వయుజమాసము దానిషష్ఠపత్రమని చెప్పఁబడినది. తేకారము మనస్సని చెప్పఁబడుచున్నది. తుల దానియందు విరాజిత మగు

చున్నది, కార్తికమాసము దానిసప్తమపత్రమని చెప్పఁబడినది. వాకారము నాభిదేశము, వృశ్చికము దానియం దధిష్ఠితమైనది. మార్గశిరమాసము దానియష్టమపత్రముగా నిర్ణీతమైనది. సుకారము జఘనస్థలము, ధనుర్ధరము దానియందు విరాజమానము, పౌషమాసము దానియం దుండును, విఖ్యాత మాఘమాసము దాని దశమపత్రముగాఁ బరిగణింపఁబడినది. వాకారము జానుయుగ్మము, కుంభము దానియం దధిష్ఠితము, ఫాల్గుణమాసము దాని యేకాదశపత్రము. ఓమునీ! యకారము పాదద్వయము, మీనము దానియం దధిష్ఠితమైనది. చైత్రమాసము దాని ద్వాదశపత్రము. కేశవునిచక్రము ద్వాదశ నాభియుక్తము. పరమేశ్వరుఁడు స్వయముగాఁ ద్రివ్యూహమును, నేకమూర్తియునై యున్నాఁడు. ఈద్వాదశపత్రము భగవానునిరూపము. ఓమునివరా! ఈరూపముఁ దెలిసికొనినవారి కిఁక మరల మృత్యువు నొందవక్కఱలేదు. భగవంతుని రెండవరూపము సత్త్వాదిమూర్తి. అది చతుర్వర్ణ, చతుర్ముఖ, చతుర్బాహు యుక్తమైనదియు, శ్రీవత్సాంకిత మైనదియును, దాని యంగసమూహము దాగమైనది. ఏసమయమునందును దానికి వినాశము లేదు. వానితృతీయ శేషమూర్తి తామసము; ఈమూర్తి సహస్రవిధములుగా విరాజిత మగుచుండెను. సహస్రవదనములచే శోభిత మగుచుండెను. దానికాంతిసంపద యపూర్వమైనది. అది ప్రజావర్గమునకుఁ బ్రియంకరము. చతుర్థమూర్తి తమోగుణమయము, అది రక్తవర్ణమును, చతుర్ముఖమును, ద్విభుజశాలియు, వనమాలావిరాజితమును, ఈమూర్తియే సృష్టికర్తయు నాదిపురుషుఁడును, ఈమూర్తిత్రియ మవ్యక్తమునుండి యావిర్భూతమయ్యెను. దానినుండియే మరీచి మొదలగు ఋషులును, దక్షనవేశవేలు పురుషులును ప్రాదుర్భూతులైరి. "ఓమునిశ్రేష్ఠుఁడా! విష్ణునివిశ్వవ్యాపకమైన

యూప్రాచీనచతుర్భుజరూపమును నీకడఁ గీర్తించి యుంటిని. దుర్వృత్తుఁడైన మురాసురుఁ డప్పుడు యమరాజు చెప్పినట్లుగా మరల నాతని సవిాపమునకు వచ్చెను. మధుసూదనుఁ డాతనిఁ జూచి—ఓహో! మురా! ఏమి నీ వచ్చితివి? ఏకేమి కావలయును!" అని యడిగెను. మురాసురుఁడు—"నేను నీతో నిప్పుడు యుద్ధ మొనరించుటకుఁ గోరి వచ్చితిని" అనియెను. అప్పు డాదనుజాంతకుఁడైన హరి యిట్లనియెను—"నీవు నాతో యుద్ధము చేయుటకు వచ్చినవో నీహృదయము కంపించుచున్న దేమి? జ్వరాతురుఁడైన వాఁడు మాటిమాటికిఁ గంపితకాయుఁ డగునట్లు, నీశరీరముగూడఁ గంపించుచున్న దేమి? నిజముగా నీయట్టి కాతరునితో నేను యుద్ధ మొనరింపను." అని మధుసూదనుఁడు పలుకఁగానే మురాసురుఁడు తత్క్షణమే తనహస్తమును తనవక్షస్థలముతో నదిమిపట్టుకొనియెను. తరువాత నాతఁడు—ఏదీ, యెక్కడ, ఏమి కంపించుచున్నది? యనుచు హతబుద్ధియై పడిపోయెను. హరి యప్పుడు మృదులఘు విక్రమముతో నాతనిహృత్పద్మమునఁ దనచక్రమ గా చే నాతనిదేహము ఛిన్నమైపోయెను. దేవత లందఱు నప్పుడు విగతవ్యథులై భగవంతుఁడైన పద్మనాభునకు ధన్యవాదము లొనరింపఁజొచ్చిరి. తీక్ష్ణచక్రమును ధరించి భగవంతుఁడైన హరి యేవిధముగా మురదైత్యుని వినాశనము గావించెనో యది నీకు వివరించి చెప్పితిని. మురవినాశనమై నప్పటినుండియు విభుఁడ నరసింహాముహారి యనుపేరఁ బ్రథితుఁ డయ్యెను.

—♦ దేవతలకు విష్ణుహృదయమునందు శివదర్శనము కలుగుట ♦—

పులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడంగెను—అటుపిమ్మట దేవత లందరును మురారిసదనమున కేగి యాతనికి నమస్కరించి—జగమం

తము నిట్లు సంక్షోభము నొందుటకుఁ గారణమే మని యడిగిరి. భగవంతుఁడైన మురారి యామాట లాలకించి దేవతలను జూచి—"సురలారా! రెండు మనమందఱమును హరుని మందిరమున కేగుదము. ఆ తఁడు మహాజ్ఞానశాలి, నిజముగా నీజగత్ క్షోభ మెందులకుఁ గలిగినదో యాతఁ డెఱుంగును." అని పలికెను. వాసుదేవుని యీపలుకులు విని శక్రాదిదేవతలు జనార్దనుని ముందిడికొని మందరభూధరమునకు వచ్చిరి. కాని వారజ్ఞానతిమిరముచే నంధులై హరునిగాని, హరవృషభమునుగాని, గిరినందినినిగాని, నందీశ్వరునిగాని, యెవ్వరినిగాని కాంచఁజాలకుండిరి. అప్పు డాశూన్యపర్వతమును మాత్రమే వారు చూచిరి. దేవత లట్లు మూఢదృష్టులై యుండుటఁజూచి మహాప్రభుఁడైన విష్ణుఁడు—"ఓ దేవతలారా! ఎదురుగనున్న మహేశ్వరుని మీరేల దర్శింపఁజాలకున్నారు?" అనియెను. దేవత లప్పుడు—"స్వామీ! మేము గిరిజాపతియైన మహాదేవుని నిజముగా నే చూడఁజాలకున్నాము. కారణమును దెలియఁజాలకున్నాము." అని పలికిరి. జగన్మూర్తియైన జనార్దనుఁ డప్పుడు వారికిట్లనియెను—దేవతలారా! మీరు స్వార్థమును సాధించుకొఱకు మృడానిగర్భమును నష్టముఁ గావించి మహాపాపులై, మహాదేవుని నన్నిధిని మహాపరాధులైరి. అందుచే మీకు భగవానుఁడైన శూలపాణి జ్ఞానవివేకమును లోపముచేసెను. మఱియు నాకారణముననే మీరు సమ్ముఖస్థుఁడై యున్న మహాదేవునిజూచియుఁ జూడఁజాలకున్నారు. అందుచే మీరందఱుఁ గలిసి కాయశుద్ధికొఱకును, దేవదర్శనముకొఱకును దప్తకృచ్ఛ్రవ్రతము గావించి, సవిశేషమైన పరిశుద్ధతనొంది మహాదేవుని దెలిసికొనవలయును. ముందుగా సాగ్రములగు నూఱుకుంభములతో క్షీరస్నానమును గావించి తరువాత నలువదినాలుగుదధిస్నానములును, ముప్పదిరెండుహవిస్స్నానములును,

బదునాలుకుంభముల పంచగవ్యస్నానములును జేయవలయును. అనంతరము మధుపూర్ణములగు నెనిమిదికలశములతోను, బదునాలుజలకలశములతోను స్నానముచేయవలయును. ఆతరువాత నూటయెనిమిదికలశముల గోరోజనము, కుంకుమ, చందనము మొదలగువానితో భక్తియుక్తులై దేవదేవు ననులిప్తుని జేసి, తరువాత బిల్వములు, కమలములు, జందనము, అగురు, కర్పూరము, మందారముం, బారిజాతము, గురివింద మొదలగువానిచే నర్చించి, అగురుకాలేయచందనధూపము నొసంగి, పదక్రమముతో ఋగ్వేదీయశతరుద్రీయజపమును గావింపవలయును. ఇట్లాచరించినచో, దేవదేవుని దర్శింపఁగలరు. లేకున్న మీకు దేవదేవునిదర్శనము లభించుట యసంభవము." అని వాసుదేవుఁడు చెప్పఁగా దేవతలు కేశవునిఁ జూచి—"ఓమధుసూదనా! సార్వకాలికకాయశుద్ధిని గలిగించెడి యాతప్తకృచ్ఛ్రవ్రతమునకు విధానమెట్టిదో వివరింపు మని యడిగిరి. వాసుదేవుఁ డప్పుడు వారి కిట్లు చెప్పఁదొడంగెను—మూఁడుదినము లుష్ణజలములును, మూఁడుదినము లుష్ణదుగ్ధములును, మఱియు మూఁడుదినము లుష్ణఘృతమును మాత్రము పానముచేసి యనంతరము మూఁడుదినములు వాయువునుమాత్రమే భుజింపవలయును. ఓసురలారా! ఇదిగాక ప్రతిదివసమును బదునొకండు పలములజలమును, ఎనిమిదిపలముల దుగ్ధమును, ఆఱుపలములఘృతమును బానముచేయుట కర్తవ్యము." అని విష్ణువు చెప్పెను. తరువాతఁ బులస్త్యుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడఁగెను—వాసుదేవుని యిట్టివిధివాక్యములను విని శక్రాదిదేవతలు కాయశోధనముకొఱకు తప్తకృచ్ఛ్రవ్రతానుష్ఠానము చేయఁగడంగిరి. వ్రతసమాప్తి కాఁగానే వారు పాపనిర్ముక్తులైరి. దేవతలు నిష్పాపులై యప్పుడు వాసుదేవునితో నిట్లనిరి.

" ఓ కేశవా ! మహాదేవుఁ డెక్కడ విరాజిల్లుచున్నాఁడు? మేము క్షీరాదిస్నానోపకరణములచే నాతని కభిషేకము చేయవలయును." అని యడుగఁగా విష్ణుదేవుఁడు—" దేవతలారా ! మహాదేవుఁడు నా దేహమునందే విరాజిల్లుచున్నాఁడు; ఆతఁడు యోగబలముచే నా దేహమునందే ప్రతిష్ఠితుఁడై యుండెను. మీ రాతనిని జూడఁజాలకున్నా రేమి ? " అనియెను. దేవత లప్పుడు—దేవా ! మేము త్రిపురహంతను జూడలేకున్నారము. " ఓ సురేశా ! సత్యము వచింపుము. మహేశ్వరుఁ డెక్కడ నున్నాఁడు ? " అని ప్రార్థనాపూర్వకముగా వాసుదేవు నడిగిరి. అవ్యక్తపురుషుఁడైన హరి యప్పుడు తన హృదయ పంకజములో శయనించియున్న యీశానలింగమును వారికి దర్శించునట్లు చేసెను. అమరు లప్పుడు యథాక్రమముగా నర్తనక్షీరాదులచే శాశ్వతమును, ధ్రువము, క్షయోదయరహితము నగు నా యీశ్వరలింగమును స్నానము చేయింపఁదొడఁగిరి. వారాతనికి మొదట గోరోచనమును, సురభిచందనమును నలందిరి, తరువాత బిల్వపత్రములచేతను, పద్మములచేతను, భగవంతుఁడును లింగాకారధరుఁడు నగు హరుని బూజింపఁదొడఁగిరి. తరువాత భక్తితో ధూపమొసఁగి దివ్యములగు నోషధు లన్నియు నివేదనము గావించి, నూతిని యష్టశతనామముల జపించి, ప్రణిపాతము లొనరించిరి.

ఇట్లు చెప్పఁగా నారదుఁడు మరల " దేవత లందఱీవిధముగా ధ్యానము సేయఁగా, నా సత్వతమోగుణ సంపన్నులగు హరిహరులు పరస్పరము నేక దేహము నెట్లు ధరించియుండిరి ? " అని ప్రశ్నించెను. అప్పుడు పులస్త్యుఁడు మరలఁ నిట్లు చెప్పందొడఁగెను—భగవంతుఁ డప్పుడు సురలు చింతించుచున్న విషయము తెలిసి విశ్వరూపమును ధరించెను. ఆతని యందు పంచ... సర్వాయుధ

సంయుతమును, అవ్యయము నై యుండెను. ఆతనిదేహము త్రినయన స్వర్ణాహికుండల, జటా గుడాకేశ, గరుడ వృషభ, హార భుజంగభూషితమును, కటిదేశము పీతవసన, అజినసమాచ్ఛన్నము నై యుండెను. ఆతనిహస్తమునందుఁ చక్రి, అసి, హల, శార్ఙ్గ, పినాక, శూల, అజగవధనుః, కపర్ద, ఖట్వాంగ, కపాల, ఘంటా, శంఖవిరాజమాన మగుచుండెను. ఓమహర్షీ! దేవతలు హరిహరమూర్తిం జూచి— ఓయవ్యయపురుషా! నీకు మేము నమస్కరించుచున్నాము. అని కమలాసనునితోడ నందఱు దేవతలుఁ బ్రణమిల్లిరి. వారిచిత్తము లప్పుడు వారిహరునియందే యేకనిష్ఠను గలిగియుండెను. దేవేశుఁడైన వారి వారి చిత్తైకాగ్రత నెఱింగినవాఁడై వా రందఱను వెంటఁబెట్టుకొని వెంటనే, తనయాశ్రమమైన కురుక్షేత్రమున కేఁగెను. అప్పుడు వారందఱును నక్కడ జలములలో నున్న మహేశ్వరస్థాణుమూర్తిని దర్శించి "స్థాణునకు మేము నమస్కరించుచున్నా" మని చెప్పుచు నక్కడ నిలిచిరి.

తరువాత సురపతి "ఓజగన్నాథా! నీవు ప్రసన్నుఁడవు గమ్ము. మాకు వరము లొసంగుము. ఇప్పుడు సమస్తజగములును సంక్షోభము నొందుచున్నవి. నిజముగా నోప్రియాతిథీ! నీ వృద్ధితుఁడవు గావలయును." అని పలికెను. అనంతరము సర్వాంతర్యామి వృషధ్వజుఁడు, దేవతలశాంత్వతమగు వాక్యములను విని వెంటనే జలములనుండి పైకి లేచెను. అట్లు లేచి మందహాసముఖుఁడై— "దేవదేవతలకు నమస్కరించుచున్నా" నని పలికెను. అతఁ డట్లు సమీపింపఁగానే యింద్రాదిదేవబృంద మాతనికి సవినయ నమస్కారములు గావించి "శంకరా! నీ వవలంబించిన యీవ్రతమును శీఘ్రముగాఁ బరిత్యజింపుము. ఏలన, త్రిభువనములు సమగ్రములుగా నీతేజముచే వ్యాప్తములును, క్షుబ్ధములు నగు చున్నవి." అని వేఁడుకొనిరి. మ

హాదేవుఁ డప్పుడు—"అట్లే యగుఁగాక, నేను దక్షిణమే నామహాద్రవ్రతిముఁ బరిత్యజించుచున్నాను" అని చెప్పెను. ఇంద్రాదిదేవతలు మహాదేవుని యీపలుకుచే సంతుష్టులై సంయతచిత్తములతో స్వర్గధామమున కేఁగిరి.

ఓ మహామునీ! అప్పుడు ద్వీప, సాగర, శైలసమన్వితముగాఁ బృథివి కంపింపఁజొచ్చెను. అది చూచి రుద్రుఁడు—పృథివి యిట్లు కంపించుటకుఁ గారణ మేమి? యని యించుకసేపు చింతించి తరువాతఁ గురుక్షేత్రము నాల్గుదిక్కులుఁ దిరుగఁజొచ్చెను. ఓఘవతీనదీతీరమునఁ దపోధనుఁడైన యుశనుఁడు వసించుచుండుట యాతఁ డప్పుడు చూచెను. ఆతనిఁ జూచి దేవదేవుఁడు—నీ వెందులకుఁ దపముచేయుచున్నావు? శీఘ్రముగాఁ జెప్పుము. ఏమన? ఓవిప్రా! నీతపస్సుచే జగములు సంక్షోభించుచున్నవి. అని యడిగెను. ఉశనుఁ డప్పుడు—"ఓత్రిలోచనా! నేను నీపరిసన్నతకొఱకే యిట్లు కఠోరతపము సేయుచున్నాను. ఈతపఃప్రభావముచే సంజీవనీవిద్యను దెలిసికొనవలయునని నాకుఁ గోరిక గలదు." అని చెప్పెను. మహాదేవుఁడు—"ఓతపోధనా! సుతప్తమైన యీనీతపముచే నేను దుష్టినొందితిని. నిజముగా నీవు సంజీవనీవిద్యాప్రాప్తి నొందఁగలవు." అని యప్పుడు వరమొసంగెను. ఉశనుఁ డీవిధముగా వరమొంది తపస్సునుండి నివృత్తుఁడయ్యెను. కాని ధరాధర, సాగర, పాదపములతో ధరాదేవి విచలితయగుచుండుట మాన దయ్యెను. మహాదేవుఁ డది చూచి సప్తసారస్వతవిశ్రుతతీర్థమున కేఁగెను. అక్కడి కేఁగఁగా మంకణుఁ డనుమహర్షి యచ్చట నృత్యముసేయుచుండుట యాతని కగపడియెను. మంకణుఁడు బాలునివలె భావభరముచే బాహువులను జాచి వేగముగా నిట్లు నృత్యముసేయుచుండెను. అతని తాండవవేగముచే భూమి యూ

హాతమై పర్వతాసములతోఁగూడఁ గంపింపఁజొచ్చెను. అది చూచి మహాదేవుఁ డాతనిసమీపించి యాతనిచేయి పట్టుకొని మందహాసముఖుఁడై “ఓమహర్షీ! దేనిని భావించి దేనినిగూర్చి యిట్లు నృత్యముసేయుచున్నావు? ఎందువలన నీకిట్టిహర్షము నుదయించినది. అది నాకుఁ దెలియఁజెప్పుము?” అనియెను. మంకణకుఁ డప్పుడు—ఓద్విజవరా! ఎందుచే నాకిప్పు డిట్టిసంతోష ముదయించినదో వినుము. నేను గాయశుద్ధికొఱకు బహువర్షములు తపస్సు చేసితిని. తరువాత నిప్పుడు నా హస్తము క్షతమై దానినుండి శాకరసము నిర్గతముగాఁ వచ్చెను. “ఓద్విజవరా! అందుచే నేనతిమాత్రసంతుష్టుఁడనై యిట్లు నృత్యము సేయుచున్నాను.” అని చెప్పెను. శంభుఁ డప్పు డాద్విజవరునిఁ జూచి—ఇదిగో! చూడుము. తాడనసేయఁగా నాకరమునుండియు నతిశుక్లమైన భస్మము నిర్గతమగుచున్నది, కాని యందువలన నాకు నించుకైనను హర్షము గలుగలేదు. నీవు నిజముగాఁ బ్రమత్తుఁడవైతివి.” అని పలికెను. మహర్షీ! మంకణకముని యది విని వృషధ్వజునకుఁ బ్రణామము గావించి నృత్యమును బరిత్యజించెను, మఱియు విస్మయవిస్ఫారితుఁడై విస్మితభావముతో నాతనికిఁ బాదవందన మాచరించెను. మహాదేవుఁ డప్పు డాతనినిఁ జూచి—ఓవిప్రా! నీవు బ్రహ్మతో సమానుఁడవై బ్రహ్మలోకమున కేఁగుదువుగాక. ఈసప్తసారస్వతతీర్థము పృథివియందు శ్రేష్ఠమును, మహాఫలప్రదమును నగుఁగాక. ఇచ్చోట సుర, అసుర, గంధర్వ, విద్యాధర, పన్నగగణము లెల్ల సాన్నిధ్యము కల్గుఁగాక. ఈసారస్వతజలము సకలము పాపాపహరణము గావించి నరులకుఁ బ్రకాశాధారముగాఁ బరిణమించుఁగాక. సుప్రభ, కాంచనాక్షి, సువేణువు, విమలోదక, మహోదర, ఓఘవతి, విశాఖ, సరస్వతి, యను సప్తసరస్వతు లిచ్చట నిత్యసన్నిహి

త్తమై యుండును. ఈతీర్థ మాడువారికి సోమపానఫలమును, బరమపుణ్యము నొసంగును. మఱి నీవును గురుక్షేత్రమునందు గరీయుడైన మూర్తిని స్థాపించి పరమపవిత్రము, నన్యదుర్లభము నైన బ్రహ్మలోకమున కేఁగఁగలవు. ఓతపోనిధీ! దేవదేవుఁడైన మహేశ్వరుఁ డిట్లు చెప్పఁగా జితచిత్తుఁడైన మంకణకుఁడు కురుక్షేత్రమునందు లింగమూర్తిని స్థాపించి బ్రహ్మలోకమున కేఁగెను. మంకణకుఁ డేఁగఁగానే భూమి నిశ్చలయయ్యెను. తరువాత శంభుఁడు తనపవిత్ర వాసభూమియైన మందరాచలమునకు వచ్చి నివసించెను. ఓద్విజా! అప్పుడు మహాదేవుఁడు తా నెందుకు మందరమున కేఁగెనో దేవుని జూచుట కంధకాసురుఁ డేకారణమున దుస్సాహసమునఁ బ్రవర్తించెనో అది యంతయు నీకు వివరించితిని.

—♦ దండోపాఖ్యానము. ♦—

అనంతరము నారదుఁడు పులస్త్యునిం గాంచి "ఓపరమమునీంద్రా! అంధకాసురుఁడు పాతాళమునఁ బ్రవేశించి యేమి చేసెను? శంకరుఁడు మందరమున కేఁగి యేమిచేసెను? అది యంతయుఁ జెప్పుము" అని యడిగెను. అప్పుడు పులస్త్యుఁ డిట్లు చెప్పఁదొడంగెను— "ఓబ్రహ్మర్షీ! అంధకాసురుఁడు పాతాళమున కేఁగెను. కాని యచ్చటి కేఁగియు మదనానలముచే దగ్ధుఁడగుచుండెను. ఆతనిసర్వాంగములును సంతప్తమ్ములై పోవుచుండెను. ఆతఁ డప్పుడు దానవులందఱను జూచి యెవరో గిరిబాలను దెచ్చి సత్వరముగా నాకిచ్చెదరో, ఆతఁడే నాస్నేహితుఁడు, ఆతఁడే నాబంధువు, ఆతఁడే నాతల్లి, ఆతఁడే నాతండ్రి" అని పలికెను. మదనాతురుఁడైన దైత్యరా జిట్లు పలుకఁగానే [illegible] మహాగంభీరస్వరముతో

నిట్లు పలికెను. “ఓవీరా! నీ వే గిరిబాలనుగూర్చి యిప్పుడు మాటా డుచున్నావో, ఆగిరిబాల నీకు న్యాయముచేఁ దల్లియు, నాత్రినయ నుఁడైన దేవదేవుఁడు నీకుఁ దండ్రియు నగుదురు. ఇందులకుఁ గారణము వినుము.

ఓదానవా! పూర్వకాలమునందు ధర్మనిష్ఠుఁడైన నీతండ్రి యపుత్రకుఁడై యుండి పుత్రలాభార్థము మహాదేవు నారాధించెను. తరువాత మహాదేవుఁ డాతనికిఁ బుత్రుఁడు గలుగునట్లు వర మొసంగెను. వర మిచ్చునప్పు డాతఁడు—ఓహిరణ్యాక్షా! నేను యోగమగ్నుఁడనై యున్నకాలమున నాపుత్రి కౌతుకవశమున నానేత్రములు మూసెను; అందుచే నొకయంధకార మావిర్భవించెను. ఆతమమునుండియే, యీ నీలనీరదగంభీరనినాదము గల భూత మావిర్భవించెను. ఓదైత్యా! ఈతఁడు నీకే నిజముగా యోగ్యుఁడైన పుత్రుఁడు. అందుచే నీ వీత నిని గైకొనుము. నీయీపుత్రుఁడు లోకవిశిష్టము లగుకార్యములు చేయుచు, త్రిలోకజననియెడల నెప్పు డభిలాషియగునో, బ్రాహ్మణుల నెప్పు డవమానించునో, బ్రాహ్మణహత్యకొఱ కెప్పుడు ప్రయత్నించు నో, అప్పుడు నేను స్వయముగా నీతనివధావిధానమును గావించెదను” అని చెప్పెను. అట్లు చెప్పి యాతఁడు వెంటనే తనవాసభవనమైనమం దరభూధరమున కేఁగెను. అప్పుడు నీతండ్రియు నిన్నుఁ గైకొని రసా తలమున కరుదెంచెను. ఓదానవా! అందుచేతనే శైలసుత నీకు మా తృస్థానమునం దున్న దని చెప్పియుంటిని. వాస్తవముగా శంభుఁడే జగత్తులకు గురుఁడును, దండ్రియును. తరువాత నీవును శాస్త్రజ్ఞుఁడ వు. అపూర్వగుణగాత్రమసంపన్నుఁడవు. సర్వవిధయుక్తిజ్ఞానమున కా ధారుఁడవు. నిజముగా నీయట్టిపురుషుఁ డెంతమాత్రము నెప్పుడును మనోమధ్యమమునం దిట్టిపాపసంకల్పమును బోషింపఁగూడదు. సా ధూ

యవ్యక్తమూర్తియైన మహాదేవుఁడు సర్వలోకములకుఁ బ్రభుఁడు. సర్వజీవనమస్కృతుఁడు, సర్వత్రి యజయ్యుఁడు. ఈశైలనందిని యాతనికి సహధర్మిణి. నిజముగా నోసురశత్రూ! ఎవ్వఁడును నీ వామెను గామింపఁగూడదు. అట్లు మోహింతువేని నీశిరము వేయివ్రక్క లగును. ఆమె సకలజగన్మాత. సమస్తజీవకోటులును ఆజననికి సంతానము. అట్టియామెను సదా భక్తితోఁ బూజించుటకు బదులుగా నామెను నీవు గోరుదువా? ఓరిపాపీ! భృగునందన యైన యరజను మోహించి నీయట్టిరాక్షసుఁడే వినాశమును గాంచిన సంగతి నీవు వినియుండ లేదా?

పూర్వము దండుఁడనుపేరు గలయొకరాజుండెను. అతనిబలవాహనములు ప్రసిద్ధములైనవి. ఆమహాతేజుఁడు భార్గవునిఁ బురోహితునిఁ గాఁగోరెను. భార్గవునిరక్షణముచే నాతఁడు వివిధయజ్ఞము లనుష్ఠించుటకు సమర్థుఁ డయ్యెను. భార్గవునిపుత్త్రుఁడైన శుక్రునికి, అరజ యను పేరు గల యొకకూఁతు రుండెను. శుక్రుఁ డొకప్పు డసురరాజైన వృషపర్వునిభవనమున కేఁగెను. అచ్చట నాతఁడు వృషపర్వునిచే నర్చితుఁడై బహుదినములు వాసముచేయుచుండెను. ఇఁక నిక్కడ సర్వాంగసుందరియైన యాతనికూఁతు రరజ స్వగృహమునం దుండి యగ్నిపరిచర్యచేయుచుఁ గాలము గడపుచుండెను. ఒకసమయమునందు దండనరపతి భార్గవాశ్రమమున కేఁగి, "శుక్రాచార్యుఁ డెక్కడ నున్నాఁడని యడిగెను. పరిచారిక లప్పుడు—"భగవానుఁడైన భార్గవుఁడు యాజనకార్యముకొఱకు వృషపర్వునిగృహమున కేఁగెను." అని చెప్పిరి. నృపతి యప్పుడు—"భార్గవాశ్రమమునం దున్నరమణీమణి యెవ్వరు?" అని యడిగెను. పరిచారిక లప్పుడు—"రాజా! భార్గవనందిని యైన యరజ యిచ్చట నున్నది." అని చెప్పిరి. మహాబాహుఁడైన యిక్ష్వాకునందనుఁ డాశుక్రసుతను జూచుటకు నాశ్రమమునఁ బ్రవే

శించెను. అరజ యప్పు డాతని కగపడియెను. ఆతఁ డామెను జూడఁగానే కామబాణములచే జర్జరితుఁ డయ్యెను. ఓయంధకా! మహీపతియైన దండుఁ డప్పుడు కృతాంతబల ప్రేరణమునకు వశుఁడై తనతో నున్న భృత్యులను, స్నేహితులను, మఱియు శుక్రశిష్యులను బంపవేసి తానొక్కఁడుమాత్రమే లోనికరిగెను. ఆతని రాకచే సంతుష్టురాలై, గురునందినియుఁ గీర్తిమతియు నైన యరజ యాతని కెదురేఁగి భ్రాతృభావముతో నాతనిని సత్కరించెను. ఓదానవా! ఆనరపతి యట్టిసమయమునం దామెను జూచి—"ఓబాలామణీ! నేను గామానలముచేఁ దప్తుఁడ నగుచున్నాను. నీవు తత్క్షణమే యాలింగనరూపమైన సలిలకణముచే నన్నాహ్లాదపఱుపవలయును." అని పలికెను. అప్పు డాయరజ వినీతభావముతో నిట్లుత్తర మిచ్చెను—"నృపవరా! నాతండ్రి యత్యంతకోపనప్రకృతి గలవాఁడు. అతఁడు దేవతలనైనను దగ్ధముచేయ సమర్థుఁడు. ఓమూఢబుద్ధీ! విశేషించి నీవు నాకు న్యాయముచే భ్రాతవు, నేను నీభగినిని, ఎట్లన? నీవు నాతండ్రిశిష్యుఁడవు." అని యామె పలుకఁగా రాజామెను జూచి—"ఓభీరురాలా! నీతండ్రి కోపాగ్నిచే నేను ముందటికి దగ్ధుడ నగుదునో యేమో, కాని కామాగ్ని యిప్పుడే నన్ను దగ్ధముచేసి వేయుచున్నది." అనియెను. అంత యప్పు డాతనికి—"రాజా! ముహూర్తమాత్రము మాఁగుము. నాతండ్రిని బిలిచి యాతనివద్ద నీవిషయమున మాటలాడి నన్నిమ్మనికోరుదును. అతఁడు నిశ్చయముగా నన్ను నీకొసంగును." అని చెప్పెను. నరపతియైన దండుఁ డప్పుడు—ఓహో! సుందరీ! కాలక్షేపము గావించుటకు నా కించుకయు శక్తిలేదు. విశేషించి ముహూర్తకాలమునను మనకు విఘ్నము సంభవించును—అనియెను. అరజ యప్పుడు—ఓరాజనందనా! మోహగ్రస్తమెప్పుడును సత్కరింపఁదగినది గాదు. నిజముగా

నేను నన్ను నీకు దానముచేసికొనుటకు సంపూర్ణముగా నసమర్థురాలను. రాజా! వేయేల? నామాట విని నీవు గురుశాపముచే జాతి, భృత్యామాత్య, బంధువర్గముతో స్వయముగా నాపద నొందవలదు." అనియెను.

రాజది విని—సుమధ్యా! పూర్వము చిత్రాంగద దేవయుగమునం దెట్లు చరించెనో, అది వినుము.—దేవశిల్పియైన విశ్వకర్మకుఁ జిత్రాంగద యను పేరుగల సాధుశీలయైన యొకకూఁతురుండెను. ఆమె యొకనాఁడు పవిత్రమగు నదిని జూడఁగా నామె కమలమునుండి దిగివచ్చిన కేళుల యందు కోరికను ఆకమలలోచన యొకనాఁడు సఖీజనముతోఁ గూడి స్నానార్థము నైమిశారణ్యమునకు వెడలియుండెను. ఆమె యచట స్నానమాడుచుండఁగా నాచటికి సుదేవరాజకుమారుఁడు, శ్రీమంతుఁడు సురథుఁడను వాఁ డచ్చటికి వచ్చెను. అప్పుడు చిత్రాంగద సఖీగణమును గని—ఈరాజకుమారుఁడు నిశ్చయముగా మదనాక్రాంతుఁడై యిచ్చటి కరుదెంచియున్నాఁడు. కావున నీసుందరమూర్తియైన కుమారునికి నాత్మదానము గావించుకొనుట నా కన్నివిధములచేతను గర్తవ్యము" అని పలికెను. సఖులప్పు డామెను జూచి—"ఓసుందరీ! నీవు బాలవు, మఱియు నిప్పటికిని బ్రగల్భవు గావు. ఓయనఘురాలా! నిజముగా నాత్మదానము గావించుకొనుటకు నీ కిప్పటికి నధికారం బించుకంతయు లేదు. నీకుఁ దండ్రి గలఁడు. ఆతఁడు ధర్మాత్ముఁడు, సకలశాస్త్రపారదర్శియును. కేవలము స్వాతంత్ర్యప్రవృత్తిచే రాజనందనునకు నిన్ను నీ వర్పించుకొనుటకు విధి సమ్మతింపదు" అని చెప్పుచుండిరి. ఇట్టిసమయములో శరవిద్ధుఁడైన సురథరాజును గందర్పతాడితుఁడై యచ్చటి కరుదెంచి చిత్రాంగదతో నిట్లు పలికెను—ఓ సుభ్రూ! నీ ముఖమూర్తి, కుచద్వయము! నీ దివ్యమూర్తియుననే నేను మోహితుఁడ

నైతివి. మదనుఁడు నీదృష్టిశరములచే నన్నేకాంతముగా నాహతునిఁ జేయుచున్నాఁడు. అందుచే నీవు నీవక్షస్తల్పమున నన్ను శయనింప నిమ్ము. లేనిచోఁ గాముఁడు పునఃపునర్దర్శనములచే నన్ను భస్మీభూతుని గావించివేయును." రాజకుమారుఁ డిట్లు పలుకఁగా సర్వాంగసుందరియైన చిత్రాంగద సఖులయాతంకము గలిగియు రాజనందనునకుఁ దన్నుఁ దా నర్పించుకొనకుండ లేకపోయెను. ఈవిధముగాఁ బూర్వకాలమునం దాతన్వి రాజకుమారుని రక్షించెను. అందుచేత "నోసుశ్రోణీ! నీవును నన్నిట్లు రక్షింపుము." అని చెప్పెను. అప్పుడు శుక్రసుతయైన యరజ—రాజా! పరిణామమునందుఁ జిత్రాంగద కెట్టి గతి ఘటిల్లెనో, యది నీ వెఱుంగవా? నేను జెప్పెదను వినుము — అప్పుడు చిత్రాంగద స్వతంత్రురాలై సురథరాజునకుఁ దన్నుఁ దా నర్పించుకొనఁగా నామెతండ్రి యీయనుచితస్వాతంత్ర్యమున కామె నిట్లు శపించెను—"ఓ మందమతీ! నీవు స్త్రీస్వభావముచే ధర్మమును బరిత్యజించి యాత్మదానము గావించితివి. ఈయపరాధముచే నీ కింక వివాహము గాదు. నీవు భర్తృసుఖమునుండి వంచితురాలవు గాఁగలవు. నీకుఁ బుత్రలాభము కలుగఁబోదు. నీ కన్నివిధములఁ బతితో నెడఁబాటు సంభవించును."

అని యిట్లు శాపవాక్యములను పలుకఁగానే యారాజనందనుని సరస్వతీనది తత్క్షణమే యచ్చటనుండి ముప్పదియోజనములదూరమునకుఁ గొట్టుకొనిపోయెను. రాజకుమారుఁ డిట్లు దూరీభూతుఁడు కాఁగానే చిత్రాంగదమోహమునకు వశీభూతురాలై పడిపోయెను. అప్పుడు సఖులామెను లేవనెత్తి సరస్వతీజలములలో స్నానముచేయించిరి. ఆశిశిరవారిస్నానముచేఁ జిత్రాంగద మఱియు మృతకల్పురాలై పోయెను. తరువాత నామెసఖు లందఱును విశ్వకర్మనందిని మృతురాలైన దని

భావించుకొని సత్వరముగా ముందుపనులకై తొందరపడఁజొచ్చిరి—కొందఱు కాష్ఠములను సంగ్రహించుటకొఱకు నాత్రపడుచుండిరి. మఱికొంద ఱగ్నిని దెచ్చుటకై వేగిరపడుచుండిరి. ఈవిధముగా వారందఱు నరణ్యములోఁబడి చిక్కులు పడుచుండఁగా శోభనాంగియైన చిత్రాంగద స్పృహ కల్గినదై నలుదెసల నీక్షించిచూడఁగా రాజకుమారుఁడుగాని పరమప్రియాస్పదమైన సఖులుగాని యెవ్వరును గాన్పింపరైరి. అప్పు డామె యత్యంతవేగముగా నాసరస్వతీజలములలోఁ బడిపోయెను. ఓనరపతీ! అప్పు డామెను గాంచనాక్షియైన సరస్వతీనది వేగముగా మహానదియైన గోమతియొక్క తరంగకుటిలసలిలములలోనికిఁ ద్రోసివేసెను. ఓప్రజానాథా! తరువాత గోమతీనది యామె యదృష్టమును గుర్తెఱింగి యామెను సింహవ్యాఘ్రసమూహములున్న మహారణ్యములోనికిఁ ద్రోసివేసెను. ఈవిధముగాఁ జిత్రాంగద కెట్టియవస్థఘటిల్లినదో, యది నే నెఱుంగను. కావున నే నాత్మదానముఁ జేయఁజాలను. నీ సచ్చరిత్రముచేతనే నన్ను సర్వవిధముల రక్షింపుము.” అని పలికెను. మహేంద్రతుల్యతేజస్కుఁడైన దండరాజు శుక్రనందిని పలుకులు విని మందహాసముచేయుచు నిట్లనియెను—ఓతనుమధ్యా! ఆతరువాత చిత్రాంగదకును, ఆమెతండ్రికిని, ఆసురథరాజునకు నెట్టిస్థితి ఘటిల్లినదో చెప్పెదను, మనసుంచి వినుము. రాజైన సురథుఁ డిట్లు సరస్వతీసలిలములలోఁ గొట్టుకొనిపోఁగానే చిత్రాంగద మహారణ్యమునకుఁ జేరియు నామె యొకగగనచారియగు గుహ్యకునిదృష్టిపథమునం బడియెను. గుహ్యకుఁ డామెను జూచి యామెదగ్గఱ కేతెంచి యిట్లు పలికెను.

“ఓసుభగా! రమ్ము, నిన్ను సురథరాజునొద్దకుఁ గొంపోయెదను. ఓసుకేశినీ! నీవు నిశ్చయముగా నాకవిఁ జేయఁగలవు. కనుకఁ దక్ష

ణామే నీవు శ్రీకంఠభగవానునిసన్నిధి కేఁగుము.” అని గుహ్యకుఁడు పలుకఁగా సునయుఁడైన యాచిత్రాంగద వేగముగాఁ గాళిందీనదికి దక్షిణోత్తరదిశయందున్న భగవంతుఁడైన శ్రీకృష్ణునిమందిరప్రాంతమునకు వచ్చిచేరెను. తరువాత నా దేవదేవుఁడైన శ్రీకంఠుని దర్శించి కాళిందీ జలములలో స్నానముచేసి నతిముక్తయై మధ్యాహ్నకాలమువఱకు శ్రీకంఠుని కెదురుగా నిలిచియుండెను ఆసమయమున సులక్షణాన్వితుఁడును పాశుపతగురుఁడును సామవేదియు తపోధనుఁడు నైన ఋతధ్వజుఁడు శ్రీకంఠుని స్నానముచేయించుటకొఱకు కచ్చటి కరుదెంచెను. చిత్రాంగద యసంగిహీనయై కన్నీటిని విడుచుచునుండెను. అప్పుడు చిత్రాంగద నాఋతధ్వజుఁ డెఱింగి—“ యీవనితి యెవ్వరు చెప్పుమా’ యని భాషింపఁ జొచ్చెను. అప్పుడు చిత్రాంగద చేతులు జోడించుకొని యాయనసమీపమున కేఁగుదెంచి తదీయపాదయుగళమునకు వందనము లొనరించెను.

ఋతధ్వజుఁ డప్పు డామెను జూచి—“వత్సా! నీవు దేవకన్యవలె తోఁచుచున్నది. నీ వెవ్వరికన్యవు? ఎందుల కీమానవహీనము యరణ్యములోని కేతెంచితివి?” అని ప్రశ్నించెను. చిత్రాంగద యప్పుడు ఋషిసన్నిధియందు జరిగినదంతయు నెఱింగించెను. ఋషి యది యంతయు విని శిల్పిశ్రేష్ఠుఁడైన విశ్వకర్మ యెడలఁ గుపితుఁడై యాతని నిట్లు శపించెను—“ పాపాత్ముఁడైన విశ్వకర్మ పరిపరిగేయనై యా తనయను బలిమిఁ గూడకుండ నెందులకు శపించెనో, అందులకే యాతఁడు వానరమై జనించుఁగాక” ఇట్లు శపించి యామహాత్ముఁడు తదనంతరము యథావిధిగా మరల స్నానమును సాయంసంధ్యయుఁ గావించుకొని మహాదేవు నర్చించెను. ఆతఁడు విధిప్రకారము దేవదేవుఁడైన శంకరు నభ్యర్థించి తరువాతఁ బలిలాలనము సం

దరియు నైన యాచిరాంగిగద కిట్లు చెప్పెను — ఓ సుభగురాలా ! నీవు సప్తగోదావరి కేఁగుము. అక్కడి కేఁగి హాటకేశ్వరమహాదేవు నుపాసించుచు నుండుము. ఓ రంభోరూ ! దైత్యుఁడైన కందమాలి కొకకన్య కలదు. ఆకన్యపేరు దేవవతి. ఆకళ్యాణవతియైన దేవవతి యచ్చటికి వచ్చును. ఇదిగాక యంజనుఁడను నొకగుహ్యకునకు దమయంతి యను నొకవిఖ్యాతకన్య గలదు. ఆతపశ్చారిణియు నచ్చటి కరుదెంచుట సంఘటిల్లును. విజ్ఞానసికాంతుఁడు సుప్రసిద్ధ వేదవతి యనునామము గల యింకొకకన్య గలదు. ఈతపశ్చారిణియు నచ్చటికి వచ్చును. ఇట్లే ముప్వురు నచ్చటికి రాఁగలరు. వారు ముప్వురును సప్తసాగరజలములలోనికి రాఁగానే నీ వప్పుడు హాటకేశ్వర మహాదేవునితో సమ్మేళన మొందఁగలవు." అని మునివరుఁడు చెప్పఁగానే చిరాంగిగద స గోదావరీతీరమున కేఁగెను. అచ్చట కేగి యామె పవిత్రభావముతో దేవదేవుని పూజావ్యాపారమున నిమగ్నురాలై కందమూలఫలాహారము భక్షించుచుఁ గాలముఁ బుచ్చుచుండెను. అట్లుండఁగా దానవనిపుణుఁ డైన మాయాబలుం డను దానవుఁ డిది తెలిసి యమాచిరాంగిఁ గోరి యొక శ్లోకమును లిఖించి మహోత్కంఠతోన శ్రీకంఠునిసన్నిధికిఁ బంపెను. అశ్లోకార్థము- దేవ, అసుర, యక్ష, మనుష్య, నాగనాములలో, స్వయంప్రకాశమా ముచే నిమ్మహాస్త్రీయైన చిరాంగిద ముఖమును దూరము చేయువా రెవ్వరును లేరా ?" ఇట్టియర్థము గల శ్లోకమును రచించి పంచి తరువాత నాతఁడు సర్వప్రాణిమయుఁడును సర్వవ్యాపియునగు పుష్కరనాఘుని దర్శనము గోరి పవిత్రనది కేఁగెను. పిదప నప్పు డాతఁడు తన మనసులోఁ జిరాంగిగదనుగూర్చి చింతించుచుండెను.

— శాపవిమోచనము —

దండుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడంగెను — ఓ యతిరా ! చిరాంగిగద పీడుఁడైన సుబాహుని చింతించుచు నచ్చట సుఖముగా నుండె బహుకాలము గడచెను. ఆసుతంత్రి ద్యుమ్న విశ్వకర్మ మునిశాపముచే వానరము

నకుఁ బుట్టి విధాతప్రేరణచే మేరుశిఖరమునుండి భూతలమునఁ బడి యెను. ఓశుభాంగీ! తరువాత నాతఁడు శాలూకినీనదీతీరమునందున్న నిబిడవనభూయిష్ఠమైన పర్వతశ్రేష్ఠముపై వాసము చేయఁజొచ్చెను. ఓవరారోహా! ఆతఁ డక్కడనుండి ఫలమూల భక్షణముచేయుచు బహువర్షములు గడపెను. ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు దైత్యవరుఁడైన కందరుఁడు తనప్రియకుమారిని వెంటఁబెట్టుకొని యచ్చోటి కరుదెంచెను. ఆతని యాకుమార్తెయే స్వర్గమున వేదవతి యను విఖ్యాతి గలది. వానరవరుఁడైన విశ్వకర్మ యావరవర్ణినితండ్రితో నరణ్యమున కరుదెంచుటఁ జూచి బలవంతముగా నామెను లాగికొనియెను. ఓసుందరీ! కందరదైత్యుఁడు తనకూఁతును గ్రోఁతి యెత్తుకొనిపోవుట చూచి యత్యధికక్రోధాన్వితుఁడై ఖడ్గమును ద్రిప్పుచుఁ గ్రోఁతివంకకుఁ బరుగెత్తెను. మహాబలుఁడైన వానరుఁ డప్పుడు దైత్యుఁడు వచ్చుచుండుటఁ జూచి యాశోభనాంగి యైన దేవవతినెత్తికొని హిమాలయమునకుఁ బాఱిపోయెను. అక్కడి కేఁగి యాయమునాతటమునందున్న శ్రీకంఠుని దర్శించి తత్సమీపమందు నిర్జనమైయున్న ఋష్యాశ్రమమును జూచెను.

వానరుఁ డాపుణ్యాశ్రమమునందు వేదవతి నుంచి కందరుని దగ్గఱఁ గాళిందీజలములలో మునిఁగెను. అది చూచి కందరుఁ డప్పుడు శాఖామృగముతోఁగూడ జలములలోఁ బడి తనతనయ దేవవతి మృతినొందె నని యనుకొనఁజొచ్చెను. అప్పు డాతఁడు నిజనికేతనమైన పాతాళమునకుఁ దిరిగివచ్చెను. ఇఁక నిక్కడ కాళిందిదేవి యాశాఖామృగమును దనప్రవాహవేగముచే శివనామక మగు నొకానొక ప్రసిద్ధ జనపదమునకుఁ దీసికొనిపోయెను. ఆజనపద మధికజనపరికీర్ణమై యుండెను. అప్పు డాతేజస్వియైన వానరుఁ డక్కడనుండి వేగముగాఁ దీరముఁ

జేరి గట్టునకు వచ్చి పూర్వము తా నాసుందరాక్షి యైన వేదవతి నె
చ్చోట దాఁచివచ్చెనో, యచ్చోటికి కేఁగుటకుఁ బ్రయాణమయ్యెను.
ఆతఁ డట్లు కపిలారణ్యమునకుఁ బోవసమకట్టుచుండఁగా, అంజనుఁ
డనుగుహ్యక శ్రేష్ఠుఁ డచ్చోటునకుఁ దనకూఁతురైన దమయంతిని వెం
టఁబెట్టుకొని వచ్చెను. వానరుఁ డప్పు డామెను జూచి— యీకన్య
నిశ్చయముగాఁ గందునికూఁతురైన వేదవతియే యని యనుకొని
యెను. అప్పు డాతఁడు తాను జలములలో మునింగి కష్టపడినదంతయు
వృథ యయ్యె నని విచారించెను. ఓసుందరీ! వానరవరుఁ డిట్లు చిం
తించి వేగముగా వారి కభిముఖుఁడై పరుగెత్తఁజొచ్చెను. కాని యప్పు
డాయబల వానికి భయపడి హిరణ్వతీనదిలోఁ బడిపోయెను. గుహ్య
కవరుఁ డగునంజనుఁడు తనతనయ నదీనీరములం బడిపోవుటఁ జూచి
దుఃఖశోకసమాకులుఁడై యంజనపర్వతమున కేఁగి పవిత్రమగు మౌన
వ్రతము నవలంబించి తపస్సుచేయుచు బహువత్సరములు గడపెను.
ఇఁక నిక్కడ దమయంతి నదీవేగమునఁ గొట్టుకొనిపోయి సాధుజన
భూయిష్ఠమైన పవిత్రకోసలదేశమును జేరెను. అచ్చోట నుండి
యామె కన్నీరుఁ గార్చుచుఁ బోవుచుండఁగా నొకవటవృక్ష మామె
దృష్టిపథమునం బడియెను. ఆవృక్ష మంతయు నూడలతో నిండియుం
డెను. దానిని నిజముగాఁ జూచినంతమాత్రముననే జటాధరుఁడగు
మహేశ్వరుఁడు సాక్షాత్కరించె నని తోఁచును. వరాననయైన దమ
యంతి యీప్రగాఢచ్ఛాయాసంపన్నమగు వటవృక్షమును జూచి య
చ్చట నున్నశిలాపట్టముపైఁ గూరుచుండి విశ్రమింపఁజొచ్చెను. అట్లు
విశ్రమించుచున్నసమయమునం దామెకన్నులకు—ఏమిది, ఇచ్చట
నెవ్వరును లేరే, తపోధనుఁడైన ఋతధ్వజునివద్దకేఁగి—“నీపుత్రుఁడు
వటవృక్షమున బంధితుఁడై యున్నాఁ డని యెవ్వరు చెప్పెదరు?

అని వినఁబడియెను. విశిష్టాక్షరములతోడి వాక్యములను విని దమయంతి యప్పుడు పైకిఁ గ్రిందికిఁ జూడఁజొచ్చెను. వృక్షాగ్రమునందై దేహములయినాను గలబాలకుఁ డొకఁడుండెను. ఎవ్వరో యెందులకో ప్రయత్నపూర్వకముగ వాని నచ్చట స్త్రీజటలతో బంధించి వెడలిపోయిరి. దమయంతి యిది చూచి విస్మితురాలై దుఃఖింపఁజొచ్చెను. ఆమె యప్పు డాబాలకునిఁ జూచి——“బాలకా! చెప్పుము. ఏపాపాత్ముఁడు నిన్నిట్లు బంధించియుండెను?” అని యడిగెను. బాలకుఁ డిట్లనె——ఓ మహాభాగా! అతిదుష్టస్వభావుఁ డగు వానరుఁ డొకఁడు జటలతో నన్నీవటవృక్షమునకు బంధించిపోయెను. ఇప్పుడు నేను తపోబలముచేతనే జీవించుచున్నాను. దేవదేవుఁడైన మహేశ్వరుఁడు పూర్వకాలమునందు మనుపురమునఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడియెను. తపోరాశియైన నాతండ్రి ఋతధ్వజుఁ డచ్చటఁ వాసముసేయుచున్నాఁడు. ఆమహాత్ముఁడు తపస్సుచేసికొనుచుండు సమయమునందు నే నాయన యోగబలముచే సకలశాస్త్రజ్ఞుఁడనై యలిబృందములతోఁగూడ జన్మించితి. శుభాననా! అప్పుడు నాతండ్రి నన్నుజాబాలి యని భావించి నమస్కరించి యిట్లనియెను.

వినుము. నీవు పంచసహస్రవర్షములు బాలకుఁడవై యుండఁగలవు. తరువాత దశసహస్రవర్షముల పర్యంతము నీవు కౌమారదశననుభవింపఁగలవు. తరువాత వింశతి సహస్రవర్షముల కాలము నీవు వార్ధక్యమునఁ గడపఁగలవు. వీనిలో బాల్యదశయందుఁ బంచసహస్రవర్షములు నీవు దృఢబంధనమునం దుందువు. ఆతరువాతఁ గౌమారదశలో దశశతవర్షములు కాయపీడ ననుభవించి, ఆతరువాత యౌవనకాలములో ద్విసహస్రవర్షముల పూర్తిగా మహాభోగములు సకలము ననుభవింతువు. పిమ్మట వృద్ధకాలమునందు నలువదివందలసంవత్సర

ములకాలము సంపాదితీయ క్లేశము ననుభవించు మనవు భూశయ్యయందు శయనించుచుం గదన్న భోజనాదులచే గాలముగడపెదవు." అని తండ్రి యీవిధముగా నాభవిష్యత్ జీవనమునుగూర్చి వివరించి చెప్పినతరు వాత నైదుసంవత్సరముల బాలకుండ నైననేను భూతలమున విహరించుచు హిరణ్వతీనదియందు స్నానముచేయం గోరి వెడలితిని. అచ్చట నొకకపివరుండు నాకుం గనంబడియెను. అప్పు డాకపి నన్నుం జూచి— నేను దేవపత్నిక్య నిచ్చటి మహాశ్రమమునం దుంచితిని. "ఓమునీ ఘుండా ? ఆమెను దీసికొనిపోయి యెచ్చట నుంచితివి ? " అనియెను. నేను శిశువను. నిజముగా నాతనిమాటలు వినుటకే నేను గంపించిపో తిని. కాని ఓసుందరీ ! అంగీతి వన్నావు బాలకుని యీవచ్చ కొట్టులు గట్టిపెట్టెను. అదృశ్యమైనకపి నిరవధిక ములైన ల[illegible] తముతో మహాయంత్ర మొకటి నిర్మించి దానిలో నన్నుంచెను. [illegible] [illegible]లయందు లతాయంత్రమును నిర్మించెను. [illegible] [illegible]లనుండి తప్పించి యూతలకుం దీయుట కెవ్వరికిని శక్తిలేకున్నది. [illegible] వరుం డిట్లు యథేచ్ఛముగా నన్ను బంధించి అమరలోకమునకేగె. నే నెఱింగిన దంతయు నీకుం దెలిపితిని. నాకుం దెలియంజేయు [illegible] [illegible]కు సమ్మతమైనచో నీ వెవ్వడవు, యెవ్వరికుమారుడవు, పతి నెఱుంగ యీమహారణ్యములో నొంటిగా నెందులకుం బ్రవేశించితివో, [illegible] నాకుం దెలియంజేయుము " అని పలికెను. అప్పు డాదవమారుండు— విఖ్యాతుండైన గుహ్యకేంద్రుండు, అంజనుండను నాతండు నాతండ్రి. నాపేరు దమయంతి. నేను ప్రమ్లోచ యనునామె గర్భమునందు [illegible] [illegible]ట్టితిని. నాజన్మకాలమునందు ముద్గల మహర్షి యిట్లు చెప్పె— బాలిక కాలక్రమమున మహారాజ్ఞి కాంగలదు. సందేహము [illegible] త్రిమనుజేదు." అని ముని పలుకుచున్నసమయమున [illegible]ము

నాదు దుందుభిధ్వనులు చెలరేఁగెను. అప్పుడు మంగళధ్వనులు గూడఁ గలిగెను. అప్పుడు ఋషి మరల నిట్లు పలికెను.- "ఈబాల మహారాజ్ఞి యగుటకు సందేహములేదు గాని, బాల్యావస్థ యందు మహాసంకటములలోఁ బడఁగలదు." అని పల్కి ముద్గల ఋషి నిమిషకాలములో నచ్చటనుండి వెడలిపోయెను. అప్పుడు నా తండ్రి నన్ను హిరణ్వతీతీర్థమునకుఁ గొంపోవుట కుద్యతుఁ డయ్యెను. మే మక్కడకు వచ్చినంతలోనే యొకపియు నచ్చటికి వచ్చియుండెను. ఆకపికి భయపడి నేను నదీజలములలోఁ బడితిని. ఆనదీవేగమునఁబడి నేనిజనమాఁవశూన్యమైన ప్రదేశమునకుఁ దేఁబడితిని." అని చెప్పెను.

అప్పుడు జాబాలి—ఓసుందరీ! నీవు యమునాతీరమునందున్న శ్రీకంఠశివసమీపమున కేగుము. నాతండ్రి మధ్యాహ్నకాలమునం దచ్చటికి శివార్చనకై వచ్చుచుండును. నీ వాయనసన్నిధి నీవృత్తాంత మంతయు నివేదింపుము. సత్వరముగా నీకు శుభము లభించును." అని చెప్పెను. దమయంతి యాపలుకు లాలకించి యాశ్మరక్షణము నపేక్షించి హిమాలయమునం దున్న యమునాతీరమునందలి ఋతధ్వజునిసన్నిధానమునకై బయలుదేఱెను. అ ట్లేఁగి యామె కందమూల ఫలాగ్నిభోజనముచేఁ గాలముఁ గడపుచు, నల్పకాలములోనే తపస్వియైనఋతధ్వజునకు గమ్యస్థానమైన శంకరనికేతనమును జేరెను. అనంతరమా సకలలోకవాంఛితుఁడైన శ్రీకంఠునకు దేవదేవునకు వందనమాచరించి దమయంతి యచ్చట నున్న లిఖితాక్షరములను జూచెను. తరువాత నాచారుహాసిని యాలిఖితాక్షరము లన్నిటియర్థమును గ్రహించి తాను స్వయముగా నిట్లొకశ్లోకమును లిఖించెను. ఆశ్లోకార్థ మిది, ముద్గలఋషి, నేను రాజమహిషిని గాఁగల నని చెప్పియుండెను. కాని నా కిప్పుడు తటస్థించి యున్నయీదురవస్థ నెవ్వరు తప్పింపఁగలరు?" అని

దమయంతి యొకశిలాఫలకముపై లిఖించి తాను స్నానము చేయుటకై యమునాజలములలోనికరిగెను. అప్పుడామె మార్గమధ్యమమున మత్తకోకిలకు నిలయమైన యొకరమ్యాశ్రమమును గాంచెను. దానిని గాంచఁగానే యామె మనస్సులో నిట్లనుకొనెను—నిశ్చయముగా నిదియే ఋషివరుఁడైన ఋతధ్వజుఁడు వసించెడి యాశ్రమము'' అని స్థిరపఱచుకొని దమయంతి యామహాశ్రమములోఁ బ్రవేశించెను. అట్లు ప్రవేశించి దమయంతి యచ్చటఁ గల్యాణియైన దేవవతి నివసించియుండుటఁ గాంచెను. వాడినమోములోను, జంచలనయనములతోను నొప్పుచున్న యాదేవవతిని గాంచి—మాలిన్యదశయందలి కమలినివలె నున్నయీయామె యెవ్వరు చెపుమా యని దమయంతి యనుకొనఁజొచ్చెను. తరువాత దేవవతియు దైత్యనందిని యట్లు వచ్చుచుండుటఁ జూచి, యీయామె యెవ్వరు చెపుమా యని యోజించెను. అట్లు యోజించుచు దమయంతి నామె ప్రత్యుత్థాన మొనరించెను. తరువాత వారిరువురు నొకరియెడల నొకరు స్నేహభావములను జూపుచు నొకరి నొక రాలింగనములు గావించుకొని, తమతమ వృత్తాంతముల నొకరి కొకరు చెప్పికొనఁజొచ్చిరి. ఆవరాంగన లిరువురు పట్లు పరస్పరముఁ సమవృత్తాంతములను గూర్చిన వివిధకథలను బ్రసంగించుకొనుచుండిరి. ఈసమయమునందు మునిశ్రేష్ఠుఁడైన ఋతధ్వజుఁడు భగవంతుఁడైన శ్రీకంఠు నర్చించుకొనుట కచ్చటి కరుదెంచి యచ్చట శిలాఫలకపై లిఖింపఁబడియున్న యాశ్లోకాక్షరములను జూచెను. చూచి వానియర్థమును గ్రహించుచు ముహూర్తకాలము ధ్యానించి సకలవృత్తాంతమును దెలిసికొనియెను. తరువాత నాతఁడు దేవదేవునిపూజ సాంతము గావించుకొని యత్యంతవేగముతో నిక్ష్వాకుపతిని దర్శించుటకై యయోధ్య కరిగెను. అట్లేఁగి ఋతధ్వజుఁడు రాజును జూచి—రాజా!

నే నిప్పుడు నినొక్కవిషయమునుగూర్చి ప్రశ్నించుచున్నాను. శ్రద్ధ
తో నాకర్ణింపుము. నీరాజ్యపుసరిహద్దులలోని యొకప్రదేశమునందు
నొకపెద్దవానరము గుణగణమండితుఁడును సకలశాస్త్రజ్ఞుఁడునైన నా
పుత్రుని బంధించి యుంచెను. ఆతని నాబంధనములనుండి విముక్తి
నొందించుటకు నీపుత్రున కొక్కనికిఁ దక్క యితరు లెవ్వరికిని సమర్థత
లేదు. ఈవిషయములో నేమిచేయఁదగునో తెలిసికొనుట నీకుమారుని
కే బాగుగాఁ దెలియును. అని ఋతధ్వజుఁడు చెప్పఁగా, నోకృశోదరీ,
యరజా! నాతండ్రియైన యిక్ష్వాకుఁ డప్పుడు ఋషివాక్యములను విని
ప్రియపుత్రుఁడైన శకునికి ఋషిపుత్రుని బంధవిమోచనముఁ జేయు
మని యాజ్ఞాపించెను. పిత్రాజ్ఞయైన తత్క్షణమే, మహాభుజుఁడైన నా
సహోదరుఁడు సంతోషవదనుఁడై ఋషీశ్వరుఁ డగు ఋతధ్వజుని
తోఁ దద్వనమున కేఁగెను. అట్లేఁగి యాతఁ డాయత్యున్నతమైన వట
వృక్షమును జూచెను. నిబిడములును దీర్ఘములు నగు నూడలచే
దిక్ప్రాంతమును దెల్లఁబఱచుచున్న యామహావటమున కగ్రభాగమున
ఋషిపుత్రుఁడు నిజజటాకలాపముచే నాబద్ధుఁడై యుండుట యాతని
కగపడియెను. నాలుగుదిక్కుల నాతనిఁజుట్టుకొనియున్న లతాపాశము
లను నాతఁడు చూచెను. ఆతఁ డప్పుడు ధనుర్బాణములకు నారిసం
ధించి క్షిప్రహస్తుఁడై బాణప్రయోగము చేసెను. పంచశతవర్షముల
క్రిందటఁ గపివరునిచేఁ గల్పితములైన లతాపాశము లన్నియు నిక్ష్వాకు
కుమారుని ధనుర్బాణాఘాతముచే నిప్పుడు విచ్ఛిన్నములై పోయెను.
మహర్షియైన ఋతధ్వజుఁ డప్పుడు ద్రుతపదక్షేపమున నావటవృక్షము
నధిరోహించెను. జాబాలి తనతండ్రి యట్లువచ్చుచుండుటఁ దాను
బంధనములయం దుండియు నాదరముతోఁ దలవంచి తండ్రికి యథా
యోగ్యముగా వందనము లొనరించెను. ఋతధ్వజుఁడును దనతనయుని

గాఢాలింగనము గావించుకొని, మస్తకమాఘ్రాణించి లతాబంధనములను దొలఁగించుటకై ప్రయత్నించెను; కాని బంధనము లత్యంతదృఢము లగుటచే నవి యంతసులభముగా నున్మోచనము నొందినవిగావు. తరువాత బలవంతుఁడైన శకుని వేగముగా ధనువును వంచి బాణమును సంధించి జాబాలిజటాబంధనమును గత్తిరించుటకై వటవృక్షము నారోహించెను. కాని కపివరునిచేఁ గల్పితములైన యాదృఢబంధనము వెకలించుట కందువలనఁగూడ సాధ్యము గాకపోయెను. ఇక్ష్వాకుకుమారుఁడైన శకుని తన కది సాధ్యము గాకుండుటచే వెంటనే ఋషియైన ఋతధ్వజునితోఁగూడ వృక్షమునుండి క్రిందికి దిగిపోయెను. తరువాత నాతఁడు మరల ధనుర్బాణమును గైకొని యొకశరపంజరమును నిర్మించి రెండర్ధచంద్రబాణములచే వటవృక్షశాఖను సులభముగా మూఁడుముక్కలక్రింద ఖండించెను. అకొమ్మ యట్లు ఛేదింపఁబడఁగానే తపోధనుఁడైన జాబాలి శాఖాభారము తలపైఁ దాల్చి శరసోపానమార్గమున వృక్షమునుండి దిగియెను. ఇట్లు తనతనయుఁడు బంధవిముక్తుఁడు కాఁగానే ఋషియైన ఋతధ్వజుఁడును, ధనుర్ధరుఁడైన యిక్ష్వాకుఁడును, భారవహుఁడైన జాబాలినివెంటఁ బెట్టుకొని, సూర్యనందినియైన యమునానది కభిముఖముగా బయలుదేఱి వెడలిరి.

చిత్రాంగదావివాహము

దండకుఁడు చెప్పఁదొడంగెను—ఓ బాలా! అప్పుడు యక్షసుతయు, నసురదుహితయుఁ గూడి మహాదేవుని, యోగిగణాగ్రగణ్యుఁడైన ఋతధ్వజుని దర్శించుకొనుటకు బయలుదేఱివచ్చిరి. వారట్లు వచ్చి, ఋతధ్వజుఁడు వెడలిపోవుటచే మహాదేవునిమోము వాడిపోయి యుండుటయు నాతనిపై నున్నపుష్పము లన్నియు విశుష్కములై

యుండుటయు, నాల్గుదిక్కులనుండియు నిర్మాల్యము క్రిందఁ బడిపోవు చుండుటయుఁ జూచిరి. తరువాత నా వరవర్ణినీమణు లిరువురును, అది చూచి రాత్రింబవళ్లు యథావిధిగా మహాదేవునకు స్నానముఁ జేయించుచు నర్చనఁ గావించుచు నుండిరి. ఈవిధముగా వా రచ్చట నున్న సమయమందు విఖ్యాతుఁడైన గాలవఋషీశ్వరుఁడు, అవ్యక్తుఁడైన శ్రీకరుని దర్శించుకొనుట కాయరణ్యమున కేతెంచెను. ఆతఁ డప్పు డచ్చట నున్నకన్యల నిర్వుర నీక్షించి, వీ రెవ్వరికన్యలో యని యించుక భావించి తరువాత నాతఁడు నిర్మలయమునాజలములందు స్నానమొనరించి యచ్చటి కేతెంచి భగవానుఁడైన శ్రీకంఠు నర్చించెను. ఈసమయమున నా కన్య లిరువురును మధురకంఠములతో గానముసేయఁ జొచ్చిరి. మహర్షియైన గాలవుఁ డా గానమాలించి, వీరు నిస్సందేహముగా గంధర్వకన్య లని స్థిరపఱచుకొనియెను. ఆతరువాత నాతఁడు దేవదేవుఁడైన యీశ్వరుని యథావిధిగాఁ బూజించి జపించుకొనియెను. అప్పు డా కన్య లిరువురు నా ఋషి కభివందనము లొనరింపఁ నాతఁ డచ్చట సమాసీనుఁడై వారి నిట్లు ప్రశ్నించెను—"మీ రిరువురును భగవానుఁడైన భవునియందు భక్తిగల్గియున్నారు. మఱియు మీరు కులాలంకారస్వరూపులు. అబలలారా! మీతల్లిదండ్రు లెవ్వరు"? అని యాతఁ డడుగఁగా నా ప్రసన్నముఖులైన కన్యలిద్దఱుఁ దమతమవృత్తాంతము నా మునివరునికడ నివేదించిరి. తపస్వివరుఁడైన గాలవుఁడు వారివృత్తాంతమును విని వారిచేఁ బూజితుఁడై యారాత్రి యచ్చటఁ గడపి ప్రభాతమున లేచి గౌరీపతి నర్చించి మరల నా కన్యాద్వయముదగ్గఱ కేఁగి,—"నేను సుప్రసిద్ధమైన పుష్కరారణ్యమున కేఁగుటకై ప్రయత్నించుచున్నాను. కావున మీరు నా కనుజ్ఞయొసంగుఁడు" అనియెను. అప్పు డా కన్య లాతనిఁ జూచి—"ఓ బ్రహ్మర్షీ!

మీదర్శనము దుర్లభమైనది; అందఱును దానిని సులభముగాఁబొందఁ జాలరు. ఋషీశ్వరా! తా మిప్పు డింతప్రయత్నపూర్వకముగా నెందులకుఁ బుష్కరారణ్యమున కేఁగుచున్నారు ?" అని యడిగిరి. గాలవుఁ డప్పుడు గంభీరభావముతో—"కార్తికమాసపూర్ణిమాతిథి పుష్కరారణ్యమునందుఁ బుణ్యప్రదమైనది." అని చెప్పెను. కన్యాద్వయ మాతనిఁ జూచి—"ఋషివర్యా! మీ రెచ్చటి కేఁగుచున్నారో, అచ్చటి కేమును రాఁగలము. మిమ్ముల విడిచియుండ మా కిక్కడ నుండుట కిచ్చలేదు" అని విన్నవించిరి. గాలవుఁడా కన్యలప్రార్థన కంగీకరించెను. వా రప్పుడు మహేశ్వరునకు వందనము లొనరించి గాలవ ఋషితోఁ బుష్కరారణ్యమున కేఁగిరి. అనంతర మచ్చటికి మఱియు ననేకసహస్రములుగా ఋషులును, జానపదులును, రాజఋషులు మొదలగువారందఱు నరుదెంచిరి. కాని ఋతధ్వజుఁ డొక్కఁడును వా[illegible] మప్పుడు పుష్కరారణ్యమునకు రాలేదు. తరువాతఁ గా[illegible] సమీపించెను. ఋషులును, నాభాగుఁడు నిక్ష్వాక[illegible] హోభాగులైన రాజులును బుష[illegible]గముతో [illegible] దిగుచుండిరి. అప్పుడు గాలవఋషియు [illegible]ఁ బుష్కరజలములలో స్నానార్థమై దిగియెను. [illegible] డా జలములలో మునుఁగఁగానే జలమధ్యమునం దొ[illegible]ు శయనించియుండుట యాతనికగపడియెను. అనేకము[illegible]మత్స్యమునకు సంప్రీతికరములగు నుపచారము లొనరిం[illegible]ంచని ఆమత్స్య మప్పు డాకన్యలను జూచి యిట్లనియెను—మీ[illegible] స్వేచ్ఛాచారిణు లై పోవుచున్నారు; ధర్మ మెట్టిదో మీ [illegible] న్నారు. కాని నేనుమాత్రము దుస్సహమైన లోకాపవా[illegible] కయు సహింపఁజాలను."

ఇట్లు ప[illegible]గా [illegible]త్స్యకన్య లామత్స్యమును జూచి "సీ విట్లు

చూచుము. ఈతాపసుఁడైన గాలవుఁడు కన్యకామణుల నిర్వురను వెంటఁబెట్టుకొని యథేచ్ఛముగాఁ జరించుచున్నాఁడు. ఈతఁడు ధర్మాత్ముఁడును, తపస్వియును. ఈతనికి లోకాపవాదభయము లేకున్నప్పుడు జలచారివైన నీ కెందులకు లోకాపవాదభీతి కలుగవలయును?" అని పలికిరి. మత్స్యము మత్స్యకన్యలను జూచి "ఈతపస్వి రాగాంధుఁడై యుండెను. అందులకే మోహము వచ్చి యాతని నాచ్ఛాదించెను. నిజముగా నీతనికి ధర్మము లోపించుటచే లోకాపవాదభీతియు లేకుండెను." అని పలికెను. గాలవుఁ డామత్స్యవాక్యములు విని ల[illegible]ఁడై పోయెను. ఆతఁడు జలములలో నుండి మరలఁ బైకి రాఁజాలకపోయెను. ఆజలములయందు మగ్నుఁడై యే యుండెను. అప్పు[illegible]న్నలైన కన్యలిరువురును స్నానమునైనతరువాత నొడ్డునకు [illegible] గాల[illegible] దర్శనమునకై యెదురు చూచుచుండిరి. అనంతర [illegible] బుష్కరయాత్ర గావించుకొని తమతమ నెలవులకు [illegible]మును, ఋషిగణమును, దక్షిణజానపదగణమును, దా[illegible]చ్చిరో, యచ్చటచ్చటికి వెడలిపోయిరి. విశ్వకర్మనందిని[illegible]నైన చిత్రాంగదమాత్రమేకాకినియై యచ్చట నాల్గు[illegible] కిం[illegible]చు నిలిచియుండెను. అప్పు డాతీర్థక్షేత్రమంతయు నొ[illegible] జనశూన్యమై యుండెను. కాని యాకన్యామణు లిరు[illegible]నైన గాలవునికొఱకుఁ బ్రతీక్షించుచుండిరి. గాలవుఁ [illegible]మునుండి యీవలికి రానేలేదు. ఆతఁ డాజలములలో [illegible]ంగి యే యుండెను.

అట్లుండఁగా గంధర్వనందినియైన [illegible] నొకకన్య యచ్చటి కరుదెంచెను. వేదవతి తండ్రిపేరు [illegible] ఆమె తల్లిపేరు ఘృతాచి. వేదవతి యప్పుడు పుష్కరస్నా[illegible] గావించుకొని యొడ్డు

నకు వచ్చి, యాకన్యక లిరువురను జూచి చిత్రాంగదను సమీపించి, మృదుమధురవాక్యములతో “ మీ రెవ్వరు ? ఈవిజనస్థలములో నెందులకు వాసముచేయుచున్నారు ?” అని యడిగెను. చిత్రాంగద యప్పు డామెమాటలు విని “ ఓశుభాంగీ ! నేను విశ్వకర్మపుత్రికను. నన్నుఁ జిత్రాంగద యందురు ఓశుభవతీ ! నైమిశారణ్యవాసినియు, ధర్మజననియు, కాంచనాక్షి యను నామము గలదియుఁ, బుణ్యతోయము నైన సరస్వతీనదియందు స్నానముచేయుటకై వచ్చియుంటిని. అచ్చటికి వచ్చినప్పుడు విదర్భరాజైన సురథుఁడు నన్నుఁ జూచి మోహితుఁడై నాకుఁ దన మనసిచ్చెను. అప్పుడు నాసఖులు నన్ను నిషేధించినను నే నాతనికి కాన్కసమర్పణము గావించితిని. అందుచే నాతండ్రి నన్ను శపించెను. ఆశాపముచేత సురథరాజుతో నాకుఁ జేరవచ్చిన సుఖము సంఘటిల్లినది. ఓభద్రా! అందులకు నేను ప్రాణత్యాగము గావించుకొనఁబోఁగా గుహ్యకుఁ డొకఁ డరుదెంచి నన్నాకార్యమునుండి నివారించెను. అప్పుడు నేను భగవంతుఁడైన శ్రీకంఠుని దర్శించుకొఱకు గోదావరీతీరమున కేఁగితిని. తరువాత నచ్చటనుండి యీయుత్తరతీర్థమునకు వచ్చితిని. కాని యింతపర్యంతము, అనాప్రాణపతియైన సురథుఁడు నాకన్నులకుఁ గాన్పింపలేదు. బాలా! నీ వెవరవు? ఏకారణముచే నిచ్చటి కిప్పు డరుదెంచితివి? పుష్కరయును మఱియు మన్యోనుగదా! మఱి నీ విచటి కిప్పు డేందు ఓభామినీ! నాకు నీవృత్తాంత మంతయు నిజముగా అని పలికెను. అప్పుడు వేదవతి యిట్లనియెను.

ఓకృశోదరీ! నేను మందభాగ్యురాలను. మహాత్మ ఫల మతిభ్రమైపోయినను ఇచ్చటి కెందులకు వచ్చితినో నీకడ వివరించెద వినుము.

మున నేను జనించితిని. నా పేరు వేదవతి. ఓసఖీ! ఒకనాఁడు నేను వన
విహారముచేయుచుండఁగా నొకక్రోఁతి నన్నుఁ జూచెను. చూచి యది
నావద్దకు వచ్చి నాతో నిట్లనియెను. ఓబాలా! ఓ దేవవతీ! నీ వెచ్చ
టికిఁ బోయి యుంటివి? నిన్ను భూతలములోని యాశ్రమమునందుండి
యెవ్వరీమేరుపర్వతమునకుఁ దీసికొనివచ్చిరి? అని యడిగెను. నేనప్పు
డాకపిని జూచి ‘‘ఓకపీ! నేను దేవవతిని గాను. దేవవతీకన్య మేరు
పర్వతమునందే యున్నది.’’ అని చెప్పితిని. కాని యావానర మప్పుడు
నాకెదురుగాఁ బరుగెత్తుకొని రాఁజొచ్చెను. నే నప్పు డాకస్మికముగా
నొకబంధుజీవవృక్షము నాశ్రయించితిని. కాని వానర మావృక్షము
నాక్రమించి పదాఘాతములచే దానిని విఱుగఁదన్నెను. నే నప్పు డా
వృక్షమునందలి పెద్దకొమ్మను బట్టుకొనియుంటిని. కాని తత్క్షణమే
యాకపి యావృక్షమును సమగ్రముగా సాగరములోఁ బడవేసెను.
అప్పు డావృక్షముతోఁగూడ నేనును వ్యాకులచిత్తనై సాగరములోఁ బడి
పోయితిని. అప్పుడు చరాచరములైన సమస్తప్రాణులును వ్యోమమధ్య
మున నుండి యావృక్షపతనవ్యాపార మంతయుఁ జూచి ఆవృక్షముతో
నేనును సాగరమునఁ బడుచుండుట చూచి యత్యంతము హాహాకార
ములు చేయఁదొడంగెను. సిద్ధగంధర్వగణము లప్పుడు ‘‘అయ్యో!
ఎంతకష్ట’’ మని విలపించిరి. బ్రహ్మ యప్పుడు స్వయముగా ‘‘వేద
వతి మహాత్ముఁడైన యింద్రద్యుమ్నునకుఁ బట్టమహిషి కాఁగలదు.
వీర్యశాలియైన యింద్రద్యుమ్నుఁడు మనుపుత్త్రుఁడై జన్మించి వేనవేలు
యజ్ఞములు లొనరింపఁగలఁడు’’ అనిపలికెను. సిద్ధగంధర్వగణములతో నట్లు
బ్రహ్మచెప్పినయామధురవాక్యములనువిని నేనప్పుడుమూర్ఛితురాలనై
తిని. అప్పు డావృక్షము నెవ్వరు సహస్రఖండములు గావించిరో, నే
నది యేమియు నెఱుంగను. తరువాతఁ బ్రబలమైన వాయువేగముచే
నే నీప్రదేశమునకుఁ దేఁబడితిని.

ఓశుభవతీ! నన్నిప్పుడు మొట్టమొదట నీవే చూచితివి. అయి నదేమో కానిమ్ము, లెమ్ము. ఇప్పుడు మన మాఘుష్కరమున నుత్తర తటమునందున్న యాకన్యాద్వయమునొద్ద కేఁగి చూతము." అని సుందరాంగియైన గంధర్వనందిని చెప్పఁగా, వరాంగియైన చిత్రాంగద యాయిరువురుకన్యలవృత్తాంతమును వినుటకుఁ గుతూహలము గలది యై యామెతోఁగూడ బయలుదేఱి వెడలెను. వారక్కేఁగి యాకన్యల నడుగఁగా నాకన్యలు తమవృత్తాంతము నాద్యంతముగా వారి కె ఱింగించిరి. అనంతర మానలువురుకన్యలును గూడి సప్తగోదావరీతీర్థ మున కేఁగి హాటకేశ్వరు నర్చించి తత్తీరమునందు వసించుచుండిరి. ఇఁక నిక్కడ శకుని, జాబాలి, ఋతధ్వజుఁడును గూడి, వారిని వెదకు చు బహుసంవత్సరములు గడపిరి. కాలక్రమమున జాబాలి యవస్థాం తరమును బొందినవాఁడై నిర్విణ్ణచిత్తమునఁ దండ్రితోఁగూడ శాకలరా జ్యమున కేఁగెను. మనుపుత్రుఁడును శ్రీమంతుఁడు నగు నింద్రద్యు మ్నుఁ డచ్చట వాసముసేయుచుండెను. అతఁడు వారిరాకను దెలియఁ గలిగినవాఁడై యర్ఘ్యపాద్యాదులు గైకొనివచ్చిజాబాలిని,ఋతధ్వజుని, భ్రాతృపుత్రుఁడును ధీమంతుఁడు నగు శకునిని యథావిధిగాఁ బూజిం చెను. తరువాత ఋతధ్వజుఁ డింద్రద్యుమ్నునిఁ జూచి—"రాజా! నాబిడ్డయగు దమయంతి యనుకన్య నెచ్చటనో గోల్పోయియుంటిని. ఆమెను వెదకుటకొఱకు మే మందఱమును పృథివీపర్యటనము సేయు చున్నాము. అందుచే తెమ్మ నీవును మాకీకార్యమునందు సాహాయ్య మొనరింపవలయును." అని పలికెను. ఇంద్రద్యుమ్నుఁ డప్పు డాత నిఁ జూచి—"బ్రాహ్మణోత్తమా! నేనుగూడ నొకస్త్రీరత్నముకొ ఱకు వెదకుచున్నాను. నా కామెవృత్తాంత మెవ్వ రెఱింగింతురో! నే నామెను వెదకుచు బహుధా శ్రమపడుచున్నాను. ఆకాశమునందుం

డి శైలసన్నిభమగు నొకమహావృక్షము పడుచున్నసమయమున నేను సిద్ధులపలుకులు విని శరసమూహముచే నామహావృక్షమును సహస్రఖండములు గావించితిని. మఱియునాహస్తలాఘవమును జూపి యావరవర్ణిని నావృక్షశాఖనుండి సంపూర్ణముగా విడఁదీసితిని. కాని యావరాంగన యెక్కడ నున్నదో, నేనిప్పుడు తెలిసికొనఁజాలకున్నాను. అందుచే నేనింకొకమా ఱామెను వెదకుటకై బయలుదేఱవలయును.” అని పలికెను.

రాజైనయింద్రద్యుమ్నుఁ డిట్లు చెప్పి శీఘ్రముగ లేచి యాబ్రాహ్మణు లిరువురకును, దంభాత్మపుత్రునకును వేఱువేఱుగా రథముల నొసంగెను. తరువాత వా రందఱును రథముల నధిరోహించి భూతలమం దంతటను వెదకఁజొచ్చిరి. వా రట్లు తిరుగుచు మార్గమధ్యమున బదరికాశ్రమమునకు వచ్చి యచ్చట నొకతపోనిధిని దర్శించిరి. ఆతాపసుఁడు తపస్సుచేఁ గృశించిన శరీరముగలవాఁడును, దైన్యగ్రస్తుఁడునై యుండెను. అతనిమస్తకమునం దంలి జటాజాలము మలపంకిలమై యుండెను. అతఁడు యౌవనోచితమగు శరీరము గలిగియుండెను; అతఁడు మాటిమాటికిని దీర్ఘనిశ్వాసములు విడుచుచుండెను. మహాభుజుఁడైన యింద్రద్యుమ్నుఁ డప్పు డాతని సమీపించి “ఓతపస్విపరా! నీవు యౌవనకాలములో నిట్లు కఠోరతప మాచరించుచుంటి వెందుల కు? నీయభిప్రాయ మేమి? మా కెఱింగింపు” మనియెను. తాపసుఁ డప్పుడు—“నేను శోకార్తుఁడనై యత్యంతదుఃఖావస్థ నొంది తపము చేయుచున్నాను. సుహృద్భావముతో నాపరిచయమును గోరుచున్న మీ రెవ్వరు?” అని యడిగెను. రాజైన యింద్రద్యుమ్నుఁ డంతట—“ఓతపస్వీ! నేను శాకలపురరాజును, బలశాలిని; మనువు వాజనకుఁడు, ఇక్ష్వాకుఁడు నాభ్రాత.” అని చెప్పఁగాఁ దాపసుఁ డు

ప్పుడు తనపూర్వవృత్తాంతమును జెప్పెను. రాజర్షియైన యింద్రద్యుమ్నుఁ డది యంతయు విని యాతపసి కిట్లనియెను—“దుఃఖభారముచే దేహత్యాగము గావింపవలదు. నీవు నాభ్రాతృపుత్రుఁడవు. రమ్ము. మన మందఱమును గూడి యాతన్వంగిని వెదకుదము” అని చెప్పుచు నాతాపసవేషియైన రాజు నాలింగనము గావించుకొని యింద్రద్యుమ్నుఁ డాతని నాప్యాయితునిఁ జేసి రథము నెక్కించుకొని వెంటనే జాబాలి ఋతధ్వజులకు సర్వవృత్తాంతము నివేదించెను.

అప్పుడు ఋతధ్వజుఁడును జాబాలియుఁ దాపసరాజును జూచిరి. ఋతధ్వజుఁడు తాపసరాజున కిట్లనియెను. రాజా! రమ్ము, రమ్ము, నేను నీకుఁ బ్రియకార్యము నెఱింగించెదను. నైమిశక్షేత్రమునందు నీవు చూచియున్న యాచిత్రాంగదను నేను సప్తగోదావరీతీరమునందుండి వచ్చితిని. అందుచే మన మచ్చటికిఁ బోవుదము రమ్ము. అచ్చటికి మఱియు మువ్వురు కన్యలు రాఁగలరు. అని ఋతధ్వజుఁడు రాజు నూఱడించి శకునీంద్రద్యుమ్న, జాబాలులతో రథారోహణము గావించి యాకన్యాచతుష్టయమున్న సప్తగోదావరీతీరమునకుఁ బయనమయ్యెను. ఈసమయమున ఘృతాచి శోకగ్రస్తయై తనపుత్రికను వెదకికొనుచు నుదయాచలమునఁ దిరుగుచుండెను. అప్పు డామె కాకపి కనఁబడియెను. ఘృతాచి యాకపిని జూచి “ఓకపీ! నీవు నిజము చెప్పుము చూతము! నీవు నాబిడ్డ నెచ్చటను జూడలేదా?” అని యడిగెను. కపియు ఘృతాచిని జూచి యిట్లనియెను. “నేను నీబిడ్డను జూచి మృగపక్షిసమాకులమైన కాళిందీరమ్యతీరమునందలి శ్రీకంఠాశ్రమసమీప భాగమున నామె నుంచివచ్చితిని. నిజమైన యీవృత్తాంతము నిప్పుడు నీకుఁ జెప్పితిని.” అని పలుకఁగా, ఘృతాచి వానరునిఁ జూచి “నాబిడ్డ పేరు వేదవతి; ఆమె పేరు దేవవతి గాదు. అది యటుండనిమ్ము,

రమ్ము, మన మచ్చటి కేఁగుదము." అని పలికెను. వానరుఁ డప్పుడు ఘృతాచిమాటకు సమ్మతించి యామెవెనుకనే సత్వరముగా నడవఁజొచ్చెను. వారిద్దఱు నట్లు కౌశికీనదివంకకు బయలుదేఱిరి. తరువాత నా ముప్వురురాజర్షులును, సపుత్రికుఁడగు ఋతధ్వజుఁడును రథపంచకము నధిరోహించి కౌశికీతీరమున కేతెంచిరి. అప్పుడు వారు రథములు డిగి స్నానార్థము నదీజలములలోఁ బ్రవేశించిరి. తరువాత ఘృతాచియు నాపవిత్రస్రోతస్వతీసలిలములందు స్నానముచేయఁగోరి యచ్చటి కేతెంచెను. కపియు ఘృతాచిననుసరించియే యుండెను. అప్పుడు జాబాలి వారిని జూచుట తటస్థించెను. జాబాలి కపినిజూడఁగానే తండ్రిని దక్కినరాజర్షులను బిలిచి వారితో నిట్లనియెను. "ఇదిగో, ఇదియే యాతేజశ్శాలియైనవానరము, ఇది మరల నిచ్చటకు వచ్చెను! ఈవానరమే పూర్వము నన్ను వటవృక్షమునకు జటాపాశములతో బంధించెను" అని చెప్పెను. జాబాలిమాటలువిని శకునిసశరశరాసనమును వంచుచు "ఓబ్రాహ్మణోత్తమా! నా కనుజ్ఞనొసంగుము. ఇప్పుడే యీ వానరమును శరప్రహారముచే నిహతమొనరించెదను." అనియెను. శకుని యిట్లనఁగానే సర్వభూతహితైషియు, మహర్షియు నగు ఋతధ్వజుఁ డప్పుడు శకునిని జూచి యుదారవాక్యములతో నిట్లనియెను. "ఓ తాతా, నృపనందనా! ప్రాణికోటికిఁ బూర్వార్జితకర్మవశముననే వధబంధనాదులు సంఘటిల్లుచుండును; కనుక నెవ్వరిని వధించుట గాని, బంధించుట గాని యెవ్వరికిని గర్తవ్యము గాదు." అని మహర్షిపలుకఁగా శకుని యాతనిఁ జూచి "ఓబ్రహ్మజ్ఞా! అయినచో నే నేమి చేయవలెనో యనుజ్ఞ నొసంగుఁడు." అని యడిగెను. శకునిపలుకులు విని ఋతధ్వజుఁ డప్పుడు వానరపతితో నిట్లనియెను. "నీవు నాపుత్రునిజటలతో వటవృక్షమునకు బంధించితివి. ఎంతప్రయత్నించియు నెవ్వరు నా

బంధనముల నెడలింపఁజాలరైరి. తరువాత నీనరేంద్రుని శరప్రహార ముచే నీవృక్షశాఖ మూఁడుముక్కలుగా ఖండితమైనది. ఇదిగో, ఈ నాపుత్రుఁడు నేఁటివఱకు నీవృక్షశాఖ నిట్లు తలపై మోయుచున్నాఁడు. ఇప్పుడు నీవే యీబంధనము నెడలింపవలయును. అందులకు మఱియెవ్వరును సమర్థులుగారు; దీని నిట్లు మోయుచు నీతఁడు పదివేలవర్షములు గడపెను." అని ఋషిపలుకఁగాఁ గపీంద్రుఁడు విని మెల్లమెల్లఁగా జాబాలికడ కేఁగి యాతనిజటాభారము నొక్కక్షణకాలములో నెడలించెను. అది చూచి మునివరుఁడైన ఋతధ్వజుఁడు సంప్రీతచిత్తుఁడై కపివరునకు వర మొసఁగఁదలఁచి "ఓకపీంద్రా! నీ కభీష్టమైన వరము నడుగు" మని పలికెను. కపిజన్మ మెత్తినమహాతేజుఁడైన విశ్వకర్మ ఋతధ్వజుని యీప్రసాదపూర్ణము లగువాక్యములు విని యిట్లు వర మడిగెను. "ఓబ్రాహ్మణోత్తమా! నీవు నాకు వరదాన మొసంగ నిచ్ఛగించినచో నాపైఁ బడియున్న భీషణశాపమును బ్రత్యాహృతముఁ గావింపుము. చిత్రాంగద నాకన్య యనియు, నేను దపోధనుఁడనగు విశ్వకర్మ ననియు నీశాపముచేతనే నాకీవానరజన్మము ప్రాప్తించిన దనియు నే నీవివిధపాపాచరణములను గపిచాపల్యదోషముచేతనే చేయుచున్నా ననియు, నా కిప్పుడాసకలదోషక్షయకాలము ప్రాప్తించిన దనియు నీవు తప్పక యెఱుంగుదువు." అని కపి పలుకఁగా ఋతధ్వజుఁడు "ఓకపీ! నీవు ఘృతాచిగర్భమునందు మహాబలుఁడైన పుత్రు నెప్పుడు గాంచెదవో, అప్పుడు నీకు శాపావసాన మగును." అని చెప్పెను. ఋషి యిట్లు పలుకఁగానే కపి సంతుష్టుఁడై సత్వరముగా మహానదిలో స్నానముచేయుట కేఁగెను. యాత్రికు లందఱును గ్రమముగా స్నానము లొనరించుకొని తమతమతావులకు వెడలిరి. ఘృతాచియు స్నానము చేసికొని స్వర్గమునకు వెడలిపోయెను.

ఆకపివరుఁడును ఘృతాచివెనువెంటఁ బోవుచు నామెరూపసంపద నరయుచుఁ సమ్మోదచిత్తుఁ డగుచుండెను. ఘృతాచియు నాబలశాలియైన కపికుంజరుఁడు విశ్వకర్మ యని తెలిసికొని యాతని వరించెను. తరువాతఁ గపీంద్రుఁడు తనప్రియురాలైన యాఘృతాచితోఁగూడ ప్రసిద్ధమగు కోలాహలపర్వతముపై వాసముచేసెను. అక్కడనుండి వారు కొంతకాలమునకు వింధ్యాద్రి కరుదెంచి యచ్చట వసింపఁజొచ్చిరి. ఇఁక నిచ్చట నానరవరులు కౌశికీజలములలో స్నానము లాచరించుకొని యలసటయుఁ బిపాసయుఁ దీర్చుకొనుటకు మధ్యాహ్నకాలమున విశ్రాంతిఁ బొంది మరల రథముల నధిరోహించి సప్తగోదావరీతీరమున కరుదెంచిరి. పిమ్మట వారు రథములనుండి దిగి జలములలోఁ జొచ్చిరి. వారిసారథులును స్నానములుచేసి జలములం గ్రోలి యశ్వములకును స్నానములు గావించిరి. తరువాత వారొకముహూర్తకాలము రమణీయమగు పచ్చికబయలునం దశ్వములను విహారార్థము విడిచిపెట్టిరి. తరువాత వాహనములతో నారోహకు లందఱును సంతృప్తులై ప్రసిద్ధదేవాలయమున కభిముఖులై బయలుదేఱిరి. ఆదేవాలయమునం దున్న వరాంగన లప్పుడు దూరమునందుండి గుఱ్ఱపుసకిలింపులు విని « ఇది యేమి చెప్పుమా" యనుకొనుచు హాటకేశ్వరునిసన్నిధికి వెడలిపోయిరి. తరువాత వారచ్చటిచంద్రశాల నెక్కి చకితనేత్రములతో నలుదెసల నవలోకింపఁజొచ్చిరి. కొందఱు నరోత్తములు తీర్థసలిలములలో స్నానములుచేసి వచ్చుచున్న ట్లప్పుడు వారు చూచిరి. ఆవచ్చుచున్నవారిలో జటావటలధారియైయున్న సురథునిఁ జూచి చిత్రాంగద మందహాసవదనయుఁ బులకాంకురితశరీరయు నై తనతోడిచెలులతో నిట్లు పలికెను.

« చెలులారా ! మనవంకకు వచ్చుచున్న యాపీలనీరదగాత్రుఁ

డు, నాజానుబాహువును, బ్రియదర్శనుఁడు నగు యువపురుషుని జూడుఁడు. ఆన్పృపనందనునే నేను మొట్టమొదటఁ బతిగా వరించితిని. మరిశ్యుఁ జూడుఁడు. ఆసువర్ణవర్ణుఁడును జటాపటలమండితుఁడును నైన పవిత్రపురుషుఁడు నిశ్చయముగాఁ దపస్వివరుఁడగు ఋతధ్వజుఁడే. అందుల కించుకయు సందేహములేదు." అని చిత్రాంగద పలుకఁగాఁ దరువాత దమయంతి హర్షముతోఁ దనసఖులను జూచి "సఖులారా! చూడుఁడు. ఆవచ్చుచున్నవారిలో నాపురుషశ్రేష్ఠుఁడు ఋతధ్వజనందనుఁడు. అది నిశ్చయము." అనియెను. ఇట్లాకన్య లొకరితో నొకరు ముచ్చటించుకొనుచు నప్పుడందఱును జంద్రశాలను డిగి శంభునిసన్నిధి కరుదెంచి సుమధురకంఠస్వరములతో సంగీతములు పాడఁ దొడంగిరి. శంభో, శర్వా, త్రినేత్రా మొదలగు నామములతో వారు సుగానముచేయ మొగింమనంతలో ఋషిగణమును, రాజగణమును, త్రిలోకవిధాతయుఁ దర్శింబకుఁడు నైన హాటకేశ్వరుని దర్శించుకొనుటకచ్చటి కరుదెంచిరి. తాము రథములనుండి దిగుటకుఁ బూర్వమే సుస్నాతలై యావరాంగనలు శంభునిసన్నిధానమున నుండి సుమధురసంగీతములు పాడుచుండుట వారు చూచిరి. తరువాత సురథుఁ డావిశ్వకర్మనందినియుఁ, దనపుత్రియును నైన చిత్రాంగద నీక్షించి సంప్రతచిత్తుఁడును, బ్రహర్షపులకితగాత్రుఁడు నయ్యెను. ఋషివరుఁడైన ఋతధ్వజుఁడును, దన్వంగియైన యాచిత్రాంగదను జూచుచు యోగసామర్థ్యముచే సర్వవృత్తాంతమును దెలిసికొని లోలోన నానందింపఁ జొచ్చెను. ఆతరువాత నందఱును గూడి స్తవపారపురస్సరముగా హాటకేశ్వరునికిఁ గ్రమపూజ లొనరింపఁజొచ్చిరి. ఇక్కడ చిత్రాంగద ఋతధ్వజుఁడు మొదలగువారిని జూచి సహృదయలగు తనచెచ్చెలులతో వారి కెదురేగి వారి కభివాదము గావించెను. అప్పు డాతా

వసుం డగుఋతధ్వజపుత్రుండును రాజగణముతో వారి నభినందించి హర్షచిత్తుండై యచ్చటం బ్రవేశించెను. ఓసుందరీ! ఆసమయమందు ఘృతాచితోంగూడ నాకపివరుండు గోదావరీతీర్థములో స్నానముచేసి కొని హాటకేశ్వరుని దర్శించుకోరికతో నచ్చటి కరుదెంచెను. వరవర్ణి నియైన చిత్రాంగద, తనతల్లియుం బ్రియదర్శనియు నైన ఘృతాచిని జూచి యాహ్లాదితురాలయ్యెను. అప్పుడు ఘృతాచిస్నేహస్వరముతోం దనతనయను గౌంగిలించుకొని కన్నీరొలికించుచు మరల మరల నామె మస్తకము నాఘ్రాణింపంజొచ్చెను. అనంతరము శ్రీమంతుండైన ఋతధ్వజుం డాకపిని జూచి ‹‹ నీవు మహాత్ముండైన గుహ్యకునిం దోడ్కొని వచ్చుటకు వేగముగా నంజనాచలమున కేంగవలయును. పాతాళము నుండి కందరమాలిని, స్వర్గమునుండి గంధర్వరాజైన పర్జన్యుని వేగ ముగా నిచ్చటికి వెంటంబెట్టుకొని రావలయును.” అని పలికెను. ముని యిట్లు చెప్పినతరువాత దేవవతి కపిని జూచి ‹‹ కపివరా! గాలవముని నిగూడ నీ విచ్చటికిం దోడ్కొనిరావలయును.” అని పలికెను. అమి తపరాక్రముండైన కపివరుం డాదేవవతిపలుకులు ముగియగానే వెంటనే వా రందఱిని దోడితెచ్చుటకై బయలుదేఱెను. అతం డప్పు డంజనుని బిలిచి తరువాత నమరపర్వతమున కేంగి యచ్చటం బర్జన్యుని నామం త్రణము గావించి, జవాతిశయముతో సప్తగోదావరీతీర్థమునకును బాతా ళమునకు నేంగి యచ్చటం గందరమాలి నాహ్వానముచేసి పాతాళమునుం డి యీవలకు వచ్చి భూమియందలి నానాస్థానములం బర్యటన మొనరిం పంజొచ్చెను తరువాత మాహిష్మతీనగరమున కేంగి తపోనిధియైన గాల వుని దర్శించి కపివరుం డాతనిసన్నిధి కేంగి యాతని వెంటంబెట్టుకొని సప్తగోదావరితీర్థమున కరుదెంచి యథావిధిగా స్నాన మొనరించుకొని హాటకేశ్వరమునకు వచ్చెను. ఇచ్చటికి వచ్చి దమయంతియు దేవవతిని

చూచి పరిత్యుత్థానపూర్వకముగా గాలవున కభివాదనము లొనరించెను. అచ్చటి సరవుతులుగూడ నాతపోధను నర్చించి యతులానందముతో యథాసుఖులై కూరుచుండిరి. వా రందఱు నట్లు గూర్చుండి యుండఁగా, గపివరునిచేఁ బిలువఁబడిన మహానుభావులగు, యక్ష, గంధర్వ, దానవు లచ్చటి కరుదెంచిరి. వా రట్లరుదెంచుట చూచి యా విశాలనయనలైన వారితనయలు స్నేహాసిక్తనయనలై తమతమతండ్రుల నాలింగనములు గావించికొనిరి. దమయంతి మొదలగు వరవర్ణినులు తమతమతండ్రులను కౌఁగిలించికొని యానందిత లగుచుండుటఁ గాంచి విశ్వకర్మనందినియైన చిత్రాంగద నయనద్వయము బాష్పజల పరిపూరిత మయ్యెను. సత్యవాదియైన ఋతధ్వజుఁ డప్పు డామెను చూచి ‘‘వత్సా! నీవు దుఃఖము నొందవలదు. ఈ వానరశ్రేష్ఠుఁడే నీతండ్రి.’’ అని పలికెను. ఋతధ్వజునిపలుకు లాలకింపఁగానే లజ్జచేఁ జిత్రాంగదకుఁ జైతన్యము లోపించిపోయెను. ఆమె యప్పుడు తనలో ‘‘అహో! విశ్వకర్మ వానర మెట్లయ్యెను? నిజముగా నే నాతనికిఁ కుపుత్రినై జన్మించితిని. కానున్న నిట్టిసంఘటన మెట్లగును? ఏమైన నగుఁగాక. ఇప్పుడే నేను దేహత్యాగము గావించుకొనుట కర్తవ్యము’’ అని భావించుకొని, తరువాత ఋతధ్వజునిఁ జూచి ‘‘బ్రాహ్మణోత్తమా! పాపవశముచే నాకుఁ జైతన్యము శూన్యమైపోయెను. నీవు నన్ను రక్షింపుము. నేను పితృఘాతిని నై యుంటిని. నిశ్చయముగా నాకు దేహపరిత్యాగమున కనుమతి యొసంగుము.’’ అని ప్రార్థించెను. అనంతరము మునివరుఁ డామె నూఱడించి ‘‘వత్సా! ఇప్పుడు నీవు విషాదము నొందవలదు. కాఁదలఁచిన కార్యములు కాకమానవు, నీవు దేహత్యాగ మొనరింప నెంతమాత్రమును దలంపకుము. నీతండ్రి మరల సురశిల్పియై విరాజిల్లగలఁడు. ఘృతాచి గర్భమునందు సంతా

నము గలుగఁగానే నీతండ్రికి నిజరూపము ప్రాప్తించును, సందేహము లేదు." అని భావితాత్ముఁడైన ఋషివరుఁడు పలుకఁగానే ఘృతాచి చిత్రాంగదను సమీపించి యిట్లు పలికెను.

"పుత్రీ! నీవు శోకింపకుము. పదిమాసములలోనే నాగర్భమందుఁ బితృతుల్యుఁడైన యొకపుత్రుఁ డుత్పన్నము గాఁగలఁడు, సందేహ మెంతమాత్రమును లేదు." అని ఘృతాచి పలుకఁగా చిత్రాంగద యత్యంతసంతోషభరితాంతరంగయై యప్పుడు తనవివాహమునుగూర్చియుఁ, దండ్రిశరీరమునుగూర్చియుఁ, బ్రతీక్షించుచుండెను. చిత్రాంగదనెచ్చెలులైన యాకన్యలును నామెకోరిక ననుసరించి యామెవివాహకాలము నిరీక్షించుచు నచ్చటనే యుండిరి. తరువాత దశమాసములు గడచుటయు నప్సరసయైన ఘృతాచి గోదావరీతీరమునందొక పుత్రునిఁ గాంచెను. ఆతనిపేరు నలుఁడు. సంజాతముగ్గి వెంటనే విశ్వకర్మకుఁ గపశరీర మంతర్హితమయ్యెను. అప్పుడాతఁడు తనదుహితయైన చిత్రాంగద నాదరముతో నాలింగన మొనరించుకొని, సురకిన్నరుఁడను సుపతికైన యింద్రునిస్మరించుకొనియెను. వెంటనే సురకిన్నరపరివృతుఁడై యింద్రుఁడు హాటకతీర్థమున కేతెంచెను. దేవతలును, గంధర్వులు, నప్సరసలును రాఁగానే రాజైన యింద్రద్యుమ్నుఁడు ఋతధ్వజునిఁ జూచి "బ్రహ్మర్షిమూర్తీ! కందరమాలి నందినిని జాబాలిను పాణిగ్రహణము గావింపవలయును. ఆదైత్యనందిని నీసముఖమునందే యాతనిని పాణిగ్రహణము చేయుఁగాక. దమయంతి పుత్రవంతుఁ డగు శకుని పరిణయమగుఁగాక. యథావిధిగా నగ్నియందాహుతిప్రదానములు గావించి యీసేవనటికి నేను బలి నయ్యెదను." అని పలికెను. ఋషియైన ఋతధ్వజుఁడు మనుపుత్రుఁడైన యింద్రద్యుమ్నుని పలుకులను సమ్మతించెను. అప్పుడు గాలవాదిఋషిపుంగవులు సంతుష్ట

చిత్తులై హోమోపకరణములు మున్నగునవి సంగ్రహించుకొని యథా శాస్త్రముగా నగ్నియం దాహుతులు గావించి యుక్తవివాహవిధులు పూర్తిగావించిరి. గంధర్వబృందము అప్పుడు గాన మొనరింపఁజొచ్చిరి. అప్సరోగణములు నృత్యములు చేయుచుండిరి. మొట్టమొదట చైత్యనందినిని జాబాలి పరిణయమయ్యెను. తరువాత నింద్రద్యుమ్నునికి వేదవతితో విధివిహితముగా వివాహము జరిగెను. అనంతరము శకుని యక్షకన్యను పాణిగ్రహణ మొనరించెను. ఓకళ్యాణీ! చిట్టచివర సురథునితోఁ జిత్రాంగదయుద్వాహము జరిగెను.

ఓకృశోదరీ! ఈవిధముగా నక్కడ వారందఱకును పెండ్లిండ్లాయెను. వివాహములు సాంగములుగాఁగానే ఋతధ్వజుఁ డింద్రాదిదేవతలను, దానవులను జూచి "మీరెల్లరు నీసప్తగోదావరతీర్థమునందు సదా నివాస మొనరింపుచుండవలయును. విశేషించి యీ శ్రేష్ఠమైన వైశాఖమాసమునందుఁ దప్పక నివసింపవలయును." అని పలికెను. దేవతలందఱును "తథాస్తు" అని పలికి సహర్షులై స్వర్గధామమున కేఁగిరి. అప్పుడు మును లాశ్రమములో సపుత్రికుఁడైన ఋతధ్వజుని వెంటఁబెట్టుకొని తమతమ నెలవులకు వెడలిరి. నరపతులును దమతమపరిణయినులతోఁగూడి నిజనగరముల కేఁగి హృష్టచిత్తులై వివిధసుఖభోగములతో నిరాపదులై వాసముచేయుచుండిరి. "ఓకళ్యాణీ! ఇదియే చిత్రాంగదపూర్వవృత్తాంతము. కావున నోపద్మపలాశలోచనా! లలనారత్నమా! నీవు నన్ను మన్నింపుము." అని నరదేవనందనుఁ డగు దండకుఁడు, భూదేవనందనియుఁ గురంగాక్షియు నగు నరజను విశేషముగా లాలింపఁజొచ్చెను. అప్పు డాపడఁతియు నాతనికి మృదువాక్యములతోఁ బ్రత్యుత్తర మీయఁజొచ్చెను.

దండభస్మీకరణము.

అరజ యిట్లు చెప్పఁ దొడఁగెను. "రాజా! నీకు నేనింక విస్తారముగాఁ జెప్పఁజాలను. నేనాత్మదానము గావించుకొనుట కించుకయు సమర్థురాలను గాను; నే నాత్మదానము నొసంగకున్నచో నాతండ్రి శాపమునుండి నీవును నేనును గూడ రక్షింపఁబడఁగలము." అని యామె చెప్పెనుగాని, దండకరాజునకు దుర్బుద్ధివశమున నంతఃకరణము కామమోహితమైపోయెను; భార్గవనందిని యిట్లు తర్కవితర్కములు సేయుట కారంభింపఁగానే, యాతఁ డిఁకనిలువఁజాలక యామెను బలాత్కారముగాఁ బట్టుకొనియెను. మదాంధుఁడైన రాజప్పు డరజచరిత్రమును గళంకితమును గావించి భయముచే నాశ్రమమునుండి బయలుదేఱి తననగరమునకు వెడలిపోయెను. ఆతన్వంగియైన యరజ యప్పు డశ్రుసిక్తయై యాశ్రమబహిర్భాగమునం దధోముఖియై పడియుండి తండ్రిఁ దలంచుకొనుచు మహాగ్రహగ్రస్తయైన శశిప్రియయిన రోహిణివలె మాటిమాటికి రోదనముచేయుచుండెను. అనంతరము చాలకాలమునకు యజ్ఞక్రియలు సాంగములైనతరువాత, శుక్రుఁడు తనయాశ్రమమున కరుదెంచెను. అతఁ డట్లు రాఁగానే తనకూతురైన యరజ రజస్వలావస్థయందు సంధ్యారాగరంజితమై యాకాశగతమైన మేఘరేఖవలె నాశ్రమప్రాంతమునం దుండుట కనఁబడియెను. అట్లామెను జూచి శుక్రుఁడు "బిడ్డా! ని న్నిట్లు ధర్షితను జేసినవాఁ డెవ్వఁడు? ఎవ్వఁ డిప్పుడు రోషసంయుతమైన యాశీవిషముతో నాటలాడుట కభిలషించెను? ఆదుర్మతియైన పాపాత్ముఁ డేదిక్కునకేఁగెను? నేనువానిని వెదకుట కిప్పు డెటుపోవలయును? ఏపాపాత్ముఁడు నీయట్టిశుద్ధచారిణిని నేఁడు ధర్షితను గావించెను?" అని యడిగెను. అరజ తండ్రిని జూచి యత్యంతకంపితురాలు గాఁజొచ్చెను. మెల్లమెల్లఁగా

నామె లజ్జాభావముతోఁ దండ్రి కిట్లు చెప్పెను. నే నెంతగా నివారించుచున్నను మీశిష్యుఁడైన దండుఁడు, అనాథను రోదన పరాయణురాలను నగు నన్ను గళంకితను గావించెను." అని తనకన్య చెప్పఁగా శుక్రాచార్యుని నయనద్వయము రోషకషాయిత మైపోయెను. ఆతఁడప్పుడు పవిత్రుఁడై యాచమించి యిట్లు పలికెను. "దండరాజు మదాంధుఁడై నాయాజ్ఞను, భయమును, గౌరవమును గూర్చి లక్ష్యము సేయక యరజను ధర్మచ్యుతను గావించెను. ఈయపరాధముచే సప్తరాత్రములలో నాతఁడు రాజ్య, భృత్య, సైన్య, వాహనసమేతముగా భస్మీభూతము కాఁగలఁడు." అని మునివరుఁడైన శుక్రుఁ డిట్లు దండు నభిశప్తుని గావించి, యరజను జూచి "బిడ్డా! నీవు పాపప్రక్షాళనముకొఱకుఁ దపమాచరించుచు నిచ్చటనే యుండుము." అని చెప్పెను. ఇట్లు చెప్పి భగవానుఁడైనశుక్రుఁడు దండునకు శాపమిచ్చి తాను దానవులముఖ్యపట్టణమైన పాతాళమున కేఁగెను.

తరువాత దండరాజు విశేషమైన తన బలగర్వమునకు ఫలముగా సప్తరాత్రములలోనే రాజ్య బల వాహనములతోఁగూడ భస్మీపటలమైపోయెను. ఈకారణముచేతనే దేవతలు దండకారణ్యమును బరిత్యజించిరి. ఇందువలననే శంభుఁడా యరణ్యమును రాక్షసుల కావాసముగాఁ జేసివేసెను. ప్రాకృతులైన మనుష్యుల నిట్లే పరాంగనలు సుకృతహీనులను, పరాభూతులను, భస్మీభూతులను గావింతురు. కావున నోయంధకా! నీ వింక దుర్బుద్ధిని మరలించుకొనుము. సాధారణనారియే యిట్లు దురాత్ములను భస్మముచేయఁజాలియుండఁగా నిఁక గిరీంద్రనందిని సంగతి యేమి చెప్పవలయును? ఓదైత్యరాజా! మహాదేవుని జయించుటయు సురాసురులకు సాధ్యమైనపనిగాదు. విశేషించి యొవ్వనిని దర్శించుటకైనను సుకృతము చాలదో, అట్టివానిని రణక్షే

త్రినూన జయించుట ముమ్మాటికి నసంభవము. అని ప్రహ్లాదుఁడు చెప్పఁగా, నా యంధకుఁడు క్రోధకషాయితనేత్రుఁడై పెద్దనిట్టూర్పును విడిచి తేజుఁ డను నసురునితో నిట్లు పలుకఁజొచ్చెను. "ఓయసురా! మహాదేవున కొకధర్మ మనునది లేదు. ఆతనికిఁ గల విశేషము శరీరమంతయు భస్మము పూసికొనుటయే. ఆయే కాకి నాతో యుద్ధమొనరింపఁ గలఁడా? అంధకుఁడు స్వయముగా నిందుప్రసక్తైనను భయపడువాఁడు గాఁడు, ఇఁక నాతనికి మనుష్యులవలన నంతకుమునుపే భయములేదు ఇప్పుడీవృషభము నెక్కి తిరిగెడి మహాదేవుఁ డనువాని కాతఁడేల భయపడును?" అని యంధకాసురుఁడు పలుకఁగాఁ బ్రహ్లాదుఁ డాతని ధిక్కారవాక్యములను విని యాతని కిట్లనియెను. "నీవిప్పుడు పలికినపలుకు లొకపక్షములో ధర్మవిరుద్ధములు, నింకొకపక్షములో నర్థవిరహితములు నై యున్నవి. నిజముగా నీమాట లత్యంతనిందనీయములగుటచే నెట్లును శుభావహములు గావు. ఓయంధకా! వహ్నికిని బతంగమునకును, సింహమునకును సృగాలమునకును, గజేంద్రమునకును మశకమునకును, స్వర్గమునకును పాతాళమునకును బరస్పరభేద మెంతగాఁ జెప్పఁబడియున్నదో, మహాదేవునకును నీకును నంతకంటెను ప్రభేద మగపడుచున్నది. కనుక నోవీరా! నిన్ను నేను మరలమరల నివారించుచున్నాను. మఱియు నివారింపఁగలను; నీ వాతనికిఁ బ్రతిద్వంద్విగాఁ బోవలవదు. మహామతియు మహర్షియునైన యసితుఁ డీవిషయమున నేమిచెప్పెనో వినుము.

ప్రజనుఁడు ధర్మశీలుఁడై యభిమానియు రోషవిజయుఁడును, విద్వాంసుఁడు వినయుఁడును నగుచున్నాఁడో యాజనున కెప్పుడును నెందువలనను సంతాపముగాని, క్లేశముగాని కలుగదు, స్వదారయందుఁ బరితుష్టుఁడును, బరదారయందుఁ బరాఙ్ముఖుఁడును నగువానికిఁ

బ్రపంచములో నేమియు భయకారణ ముండదు. ధర్మహీనుఁడు, గల హప్రియుఁడు, సదా పరోపతాపి, శ్రుతిశాస్త్రవర్జితుఁడు, పరధనపర దారాసక్తుఁడు, అవర్ణసంగమకారియు నైనవాఁడు ఇహమునందును బర మునందును నెందును సుఖమొందఁజాలఁడు. ఇందుకొఱకే భగవాను డైన ప్రభాకరుఁడు ధర్మమర్యాదల నుల్లంఘింపకుండెను. భగవాను డైన వారుణిముని రోమహరాయణుఁడు కాకుండెను. సూర్యసుతుఁడైన మనువు విద్యాన్వితుఁ డయ్యెను. మఱియు నగస్త్యముని నిరంతరము ను స్వదారయందు సంతుష్టచిత్తుఁ డయ్యెను. ఈమహాపురుషు లంద ఱును గులక్రమాగతవిధివాక్యములకు వశవర్తులై యెప్పుడును పాపసక్తులు గారు, సర్వదా వీరు పుణ్యమునే యనుష్ఠింతురు; అందుచే వీరందఱు ను తేజస్వులే, యందఱును శాపవరదానసమర్థులే, అందఱును సురసిద్ధ నిత్యపూజితులే.

పూర్వమునం దుర్గమితుఁ డనునాతఁ డధర్మసేవాలిప్తుఁడై యుం డెడివాఁడు. విఘ్నుఁ డనువాఁడు నిత్యము కలహప్రియుఁడుగా నుండెడి వాఁడు, దురాత్ముఁడైన నముచి నిరంతరము బరపీడన మొనరించుచుం డువాఁడు, సంకరాజాత్యధికగర్వితుఁడై యుండువాఁడు, హిరణ్యాక్షుఁ డెప్పుడును బరధనాసక్తుఁడుగా నుండువాఁడు, వానియనుజుఁడు మూర్ఖుఁ డును దుర్బుద్ధియు నై యుండువాఁడు, మఱియు నుత్తమౌజుఁ డనుయ దువు సువర్ణస్తేయ మొనరించుచుండువాఁడు, అన్యాయాచరణఫలము చే వీరందఱును మృత్యుముఖము బడపోయిరి. అందుచే ధర్మ మె ప్పుడును బరిత్యజింపవలదు. అదియే పరమగతి, మనుష్యులు ధర్మహీ నులైనచో మహారౌరవమునందును వారికిఁ జోటుండదు. స్వర్గమునం దును, మర్త్యమునందును, పరస్త్రీ ధర్మ మొక్కటిమాత్రమే మను ష్యుల నుద్ధరింపఁగలది. అధర్మఫలముచేతనే మనుష్యు లిహపరకాల

ములయందుఁ బతితులగుచున్నారు. ధర్మిష్ఠులైనవారు సర్వదా పరదారవిముఖులు గావలయును. ఏమన? పరదార యొక్కటియే యిరువదియొక్క నరకములయందుఁ బడుటకు నిదాన మగుచున్నది. పరదార పరిహార మున్నివర్ణములకును బవిత్రముఖ్యధర్మ మని చెప్పఁబడినది. ఏజనుఁడు పరధనపరదారాసక్తుఁ డగుచున్నాఁడో వాఁడు బహువర్షములు రౌరవనరక మనుభవింపవలయును. దేవర్షియైన యసితుఁడు పూర్వమునందు గిరుడారుణులదగ్గఱ నిట్లు ధర్మనిర్ణయము గావించెను. విజ్ఞులైనవా రెప్పుడును దూరమునుండియే పరదారను బరిహరింపఁగలరు. అజ్ఞజనులుమాత్రము పరదారసేవయందే పరాభూతులై పోవుచున్నారు." అని ప్రహ్లాదుఁడు చెప్పఁగాఁ విని యంధకుఁ డిట్లనియెను—"నీవు ధర్మనిష్ఠుఁడవై ధర్మానుష్ఠానమును జేయుచుందువుగాక. నేను ధర్మము నాచరింపఁజాలను." అని చెప్పి యంధకుఁడు శంబరుని బిలిచి యాతని కిట్లాదేశించెను—"శంబరా! నీవు సత్వరముగా శైలేంద్రమైన మందరమున కేఁగి శంకరుని జూచి—"ఓభిక్షుకుఁడా! నీ వీసుందరకందరమైన మందరము నెందులకు రక్షించుచున్నావు? నీయుద్దేశ మేమో తెలియఁజేయుము. శక్రాదిదేవత లెవ్వరును నాశాసనము నల్లంఘింపఁజాలరు. ఇఁక నీవు నన్నతిక్రమించి యీమందరాచలమునం దెట్లువాసముచేయఁగలవు? మందరము నీ కేకాంతప్రియనికేతనమే యైనచో నాయాజ్ఞను నెఱవేర్పుము. నీపత్నిని నాకు సమర్పింపుము." అని నే ననుజ్ఞ యిచ్చుచున్నట్లెఱింగింపుము. అంధకుఁ డిట్లాదేశింపఁగా నాతనియాజ్ఞను శంబరుఁడు శిరసావహించి భవానితో శంకరుఁ డధిష్ఠించియున్న మందరాచలమునకు సత్వరముగాఁ బ్రయాణముచేసెను.

అనంతర మాతఁ డచ్చటి కేఁగి శంబరుఁడాదేశవాక్యములు

తూచా తప్పకుండ శంకరునిసన్నిధిని విన్నవించెను. మహాదేవుఁ డప్పు డు భవానీసన్నిధానమునందే వాని కీల్లు పరిత్యక్తత మొనఁగెను. ధీమంతుఁడైన యింద్రుఁడు నాకీమందరపర్వతమును దానముచేసెను. ఆతనియనుమతి లేకుండ నేను దీని నిప్పుడు పరిత్యజింపఁజాలను. ఇఁక రెండవది, యంధకుఁ డేగిరిబాలను వాంఛించి నిన్నుఁ బుత్తెంచెనో, ఆవిషయములో నాయుత్తర మేమనఁగా, నీమెకు సమ్మతమైనచో నట్లే వెడలవచ్చును. నే నీమెను నిర్బంధించి యుంచుకొనలేదు." అని శివుఁ డు పలుకఁగాఁ దరువాత గిరిసుతయు శంబరు నుద్దేశించి "ఓవీరా! నీవేఁగి నేను జెప్పినట్లుగా నభిజ్ఞుఁడైన యంధకున కీమాటలను జెప్పుము. "నేను బదాతిగా నుండెదను. నీవును హరుఁడును బ్రాణరూప మైన ద్యూతక్రియలోఁ బ్రవేశించి యెవ్వరు నన్ను జయించుటకు సమ ర్థులగుదురో వారే నన్నుఁ గైకొనవలయును."— ఇట్లు పార్వతి చె ప్పఁగా బుద్ధిమంతుఁడైన శంబరుఁడు సంగతిని గ్రహించి శంబరుని వద్ద కేఁగి హరపార్వతులచే వంచింపఁబడిన సకలవాక్యములు యథా యథగా విన్నవముచేసెను. అది విని యంధకుఁడు క్రోధమూర్తితనయ నుఁగై నిట్టూర్పునిగుడ్చి దుర్యోధనుని బిలిచి యిట్లుచెప్పెను. "మహా భుజా! నీ వేఁగి యిప్పుడే దుశ్శీలయైనరమణియుంబోలె నసురాలంకా రమున నుపయోగినియై యున్న దృఢదుందుభిని నిస్సంకోచభావము తోఁ దాడన మొనరింపుము." ఇట్లంధకుని యాదేశమును బొందిన వెంటనే దుర్యోధనుఁడు తనబలవీర్యవేగముల కనురూపమైన దృఢభా వముతో దుందుభిని మోగింపఁజొచ్చెను. బలవంతుఁడైన దుర్యో ధనుని దృఢతాడనముచే నాభేరి యప్పుడు రాసభివలె భైరవరవముతో మరలమరల నినాద మొనరింపఁజొచ్చెను. ఆదుందుభిధ్వని విని మహా సురు లందఱును 'భేరి మోగుచున్న దెందులకో' యని యొండొ

రులు ముచ్చటించుకొనుచు సత్వరము సభాస్థలమున కేతెంచిరి. సేనా
పతియగు బలవంతుఁడైన దుర్యోధనుఁడు వారందఱకు సకలవృత్తాం
తము జరిగినదిజరిగినట్లుగా నెఱింగించెను. అప్పుడాప్రబలమహాసురసైన్య
ము యుద్ధాభిలాషతో బద్ధసన్నాహమై యంధకునివెంట గజములను, అ
శ్వములను, ఉష్ట్రములను, రథములను నధిరోహించి బయలు దేఱెను.
అంధకాసురుఁ డప్పుడు పంచనల్వప్రమాణము గల తనరథము నధిరో
హించి మహాదేవుని జయించునభిప్రాయముతో బయలుదేఱెను. అ
ప్పుడు జంభుఁడు, కుజంభుఁడు, హుండుఁడు, తుహుండుఁడు, శంబరు
డు, బలి, బాణుఁడు, కార్తస్వరుఁడు, హస్తి, సూర్యశత్రుఁడు, మహో
దరుఁడు, అయఃశంకుఁడు, శిబి, శాల్వుఁడు, వృషపర్వుఁడు, విరోచనుఁ
డు, హయగ్రీవుఁడు, కాలనేమి, సంహ్రాదుఁడు, కాలనాశనుఁడు, సర
భసుఁడు, ఘటోదరుఁడు, వీర్యశాలి, వృత్రుఁడు, క్రోధనుఁడు, పాకుఁడు,
విపాకుఁడు, కాలుఁడు, శంబరుఁడు మొదలగుదానవులు, మఱియుఁ ద
క్కిన మహాబలశాలులు, మహావీర్యులు నగు బహుదానవులును వివిధా
యుధధారులై యుద్ధార్థము బయలుదేఱిరి. దురాత్ముఁడును, దైత్య
పతియు నగు నంధకుఁడు, గుహ్యకేశుఁడై కాలనేమిచే యంత్రితుఁ
డై యుండెను. కావుననే మహాదేవునితో యుద్ధము చేయుటకై మహా
చలమైన మందరభాగమునకు నరుదెంచెను.

పురాణగ్రంథమాలిక, పిఠాపురము.

ఇందు పురాణగ్రంథములు తెలుఁగువచనరూపమున రెండేసి నెలల కొక్కొక్క సంపుటము చొప్పున 200—250 పుటలవంతున డెమ్మీసైజున ప్రకటింపఁ బడుచుండును.

నిబంధనలు.

1. ఇందు చందాదారులగువారు రు 0-4-0 లు ప్రవేశరుసుము చెల్లింపవలయును.
2. చందాదారులకు పోస్టేజిమనిఆర్డరుకర్చులు మేమే భరించి ఒక్కొక్కసంపుట మొకరూపాయకు మాత్రమే పంపుచుందుము. (చందాదారులు కానివారికి పోస్టేజీగాక రు 1-8-0 లు.)

సంవత్సరాదిబహుమానము

9 పురాణసంపుటములు రు 13-8-0 వెలగలవి

రు 6-0-0 లు మాత్రమే

విభవసంవత్సరాదివఱకు.

శివపురాణము ౧	రు	1-8-0
శివపురాణము ౨		1-8-0
శివపురాణము ౩		1-8-0
శివపురాణము ౪		1-8-0
శివపురాణము ౫		1-8-0
బ్రహ్మపురాణము ౧		1-8-0
బ్రహ్మపురాణము ౨		1-8-0
వామనపురాణము ౧		1-8-0
వామనపురాణము ౨		1-8-0

సెట్టంతయుఁ దీసికొని చందాదారు లగువారికే రు 6-0-0 ల కిచ్చెదము. ఇతరులకు రు10-0-0లగును. పోష్టుఖర్చులు వేఱు.

సంపాదకుఁడు,

పురాణగ్రంథమాలిక, పిఠాపురము.

స్త్రీల వ్రతకథలు.

(బాలాంత్రపు వేంకటరావుచే రచింపఁబడినవి.)

ఇవి బాలికలకును స్త్రీలకందఱకును అత్యంతోపయుక్తములుగ నుండునట్లు రచింపఁబడినవి. ఆంధ్రులలో నోములు పట్టని స్త్రీలుండరు. పూర్వమువలె కథలు వచ్చిన పెద్దముత్తయిదువలు లేని యీయిరువదియవశతాబ్దిని, స్త్రీలలో విద్య వ్యాపించుచున్న యిప్పుడు, స్త్రీలందఱును సులభముగఁ జదువుకొని యీనోములు పట్టుటకై సులభశైలిని రచింపఁబడినవి. ఎంతకాలముక్రిందటనో 1, 2 భాగముల 1–2 కూర్పులు చెల్లిపోయినవి. మరల మూఁడవకూర్పును, 3 వ భాగము మొదటి కూర్పును ముద్రించినాము

ఇవి మూఁడుభాగములుగ, భాగమునకు 32 నోములు(ఉద్యాపనములసహా)చొప్పున మూఁడుభాగములలోను 97 నోములు కలవు. వెల భాగము 1 కి 0—6 —0. పోస్టేజి కొనువారే భరింపవలెను. 1, 2, 3 భాగములు వెలకు సిద్ధముగ నున్నవి.

ప్రథమభాగము —1 సెంటేటిపద్మము (మూఁగనోము) 2 పదారుకుడుములతద్దెకథ, 3 ఉండ్రాళ్ళతద్దెకథ, 4 అట్లతద్దెకథ, 5 శ్రావణమంగళవారముకథ, 6 వరలక్ష్మీవ్రతకథ, 7 చిట్టిబొట్లుకథ, 8 పసుపుగౌరికథ, 9 మొగదోసిళ్ళకథ, 10 చిత్రగుప్తునినోముకథ, 11 విష్ణుకాంతకథ, 12 కందగౌరికథ, 13 ఉప్పుగౌరికథ, 14 గడపనినోముకథ, 15 గోడిపెనోముకథ, 16 వాపిల లక్ష్మీవారముకథ, 17 మారేడుదళముకథ, 18 సంపద + శుక్రవారము నోముకథ 19 మార్గశిరలక్ష్మీవారముకథ, 20 శోకములేని సోమవారముకథ, 21 పూర్ణాదివారముకథ, 22 గౌరికుంకుమనోముకథ, 23 వెలగలగౌరికథ, 24 ఆపదలేని ఆదివారముకథ, 25 ముప్పదిమూఁడుపున్నముల నోముకథ, 26 కుందేటి అమావాస్యనోముకథ, 27 దంపత్తాంబూలమునోముకథ, 28 పదహారుఫలములనోముకథ, 29 సౌభాగ్యతదియలుకథ, 30 మాఘపాదివారముకథ, 31 సూర్యపద్మముకథ, నందికేశ్వరవ్రతకథ

ద్వితీయభాగము —1 గాజులగౌరిదేవికథ, 2 గ్రహణగౌరికథ, 3 పోలిస్వర్గమునవెళ్ళుకథ, 4 పోలాలమావాస్యకథ, 5 కుళ్ళగౌరీదేవికథ, 6 నిత్యశృంగారముకథ, 7 ఉదయకుంకుమనోముకథ, 8 కుంకుమగౌరినోముకథ, 9 చిక్కుళ్లగౌరికథ, 10 తవుడుగౌరికథ, 11 శాకదానముకథ, 12 చద్దికూటిమంగళవారములకథ, 13 రేగులగౌరికథ, 14 కుండుతాంబూలములనోముకథ, 15 మునికార్తికవ్రతము, 16 కన్నెతులసెమ్మకథ, 17 కాటుకగౌరికథ, 18 అట్లవిూఁదఅవపుష్పముకథ, 19 పసుపువ్వుల నోముకథ, 20 కార్తికవనిమిత్తనోముకథ, 21 తిరగిపాదివారములకథ, 22 గుమ్మడిగౌరికథ, 23 పువ్వులతాంబూలములనోముకథ, 24 గంధంతాంబూలాలనోముకథ, 26 పసుపుతాంబూలములకథ, 27 మాఘగౌరికథ, 28 బాలాదివారముకథ, 29 బచ్చలిగౌరికథ, 30 భాగ్యలక్ష్మీకథ, 31 చిలుకముగ్గులనోముకథ, 32 బొమ్మలనోముకథ

తృతీయభాగము — 1 అన్నము పెట్టని ఆదివారాలనోము, 2 ములగగౌరినో

ము, 3 అంగరాగాలనోము, 4 అమావాస్యాసోమవారాలనోము, 5 నిత్యశుభతి నోము, 6 కడుపుచెదరని గౌరిదేవినోము (దీనిని పొట్టకదలని గౌరిదేవి అందురు) 7 నిత్యస్నానమునోము, 8 నిత్యధాన్యమునోము, 9 సౌభాగ్యగౌరినోము, 10 దీపదానము నోము, 11 నవగ్రహదీపాలనోము, 12 పెద్దసంక్రమణదీపాలనోము, 13 విష్ణువిదియల నోము, 14 సాలసంక్రమణదీపాలనోము, 15 కైలాసగౌరినోము, 16 చల్లచిత్తినోము, 17 పిరుగుమీద పేరిన నెయ్యినోము, 18 విష్ణుకమలాలనోము, 19 సూర్యచంద్రుల నోము, 20 బారవత్తులు మూరవత్తులనోము, 21 అక్షయబొండాలనోము, 22 లింగ దానమునోము, 23 గూనదీపాలు గూనసెలలునోము, 24 సహస్రసహస్రఫలాలనోము, 25 పెండ్లిగుమ్మడినోము, 26 మూగినోయనాలనోము, 27 భాగ్యాదివారాల నోము, 28 మూలగౌరినోము, 29 కృత్తికపాలనోము, 30 గండాలగౌరినోము, 31 లక్షపసుపునోము, 32 గడపగౌరినోము, 33 కళ్యాణగౌరినోము

మూఁడుభాగములును ముద్రణమై సిద్ధముగానున్నవి. విరివిగాకొను వర్తకులకు మంచి కమీషను ఇయ్యఁబడును   బాలాంత్రపు వేంకటరావు

ముందు రాఁబోవు పుష్పము

వామనపురాణము

(కిడపటిసంపుటము)

అత్యద్భుతకథావిలసితము—

భక్తిప్రబోధకము—నీతి, మత, చరిత్రవిషయము లనేకములు గలవు.

1928 ఏప్రియల్ నెలలోఁ బ్రకటింపఁబడును.

చందాదారులకు పోస్టేజి మనీఆర్డరు ఖర్చులులతో డు 1-0-0 మాత్రమే. ఇతరులకు ఖర్చులుగాక 1-8-0 లు.

పురాణగ్రంథమాలికాకార్యస్థానము,

పిఠాపురము.

ప్రతులు వలయువారు —

నడకుదుటి వీరరాజు పంతులుగారు,

సంపాదకులు,

పురాణగ్రంథమాలిక,

పిఠాపురము.

అని వ్రాయవలెను.